

**ВАЗОРАТИ ФАРҶАНГИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАЖҶҲИШГОҲИ ИЛМӢ-ТАДҚИҚОТИИ ФАРҶАНГ ВА ИТТИЛОӢТ**

**MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN
RESEARCH INSTITUTE OF CULTURE AND INFORMATION**

**ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ
МЕРОСИ ФАРҶАНГИ
ҒАЙРИМОДӢ**

**NATIONAL INVENTORY LIST
OF INTANGIBLE CULTURAL
HERITAGE**

Душанбе:
«Истеъдод»
2023

ББК 84 Тоҷик 7-5
К-17

Мурағтиб

Дилшод Раҳимӣ
номзади илмҳои филология

Муҳаррири масъул

Аминов Абдуфаттоҳ
номзади илмҳои филология

Ҳайати таҳририя

М. Мурадӣ – доктори илмҳои филология, Ф. Ёлмасов – доктори илмҳои санъатишиносӣ, Ш. Комилзода – номзади илмҳои педагогӣ, Табаров М. – номзади илмҳои таърих, М. Ҷӯраев – номзади илмҳои филология, Мирзоева Ш. – номзади илмҳои филология, Қ. Аламшоев – номзади илмҳои таърих, Г. Каримова – номзади илмҳои филология, Л. Носирова, З. Холмуродов.

Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. National inventory list of intangible cultural heritage.– Душанбе; Истеъдод, 2020. - 304 с.

Compiler

Dilshod Rahimi
Candidate of philological sciences

Responsible editor

Aminov Abdufattoh
Candidate of philological sciences

Editorial board

M. Murodi - Doctor of philological sciences, F. Ulmasov - Doctor of Art Studies, Sh. Kamilzoda - Candidate of Pedagogical sciences, Tabarov M. - Candidate of historical sciences, M. Juraev - Candidate of philological sciences, Mirzoeva Sh. - Candidate of philological sciences, K. Alamshoev - Candidate of historical sciences, G. Karimova - Candidate of philological sciences, L. Nosirova, Z. Kholmurodov.

ISBN 978-99947-2-639-4

© Дилшод Раҳимӣ, 2020
© ПИТФИ, 2020

ПЕШГУФТОР

Дар солҳои охир соҳаи фарҳанги ғайримоддӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон рушд кард. Махсусан, бо тадбиру ташаббусҳои Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мероси фарҳангии тоҷикон ҳифзу густариш ёфта, намунаҳои беҳтарини он дар сатҳи ҷаҳонӣ муаррифӣ гаштанд. Дар Ҷаласаи 18-уми Кумитаи байниҳукуматӣ оид ба ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ ЮНЕСКО (ш. Касане, Ботсвана, декабри соли 2023) парвандаи 3 унсури фарҳанги ғайримоддӣ аз Ҷумҳурии Тоҷикистон (2-тояш муштарак) баррасӣ ва расман ба Феҳристи репрезентативии мероси фарҳанги ғайримоддӣ башарият ворид шуданд. Инҳо «Донишу таҷрибаҳои анъанавии истеҳсоли матоъҳои атласу адрас», ки ҳамчун номинатсияи мустақили милли танҳо аз ҷониби Тоҷикистон пешниҳод гашта буд; номинатсияҳои «Ҷашни Сада» (муштарак бо ҶИ Эрон) ва «Тазҳиб – санъати зарҳалқорӣ» (муштарак бо кишварҳои Эрон, Озарбойҷон, Туркия, Ўзбекистон) мебошанд. Акнун аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон дар феҳристи мазкур то имрӯз 10 унсури фарҳанги милли сабт шудаанд, инҳо номинатсияҳои «Шашмақом» (соли сабт 2008, ҳамроҳ бо Ҷумҳурии Ўзбекистон), «Оши палав ҳамчун хӯроки анъанавии тоҷикон ва контекстҳои иҷтимоӣ фарҳангии он дар Тоҷикистон» (2016), номинатсияи муштарак «Наврӯз» (2016), ки аз ҷониби 12 кишвар (Афғонистон, Ироқ, Қирғизистон, Қазоқистон, Озарбойҷон, Покистон, Тоҷикистон, Туркия, Туркманистон, Ўзбекистон, Эрон ва Ҳиндустон), «Чакан – хунари гулдӯзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2018), мусиқии суннати «Фалак» (2021), «Анъанаҳои кирмакпарварӣ ва истеҳсоли абрешим барои матоъбофӣ» (2022, муштарак аз ҷумҳуриҳои Тоҷикистон, Эрон, Афғонистон, Ўзбекистон, Озарбойҷон, Туркия, Туркманистон) ва «Суннати латифаҳои Хоҷа Насриддин Афандӣ» (2022, муштарак аз ҷумҳуриҳои Тоҷикистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Озарбойҷон, Туркия, Туркманистон) ва се номинатсияи тозаи дигар, ки дар боло шарҳ додем.

Истилоҳи “мероси фарҳанги ғайримоддӣ” (МФҒ) ба маънои як бахши фарҳанги суннатӣ мебошад, ки онро фарҳанги маънавӣ

хам ном мебаранд. Унсурҳои фарҳанги ғайримоддӣ бар хилофи фарҳанги моддӣ (қалъаву мадраса, масҷид, манора, иморатҳои қадима ва ғ.) манқул, яъне интиқолшаванда, кӯчанда, аз як фард ба фарди дигар, аз як нафар иҷрогар ба гурӯҳи мардум, аз як насл ба насли дигар гузаранда мебошанд.

Соли 2010 Ҷумҳурии Тоҷикистон узви Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ шуд ва то ба имрӯз мамлакатҳои зиёде, аз ҷумла Тоҷикистон, тибқи дастури ин Конвенсия (Қисми 3, моддаи 12) феҳристҳои миллии кишварҳои худро тартибу таҳия карданд. Яке аз талаботи номинатсияҳои ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ ЮНЕСКО пеш аз ҳама ба қайд гирифтани ин ё он унсури фарҳангӣ дар феҳристи миллии мебошад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нусхаи аввалини “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ халқи тоҷик” (минбаъд – Феҳрист) соли 2013 тартиб дода шуд, ки он 48 унсуро дар бар мегирифт. Яке аз шартҳои феҳристсозӣ, мутобиқи Конвенсияи мазкур, дар ин аст, ки феҳрист бояд мунтазам таҷдид шавад. Соли 2014 нусхаи нисбатан васеътари он аз ҷониби фарҳангшиносон, мардумшиносон ва дигар мутахассисони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) тартиб дода шуд. Он фарогири 286 унсури фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик буда, сохтори феҳристи такмилёфта низ аз феҳристи нахустин фарқ мекард. Пас аз ду сол (2016) “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ” боз танзиму такмил шуд, ки аз 515 унсури фарҳанги маънавии тоҷик иборат буд. Соли 2018 бори чорум Феҳрист мавриди такмилу таҷдид қарор гирифт, чунончи, унсурҳое, ки мазмунан як буда, бо ду ном сабт гашта буданд, пас аз таҳқиқот аз он хориҷ шуданд, ба Феҳрист унсурҳои нав илова гаштанд, ки дар маҷмуъ шумораи онҳо ба 533 адад расид. Дар таҳриру таҷдиди соли 2020 миқдори унсурҳои Феҳрист, дар асоси маводи нав ва инвентаризатсияҳо 538 шуд. Ҳамчунин чанде аз унсурҳоро, ки дигар ғаъол нестанд, аз Феҳрист берун карда, ба ҷойи онҳо унсурҳои нави ба қайд гирифташуда ворид шуданд. Такмил дар асоси маводи инвентаризатсионии ҳангоми экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносии кормандони ПИТФИ гирдоваришуда сурат гирифтааст. Аз ҷониби Ташкилоти ҷамъиятии “Кӯҳҳои Помир” бо

сарвари Қ. Аламшоев якчанд унсур инвентаризатсия шуда, барои ворид кардан ба коршиносони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот пешниҳод шуд, ки онҳо низ пас аз баррасӣ ба Феҳрист дохил карда шуданд. Дар такмили соли 2020 ба Феҳрист, тибқи омӯзиши таҷрибаҳои кишварҳои дигар, як бахши нав илова шуд, ки он “Муҳитҳои фарҳангӣ” ном дошта, донишу таҷрибаҳои иҷтимоию фарҳангии мардумро оид ба ин ё он муҳит дар бар мегирад ва барои рушди унсурҳои муайяни МФҒ замина ба вучуд меорад.

Қаблан Феҳрист ду сол пас такмилу таҷдид мешуд. Аз соли 2023 мутобиқи зарурат ва дархости олимони соҳа Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот қарор қабул кард, ки минбаъд он дар се сол як маротиба таҷдид шавад. Дар такмили навбатӣ ба Феҳрист як бахши нав бо номи “Донишу таҷрибаҳои бехтарин барои ҳифзи МФҒ” илова шуд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбири чорабиниҳои гуногун амал мекунанд, ки барои ҳифз ва идомаи фаъолияти мероси фарҳанги ғайримоддӣ равона шудаанд. Чунончи, Фестивал-озмуни телевизионии эҷодиёти халқ “Андалеб” шуруъ аз соли 1996 то имрӯз дар ҳифзу эҳё ва тақомули унсурҳои фарҳангии мардум нақши сазовор дорад. Тибқи низомномаи “Андалеб” фаъолияти ҳунармандон аз сатҳи маҳаллӣ – ҷамоати деҳоту ноҳияҳо оғоз шуда, баъдан дар марҳилаи минтақавӣ ва ниҳоят дар марҳилаи ҷумҳуриявӣ идома меёбад.

Дар муқаммал намудани Феҳрист аз соли 2014 то кунун мутахассисон аз Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот, Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, ташкилотҳои ҷамъиятӣ (“Кӯҳҳои Помир”, Маркази Рушди эҷодӣ, ТҶ “Равшан”, ИҶК “Деҳаи мо”) ва муассисаҳои илмию фарҳангӣ ширкат намуда, он аввал дар маҷлиси гурӯҳи корӣ, сипас дар ҷаласаи Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳи мазкур бо иштироки олимони, аҳли фарҳанг, намояндаҳои касбу ҳунарҳои гуногун баррасӣ гашта, баъзе эроду пешниҳодҳо ба назар гирифта шудаанд.

Феҳристи такмилёфтаи мероси фарҳангии ғайримоддӣ аз бахшҳои зерин иборат мебошад:

- Баҳши 1. Анъанай шифоҳӣ – А000 (29 унсур) .
- Баҳши 2. Санъати иҷроӣ – В000 (106 унсур) .
- Баҳши 3. Ҷашну маросим ва урфу одатҳо – С000 (55 унсур).
- Баҳши 4. Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон – D000 (22 унсур).
- Баҳши 5. Касбу ҳунароҳои суннатӣ – E000 (112 унсур).
- Баҳши 6. Хӯроқҳои анъанавӣ – F000 (151 унсур).
- Баҳши 7. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона – G000 (72 унсур).
- Баҳши 8. Муҳитҳои фарҳангӣ – H000 (6 унсур).
- Баҳши 9. Тадбирҳои босамар барои ҳифзи МФҒ – I000 (3 унсур)

Ҳар як унсури фарҳанги ғайримоддӣ дар Феҳрист мувофиқи бахшҳои рақамгузорӣ шудааст, чунончи, шумораи афсона “А001” мебошад. Дар идома номи унсур (бо муродифҳояш) зикр шуда, тавсифи мухтасари унсур оварда мешавад. Баъд аз он соли ба Феҳрист ворид шудани унсур қайд гардидааст. Сипас маҳалли густариш, дар кадом ноҳияву вилоят ва шаҳрҳо маъмул будани унсури матлуб зикр ёфтаанд. Дар сутуни панҷуми Феҳрист вазъи имрӯзаи унсури фарҳангӣ, ки он дар кадом ҳолат қарор дорад: фаъл, нимфаъл, дар ҳолати азбайнравӣ ва ғайра ишора шудааст. Ниҳоят дар сутуни ҳафтум манобеи ҷопии марбут ба унсур ишора оварда мешавад. Шарҳи мухтасари унсурҳо, ки дар сутуни сеум дарҷ гардидаанд, дар асоси маълумоти аз экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ гирдоваришуда таълиф гаштаанд. Инчунин мураттибон дар шарҳи баъзе унсурҳо аз асарҳои фолклоршиносӣ этнографӣ ва аз донишномаҳои чун “Энсиклопедияи миллии тоҷик”, “Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик” ва монанди инҳо баҳрабардорӣ кардаанд. Феҳрист пас аз такмили таҷдиди нав дорои **556** номгӯи намунаҳои фарҳанги ғайримоддӣ аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Маводи бахшҳо дар таҳрири такмилҳои пешина ва ҳозира аз ҷониби мутахассисони зерин гирдоварӣ ва таҳия шудаанд: баҳши “Анъанай шифоҳӣ” – Д. Раҳимӣ; “Санъати иҷроӣ” – Н. Қличева, Ҷ. Обидпур, А. Зубайдов, А. Аминов; “Ҷашну маросим ва урфу одатҳо” – А. Аминов, З.Холмуродов, Д. Раҳимӣ; “Дониш ва

таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон” – Д. Раҳимӣ, А.Аминов; “Касбу ҳунароҳои мардумӣ” – З. Холмуродов, Л.Носирова, Ф. Қодиров, М. Муродов, Д. Раҳимӣ; “Хӯроқҳои анъанавӣ” – Ш. Бердиева, Д. Раҳимӣ, М.Ниёзова, Г. Каримова; “Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона” – Д. Раҳимӣ; “Муҳитҳои фарҳангӣ” – Д. Раҳимӣ, Аламшоев Қ. ва “Донишу таҷрибаҳои беҳтарин барои ҳифзи МФҒ” – Д. Раҳимӣ, З. Холмуродов ва А. Абдуллоев.

Бояд гуфт, ки ҳанӯз ҳам унсурҳои зиёди фарҳанги маънавии халқи тоҷик пурра ва ё ба дараҷаи кофӣ омӯхта нашудаанд. Умедворем, ки дар раванди такмилу таҷдид дар оянда шумораи бештари намунаҳои фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик аз ҷониби муҳаққиқон мавриди омӯзиш қарор гирифта, ба Феҳристи миллии роҳ меёбанд.

Феҳристи такмилёфта барои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ дар ҳудуди кишвар, инвентаризатсияи унсурҳо, таҳқиқоти илмӣ, таҳияи номинатсияҳо ҷиҳати пешниҳод кардан ба рӯйхатҳои ЮНЕСКО, таблиғ ва густариши намунаҳои фарҳангӣ ва ба таҳкими ҳувияти миллии мусоидат хоҳад кард.

**ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ
БАХШИ 1. – АНЪАНАИ ШИФОҲӢ (А000)**

№ P/T	Номи унсур ва истилохоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли гу-стариш	Вазъи имрӯзаи ун-сур	Адабиёт
A001	АФСОНА, <i>қисса</i>	Жанри ҳамосавии фолклори тоҷик. Як навъ ҳикояҳои насри шифоҳӣ, ки мазмунҳои рамзию тамсилӣ, сеҳромезӣ ва саргузаштию маишӣ доранд ва бунёди сужети онҳоро ҳодисаҳои бофтаю хаёли ва тасвирҳои фантастикию ғайримуқаррарӣ ташкил медиҳанд. Афсона навъҳои тамсилӣ, сеҳромез ва маишӣ-ичтимоӣ дорад. Афсонаро бештар хонавода калонсолон ба хурдсолон нақл мекунанд, инчунин тавассути китобҳо ва филмҳои тасвирӣ низ афсонаҳо интиқол мешаванд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифоҳӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A002	АЛЛА, <i>лалайик</i>	Суруди навозишӣ, ки ҳангоми хобонидани тифл аз тарафи модар, модаркалон ва ё ягон шахси наздики оила хонда мешавад. Мазмуни сурудҳои алла аз орзуву омили модар, тавсиф ва меҳрубонии тифл иборат мебошад. Дар ҷумҳурӣ ҳамасола озмунҳои аллахонӣ ё аллагӯйӣ гузаронида мешаванд, ки ба роӣ ҳифз ва рушди анъанаи аллахонӣ мусоидат мекунанд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Алла // Мураттиб ва муаллифи пешгуфтор Н. Ҳақимов. – Хучанд., 2013 (матн бо нотаҳо). 2. Алла, чонам, аллаё / маҷмӯаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермуҳаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
A003	АШӢЛА, <i>тарона</i>	Жанри хурди манзуми фолклори тоҷик. Он аз чор мисраи кӯтоҳ таркиб ёфта, асосан дар вазни ҳичой эҷод карда мешавад. Мисраҳои ашӯла назар ба байту рубой хеле кӯтоҳанд. “Ашӯла” истилоҳи халқист ва гӯяндаи онро “ашӯлачӣ” меноманд. Дар илми фолклоршиносӣ ба ҷойи “ашӯла” истилоҳи “тарона” қорбурд дорад. Як навъи таронаҳо, ки дар даҳсолаҳои охир эҷод шудаанд, ба дар анъанаи гулбазм зиёд истифода мешаванд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

A004	БАЙТ	Навъи хурди лирикӣ, ду мисраи манзум, ки аз ҷиҳати мазмун ва шакл ба ҳам алоқаманд аст. Баъзан мардум зери мафҳуми “байт” умуман, шеър ё сурудро дар назар доранд. Дар байни мардум байтҳои сершуморе мавҷуданд, баъзеи онҳо аз жанрҳои рубоиву дубайтӣ ва ғазалҳо қанда шудаанд ва баъзеи дигарашон мустақилона эҷод шудаанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A005	БУЛБУЛИК	Булбулик яке аз навҳои лирикаи мардумии ҳоси сокинони Бадахшон (ба забони ваҳонӣ) мебошад. Он аз се мисраъ иборат буда, баробарвазнии мисраъҳо на дар ҳамаи матнҳо риоя мешавад. Мисраъҳо, асосан, аз шаш ё ҳафт ҳиҷо таркиб меёбанд. Қофиябандиаш ба тарзи А, Б, А аст.	2014	Водии Ваҳони н. Ишқошим	Фаъол	1. Стеблин-Каменский И. М. Фольклор Вахана // Фольклор и этнография. – Л., 1970. 2. Пахалина Т.Н. Образцы ваханской народной поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.
A006	ЧИСТОН	Чистон жанри хурди фолклори тоҷик буда, дар он номи ягон ашӯ, гиёҳ, ҷонвар, аъзои бадани инсон, ҷисму маъданҳо, ҳодисаҳои табиат ва ҷирмҳои осмонӣ ва ғ. бо маҷозу киноя пинҳон қарда мешавад ва ғӯянда аз шунаванда ҷӣ будани он мафҳуми ниҳонро меҷурсад. Матни чистон аз савол ва ҷавоб иборат аст. Чистонҳои халқӣ чанд намуд доранд: чистонҳои манзум, насрӣ, риёзӣ, чистон-афсона ва чистон-булбулон ва ҳар як навъ хусусият ва нозуқиҳои худро дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990. 3. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A007	ДАРГИЛИК	Навъе аз назми лирикии фолклори Бадахшон. Онро ба маънии «пазмонӣ» ҷун суруди маҳсули модарон ва ошиқон низ маънидод мекунанд. Даргиликҳо бештар дар байни ҷавонон маъмул буда, мазмунҳои ишқӣ-романтикӣ доранд. Имрӯзҳо баъзе ансамблҳои фолклорӣ-этнографӣ намунаҳои даргиликро ба оҳанг дароварда месароянд.	2014	Шугнон, Рӯшон	Фаъол	1. Даргилик / мураттибон: Н. Шакармамадов, Х. Қурбонов. – Д., 1987. 2. Шакармамадов Н. Даргилик – жанри маҳсули фолклор. – Д., 1993.

A008	РУБОЙ, <i>дубайтӣ</i>	Яке аз машхуртарин ва қадимтарин жанрҳои хурди лирикии фолклори тоҷик ба шумор меравад. Дубайтӣ бо рубоӣ умумияти зиёд дош-та, танҳо аз нигоҳи вазн фарқ мекунад. Инчунин навъҳои себайтӣ ва чорбайтиро низ фолклоршиносон ба қайд гирифтаанд. Рубоиро таҳти навозиши сози мусиқӣ бо оҳанг ва ҳамчунин бидуни оҳанг мехонанд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Амонов Р. Рубоӣёти халқӣ ва рамзҳои бадеӣ. – Д., 1987. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A009	ДУО	Як навъ суннати шифоҳӣ, ки дар шаклҳои ҳам манзум ва мансур баён мегардад ва аз лиҳози мақсаду муроди гуянда ва контекст навъҳои гуногун дорад. Дуоҳо вобаста ба ҳадафу мазмун ва мавриди гуяиш намудҳои зиёд доранд: дуои фотиҳа ё кушоиши қор, дуои сари дастурхон, дуои сафар, дуои хоси маросимҳо, дуои хатми Қуръон, дуои пас аз намоз, дуои муборакбодӣ, дуои хайр ба арвоҳ, дуои табобатӣ, дуои пеш аз ҳоб, нӯшбод ва ғ.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Хусусиятҳои бадеии дуоҳои тоҷикӣ // Чинори пургул. – Д., 2008. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004. 3. Қаҳҳор Р. Дуо гунаи фолклорӣ аст // Мардумгиёҳ, 1995-1996, №1-2.
A010	ЁДДОШТ, <i>хотира, нақл</i>	Жанри бадеии шифоҳӣ, ки дар асоси ҳодисаҳои мушаххаси ҳаёти воқеӣ эҷод мешаванд. Гуянда ва ё ровӣ, асосан, дар бораи воқеаҳо ва рӯйдодҳои нақл мекунад, ки ӯ онҳоро бо чашми худ дидааст ва ё аз шахси наздик шунидааст. Масалан, хотираҳо дар бораи Чанги Бузурги Ватанӣ, колхозу совхозҳо, ҳаёти даврони шӯравӣ, низоъҳои шахрвандӣ ва ғайра.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифоҳӣ. – Д., 1999.
A011	ЗАРБУЛМАСАЛ, <i>матал, масал, мақол</i>	Зарбулмасал матни мучази аз нигоҳи семантикию грамматикӣ устувор мебошад, ки дар он бо образҳои равшан афкори умум, ҳикмат ва таҷрибаҳои чандинасраи мардум ҳулоса шудаанд. Мардум дар гуфтори худ кӯшиш менамоянд, ки дар мавридҳои муайян, барои тасдиқи фикру суханони хеш ва инчунин барои ороиши гуфтори худ зарбулмасалҳоро баён кунанд. Мақол як шакли зарбулмасал буда, сухан дар он бидуни маҷоз баён мешавад, аммо вазифаҳои он низ мисли зарбулмасал аст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967. 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

A012	ҚАСАМ, <i>савганд</i>	Қасам матни шифоҳиест, ки гӯянда бо талаффузи он дуруст будани ақидаеро, ё худ гунаҳкор набудани худро собит месозад. Дар мундариҷаи қасамҳо мазмунҳои асотирӣ, эътиқодӣ, маишӣ ва бадеӣ инъикос ёфтаанд. Қасамро бо ёд кардани арзишҳои динӣ-маънавӣ, иҷтимоӣ ва моддӣ талаффуз мекунад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрин дар забони тоҷикӣ // Номаи Пажӯҳишгоҳ. 2005, №7. – С.195-199. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.
A013	ҚИССА	Қисса яке аз навъҳои насри шифоҳии фолклори тоҷик мебошад, ки дар адабиёти хаттӣ низ мавҷеъ дорад. Дар мундариҷаи он силсилаи ҳодисаҳои бофтаву таърихӣ ва саргузашту қорнамоиҳои шахсонӣ муътабарӣ динию мазҳабӣ ва қаҳрамонҳои ормонии мардум тасвир мегарданд. Дар байни мардуми тоҷик қиссаҳо аз рӯзгори паёмбарон, оид ба қорнамоиҳои Амир Ҳамза, ҳазрати Алӣ, авлиёву малоик ва ғайра ҳикоят карда мешаванд, ки асосан аз адабиёти динии китобӣ маншаъ гирифтаанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯӣ ва қиссаҳои. – Хучанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Х., Қисса // ЭСТ. – Ҷ. 8. – С.303. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A014	ЛАТИФА, <i>нақли Афандӣ, аниқдот</i>	Яке маъмултарин жанрҳои насри шифоҳии тоҷик аст, ки мазмуни ҳаҷвӣ ва моҳияти танқидӣ дорад. Латифаҳо бо мақсади саргармӣ, фароғат ва хушҳол кардани мардум гуфта мешаванд. Дар мазмуни аксари латифаҳо камбудихоӣ фардию ҷамъиятӣ танқид ва фош карда мешаванд. Қаҳрамони асосии латифаҳои тоҷикӣ Афандӣ (Ҳоча Насриддин) ва Мушфиқӣ мебошанд. Имрӯзҳо тавассути матбуот, китобҳо, телевизиону радио, шабакаҳои иҷтимоӣ ва Интернет низ латифаҳо паҳн мешаванд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Маҳдиев С. Проблемаи жанри латифа. – Д., 1977. 2. Қуллӣҳои фолклори тоҷик (Латифаҳо) // мураттибон Ҷ.Рабиёв, Д.Обидов, И. Левин. – Д., 2007. – Ҷ. 2. 3. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A015	МАЙДА, <i>майдо, "ҳӯн-ҳӯн"</i>	"Майда" суруди меҳнатиест, ки дар вақти галагов, кӯфтани гандуми даравида аз ҷониби хирманкӯб суруда мешавад. Сурудҳои «Майда» матни муайян надоранд. Он тавассути нақарот аз жанрҳои гуногуни назми шифоҳӣ таркиб меёбад. Имрӯзҳо шакли сахнавии онро дар иду ҷашнҳо ва озмунҳои эҷодӣҳои халқ мушоҳида кардан мумкин аст.	2014	Хатлон, водихоӣ Зарафшон ва Рашт	Таҳти хатари азбайравӣ қарор дорад.	1. Амонов Р. Очерки эҷодӣҳои даҳанакии Қӯлоб. – Д., 1963. 2. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.

A016	МАРСИЯ, <i>нола, сугворӣ</i>	Як навъи сурудҳои халқӣ, ки мазмуни ғамангез ва хузновар дошта, бахшида ба ғавти шахси наздик, чудой аз ёру диёр ва ғурбат эҷод мешавад. Дар аксари марсияҳо ҳодисаҳои воқеӣ, муносибатҳои одамон ва факту рақамҳо бозтоб шуда, онҳо аҳамияту арзиши таърихӣ доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. Д., 1968; 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. Д., 1980; 3. Шакармамадов Н. Назми халқи Бадахшон. Д., 1975.
A017	МУАММО, <i>масъала, чистон</i>	Муаммо чунин асари насрии фолклори тоҷик мебошад, ки ба суолу ҷавоб асос ёфтааст. Дар фолклори тоҷик матнҳои зиёде мавҷуданд, ки дар мундариҷашон масъалае баён мегардад ва аз шунаванда посухи он масъала талаб карда мешавад. Он ба жанри чистон монанд мебошад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Сӯфиев А. Чис-гонҳои халқи тоҷик. – Д., 1972.
A018	ШУМОРАК	Шуморак – матни шифоҳии оғози бозиҳои бачагона, ки барои интиҳоби яке аз бозигарон гуфта мешавад. Шуморакҳо аз пораҳои шеърмонанд, калимаву ҷумлаҳои пайдарҳамаи ҳамқофия ва аз ҳисоби муқаррарӣ то ба шумораи муайян иборат мебошанд. Тарзи дигари одии ҳисобкунӣ мебошад. Як нафар сардор иширокчиёнро то шумораи муайян, масалан, то рақами 21 ё 30 ҳисоб мекунанд ва ҳар касе, ки охири рақами 21 ё 30-ро гирифт, вазифадор мешавад, ки дигарон ҷустуҷӯ кунад ё ҷашмонашро пӯшад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Шуморак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. – Д., 2015. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқи бачагонаи тоҷик. Душанбе, 1973.
A019	ПАНД, <i>насиҳат, андарз</i>	Он матнҳое, ки характери ахлоқию тарбиявӣ дошта, дар ҳаҷми як-ду ҷумла баён мешаванд. Дар байни мардум ин гуна матнҳоро бо калимаҳои <i>насиҳат, панд</i> ва як қисманшро бо таъбири <i>кори савоб</i> ифода мекунанд. Мундариҷаи пандҳо аз талқин кардани ин ё он кори нек ва ё нақӯҳиш кардани рафтори бад иборат мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.

A020	РИВОЯТ, <i>нақл, қисса</i>	Ривоят як навъ ҳикояи адабиёти шифохӣ буда, дар бораи ин ё он ҳодиса, номи маҳал ва мавзёҳои ҷуғрофӣ, шахсони таърихию асотирӣ ва пайдоиши ашёву растаниҳо ва ҷонварон маълумот медиҳад. Нишонаи асосии ривоятҳо хусусияти иттилоотии онҳост, ки гӯянда ва қисман шунавандагон ба ҳақиқат будани ин маълумот бовар доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Обидов Д. Андешаҳо перомуни ривоятҳои тоҷикӣ // Фолклор, адабиёт, забон. – Д., 2004. 2. Раҳимов Д. Ривоят ҳамчун жанри насри шифохӣ // Чинори пургул. – Д., 2008.
A021	САЛОМНОМА	“Саломнома” як навъ суруди анъанавии ҷашну тӯйҳои арӯсии тоҷикон, ки ба муносибати қадам ниҳодани арӯс ба хонаи домод аз тарафи наздикони арӯс хонда мешавад. Онро якҷаҳон иҷро мекунад ва дигар занҳо баробар “салом меғӯем” гуфта, нақароташро такрор мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Чумбаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
A022	АСКИЯ	Яке аз навъҳои камтаҳқиқи фолклори тоҷик буда, дар шакли муколамаҳои мутобибаомез баён мешавад. Дар аскиягӯӣ гӯяндагон матлабро бо ҳазлу шуҳриҳои ширину намакин ва суханони нозуку латиф ифода менамоянд. Онро дар вақтҳои фориг будан аз корҳо, дар тӯю маъракаҳо, маҳфилҳо, ҷамъомадҳо, зери ҷанори бозорҳо ва дар ҷойхонаҳо бо мақсади дилхушӣ таъмини фароғату истироҳати одамон ташкил мекунанд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Маҳдиев С., Аския // Садои Шарк, 1968, №7. 2. Раҳмонӣ Р. Аския // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2011. – Ҷ.1. – С.598-599.
A023	ШЕЪРИ ХАЛҚӢ, <i>ашула, ҳофизӣ, суруд, кӯчабоғӣ</i>	Шеъри халқӣ аз навъҳои маъмули фолклори тоҷик мебошад, ки аз матнҳои манзуми гуногуннавъ иборат буда, ҳам бе оҳанг хонда мешаванд ва ҳам бо оҳанг сароида мешавад. Яъне матнҳои он сохтору шакли ягона надоранд, онҳо аз дигар жанрҳои манзум ба мисли рубоӣ, дубайтӣ, маснавӣ, ғазал, анвои мусаммаҳо (мусаллас, мураббаъ, мухаммас), таркиббанду тарҷебанд, қитъа ва ғайра таркиб меёбанд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A024	ТЕЗГӢЯК	Тезгӯяк як навъ жанри хурди фолклори тоҷик аст, ки асосан аз як ҷумла иборат буда, овозҳои таркиби калимаҳои он ба ҳамдигар монанд ва қисман ҳаммаҳраҷ мебошанд, ки ба шахси талаффузкунанда мушкили меорад. Тезгӯякҳо нутқи атфолро буррову равон карда, қувваи зеҳн ва хотираро қавӣ месозанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Тезгӯяк // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / Мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.

A025	УСТУРА, <i>қисса, миф</i>	Як навъи ҳикояест дар бораи офариниши оламу одам, худоёну фариштагон, нахустқахрамонҳо, қувваҳо ва ҳодисаҳои табиат ва пайдоиши ин ё он чонвару гиёҳ, чирмҳои осмониву ашёи заминӣ ва ғ. Дар фолклори тоҷик бисёр устураҳо ба қиссаву афсонаҳо, ривоятҳо ва ҳикояҳои асотирӣ табдил ёфтаанд. Махсусан, афсонаҳои сеҳромезро як навъ идомаи асотирӣ бостон шуморидан мумкин аст, ки дар мундариҷаи онҳо персонажу намодҳои чун <i>аждаҳо, парӣ, дев, чин, алмастӣ, гул, шайтон</i> ва амсоли инҳо фаъолият мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A026	ҚОФИЯЗАНӢ, <i>қофиябозӣ,</i> <i>қофиягӯӣ</i>	Навъе аз мусобиқаи шифоҳӣ хангоми фароғату нишастҳо ва баъзан дар вақти ҳашар байни дӯстон сурат мегирад. Як нафар ҷумлае мегӯяд, ки дар байнаш калимаи муайяне барои қофияҳои оянда замина мебошад. Дигарон низ дар қофияи ҳамон калима ҷумлаҳо месозанд. Масалан, якумӣ мегӯяд: <i>мо меравем ба бозор</i> . Дувумӣ: <i>бозори шаҳри Ҳисор</i> , сеюмӣ: <i>ба харидани анор</i> , боз шахсони аввала: <i>анорҳои чун рухсор</i> , дигарӣ: <i>зебо рухсори ёр</i> ва ҳамин тавр қофияҳо давом меёбанд. Дар байни бачаҳо низ як навъи қофиябозӣ маъмул аст. Чунончи, яке дигариро мегӯяд: <i>ду гӯӣ</i> , он ҳам “ду” мегӯяд. Дар ҷавоб аввалӣ: <i>ту каллкаду</i> мегӯяд. Ҳамин тарик, чор – <i>хонет пури анор</i> , шаш – <i>куртата каш</i> , даҳ – <i>калаат дар қаҳ</i> , чой – <i>дадет бой ...</i>	2020	Саросари кишвар	Фаъл	1.Раҳмонӣ Р. Қофиябозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. –Қ.1. – С. 532.
A027	ТАӢБИРӢ <i>ибораҳои рехта,</i> <i>ибораҳои фразеологӣ,</i>	Силсилаи ибораҳои устувор, ки як мафҳуми муайянро ифода мекунанд. Онҳо дар асоси мушоҳидаи ҳулосаҳои мардум бо рамзу мачоз эҷод шудаанд. Чунончи, “гули сари сабад” яъне шахси азизи маҳфил ё маърака, “наҳӯди пеши қошук” – шахси беодоб, ки сухани дигаронро мебурад.	2020	Саросари кишвар	Фаъл	1.Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Дониш. – Қ.1 – 1963, –Қ.2 –1967,

A028	ТАЪБИРИ ХОБҲО	Яке аз навъҳои суннати шифоҳӣ. Таъбири хобҳо аз тарафи ҳам хобгузори алоҳида ва ҳам аз ҷониби оммаи мардум дар давоми садсолаҳову ҳазорсолаҳо эҷод шудаанд. Масалан, “агар хоб бинӣ, ки либосат ифлос шудааст, бой мешавӣ”. “Харро дар хоб бинӣ, ба муродат мерасӣ”.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A029	ШУГУН, <i>ақида, бовар</i>	Яке аз навъҳои хурди фолклорӣ мебошад, ки асосан, аз як ҷумлаи мураккаб иборат буда, дар он фол гирифтани аз рӯи нишонае баён мегардад. Мас., «хурӯс агар шабона фарёд кунад, хосияти бад дорад». Ё ин ки «кӯдак агар хона рӯбад, меҳмон меояд». Матни шугун аз ду қисм таркиб ёфтааст, дар қисми аввали матн нишона зикр гардида, дар қисми дуюм пайомади он нишона, яъне шарҳи фол баён мешавад. Ба сифати нишонаҳо ҳолати ашёву растаниҳо, рафтори чонварон, ҳодисаҳои табиат, рафтор ва ҳолати биофизиологии инсон хидмат мекунанд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. Д., 2004; 2.Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 3.Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.

БАҲШИ 2. – САНЪАТИ ИҶРОӢ (В000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
В001	АРҒУШТИ ЗАНАКӢ, <i>бозӣ ба муқоми занакӣ</i>	Арғишти занакӣ – рақси мазҳакаомез мебошад, ки дар байни мардҳо паҳн гардидааст. Марди раққос либоси занона (курта, пойчома) пӯшида, сарашро бо латтаи калон ё руймол пӯшонда, бо як нӯги рӯймол қисман рӯяшро мепушонад. Ӯ ҳаракатҳои рақси занонаро шӯҳиомез тақлид намуда, дар рафти рақс ноз мекунад, ба баъзе мардҳо меҳрубона менигарад, чашмак мезанад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мурадтиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
В002	АРҒУШТИ МАРДАКИН, <i>мардинабозӣ</i>	«Арғишти мардакин» рақси шӯҳиомез, ки онро занҳо дар муҳит ва маъракаи занона иҷро мекунанд. Раққоса чома мепӯшад, салла мебандад, ҳаракатҳои рақси мардонаро тақлид мекунад: қадамҳои калон-калон мегузорад, ҳаракатҳои тез ва ҳасуронаро, ки ба рақси мардона ҳос аст, иҷро мекунад. Ин рақс зери оҳанги мазҳакаомез ё бо садои доира иҷро мегардад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
В003	АРҒУШТИ МАСХАРАБОЗӢ, <i>рақси тақлидӣ</i>	Арғишти масҳарабозӣ – як навъ рақси мазҳакаомез мебошад, ки онро ҳам мардон ва ҳам занон иҷро мекунанд. Иҷрокунандаи рақс нуқсонӣ ҷисмонӣ баъзе одамон: танбалӣ, фарбеҳӣ, лангидан ва ғайраро мазҳакаомез танқид мекунад. Баъзе иштироккунандагон чомаи кӯҳна мепӯшанд, дар сарашон салларо ба тарзи хандаовар мебандад, ба рӯяшон сиёҳии дег ё ранг мемоланд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2. Кароматов Ф., Нурҷанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М.: Советский композитор. – 1978- Кн.1.- 180 с.; - 1986. – Кн.2. - 291 с.;
В004	АРҒУШТИ ОШПАЗӢ	Арғишти ошпазӣ рақси занона аст, ки дар тарзи таҳия ва пухтани оши бурида таҷассум меёбад. Иҷрокунанда бо куртаи дароз, дар сараш рӯймоли васеъ партофта, нисфи поёни руҳсорашро бо рӯймоли дигар пинҳон медорад. Тахтаҷӯб, тираки ошбурӣ, латта, дегро ба тарзи шартӣ тасвир мекунад. Мардҳо низ баъзан ин рақсро бо тариқи ҳаҷв иҷро мекунанд.	2014	Вилояти Хатлон, НТМ	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.106.

В005	РАҚСИ АСПАК <i>аспаксаворӣ,</i> <i>аспакбозӣ</i>	Аспакбозӣ як навъ ракси мазҳакавии мардонаи тоҷикӣ мебошад, ки сюжети онро тасвири хусусияти аспсаворӣ ва бозии асп ташкил медиҳад. Дар ракси аспакбозӣ як нафар мард, ду нафар – марду зан ё гурӯҳи раққосон иштирок мекунанд. Аз ҷӯб каллаи аспро тарошида, ба он гӯш, чашм месозанд, ёлу дум мечаспонанд. Ин бозиро дар чашни Наврӯз, тӯйҳо ва маърақаҳои хурсандӣ иҷро менамуданд.	2014	Водии Ҳисор, Бадахшон, вилояти Суғд	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.84-98. 2. Қиличева Н. Аспакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мар- думи тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.69-71.
В006	БОБОПИРАК, <i>«Пирак»,</i> <i>«Пирабозай»,</i> <i>«Пиракбозӣ»</i>	Намоиши «Бобопирак» аз суруду ракс ё худ драмаи халқии мусиқӣ иборат мебошад. Дар он ду марди ҳаваскор ва чанд доирадастон ва нақаротчиён иштирок мекунанд. Аз ду мард яке нақши Бобопирак ва дигаре роли занро мебозанд. Онҳо бонавбат рубой хонда, ҳар дафъа баъди анҷоми он хиромон ба ракс медароянд, сахнаро як давр зада, ҷои худро иваз мекунанд.	2014	Бадахшон, Кӯлоб	Нимфаъол	1. Кароматов Ф., Нурҷанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2 – С.157-159.
В007	БОЗИИ КАЛОН, <i>базми калон</i>	«Бозии калон» яке аз рақсҳои идона мебошад, ки тахти навои доира иҷро карда мешавад. Зарбҳои идонаи доира тантанавор аз суръати миёна ба тунд навохта мешаванд. Рақси «Бозии калон» дар идҳо, тую маърақаҳои оилавӣ ва идҳои халқӣ аз тарафи мард ва зан иҷро мегардад.	2014	Вилояти Суғд, НТМ	Фаъол	1. Қличева Н., Казакова З. История хореографиче- ского искусства Таджики- стана. – Д., 2014. – С.223.
В008	БОҒБОН, <i>духтари боғбон</i>	«Боғбон» - аргӯшти яккаӣ мардона ва «Духтари боғбон»- рақси яккаӣ занона буда, тахти навои доира иҷро мешавад. Мазмуни ин рақс ҷараёни меҳнати боғбонро дар ҷамъ намудани ҳосил нишон медиҳад.	2014	Вилояти Суғд, Кӯлоб, НТМ	Нимфаъол	1. Қличева Н. Савту навои Андалеб // Фарҳанг ва хунар – Д.. - 2008. - № 3. - С. 17-18.
В009	ГУЛБУТА <i>Гулбегимҷон</i>	Гулбута - суруди рақсӣ мебошад. Раққосон ва му- трибон онро дар авҷи тафсидани рақсҳо иҷро ме- намуданд. Ҳофиз ва навозанда як чорбайтро иҷро мекунанд, дигарашро раққос рақс карда месарояд. Ҳамин ки ӯ як байтро ба итмом расонид, ҳофизон нақароти ӯро такрор мекунанд, раққос бошад ба рақсидан шуруъ менамояд. Баъди сароидани се- чор байт раққосаҳо баробар «Ҳой баракалло, қачқуло» гӯён қарсақ мезананд.	2014	Ванҷ, Язгулом, Рушон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.154.

V010	ДАШНОБОДӢ	Рақси «Дашнободӣ» - рақси қадимаи тоҷикон, ки таҳти навои доира бо ритми мусиқии 6/8 иҷро мешавад. Ин рақсро ҳам занҳо ва ҳам мардон иҷро мекунанд. Ҳаракатҳои дастҳо, зарби пойҳо, ҳаракатҳои пайкар, чархҳои гуногун аз хусусиятҳои ин рақс мебошанд. Рақс дар тӯю маърақаҳои мардумӣ ва ҷашнҳо иҷро мешавад.	2014	Водии Ҳисор	Фаъол	1.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.30. 2. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.72.
V011	ДИЛАК	Ин рақс таҳти суруди «Дилак» иҷро мегардад. Дар аввал ду-се доирадаст нақаротро баланд месароянд. Сипас якҷаҳон рубоие сароида, баъд нақаротхонҳо ҷӯр шуда, онро месароянд. Рақси мазкур дорои унсурҳои бадеҳа мебошад. “Дилак”-ро (суруд бо рақс) гурӯҳи 4 кас зан ва 4-то мард иҷро намуданд. Дуэти писар бо духтар ҳаракатҳои гуногуни рақси иҷро менамоянд: китф ба китф, аввал воҳ меҳуранд бо китфи рост ва чарх мекунанд, боз ҳамин ҳаракатро бо китфи чап ва чарх бо тарафи чап иҷро мекунанд.	2014	Бадахшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.153-154. 2.Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016.– С. 54-118
V012	ДОРБОЗӢ	Навъи санъати анъанавӣ, ки дар болои ресмони аз ду тараф дар сутунҳо басташуда иҷро мешавад. Дасти дорбозон аз 2-3 нафар дорбоз, 3-4 навозанда, 2 масҳарабоз иборат буда, дар иду ҷашнҳои халқӣ, тӯӣ аруси ва дигар ҷорабиниҳо бо барномаҳои рангин ҳунарнамоӣ мекунанд. Ба репертуари даста ба ҷуз аз дорбозӣ жанрҳои масҳарабозӣ, паҳлавонӣ (сангбардорӣ), ҷашмбандӣ, оташбозӣ ва навозиши оҳангҳои шӯху мутантан бо нағораю карнай дохил шудаанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Раҳимӣ Д. Дасти дорбозии “Бегараб” // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / №. 8. – Д., 2019. – С.46-63. 2. Раҳимов Д. Дорбозӣ // Илм ва ҳаёт. – 2014. – №6. – С.15-16.
V013	ЗАНГБОЗӢ	Зангбозӣ асари рақсию мусиқӣ буда, аз силсилаи суруду рақсҳо иборат мебошад. Оҳанги мусиқии ин рақс бо зарбу усулҳои гуногуни шавқовар ва ҷалбкунанда иваз мешаванд. Сурудҳои «Як дона марворид», «Ширинзабонам, мӯрчамиёнам», «Ҳай, нозанин, имрӯз шумо ба сайли гулзор омадед» ва ғайра пайдарпай иҷро мегарданд. Зангулачаҳои биринҷӣ бо ду қатор дар миёнбанд ва тасмаи банди дастон ва пойҳо баста мешаванд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1.Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.182-200. 2.Раҳимӣ Д. Вазъи санъати иҷроӣ дар ноҳияи Ҷ. Расулов // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / №. 8. – Д., 2019. – С. 14-18.

V014	ЙИРМОНБОЗӢ, <i>юрмонбозӣ</i>	Йирмонбозӣ - рақси мардонаи яккаса ё дукаса мебошад. Дар рақс хислатҳо ва ҳаракатҳои йирмонро тақлид мекунад. Раққос ду дастро пеши пайкараш нигоҳ дошта, китф мечумбонад ва каллаву даҳонашро пешу қафо мебарад. Сипас ӯ ба замин мешинад ва ҳаракатҳои ларзиши китфҳо, сар, даҳон, дастҳо иҷро мекунад. Рақс бо мазмуни шӯҳ бо таҳти навои доира иҷро мегардад.	2014	Ҳисор	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад	1. Культура Гиссарской долины в контексте региональных цивилизаций. – Д., 2015. – С.713-715. 2. Юрмонбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 50-52.
V015	ГӢРҒУЛӢ, <i>Гӯрғӯлӣ</i>	Эпоси анъанавии халқи тоҷик. Инчунин дигар версияҳои он дар байни мардумони Осӣи Марказӣ, Қафқоз, Шарқи Наздик асрҳои зиёд маъмул ва машҳур мебошад. Нухаи тоҷикии он дар шакли назм (вазни омехта) мавҷуд буда, бо думбра иҷро мешавад. Дар варианти тоҷикӣ бар хилофи версияҳои туркӣ қаҳрамони асосӣ Аваз аст, на Гӯрғӯлӣ. Мазмуну ғояи эпосро ҳимояи ватан аз ғосибон, дастгирӣ ва ҳимояти синфи меҳнатқаш, ободсозии шаҳру кишвар, муборизаи некӣ ва бадӣ ташкил медиҳад.	2013	Вилояти Хатлон, води Рашт	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад.	1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Раҳимӣ Д., Хамосаи “Гӯрғӯлӣ ва шиноҳти он / рисолаи илмӣ / муҳаррир Ш. Комилзода. – Д., 2019.
V016	РАҚС БО КОРД, <i>кордбозӣ</i>	Кордбозӣ рақси чанговаронаи мардона мебошад. Раққос якто корди тезро ба даст гирифта, ба рақс медарояд ва дар рафти рақс нӯги тези кордро гоҳ ба чашмонаш, гоҳ чаккаҳои рӯяш, гоҳ дар миёнаш ва дигар ҷойҳои нишона менамуд. Ҳаракатҳо чунон тез ва чакқон иҷро мегарданд, ки гуё корд ба ҷойҳои гуногуни рухсора ва баданашон халида бошанд. Ин рақсро баъзан ду нафар иҷро мекунад.	2014	Бадахшон, Вилояти Сӯғд, НТМ	Нимфаъл	1. Кордбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 56-57. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.129.
V017	ҚОҶБАЗАӢ, <i>рақси шикам</i>	Қоҷбазай дар иҷрои ду мард дар нақшҳои «Бибӣ» ва «Бобо» баргузор мешавад. «Бобо» аз латҳо шиками калон месозад, миёнашро мебандад. Иҷрокундаи нақши «Бибӣ» либоси занона - курта, эзор пӯшида, дар сараш рӯймол мепартояд, нисфи поёни рӯяшро бо доқа мепӯшонад. Рақс дар асоси ҳаракатҳои рақсӣ ва пантомимӣ сохта шуда, хусусияти мазҳакаомез пайдо кардааст ва он таҳти оҳанги «Рапо» иҷро мегардад.	2014	Рӯшон	Нимфаъл	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.148-150.

В018	ҚОШУҚБОЗӢ <i>рақс бо қошук, чеб-базай, чеб раққосӣ</i>	Ичрокунанда дар ҳар дасташ ду қошуқи чӯби́ро, бо ангуштҳои даст пушт ба пушт гузошта, нигоҳ медорад. Қошукҳо дар ин рақс на танҳо вази́фай шақшақаи чӯбинро иҷро менамоянд, балки садои зарбу усули муайяно ба вучуд меоранд. Раққос, ҳамеша қошук зада, тахти зарби онҳо чарх мегардад, гоҳ ҳам шуда ҳаракатҳои мавзунро иҷро мекунад, гоҳ дар сахна, гӯё, худро ороиш медиҳад. Ин рақсро инфиродӣ ва гуруҳӣ иҷро мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.101-106, 142-143. 2. Қошукбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 44-46.
В019	ДУТОРНАВОЗӢ, <i>думбранавозӣ</i>	Дутор сози мусиқии тории мизробӣ мебошад, ки бо савту навоҳои махсус иҷро мешаванд. Дутори бепардари думбра меноманд. Бо дутор оҳангҳои классикӣ, лирикӣ ва шӯҳ иҷро мешаванд. Дуторнавозӣ инчунин бо сурудани ҳар гуна шеърҳо сурат мегирад. Дар ансамблҳои созоҳои миллӣ, фолклорӣ-этнографӣ дутор мавқеи назаррас дорад.	2013	Суғд, Хатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Курбонов Қ. Савти дутор. – Д., 1993. 2. Курбонов Қ. Розии дутор. – Д., 2003.
В020	МУНОҶОТ	Муноҷот – оҳанг ва рақси классикӣ, мисли як қисми ҳамноми «Шашмақом» буда, аз ҷиҳати оҳанг бо он наздик аст. Ин рақс тахти навои танбӯр ва доира ё ансамбли асбобҳои халқии мусиқӣ бешитоб, хиромон бо ҳаракатҳои дастҳои зебои маҳин иҷро мегардад. Рақси «Муноҷот» аз 3 қисм иборат буда, қисми аввал бо суръати суст, қисми дуюм тез ва қисми сеюм боз суст навохта мешавад. Рақс дар тӯю маърақаҳои оилавӣ, идҳои халқӣ, гаштакҳо, базмҳо аз тарафи занҳо ва мардҳо иҷро мегардад.	2014	Вилояти Суғд, водиҳои Ҳисор	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Қиличева Н. Муноҷот // Донишномаи фарҳанги мардумии тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 653-654
В021	«ОҲО, ЯККА»	«Оҳо, якка» – рақси мардона буда, дар тӯю марақаҳо, гаштакҳои мардона иҷро мешавад. Як гуруҳ раққосон давра сохта, китф ба китф зада, чӯр шуда, «оҳо, якка» ё «уҳо, якка» гуфта, баробар қарсақ задан мегиранд. Дар ин рақс ягон сози мусиқӣ истифода намешавад, танҳо садои қарсақ ва нидоҳои хурсандиомезии иштирокчиёну тамошобинҳо шунида мешаванд.	2014	Панҷакент, н. Айнӣ	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135-136.

В022	ПОЙАМАЛ <i>чархд-ед</i>	Пойамал рақси сӯғвориест, ки дар он ғаму андӯх, гирия ниҳонию ноаён нисбати шахси фавтида ифода ёфтааст. Онро ҳам занҳо ва ҳам мардҳо ичро мекунад. Пойамалро хешовандони наздики марҳум одатан то баровардани майит ичро меку- нанд. Раққос бо дастонаш ҳаракатҳои мавзун кар- да ва бо кафи дастон қарсақ зада, давр меравад. Раққосаҳо пойлуч ва сарлуч, мӯйҳои нобофтаву пароканда, дар либоси мотамии рангаш сиёҳ, са- фед ё гулдор, вале ҳатман куртаи кӯҳнаи нисфи бо- лои пешаш дарида ичро мекунад.	2014	Рӯшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38- 40.
В023	РАҚСИ УҚОБ, <i>уқоббозӣ, уқоб- базай, қарғасбозӣ</i>	Як навъи рақси қадимии тоҷикон. Он беш- тар дар ноҳияҳои кӯҳистони Бадахшон маъмул буд, навъҳои он дар дигар ноҳияҳои кӯҳистони Тоҷикистон, масалан, Сангвор, бо номи «қарғасбозӣ» машҳур будааст. Мазмуни мухтасари ин рақс чунин аст: уқоб ҳангоми парвоз лошаро мебинад ва тирвор ба замин фуромада, ҳарисона онро ба ҳаво мебардорад. Дар аснои парвоз қасд мекунад, ки луқмаеро аз лоша фуру барад, вале он ба замин меафтад. Уқоб боз ба замин фуромада, ло- шаро батамом меҳӯрад ва сипас хушҳолона парвоз- ро идома медиҳад. Ин сахнаҷаи начандон мурак- каб аз тарафи як нафар ҳунарманд ичро мешавад. Ҳунарманд ниқоби пӯстиндорро чаппа бар тан кар- да, амалиёти уқобро бо маҳорати том ба ҷо меорад.	2023	ВМКБ (н. Рӯшон)	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад	1.Нурҷонов Н. Уқоббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. Ҷ.2. – С. 488-490. 2. Нурҷонов Н. Олами бека- нори рақси тоҷик. – Д., 2004.
В024	РАҚС БО ДУТОР, <i>рақси якка</i>	Рақс бо дутор дар байни мардон ва ҳам занон паҳн гардидааст. Ичрокунанда дутор навохта, онро гоҳ дар қафояш, гоҳ дар рӯ ба рӯяш, гоҳ ин сӯ, гоҳ он сӯ дароз намуда, мерақсад. Дар ин рақс ичрокунанда дутор навохта дар таҳти навозиши мусиқӣ ва суруд ба рақс мебарояд. Ичрокунандаи рақс дуторро гоҳе ба китфи росташ мебардорад ва гоҳ бо китфи чапаш, агар маҳорати ба- ланди навозиш ва рақс қарданро дошта бошад, ҳатто дуторро бо пушти сараш ва болои сараш бардошта навоختани мусиқиаширо бе ҳатто давом медиҳад	2014	вилояти Хат- лон водии Рашт, шаҳри Ваҳдат	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.

B025	РАҚС БО КЎЗА	<p>Рақс бо кӯзаро дар Бадахшон мардон ва дар Рашту Тавилдара занон тахти зарби доира ичро мекунад. Раққоса кӯзаро дар китфаш гузошта, оҳиста-оҳиста рақсро оғоз мекунад. Ў кӯзаро гоҳ дар ин ва гоҳ дар он китфаш мегузорад. Кӯзаро ба боло мепартояд, дастонашро ба ду тараф дароз карда банди онҳоро чарх мегардонад, ё ин ки давр мезанаду сипас боз кӯзаро дошта мегирад.</p>	2014	Рӯшон, Шугнон водихои Рашту Ҳисор	Фаъол	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.141. 2. Рақс бо кӯза // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 36-38.</p>
B026	РАҚС БО НАЙ	<p>Рақс бо най тахти навои доира ва найнавозии худӣ бозингар ичро мегардад. Ичрокунанда бо ду дасташ най навохта истода, бо пойи росташ зарб мезанад, пойи чапашро лағжонда мерақсад. Ў пайкарашро гоҳ ҳам, гоҳ рост, гоҳ ба паҳлӯе мегардонад. Ба пеш меравад ба як зону мешинад. Ба тарафи чапу рост, ба пешу қафо ҳам мешавад. Дар як ҷой бармеҳезад ва ба тарафи рост чарх мезанад. Ҳамин ҳаракатро ба тарафи чап рафта боз ба зону мешинад ва такрор мекунад. Дар вақти нақарот найнавоз найро ба дасти рост гирифта давр мезанад ва байн даромада дастҳоро ба тарафо кушода дар як ҷой тез 4 чарх мезанад ва баъд найро гирифта навохта аз байн баромада меравад. Ин рақс дар дастаҳои санъати ҳаваскорӣ ва санъати касбӣ ҳамчун рақси таклидкорӣ дар сахна дар солҳои Иттифоқи советӣ ба вучуд омад.</p>	2014	Бадахшон, Хатлон	Фаъол	<p>1.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.7. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 3. Найбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 42-44.</p>
B027	РАҚСИ РУЙМОЛ	<p>Рақси «Рӯймол» - рақси занонаи халқӣ мебошад, ки тахти навои доира, таблак, ё соҳҳои дигари халқӣ ичро мегардад. Раққоса бо ҳаракатҳои зебои маҳин ва имову ишораҳо дар як ҷо нишаста, рӯймолро гулдӯзӣ мекунад. Ниҳоят ӯ рӯймолро духта бо хурсандӣ мерақсад ва ба ягон кас онро тухфа мекунад. Дар рақс ҳаракатҳои тарзи доштани рӯймол дар даст ва рақс кардан ба он, тарзи баста кардани он ба сар ва миён истифода мешаванд. Дар рақс рӯймоли калон, миёна ва майдарро истифода мекунанд.</p>	2014	Вилояти Сугд, водии Ҳисор	Фаъол	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С. 128. 2.Рақси рӯймол // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 57.</p>

В028	РАҚС БО ЧИҒАК <i>рақс бо гижак</i>	Рақси гижакнавоз таҳти навозиши як гурӯҳ му-трибон ва сароидану гижакнавозии худи бозингар ичро мегардад. Ичроқунанда зарбу усули рақсии навозандагонро вайрон накарда, оҳанг менавозад. Ў пайкарашро ба пеш ҳам карда бо эҳсоси баланд месарояд ва менавозад. Сипас ба тарафи тамошобинон рӯ гардонда, ду-се қадам ба пеш монда, чарх меравад ва боз ҳамон ҳаракати авваларо та-крор мекунад.	2014	Бадахшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами бека-нори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 2. Рақс бо гижак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 40-42.
В029	РАҚС БО ЧОЙ-НИК	Ин рақсро ҳам мардҳо ва ҳам занҳо ичро меку-нанд. Раққос таҳти оҳанги на он қадар дар болои сараш чойникро гузошта, дар ҳар дасташ пиёлае-ро медорад. Раққос дастҳояшро ба ду тараф дароз карда пой росташро пеш гузошта, оҳиста-оҳиста қадам мегузорад ва майдонро давр мезанад. Ичроқунанда гирди майдонро ҳамин тариқ се-чор бор давр мезанад.	2018	Хучанд, Де-ваштич, Исфара	Нимфаъол	1.Проценко А.И. Танце-вальное искусство Таджики-стана. – Д., 1979. – С.10. 2. Нурҷонов Н. Олами бека-нори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.139.
В030	РАҚСИ АНГУШТ-ПОНА	«Рақси ангуштпона» рақси якнафара буда, ҳам варианти занона ва ҳам мардонаи он вучуд до-рад. Рақс таҳти садои доира ва тақ-тақи овози ангуштпонаҳо чараён мегирад. Ў дар ду даст ду табакчаи чинии хурдро гирифта, дар нӯги ан-гуштони миёнааш ангуштпона мегузаронад ва мутобиқи зарби доира аз дарун ба табакчаҳо бо ангуштпона тақ-тақ мезанад.	2014	Вилояти Суғд, Қубодиён	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами бека-нори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.142. 2. Раҳимӣ Д. Рақс бо ан-гуштпона // Фарҳанги ғайримоддӣи халқӣ тоҷик / мураттиб Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. –С. 42-46.
В031	ТАБЛАК-НАВОЗӢ, <i>тавлакзанӣ</i>	Таблак, тавлак (табли хурд), сози мусиқии халқии қадимаи зарбӣ. Аксаран дар кӯхистони Тоҷикистон ва Эрон, Афғонистон маъмул мебо-шад. Он кӯзашакл буда, дарунаш якқад суроҳ аст. Қисми борики Т.-ро зерим бағал гирифта, онро дар ҳолати нишастан болои рони пой чап гузошта, бо панҷаҳои ҳар ду даст менавозанд. Дар ҳолати рост истодан, онро бо тасма баста, ба китф меовезанд ва менавозанд. Тавлакнавозӣ дар ансамблҳо ва оркестрҳои соҳҳои халқӣ ва эстрадӣ истифода ме-шавад. Онро дар муассисаҳои таълими меомӯзанд.	2020	вилоятҳои Хатлон, Суғд, водии Раш-ту Ҳисор	Фаъол	1. Таблак // Обидпур, Ҷ. Луғатномаи тафсирии мусиқӣ. Душанбе: Аржанг. –2019. – 480 с. – С.377. 2.Таблак // Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ҷ.3.– Душанбе.–2004. – С.152.

В032	РАҚСИ ОСТИН	Рақси занонаи қадима. Раққоса дасти рoсташро дар тарафи чап гузошта, дасти нимқати дигарашро дар рӯбарӯяш дароз намуда, остини дарози курташро ин сӯ он сӯ мечунбонад. Сипас ҷои дастҳоро иваз намуда ин ҳаракатро такрор мекунад. Дар замонҳои пеш рақси остин аз ҷониби модаркалонии домод хангоми ба хонаи шавҳар овардани арус ва дар гирди оташ давр занондани ӯ иҷро мегардид.	2014	Мастҷох, Айнӣ, Панҷакент, Истаравшан, Қўлоб, Рашт,	Ҷаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143. 2. Рақси остин // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 46-48.
В033	РАҚСИ УҒАР	Ин рақс дар он қисми авҷи суруд иҷро мегардад, ки «уғар» ном дорад. Баъзан дар ин суруд ду уғар ҷой дорад ва дувумаш нисбат ба аввалааш шӯхтар аст. Усули зарб дар уғар иваз меёбад, аммо бо суруд аз ҷиҳати оҳанг ва мақом умумияте дорад. Иҷрокунанда на танҳо раққос, балки дар айни замон низ ҳофиз мебошад. Ӯ мазмуни сурудро ҳам бо овоз ва ҳам бо ҳаракатҳои мавзунӣ худ ифода менамояд. Мазмуни ҷунин сурудҳои рақсӣ гуногун: аксар ғинӣ, ё ғиниё мазҳакаомез мебошанд.	2014	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10.
В034	СОҚИНОМА	Соқинома – рақси классикӣ буда, таҳти суруд оромона ва бо ҳаракатҳои дастҳо иҷро мегардад. Дар «Соқинома» ҷанбаи хониш зиёдтар буда, рақс дар он фақат замина аст. Дар рақс лаҳзаҳои дар як ҷо истодан, ҳаракатҳои зебои маҳин ва имову ишораҳои таъсирнок, тобишҳои ҳолат ва эҳсос иҷро мешаванд. Раққоса дар ин рақс куртаи сабуки шохӣ, тоқии зардӯзи ва пойҷомаи шерозаш силсиладор мепӯшад.	2014	Вилояти Суғд, Шаҳринав, Турсунзода	Ҷаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.176-178.
В035	ТАБАҚБОЗӢ <i>Тағорабозӣ</i>	Табақбозӣ дорои унсурҳои сиркӣ ва амалиёти драмавӣ мебошад. Раққос дар сараш табақи калони ҷубин ё сафолини тағаш ҳамворро гузошта, майдонро ду-се бор давр мезанад. Ӯ қоматашро андак ба пеш ҳам мекунад, табақ ба болои гардану китфҳо, баъд ба рӯи шонаҳо ва ҳамин тавр то миён мефарояд. Табақбоз дар рафти рақс гоҳ тез, гоҳ оҳиста майдонро ҷарх мезанад, гоҳ ҳаракатҳои зебои бошитоби дастони ӯ оҳанги шӯхиомез мегиранд. Хангоми рақс ӯ ҳарактҳои ба табақ ошқашӣ ва палавхӯриро иҷро мекунад ва ҳозиринро ба палавхӯрӣ даъват менамояд.	2014	Вилояти Суғд	Ҷаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.151. 2. Аминов А. Рақс бо табақ ва ё даъват ба оши палав // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / Шумораи 8. – Душанбе: Истеъдод, 2019. – С. 19-26.

В036	ЧАПАКБОЗӢ <i>чапак-чапак</i>	Чапакбозӣ ракси занона мебошад. Иҷрокунанда рост истода дастонашро ба тарафи китфи чап нигоҳ дошта, ба ҳамон сӯ нигариста, бо ҳамин ҳаракат маъракаро давр мезанад. Ӯ пой росташро ба пеш ва пой чапашро қафотар гузошта, ҳамвор қадам мегузорад. Рақс оҳиста, ором, бо қадамҳои хурд-хурд ва баъзан чапакзаниҳо идома меёбад.	2014	Истаравшан, Деваштич, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.127.
В037	ЧӮББОЗӢ <i>калтакбозӣ</i>	ЧӮббозӣ ракси ҷанговаронаи мардона буда, онро як кас, ду кас ё чор нафар иҷро менамоянд. Рақс лаҳзаҳои ҷанги сарбоз, шикор, мусобиқаи паҳлавониро таҷассум мекунад. Ба ин рақс ҳаракатҳои ҷолокона, гардишҳои саҳт, ҷарҳидани босуръат ва таваққуфҳои ногаҳонӣ ҳос мебошанд. Иҷрокунандагон дар ҳар дастонашон дутогӣ чӯби саҳти тарошидашударо дошта, онҳоро дар вақти рӯбарӯ шуданашон моҳирона ва бо усули дақиқ ба замин мезананд. Чӯбҳои одӣ ҳамчун асбоби мусиқӣ низ хидмат намуда, зарбу усулро беҳато ба вучуд меоранд.	2014	Бадахшон, вилояти Хат- лон	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. ЧӮббозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 52- 54.
В038	«ЧУМ ЧАҲЕ»	Ин ракси қадимии мардона буда, аз тарафи як гурӯҳи раққосон иҷро мегардад. Онҳо дар давра истода қарсақ зада, пайкарашонро ба пеш ҳам на- муда, қарсақ мезананд ва «о чаҳе» мегӯянд, дар ин вақт пойи росташонро пеш мебардоранд. Си- пас пайкарашонро рост карда, дар як ҷо мечаҳанд ва бо ҳамовозӣ «ҷум чаҳала» мегӯянд. Як на- фар раққос дар даруни давра таҳти қарсақзанӣ рақсида, баъди хониши ҳар мисраъи шеър «Ҷум чаҳе, ҷум чаҳала» мегӯяд. Ӯ дастонашро боло бар- дошта, китфҳоиашонро мечумбонад.	2014	Водии Ҳисор, Панҷакент	Фаъл	1. Нурҷонов Н. Олами бека- нори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.138. 2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С. 68-70. 3. «Ҷум чаҳе, ҷум чакала» // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 55-56.

В039	ТЕАТРИ ЛҶҲТАК, <i>зочабозӣ</i>	Тетари лӯхтак яке аз намудҳои театри суннати халқи тоҷик буда, персонажҳои ин навъи театр зочаҳо-лӯхтаҳои рангоранги дар шаклҳои одам, чонварон ва баъзе махлуқҳо сохташуда мебошанд, ки санъаткорон ҳангоми ба ҳаракат овардани онҳо ба забони онҳо сухан мегӯянд. Қади зочаҳо тақрибан ним метр буда, каллаву тан ва дастҳои онҳо аз ҷӯб сохта мешаванд. Дар танашон аз матоҳҳои ранга либос дошта, чехраву андоми ҳар яки онҳо вобаста ба нақши дошташон рангубор мегарданд ва хусусиятҳои образро дар худ таҷассум мекунанд. Тавассути намоишҳои одамони ситампеша, фиребгар, ришватхӯр, танбалу коргурез ва мардумозор ҳаҷву масҳара мешаванд.	2020	шаҳрҳои Душанбе, Бӯстон, н. Ашт.	Нимфаъл	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002. 2.Нурҷонов Н. Зочабозӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. Ҷ. 2., -Душанбе, 1980; 3.Раҳимов Д. Лӯхтакҳо дар фарҳанги суннати тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.
В040	ЯЛЛАБОЗӢ	Яллабозӣ рақсест, ки бо суруд иҷро мегардад. Иҷрокунанда суруди зеринро сароида мувофиқи оҳанги шӯҳ, зиндадилона ва зарбу усули он рақси маъмулӣ мекунанд: <i>Ту болои бом бошӣ, ҳой, яллало, Ман поёни бом бошам, вое, яллало. Қошакта ҷунбонӣ, ҳой яллало, Ман усмая давонам, вое, яллало.</i>	2014	Истравшан, Панҷакент, Душанбе	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.155.
В041	ҒИЖАК-НАВОЗӢ	Ғижак як навъ сози миллии тоҷикӣ буда, онро дар сари зону ба тарзи амудӣ дошта, бо камонча менавозанд. Торҳои ғижак асосан филизӣ буда, бо фосилаи кварта ҷӯр карда мешаванд. Мардуми тоҷик бештар ду намуди ғижакро истифода мекунанд. ғижакҳои кӯҳистони кӯсааш чоркунча (аз тунука ва ё кадуи маҳсус). Намуди дигари ғижак доирашакл буда, онро бештар аз ҷӯбҳои тут, зардолу, чормағз ва ғайра месозанд ва он бо фосилаи квинта ҷӯр карда мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1.Ғижак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.406. 2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари сохташоян / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.

В042	СУРНАЙ- НАВОЗӢ <i>меҳтарнавозӣ</i>	Сурнай сози муסיқии нафасиест дар байни халқҳои эронитабор ва Қафқоз маъмул мебошад. Қисми пешаш васеи махрутшакл ва қисми поёнаш нисбатан борик аст. Дарозиаш 45-55 см, аз ҷӯби чормағз ва зардолу сохта мешавад. Рӯяш 7 сӯроҳ ва зераш як сурохи овозбарор дорад, ки онҳоро бо ангушт мепӯшонанд. Сурнайро бештар дар ҷашни арӯси, хатнасур ва ҷашнҳои суннатӣ менавозанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сурнай // Энцикло-педияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С.142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари соғтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
В043	ЛАБЧАНГ- НАВОЗӢ <i>чангқовуззани</i>	Лабчанг (чангқовуз) сози муסיқии филизии камоншакли забончадор, ки бо номҳои гуногун дар байни халқҳои маъмул аст. Лабчангро байни лабонгузошта, бо дандонҳои озодона медоранд ва забонро аз паси он каме қафо нигоҳ медоранд. Барои ба вучуд овардани нағма ҷараёни нафасро бо ҳаракати забон тағйир медиҳанд. Лабчанг ҳамчун сози якканавозӣ ва ансамбли дар байни мардум маъмул аст.	2013	Вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фаъол	1. Раҳимов И. Чанг-қобуз // Энцикло-педияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.338. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари соғтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
В044	НАӢНАВОЗӢ, <i>тутакнавозӣ, дунайнавозӣ, қӯшнайнавозӣ</i>	НаӢ навъе аз соҳҳои нафасии қадимаи муסיқии тоҷикӣ, ки аз пояи буттаи наӢ (қамиш) ва ё ҷӯб сохта мешавад. НаӢ оҳанги махсус дошта, дар алоҳидагӣ ва якҷоя бо дигар соҳҳои дастаҳои муסיқӣ навохта мешавад. Дунай навъи дигари наӢ ба шумор меравад, ки аз як ҷуфт наӢ ба ҳам пайваст сохта шудааст ва садои хос дорад. Ҳамчунин тутак ва тутакнавозӣ низ байни мардум роҷибанд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов И. НаӢ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.418-419. 2. Низомӣ А. Таърихи муסיқии тоҷик. – Д., 2014.
В045	РУБОБ-НАВОЗӢ, <i>рабобнавозӣ</i>	Рубоб, сози мизробии муסיқиест, дар байни халқҳои Шарқ, алалхусус тоҷикон маъмул аст. Шакли нави рубоби қошғарӣ 2 тори ҷуфт ва як тори синтетикӣ ғафс дорад. Рубоби қошғариро бо мизроб менавозанд. Рубоби бадахшонӣ сози муסיқии торӣ-мизробиест, ки дар Тоҷикистон ва дар Бадахшони Афғонистон маъмул аст. Рубоби Бадахшонӣ сози якканавозӣ ва дар ансамбли оркестри соҳҳои миллии васеъ истифода мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳматов Б. Рубоб // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.67-68. 2. Низомӣ А. Таърихи муסיқии тоҷик. – Д., 2014.

В046	ҚОНУННАВОЗӢ <i>шоҳруднавозӣ</i>	Қонун сози мусиқии қадимаи ториест, ки ба чанг шабоҳат дошта, онро бо мизроб (нохунаки филизӣ, ки ба сари ду ангушти ишоратии ду даст васл мешавад) менавозанд. Қонун дар мамлакатҳои Шарқи наздик ва Миёна, инчунин дар Арманистон Озарбойҷон хеле маъмул аст. Қонун аз қутии чӯбини трапетсиямонанд иборат аст. Сарпӯши қуттиро аз чӯб тарошида, ба як қисми он пӯст мекашанд. Дар рӯи пӯст ҳарак гузошта мешавад.	2014	Душанбе, Хучанд, Ҳисор	Фаъол	1. Раҳимов И. Қонун // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.425-426.
В047	ШАШМАҚОМ, <i>мақомхонӣ</i>	Жанри мусиқии тоҷик, ки аз силсилаи оҳангҳо ва матнҳои лирикӣ иборат аст. Он аз шаш мақом фароҳам омада, бо навои танбӯр ва даф иҷро карда мешавад. Инчунин дар оҳангҳои «Шашмақом» аз соҳҳои мусиқӣ най, дутор, ғижжак ва чанг баъзан истифода мегарданд. Матни онҳо аз ғазалиёту қасоид ва маснавиҳои адабиёти классикии форсу тоҷик гирифта шудаанд. «Шашмақом» с. 2008 аз ҷониби Тоҷикистон ва Ёзбекистон бори нахуст ба Феҳристи шоҳкориҳои башар сабт гашта, сипас ҳамаи номинатсияҳои ин рӯйхат ба Феҳристи репрезентативи ЮНЕСКО ворид шудаанд.	2014	Вилояти Сӯғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014. 2. Низомов А. Таърих ва назарияи Шашмақом. – Д., 2005. 3. Шашмақом // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.356-358. 4. Шашмақом // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 68-72.
В048	ЧАНГНАВОЗӢ	Чанг сози мусиқист, ки дар Тоҷикистон ва мамлакатҳои Шарқ маъмул мебошад. Чанги ҳозира 72 тори филизӣ ва ҳамон миқдор гӯшак дорад. Системаи қаторовозиаш аз 24 пардаи диатоникӣ ва хронавикӣ иборат аст. Чанг ба қатори соҳҳои якканавозӣ дохил шуда, дар оркестр ва ансамблҳои соҳҳои миллӣ васеъ истифода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Чанг // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.336. 2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.
В049	АНВАРЧА	Суруди шӯҳи тӯёна буда, аз ҷониби гурӯҳи мардон тавассути қарсақ ва ё сози доира иҷро мегардад. Дар он сарбайтхон як байтро мехонад ва дигарон сари овозро гирифта, нақаротро такрор мекунанд. Як нафар зери ҳавои суруд мерақсад.	2014	Панҷакент	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Ола-ми беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.136-137.

В050	БАДЕҲА	Сухан ва ё шеърӣ шавқангез, ки бадоҳатан ва закитабӯна гуфта мешавад. Суруди шӯхест, ки ҳазлу мазохро дарбар гирифта, аз ҷониби зан ва мард иҷро мешавад. Бадеҳа фарогири мавзӯҳои иҷтимоӣ, маишӣ, ишқӣ-лирикӣ ва ҳачвӣ мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Бадеҳаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов, – Д., 1969.
В051	РАҚСИ БУЗАК, <i>бузакбозӣ</i>	Рақси бузак як навъи санъати иҷроӣ аст, ки бо сози дутор иҷро мешавад. Барои ин навъи иҷро мизи бозичаҳо бо пайкарчаи бузаки рақсон истифода мешавад. Санъаткор дар курсии пастак нишаста дутор менавозад ва дар рӯбарӯяш мизи дуқабата меистад, ки бо матоъ пӯшонида шудааст ва дар боло ва паҳлуи мизчаҳо пайкарча насб шудаанд. Навозанда бо пойҳояш пофишор (попушал)-хоро пахш мекунад. Вақте ки пофишор пахш шуд, он сими аз таги миз ба пайкарчаи бозичаҳо: бузаки асосӣ, лӯхтак ё арӯсак, дуто кабӯтар, чор бузаки хурди паҳлуи миз ва ду бузаки мизи поёнро ба ҷунбиш меоранд. Ҳамин тарик, санъаткор думбра навохта, сурудҳои “Бузакам чигӣ-чигӣ”, “Бузак” ва дигар таронаҳои ҳачвомези марбут ба бузхоро месарояд.	2020	Душанбе, Ховалинг	Хавфи азбайравӣ дорад	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
В052	ШҶҶЯК-ШҶҶЯК, <i>суруди саршӯён</i>	Як навъ суруди халқӣ, ки ҳангоми маросими саршӯёни арӯс иҷро мешавад. Як нафар зан ё яке аз дугонаҳои арӯс шонаро дар об ё шир тар карда, нӯги кокулҳои арӯсро шона задан мегирад. Дугонаҳои дигар чодарро болои сари арӯс дошта меистанд. Зани ҳушовозе доира зада, суруди саршӯён ё “шӯяк-шӯяк”-ро месарояд ва дигарон ҳамовоз мешаванд. Маросими саршӯён ин ҷо рамзӣ гузаронида шуда, якҷоя бо суруд 10-15 дақиқа идома мекунад.	2020	Вилояти Хатлон	Фаъл	1. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Аминов А. Рамзҳо дар маросимҳои чашни арӯсӣ // Паёмномаи фарҳанг. – 2017. – №2. – С. 50-56.
В053	БОҒ ДАРОЕД, ЯНГАМО	Суруди қадимаи шӯху рақсии тӯнаи тоҷикон. Бештар дар тӯйҳои арӯсию домодӣ иҷро мегардад. Инчунин дар идҳо, чашну маърақаҳои оммавӣ низ ин суруд сароида мешавад.	2014	Водии Зарафшон, Шаҳринав, Ҳисор	Фаъл	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.

B054	ФАРИБНОМА	Суруди машхури мардумии тоҷик аст, ки таърихи куҳан дорад. Он бо тарзи гуногун иҷро гардида, бекасию танҳой, гурбату чудоиро мазаммат мекунад ва муҳаббати беандозаи одамонро нисбати ёру диёр ва Ватани маҳбуб ифода менамояд. Оҳанги ҳазину дилхарош дорад	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Душанбе: Дониш, 1968.
B055	ҲИЧРАБАЗМ	Яъне он як навъ базмест, ки дар дохили ҳуҷра ё хона баргузор мешавад. Мардуми кӯхистон аслан ҳуҷраи маҳсус, яъне меҳмонхонаро ҳичра мегӯянд. Ҳичрабазм пурра базми дилхушии хешовандони наздики домоду арӯс мебошад. Дар он сурудҳои нисбатан шӯҳ ва рақси сароида мешаванд. Сурудҳо аввал аз ритми нисбатан оҳиста оғоз гардида, рафта-рафта тез шудан мегиранд. Аз рӯи анъана дар ҳичрабазм ҳама ҳузурдоштагон бо истисноӣ домоду арӯс мераксанд. Агар ҳуҷра нисбатан хурд бошад бо навбат мераксанд, дар акси ҳол ҳама якҷоя. Дар ҳичрабазм пешҳо мардон ва ё занони хешу табор бонавбат ба ғайр аз рақсидан, дар шакли мусобиқа сурудхонӣ ҳам мекарданд.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Душанбе, 1991. 2. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги хайримодӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
B056	ГИЖДАЛЛА	Суруди қадимаи шӯҳу рақсии тӯенаи тоҷикон, ки аз ҷониби гурӯҳи мардон дар шакли базми дар тӯйҳои арӯсию домодӣ иҷро мегардад. Марде либосҳои занона пӯшида, дар зерӣ оҳанги суруд мерақсад. Як нафар якҷоя шуда, байтҳоро хондан мегирад, дигарон нақароти онро “Гиждаллае, гиждаллае, гиждалла хонум, гиждалла” мегӯянд.	2014	Водиҳои Зарафшону Ҳисор	Нимфаъл	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.102-103.
B057	ЁР-ЁР, <i>арӯсбарон</i>	Суруди маросимии тӯи арӯсию домодист, ки аз ҷониби гурӯҳи занон ва ё мардон хангоми ба хонаи домод овардани арӯс, бо қарсақ ва ҳамовозии доира иҷро менамоянд. Гӯянда як мисраъро меҳонад ва дигарон бо нидои «ёр-ёр-ёрон» онро тақвият медиҳанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, Кӯлоб	Фаъл	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.

B058	«СУМБУЛ ЁР МЕЗЕБАД»	Суруди «Сумбул ёр мезебад» қадима буда, ба усули рок сароида мешавад. Онро дар замонҳои пеш 5 нафар доирадаст гирд истода бо навбат мехонаданд. Сари овози якдигарро мегирифтанд. Инчунин ин сурудро дар тӯйҳои арӯсӣ, ҳангоми шаҳро ба назди хонаи арӯс бурдан ҳофизон мехонданд. Он ба нақшхонии мардуми шимоли Тоҷикистон монанд аст. Матни суруди чунин сар мешавад: Гул дар ёр мезебад, Сумбул ёр мезебад. Воҳ, воҳ, воҳ дилакум, Чон, чон, чон, воҳ дилакум.	2020	Норак	Хавфи азбайравӣ дорад	1.Намунаҳо аз фолклори Норак // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимӣ / Шумораи 9. – Д., 2020. –С. 6-7.
B059	БАХШИХОНӢ, <i>достонҳои</i>	Бахшихонӣ як навъ санъати мардуми ўзбектабори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Бахшихонӣ тавассути сози мусиқии думбра иҷро мегардад. Аз рӯи сабк то андозае ба гўрғулихонӣ шабоҳат дорад. Баъзан дар он образ ва достонҳои Гўрғули низ сароида мешаванд. Бахшихонҳо ҳам ба монанди гўрғулисароён дар тўю маърақаҳои хурсандии мардум давват шуда, соатҳои тўлонӣ бахшихонӣ менамоянд. Бахшихонҳо иловатан тавассути оҳангҳои достонҳову қиссаҳои ҳаётиро барои тасфони дани маърақа месароянд. Ҳамчунин ба таври бадохатан дар бораи ҳузурдоштагон нимшўхию нимчиддӣ суруд эҷод карда, дар ҳамон жанр месароянд. Баъзан ба тоҷикӣ низ барои шунавандагони тоҷик бахшихонӣ мекунаанд.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1.Короглы Х.Г. Взаимосвязь эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – Москва: Наука, 1973. 2.Жирмунский В.М., Зарифов Х.Т. Узбекский народный эпос. – Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1947.
B060	ЛАПАР	Солҳои 20-30-юми асри гузашта дар асоси бадеҳаҳои халқии «Секинак», «Бобо» ва ғайра ба вучуд омадааст. Онро як нафар ва ё ду нафар (зан ва мард) бо рақсу шўҳӣ ва имою ишора иҷро менамоянд. Он аз лирика ва мазҳака саршор аст. Баъзе унсурҳои решаҳои қадима доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Нурҷонов Н. Лапар // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.89.

В061	МАВРИГӢ	Силсилаи суруду таронаҳои халқӣ, ки мазмунҳои лирикӣ дошта, қисман бо оҳанги шӯҳ иҷро мешаванд. Репертуари мавригӣ аз силсилаи овозию рақсӣ, мухаммасхонӣ, матнҳои суруду рубоиҳои халқӣ, аз ҷумла сурудҳои ҳаҷвӣ, таркиб ёфта, ба пайтҳо тақсим мешавад. Ҳангоми сурудхонӣ таҳти навои доира рақсҳои махсус иҷро мешаванд. Раққоса ҳаракатҳоро гоҳе дар як тараф ва гоҳе дар тарафи дигар иҷро намуда, оҳиста-оҳиста ба пеш, сипас қафо меравад, чарх зада менишинад ва ғайра.	2014	Водии Ҳисор, Хучанд, Панҷакент	Фаъол	1.Нурҷонов Н., Қобилова Б. Мавригӣ. – Д., 2008. 2.Тоҷикова З. Мавригӣхонӣ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.122. 3. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.
В062	МОҲСАНАМ	Суурдро як нафар мард бо мисраи «Моҳсанами хушрӯи резадандон» оғоз менамояд ва баъди як-каҳон аз тарафи якчанд нафар ҳамчун нақарот такрор карда мешавад. Оҳанг ва зарбу усули суруд хусусияти рақсӣ дошта, дар ҳавои он зане мерақсад. Мусиқии он дар андозаи 6/8 («Уфар») тарҳрезӣ шуда, ба шунаванда шодиву сурур ва ҳаяҷон меоварад.	2014	Муъмино- бод	Фаъол	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мурағиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
В063	МАН ДОҶ	Суруди қадимаи халқии тоҷик аст, ки оҳанги ғамангез дошта, матнаш низ ифшоғари ҳаёти вазнини мардум дар гузашта ва нодориву ноқомии рӯзгор аст. Онро кишоварзон ҳангоми ҷуфти замин месуруданд. Айни замон ин суурдро дар сахна барои тасвири фаъолияти деҳқонон иҷро мекунанд.	2014	Вилояти Хатлон	Дар ҳоли азбайравӣ қарор дорад.	1.Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
В064	МИСКИН	Асари мусиқии классикии тоҷик буда, аз ҷониби ҳофизону муғрибони давру замонҳои гуногун дар пайравӣ ба суруду оҳангҳои «Шашмақом» эҷод шудаанд. Силсилаи он аз сурудҳои зерин иборат аст: Мискин, Мискини 1, Мискини 2, Савти Мискин ва ғайра. Усули онҳо ба «Баёт», «Ушшоқ», «Соқинома» мушобеҳ ҳастанд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Низомов А. Мискин // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.276.

В065	МАСХАРА-БОЗӢ	Яке аз жанрҳои театри суннатӣ ва сирки халқӣ. Дастаи масхарабозҳо аз 4-5 нафар баъзан бештар аз ин таркиб ёфта, дар тӯю маъракаҳо, бозорҳо ва идҳои халқӣ ҳунарнамоӣ мекарданд. Онҳо репертуари худро доштанд, аз саҳнаҷаҳои ҳачвӣ, тақлидҳо ва сурудҳои шӯҳу ҳазломез иборат буда, камбудииҳои чамъиятро фош мекарданд ва шахсони золиму муфтхӯр ва лагандбардору чоплусро масхараву мазаммат менамуданд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
В066	МОШОБА	Суруди қадимаи ҳачвии тоҷикӣ буда, оҳанги шӯҳу тез дорад. Ширинкорону масхарабозон дар намоишҳои гуногун онро иҷро менамуданд ва тахти зарби оҳанги суруд мераксиданд. Мутобиқи мазмуни ҳачвии суруд, иҷрокунанда истеъмоли таоми мошобаро бо эҳсоси боллазатияш орзу мекунад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В067	МУРҒАК, <i>Бале мурғак</i>	Суруди шӯҳи мардумии тоҷик аст. Оҳанги равоно ҳаяҷоновар дошта, ба тарзи шӯҳу шавқовар иҷро мегардад. Дар мавриғҳои низ истифода мешавад. Иҷрокунанда аз ин ки мурғашро шағол хӯрдааст, шикоят мекунад.	2014	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъл	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В068	НАӢТХОНӢ, <i>наҳтхонӣ, наҳт</i>	«НаӢт» калимаи арабӣ буда, маънои мадҳ, тавсиф ва хислатро дорад. Дар фарҳанги суннати тоҷикон бо номи «наӢт» матнҳои адабии шоирони классикро мешиносанд ва шахсе, ки бо сози мусиқӣ наӢтхонӣ мекунад, уро наӢтхон меноманд. Асосан, наӢтхонҳо бо дутор, думбра ва ғижак оҳанг навохта, достону қиссаҳои манзум дар бораи паёмбарон, ҳодисаҳои таърихӣ паҳлавонӣ, масъалаҳои ахлоқиро иҷро менамоянд. Соли 2009 дар ҷумҳурӣ озмуни «НаӢтхонӣ» баргузор шуда буд.	2020	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъл	1. Раҳим А. НаӢтхонӣ: агар андак дар ғафлат монем... // Ҷумҳурият, 4 ноябри 2015, №280 (2278).

В069	НАҚШ, <i>Нақиҳонӣ, Лаъле, лалола</i>	Суруди тӯёнаи мардуми тоҷик аст, ки асосан дар тӯйҳои арӯсӣ аз ҷониби сарнақшхон ва гурӯҳи мардон иҷро мегардад. Дар шаҳрҳои Хучанд, Исфара ва Истаравшан нақши сеқисма (нақши калон, нақши миёна ва нақши хурд) маъмуланд. Дар кӯҳистони шимоли Тоҷикистон ду намуди нақшхонӣ («Шамъ» ва «Нақши мулло») то имрӯз вучуд дорад.	2014	Хучанд, Исфара, Истаравшан, Айнӣ, Конибодом	Фаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Низомов А. Жанри традиционной музыки // Таджикиская музыка. – Д., 2003. – С.47. 3. Тоҷикова З. «Нақш» // ЭАС. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.439.
В070	САБЗАК	Суруди халқии тоҷикӣ, ки оҳанги шӯҳу пуртароват дошта, бо рӯҳбаландӣ иҷро карда мешавад. Суруди рақсӣ ва ишқӣ – лирикӣ буда, дар тӯю маросимҳо иҷро карда мешавад. Мундариҷаи он аз рӯбиҳо иборат мебошад. Ин сурудро бо соҳҳои эстрадӣ низ месароянд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқӣ тоҷик. – Д., 1968.
В071	САРТАРО-ШОН, <i>Устои ланги сар-тарош</i>	Суруди қадимаи маросимии халқӣ тоҷик аст, ки дар тӯи арӯсӣ иҷро карда мешавад. Соҳибҷашнро ба тахт мешинонанд ва мӯйсафеди сартарош қайчиву шона дар даст, ба қор шурӯъ мекунад. Баъди ҳар як мисраъро сурудани саровозхон аз ҷониби як гурӯҳ мардон нақарот такрор меёбад. Ҳозирин дар зерӣ оҳанги суруд ба рақс мебароянд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор, Бадахшон	Фаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қўлоб. – Д., 1963. 2. Сурудҳои тӯии Помир / мураттиб Н. Шакармамадов. – Хоруғ., 1993. 3. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.
В072	СЕКИНАК	Суруди халқии тоҷикӣ, ки таърихи қадим дошта, дар тӯйҳои арӯсӣ иҷро мегардад. Зарби усули ба худ хос дошта, аз ҷониби мардону занон иҷро мегардад. Хусусияти бадеҳавӣ дорад.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Бадеҳаҳои халқӣ / тартибдиҳанда Ф. Муродов. – Д., 1969. – С.64.
В073	ГУЛПАРӢ	Суруди қадимаи мардумӣ тоҷик буда, асосан онро ба таври дуэт як марду як зан иҷро мекунанд. Оҳанги форами ҳазин дошта, мазмуни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Бадеҳаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.

B074	ДОИРА-НАВОЗӢ, <i>дафнавозӣ</i>	Хунари мардумист, ки тавассути сози зарбии мусиқӣ – доира ичро мегардад. Доиранавозӣ ҳам мардона ва ҳам занона буда, усули ичрои онҳо каме аз якдигар фарқ мекунад Доира зарбҳои гуногун дорад, ки мусиқшиносон онҳоро номгузорӣ кардаанд. Масалан, уфар, зарб, чорзарб, чапазарб ва ғайра. Миёни халқ зарбҳои доира бо унвонҳои маҳалӣ, масалан, шартӯзӣ, гиждовдов, гиждовгид, карасочӣ, дупа-дупа ва ғайр ном мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Кароматов, Ф., Нурджанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	ФАЛАК	<p>Фалак жанри мусиқии суннатӣ буда, дорои сабки ичрокунандагӣ, асарҳои мусиқии якқисма ва силсилавӣ мебошад. Шаклҳои овозӣ ва созиро дорад. Дар мусиқии тоҷик ду шакли Фалак роиҷ аст: <i>фалаки кӯлобӣ</i> ва <i>фалаки помирӣ</i>.</p> <p>Дар Фалак ду навъи композитсияи асар ҷо дорад: яке дар асоси қолабзарб (усул) ва дигаре бидуни он, ба таври озодона баён мешавад. Хелҳои <i>фалаки кӯлобӣ</i> инҳоянд: <i>фалаки даштӣ</i>, <i>фалаки равона</i>, <i>фалаки рогӣ</i>, <i>фалаки паррон</i>, <i>фалаки қаландарӣ</i>, <i>фалаки сафарӣ</i>, <i>фалаки ғарибӣ</i>. Аз онҳо <i>фалаки даштӣ</i> бидуни қолабзарб аст.</p> <p><i>Фалаки помирӣ</i> хелҳои <i>фалаки даштӣ</i>, <i>бепарвофалак</i>, <i>фалаки мотамӣ</i>, <i>фалак</i>, <i>фалак-муноҷот</i>, <i>фалак-рапо</i> ва <i>фалак-мадҳия</i> дорад. Аз онҳо <i>фалаки даштӣ</i>, <i>фалаки мотамӣ</i>, <i>фалак-муноҷот</i> ва <i>фалак</i> қолабзарб надоранд ва ба таври озод ичро мешаванд. <i>Бепарвофалак</i> сохти якқисма дошта, дорои қолабзарб аст. <i>Фалак-мадҳия</i> ва <i>фалак-рапо</i> навъҳои фалаки силсилавианд.</p>	2013	Вилояти Хатлон, Бадахшон, Водии Рашт	Фаъол	1. Азизова Ф. Маком и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков., – Д., 2009. 2. Темурзода Ҷ. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С. 261. 3. Фалак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / – Д., 2017. – С. 72-74.
B076	ТҶҲҲНА, <i>Тӯй муборак шавад</i>	Суруди халқии тоҷикӣ буда, оҳангаш шӯху мутантан аст. Онро якҷаҳон ва гурӯҳи ҳофизон ичро мекунад. Баъди аз ҷониби саровозхон ичро гардидани як рубой, гурӯҳи ҳофизон нақароти «Тӯй муборак шавад, боз муборак шавад»-ро месароянд. Он асосан, суруди мардона аст, вале баъзан аз ҷониби занон низ ичро мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.

В077	ГУЛУМОЙ	Суруди анъанавии мардуми тоҷик буда, асосан онро ба таври дуэт як марду як зан иҷро мекунанд. Оҳанги фораму равон дошта, мазмуни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Бадеҳаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
В078	УШТУРБАЧА, <i>Уштур ба чаман, “Уштурбача монд”</i>	Суруди шӯҳи рақсии тӯёна аст, ки аз барномаи мавригӣ хонхо сарчашма мегирад. Дар тӯю маросимҳои хурсандии мардуми тоҷик онро ба шакли драма дароварда иҷро мекунанд. Сарбайтхон матни шӯҳу хандаоварро ба тарзи силсилавии изофашаванда иҷро мекунад ва дар охири ҳар силсила сариовозгирон силсила-ро бо хондани: «Уштурбача монд дар баландие, Чашмони уштур ойнабандие...» тақвият медиҳанд.	2014	Водии Ҳисор	Фаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В079	ШАҲ МУБОРАК	Суруди мардумии тоҷикӣ, ки ба тарзи силсилави иҷро гардида, аз якҷанд қисм иборат аст. Оғозаш оҳанги маҳзун, вале тантанавӣ дорад. Баъди як мисраъро сурудани гӯянда, дигарон «Шаҳ муборак боде»-ро бо як овоз месароянд. Сипас чун сурудҳои мавригӣ қисмҳои минбаъда нисбати якдигар шӯҳтару тезтар мешаванд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
В080	ШОҲДУХТАР	Суруди қадимаи халқии тоҷикӣ, ки ба тарзи бадеҳа аз ҷониби зану мард бо саволу ҷавоб иҷро мегардад. Оҳанги шӯҳу рақсӣ дошта, хело хушҳолона садо медиҳад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. – С.350-351.
В081	ЯЛАЛИ БОБО, ЯЛАЛӢ	Суруди қадимаи халқии тоҷик буда, оҳанги шӯҳу муфарраҳ ва унсурҳои мазҳакавӣ дорад. Гӯянда ба тарзи силсилавии замшаванда номи ашӯро паи ҳам суруда, (масалан арраю барраю покию моқӣ ба дастам) сипас «ялалӣ бобо, ялалӣ» мегӯяд ва дигарон онро қарсақзонан такрор мекунанд.	2014	Водии Ҳисор	Дар ҳолати аз байравӣ қарор дорад	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.

В082	РАҚСИ МАРД БО УСУЛИ ДОИРА	Зарбу усули рақсии халқии тоҷикиест, ки дар тӯю маърақаҳо бо доира навохта мешавад. Зарбу усули ин рақс аз ду қисм иборат аст. Қисми якум дар андозаи 2/4 бо усули: бака-бака, бум, бак (чор шонздаҳякӣ ва ду ҳаштякӣ) тарҳрезӣ шуда, бо суръати муътадил иҷро карда мешавд. Дар усули доираи рақси мазкур 1 нафар мард мерақсад. Зарбу усули қисми 2-юм дар андозаи 6/8 тарҳрезӣ шуда, бо суръати шӯх иҷро карда мешавад.	2016	Муъминобод	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқии тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В083	НАҒОРАБАЗМ	Як навъ рақси анъанавӣ мебошад, ки аз тарафи зану мард таҳти навои соҳзӯии мусиқӣ: нағора, карнай, сурнай, доира дар тӯю маърақаҳо, идҳои халқӣ иҷро мешавад. Дар рақс иҷрокунандагон бо суръати тунд, мувофиқ бо зарбҳои нағора ҳаракатҳои ҷолокери иҷро мекунад. Нағорабазм дар тӯии арӯсӣ низ мавқеи калон дорад.	2016	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқии тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55. 2. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014. – С.159.
В084	ПОЛКАИ ХУЧАНДӢ	Полкаи хучандӣ рақси мардона буда, таҳти навозиши соҳзӯии мусиқӣ, баъзан танҳо бо навои доира иҷро мегардад. Дар рақс бо ҳаракатҳо часурию ҷолокиро нишон дода, иҷрокунанда ду дастро ба тарафҳо кушода мерақсад. Раққос китфҳоро бо зарби доира ҷунбонида, қадамҳои пойи рост ва чапро иваз карда, сахнаро гирд мегардад.	2016	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқии тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В085	РАҚСИ ЧӢПОН	Рақси мардона мебошад, ки дар тӯю маърақаҳо ва идҳои халқӣ таҳти навозиши доира иҷро мегардад. Иҷрокунандаи рақси «Чӯпон» таёкро дар даст дошта, рамаи ғӯсфандонро пеш-пеш мекунад. Ӯ мазмуни рақси худро бо ҳаракатҳои гуногун тасвир мекунад: назди чашма омада, ғӯё дасту рӯйро мешӯяд, об нӯшида, истироҳат мекунад. Чӯпон таёкро гирифта ин сӯ, он сӯ медавад ва гусфандонро як ба як ҳисоб мекунад ва ғайра.	2016	Водии Кӯлоб	Фаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.237. 2. Абдурахмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 3. Абдурахмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.

В086	ТАЁҚБОЗӢ	Рақси анъанавии мардонаи халқи тоҷик мебошад ва дар саросари ноҳияҳои кӯхистони кишвар маъмул мебошад. Рақс дар тӯю маъракаи оилавӣ, идҳои халқӣ, чорабиниҳои гуногуни муассисаҳои фарҳангӣ таҳти навозиши доира, таблак ва созҳои дигар иҷро мегардад. Раққос таёкро ба болою поён мебардорад, онро аз байни оринҷҳо дар пушт гузаронида, чарх мезанад. Агар дар рақс ду нафар мардҳо иштирок кунанд, таёкро мисли шамшер истифода бурда, мерақсанд.	2016	Вилояти Хатлон, Бадахшон	Нимфаъл	1. Абдурахмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 2. Абдурахмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназзули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.
В087	ТАНАВОР, <i>тановар</i>	Рақси мардумӣ буда, таҳти суруд ва мусиқии “Танавор” дар тӯю маъракаи оилавӣ иҷро мешавад. Дар рақс иҷрокунанда бо ҳаракатҳои зебою маҳини дастҳову пайкар ва бо эҳсосоти баланд рафтори лирикиро ифода мекунад. Ин рақсро ҳам мардҳо ҳам занҳо иҷро мекунанд.	2016	Вилояти Суғд водии Ҳисор	Фаъл	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В088	ЧАРХИ ДУ ЗОНУ, <i>рақси ду зону</i>	Рақси анъанавии халқӣ, ки таҳти навозиши доира иҷро мегардад. Асосан, онро раққос дар тӯю маъракаи оилавӣ дар болои гилем ё қолин мерақсад. Ӯ ба ду зону истода, бо дастҳои ҳаракатҳои рақсиро анҷом медиҳад. Гоҳе бо ду зону ба пеш меравад, гоҳе бо ду зону чарх зада, сахнаро давр мезанад, ба тарафи рост ё чап мегардад ва бо ҳаракатҳои гуногун дасту пайкаро мечунбонад.	2016	Вилояти Суғд, Хатлон	Нимфаъл	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.13. 2. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В089	ЧОРЗАРБ	Чорзарб рақси занона буда, таҳти навозиши чор зарби доира бештар дар тӯю маъракаи иҷро мегардад. Раққосаҳо якто-якто дар ҳар зарби доира ба сахна баромада, ҳаракатҳои хос нозукиҳои ин рақсро тасвир мекунанд, дар зарби чоруми доира ҳамакаса рақс мекунанд.	2016	Ҳисор, Шаҳринав	Фаъл	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.162-163.
В090	ҚУМБОҚ	Қумбоқ рақси яқкаи занона буда, таҳти навозиши таблак ё доира бо зарби 6/8 иҷро мегардад. Аввал раққоса аз ҳаракатҳои содда ва усули сусти сар мекунад ва охира ба ҳаракатҳои мураккаби рақсӣ ва усули тез мегузарад. Дар охири рақс иҷрокунанда ҳамаи маҳорати рақсии худро нишон медиҳад.	2016	Қӯлоб, Муъминобод	Нимфаъл	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.

В091	РАҚСИ МАРДОНА ДАР НОВОИ НАЙ	Рақси мардона мебошад, ки дар тахти навозиши най ва доира дар маърақаҳои оилавӣ ва идҳои халқӣ иҷро мегардад. Дар рақс иҷроқунанда бо зарби пой бо ҳаракатҳои мардонагӣ, часурӣ, ҷолоқии худро тасвир мекунад.	2016	Муъминобод	Нимфаъол	1.Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В092	ДОИРАБАЗМ, <i>баробарак, дафсоз</i>	Усулҳои рақсии халқии тоҷикиест, ки бо ду доира (баъзан 3 доира) ба тарзи дуэт дар тӯю маърақаҳо иҷро карда мешаванд. Усулҳои ҳархелаи ҳар ду доира навозиширо ҷолибу рангоранг месозад. Занҳои давра гирифта, як ё ду зан дар мобайни давра ба рақс медароянд ва баъди чанд лаҳза занҳои дигар ин занҳоро иваз мекунанд. Ба усули доира қарсақ низ зада мешавад, ки зарбу усулро боз ҷолибтар месозад. Баъзан садои «ҳай бале» шунида мешавад.	2016	Минтақаи Қӯлоб, Бадахшон	Фаъол	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.
В093	КАБКИ РАВ	Новои рақсии халқӣ, ки аз 2 қисм иборат мебошад. Қисми 1-ум дар андозаи 2/4 буда, дар суръати муътадил иҷро карда мешавад, хислати лирикӣ дорад. Оҳангаш равои буда, дар 4 нимпарда тарҳрезӣ шуда, раҳравии маҳини кабкоро мемунад. Дар қисми 2-юм оҳанг ба «Уфар», яъне андозаи 6/8 таъдил меёбад. Дар ин қисм суръат хушҳол гардида, савт ба шодиву сурур мубаддал мегардад. Ҳаракатҳои раққос низ тағйир меёбанд, ҳеле ҷолоку серҳақат мегарданд.	2018	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014.
В094	МАДДОХ, <i>маддохонӣ, мадҳиясароӣ</i>	Як навъ санъати мусиқӣ-адабии халқӣ, ки хусусияти динӣ-мазҳабӣ дошта, мундариҷаи матнҳои он аз муноҷот ба Худо, расули ӯ, васфи ситоиши дигар пайғамбарону анбиё, имомони замону пирон ва махсусан, тавсифи бузургии ҳазрати Алӣ ва ёрони ӯ иборат мебошад. Маддохро бештар дар маросимҳои азодорӣ, дар нишасти шабҳои чумъа, истиқболу таҷлили ягон ҳодисаи муҳими мазҳабӣ ва маросимҳои ёдбуди гузаштагон иҷро мекунанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1.Таваккалов Ҳ. Сухан аз боби мадҳиясароӣ ва анъанаи он // Масъалаҳои помиршиносӣ. Нашри 5. – Д., 2003. 2.Аминов А. Маросимҳои дафну азодорӣи мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 39-54.

В095	КАРНАЙ- НАВОЗӢ, <i>карнайкаиш</i>	Навӑе аз санӑати мардумӑи, ки бештар дар тӑю маъракаи шодӑи, чашнӑои анъанавию давлатӑи ичро мегардад. Карнай сози мусикии нафасӑи меканад, ки дарозияш то 2 м мешавад ва онро аз филизи биринчӑи месозанд. Карнай садои баланду марӑуладор дорад.	2018	Вилоятӑои Сугд, Хат- лон, водии Хисор	Фаъол	1. Низомов, Х. Созшиносӑи. – Д., 2016. 2. Карнайсози // Мероси фарханги ғайримоддӑи дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 176-177.
В096	ТОРНАВОЗӢ	Тор, сози мизробии мусикиест, дар байни халқои Қазқоз, Эрон ва Осиёи Марказӑи, алалхусус тоҷикон маъмул аст. Тор аз ду косохонаи ба ҳам пайваст, даста, торҳо, гӑшакҳо ва харак иборат меканад. Онро бо мизроб менавозанд. Дарозии умумиаш 78-90 см буда, 22 парда, 5-6 баъзан то 9-12 тори филизи дорад. Як тора аз рӯдаи гӑсфанд тайёр мешавад. Мутобиқи миқдори гӑшакҳо торҳо чӑр карда мешаванд. Дар контекстӑои чашни арӯсӑи, маъракаи хонаводагӑи, нишастӑои дӯстон ва идҳои анъанавию давлатӑи хунармандон торнавозӑи мекунанд.	2018	Вилоятӑои Сугд, Хат- лон, водии Хисор	Фаъол	1. Тор // Энцикло-педияи адабиёт ва санъат. – Д., 2004. – Ҷ. 3. 2. Созҳои мусикии тоҷик ва хунари созгарошӑи / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 1. Низомов, Х. Созшиносӑи. – Д., 2016.
В097	САЛОМ МОЛЕК	Суруди шӑҳест, ки онро дар шабнишинӑи ва тӑю чашнӑои ичро мекунанд, шеър ва оҳангаш халқист. Суруд бо нақарот, бо ду мисраъ оғоз ёфта, онро якчанд нафар месароянд. Сипас ин яккашон сурудро бо шеъри нав давом медиҳад. Бо ҳамин тарз суруд то охир ичро мешавад. Суруд дар ритми андозаи 6/8 («уфар») таҳрезӑи шуда, хусусияти рақсӑи дорад. Аз ин сабаб дар ҳавои он як ё ду-се нафар зану мард мераксанд.	2018	Роштқалъа	Фаъол	1. Сурудҳои халқии тоҷикӑи / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С. 105-106.
В098	АКРАМҶОН	Суруди халқист, ки онро як нафар месарояд, баъзан нақаротро се-чор нафар ичро мекунанд. Шеър ва оҳангаш халқӑи аст. Онро дар чорабиниҳо, шабнишиниҳо ва чашнӑои ичро мекунанд. Суруд хусусияти лирикӑи дошта, бо суръати муътадил сароида мешавад. Диапазони он 1 октаваро дар бар мегирад: аз нотаи фа-и октаваи якум то фа-и октаваи дувум. Он дар ритми андозаи 6/8 таҳрезӑи шудааст.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Сурудҳои халқии тоҷикӑи / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С. 108-109.

V099	ЧИЛИКАК	Рақси занонаи мардумӣ мебошад, ки таҳти навои сурнай ва доира ва сурудҳои шӯҳи мардумӣ иҷро мегардад. Дар ин рақс иҷрокунанда дар якҷо истода, бо ангуштон бештар ҳаракат мекунад. Рақси «Чиликак» дар тӯю маърақаҳои мардумӣ иҷро карда мешавад.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъл	1.Клычева Н.,Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана:очерки – Д., 2014. – С.223.
V100	КАЛЛА	Рақси шӯҳи анъанавӣ, ки аз ҷониби ҳам мардон ва ҳам занҳо таҳти навои сурнай ва доира иҷро мешавад. Раққос токиеро ба ду даст бардошта, аз болояш рӯймол ва фаранҷӣ (баъзан камзӯли арӯсӣ)-ро мепӯшонанд. Дар натиҷаи қомати баланди арӯс таҷассум мешавад. «Арӯс» дар назди занҳо таъзим карда, салом медиҳад. Занҳо рақс карда, мехоҳанд, рӯйи арӯсро бинанд, аммо ӯ намегузорад. Дар охир яке аз занҳо ҷолокӣ карда, рӯймолро аз рӯйи «арӯс» мебардорад ва мард будани он «арӯс»-ро ошкор месозад.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъл	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.
V101	ҲАҶВ-НИГОРӢ, <i>ширинкорӣ</i>	Ҳаҷву мутоиба, ҳазлу зарофаткорӣ дар байни мардум хеле густариш ёфтааст. То ба имрӯз ашхоси зиёди ҳаҷвнигор дар базму маҳфилҳо бо шӯҳию зарофатҳо мардумро хушҳол мекунад. Махсусан, дар ҷашнҳо ва рӯзҳои тӯӣ чунин ширинкорон махсус даъват мешаванд. Ҳаҷвнигорон репертуари махсус надошта бошанд ҳам, асарҳои фолклории зиёдро аз ёд медонанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1.Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қӯлоб. – Д., 1963. 2.Раҳмонӣ Р. Латифагӯйӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 545-546.
V102	РАҚСИ МАРДОНАИ ВАХОНӢ	Ин рақс таҳти навоишӣ рубобу соз ва ғиҷаку даф дар тӯю маърақаҳо ва идҳои халқӣ иҷро мегардад. Онро мардҳо ба тариқи якҷа иҷро мекунад. Раққос ҷолокона ҳаракат карда, дастҳоро бонавбат ба миён ва китфҳояш мегузорад, дар як ҷо истода, ҷарх мезанад. Ӯ давраро мутобиқи зарби ваҳонии даф қадам зада, аввал пой ростро мемонад, баъд пой чапро, ҳамин ҳел пойҳоро иваз карда, мерақсад.	2020	Ишқошим	Фаъл	1.Нурҷонов Н. Олами беканони рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.

В103	РАҲПО, <i>rapo</i>	Раҳпо, яъне мутобиқи зарби оҳанг майда-майда по гузоштан аст. Он рақси яккаи ҳам мардона ва ҳам занона буда, тахти навозиши гурӯҳи мутрибон дар тӯю маърақаҳои мардум иҷро мегардад. Иҷрокунанда қафои дастро дар миён гузошта, давр зада, мерақсад. Қадамҳои майда-майда ниҳода, пайкарро ин тараф, он тараф бо ду даст мегардонад, дар як ҷо истода пайкарро рост гирифта, ба ду тараф ду даст кушода, ҷарх мезанад. Дар навозиши мусиқии “Раҳпо” рубоби бадахшонӣ, сетор, даф истифода мешаванд. Ин рақс дар Шугнон, Рошқалъа, Бартанг, Ишкошим ва дигар навоҳии Бадахшон баъзе унсурҳои ба худ хос дорад.	2020	ВМКБ	Фаъол	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
В104	ТАНБҶРНАВОЗӢ	Танбӯр, сози мизробии мусиқист, дар байни халқҳои Қазқоз, Эрон ва Осӣи Марказӣ, алалхусус тоҷикон маъмул аст. Танбӯр косахонааш мурудшакл буда, дастаи дароз дорад. Дарозииаш 110-150 см, аз 16 то 19 парда ва аз 4 то 7 қаторвозаҳои иловагӣ дорад. Танбӯро дар чанд намуд ҷӯр мекунад. Танбӯр тавассути «нохун» навохта мешавад. «Нохун» дар ангушти ишоратии дасти ростии навозанда пӯшида мешавад. Он дар иҷрои оҳангҳои “Шашмаком” сози муҳим ба шумор меравад.	2018	Вилояти Суғд, Душанбе, во- диди Ҳисор	Фаъол	1.Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2.Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
В105	ХҶСАБОЗӢ	Хӯса лӯхтаки калонҳаҷмест, ки аз ҷӯб, коғазӣ саҳт, латта ва дигар маводи сабук месозанд. Он дастачӯбе барои баланд бардоштан дорад. Дар чехраи хӯсаҳо, асосан, қахрамонони латифаю афсонаҳо ва дарамҳои халқиро тасвир мекунад. Баландии қадӣ ҳар як хӯса якҷоя бо дастааш 1-1,5 метр мешавад. Онҳоро бардошта, дар чашну идҳо, маърақаҳои хурсандӣ ҳар гуна лавҳаҳои қолибро иҷро мекунад. Махсусан, дар Наврӯз хӯсаҳоро бардошта аз идҳо мегузаранд.	2020	Душанбе, Хучанд, Ис- таравшан	Фаъол	1.Нурҷанов Н. Традиционный театр таҷиков. Т. 2. – Д., 2002. 2.Раҳимов Д. Лӯхтаҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.

В106	ПИЁЛАБОЗӢ, <i>косабозӣ</i>	Маҳорати санъаткорони алоҳида, ки ба нӯги чӯб пиёла ё косаро гузошта, бо сачоқ ё латтае ба тани он зада, пиёла ё косаро тоб медиҳанд. Дар натиҷа зарф дар болои чӯб давр мезанад ва ин ҳолат якчанд дақиқа давом мекунад. Санъаткорон гоҳе якбора се пиёла ё косаро ба бозӣ медароранд, баъзан ба пиёлаҳо об мегиранд ва нарезонда онро чарх мезанонанд. Баъзеҳо дар вақти тоб хурдани зарф бо як ва бо пойҳо кам-кам рақс мекунанд. Ин ҳунар дар тӯю маърақаҳои хурсандӣ, чашнҳои миллию расмӣ ба ҳозирин намоиш дода мешавад.	2020	Истаравшан	Фабол	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
------	-------------------------------	---	------	------------	-------	---

БАҲШИ 3. – ҶАШНУ МАРОСИМ ВА УРҶУ ОДАТҶО (С000)

№ P/T	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
C001	АРЎСБАРОН, <i>арӯсбуророн</i>	Анъанаест, ки лаҳзаи аз хонаи модар баровардани арӯс ва то хонаи домод бурдани ўро дар бар мегирад. Арӯс дар зери либосҳои арӯсӣ ва дар паҳлӯяш дугонаи наздик (шоҳидааш) қарор мегирад. Ҷангоми баровардани арӯс ҳозирин зери навои карнаю сурнай ва дафу таблак сурудхонию рақсу хурсандӣ мекунад. Падар ва ё бобои арӯс ўро дуои хайр дода, ба хонаи домод гусел менамояд. Солҳои пеш арӯсро тавассути аспу ароба ва агар хонаи домод наздиктар бошад, пиёда рақсу сурудхонон мебурданд.	2014	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Д., 2019.
C002	АРЎСБИНОН, <i>рӯйбинон, рӯйқушоён</i>	Маросимест, ки баъд аз ба хонаи домод овардани арӯс баргузор мегардад. Дар ин маросим аслан занҳо ширкат меварзанд. Модар, апаю хоҳар, холаю аммаҳо, умуман ҳешу табори домод, ҳамсоязанҳо ҳар кадоме бо худ тухфае гирифта, барои дидани арӯс медарояд ва рӯймоли калони арӯсро боло намуда, аз рӯхсораҳои ӯ мебӯсад. Ҷар кадоме аз рӯи қудраташ ба арӯс ва оилаи нав тӯхфа тақдим менамоянд. Пас аз ин бонувон доиранавозӣ ва рақсу сурудхонию барпо менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон, – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷоҳ. – Д., 2005.
C003	АРЎСТАЛБОН <i>ҷафтаталбон, талбон</i>	Арӯсталбон маросими хонаводагӣ буда, баъд аз гузаштани як ҳафта, ё чанд рӯзи маросими ҷашни арӯсӣ модари арӯс қулча пухта, дастархон омода намуда, духтарашро ҳамроҳи домоду қудоҳояш даъват мекунад. Ин маросим “арӯсталбон” ва дар баъзе аз минтақаҳои ҷумҳурӣ «ҷафтаталбон» ном дорад, зеро модари арӯс духтарашро ҳамроҳи домод бори аввал баъди тӯяшон ба хонаи худ ба меҳмонӣ даъват менамояд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Ҷаъол	1. Кисляков Н.А. Семья и брак у таҷикова, - М., 1959. – С. 112. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.

C004	НИКОҶ	Маросими ақди никоҳи исломӣ миёни мардуми тоҷик суннати қадима дорад. Он як рӯз қабл аз гусели арӯс ба хонаи домод ё худӣ ҳамон рӯз дар манзили падари арӯс гузаронида мешавад. Дар як хона арӯс бо дугонаҳояш ҷой мегиранд. Дар хонаи дигар домулло, домод ва наздикони ӯ ҷой мениши- нанд. Ду нафар марди калонсол аз наздикони арӯс, ки онҳоро ҳамчун гувоҳ падари арӯс интихоб на- мудааст, аз арӯс мепурсанд, ки «киро падарвакил интихоб мекунӣ»? Одатан тағо падарвакил инти- хоб мешавад. Баъди пурсиши розигии арӯсу до- мод, домулло хутбаи никоҳро мехонад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Зеҳниева Ф. Суруд-ҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Свадьба // Таджики Кара-тегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
C005	ИДИ АРӮСОН, <i>иди теппача</i>	Як навъ маросимест, ки танҳо ба арӯсон (наварӯсон) мансуб мебошад. Ин маросим дар ноҳияи Деваштич дар аввали фасли баҳор 7-8-уми март баргузор мегардад. Дар ин рӯз тамоми арӯсоне, ки дар тӯли як сол издивоҷ намудаанд дар мавзеи муайян – теппае ҷамъ шуда, сӯзанӣ ва дигар лавозимоти арӯсии худро ба намоиш мегузоранд. Занону духтарони дигар барои тамошои ин манзараи ҷолиб меоянд. Ид то бегоҳӣ идома меёбад. Аз ҷониби занон доиразаниву сурудҳои низ баргузор мегардад.	2018	Деваштич	Фаъол	1.Носирова Л. Иди теппача // Ҷавонони Тоҷикистон. 20 март 2013. 2.Аминов А. Иди арӯсон // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.133-137.
C006	ЧАРОҶ-РАВШАН	Чароғравшан яке аз суннатҳои муҳим ва анъанавии мардуми равияи исмоилияи Бадахшон мебошад. Чароғравшан ҳамчун маросим шаби дуҷуми пас аз ҷавти касе дар хонаи ҳамон одами марҳум баргузор мешавад. Маросими чароғравшан аз ҷониби халифа ва муридони ӯ дар ҳузури аҳли байт ва наздикону пайвандони шахси майит гузаронида мешавад. Бо хондани рисолаи чароғнома аз ҷониби халифа чароғ фурӯзон мешавад ва ёрдамчиёни халифа то охири маросим пилтаро тоб додан мегиранд. Чароғравшан аз якуним то се соат идома меёбад.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Шохҷамолов М. Чароғравшан // Шугнон. – Д., 2014. – С. 704. 2. Аминов А. Маро-симҳои дафну азодории мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. № 2. Д., 2016. – С. 38-54. 3. Раҳимов Д. Азодорӣ. // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.17.

C007	ПАРЧАБУРОН, <i>чокбурон, кӯрпадӯзон.</i>	Ин маросими хонаводагии занона буда, пас аз овардани чиҳозу қалини арӯс дар хонаи арӯс баргузор мешавад. Ҳамсояҳо – дӯзандаҳо пас аз хӯрдани таом ба пора карда дӯхтани либос шуруъ менамоянд. Сараввал як зани рӯзгордида бо дуои хайр поракунии матоъро оғоз менамояд. Сипас корро зани хунарманде идома дода, аз матоъҳо ба-рои арӯс сару по медӯзанд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Сӯғд, НТМ	Фаъол	1.Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C008	САФЕДИ-ГИ-РОН, <i>рӯймолтиён, даҳонбандон.</i>	Яке аз маросими хонаводагии пеш аз чашни арӯсӣ. Харочоти ин бахш бар дӯши падару модари арӯс буда, пас аз таом ба тамоми ҳозирин ва ҳамсояҳо пораи матоъ ва ё рӯймолчае якҷоя бо пораи нонҳои рағганин, қулчаю қатмол ва ширинӣ тақсим карда мешавад. Ин амал маъноӣ номзад шудани духтар ва бастани даҳони мардумро дорад. Баъди гузаронидани ҳамин бахш дигар хостгорҳо ба хонаи арӯси номзадшуда намеоянд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Сӯғд, НТМ	Фаъол	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C009	ФОТИХАТӮЙ, <i>ноншиканон.</i>	Маросими фотиҳа оилавӣ буда, дар хонаи духтардор баргузор мегардад. Аз ҳарду ҷониб нонҳои рағгани фатиру қаламаҳо пухта, дар рӯи дастурхон мегузоранд. Мӯйсафеди рӯзгордидае баъди дуою фотиҳа нон шикаста, ба рӯи дастурхон мегузорад. Аз ин рӯ дар баъзе минтақаҳо ин маросимро «ноншиканон» низ меноманд. Дар ин маросим намояндагони тарафи домод ба хонаи духтардор омада, баъди хӯрдани зиёфат қалин ва харочоти тӯи ҳар ду тарафро рӯйхат намуда, ба падари домод месупоранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2.Чумъаев Р. Этнопо-этикаи чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C010	РАВҒАН-РЕЗОН <i>дастҷарбон,</i>	Маросими занонаи хонаводагии тоҷикон, ки дар рӯзи дуоми арӯсӣ дар хонаи домод баргузор мегардад. Аввал дасти арӯсро болои орд гузошта аз болояш раған мерезанд, арӯс орд бехта ҳамир мекунад ва аз ин ҳамир баъдан қулча мепарад. Яъне бо ин роҳ хунари пазандагии ўро месанҷанд. Ин тадбир ҳам ба хоҳари рамзи сафедӣ, фаровонии зиндагӣ ва ҳам пайвандшавии хешу табории оилаи навбунёд ба ҷо оварда мешавад.	2014	Вилояҳои Хатлон, Сӯғд, НТМ	Фаъол	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2.Чумъаев Р. Этнопоэтикаи чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.

C011	ХОСТГОРӢ, <i>оқсақолӣ, завҷигӣ, гапрасонӣ</i>	Маросими оғози никоҳ буда, дар хонаи падари арӯс мегузарад. Намояндагони тарафи домод бо дастархону меваю шириниҳо ба хонаи духтардор меоянд ва ба писарашон арӯс кардани духтари онҳоро дархост мекунанд. Пас аз зиёфат волидайн ва хешовандони духтар розигӣ ё рад карданашонро ба меҳмонон мерасонанд. Баъзан муҳлат талабида, пас аз якчанд рӯз посух медиҳанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. – С.119. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C012	САБЗИРЕЗА-КУНОН, <i>бехирезакунон.</i>	Як рӯз қабл аз чашни арӯсӣ, 4-5 нафар хешу табор ва ҳамсояҳои тӯйдор (аслан мардон) дар хонаи соҳибҷашн ҷамъ омада, як-ду халта сабзиро реза мекунанд. Ин сабзиҳо дар рӯзи дигар барои пухтани оши палав, ки барои оши наҳор омода карда мешавад. Ҳангоми реза кардани сабзӣ мардон сурудхонӣ, латифаву аскиягӯӣ менамоянд, то ин ки хасташавиро эҳсос накунанд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросим тӯии тоҷикон. – Д., 1978. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C013	ОРДБЕЗОН, <i>сурфакушоён</i>	Яке аз маросимҳои занонаи оилавии чашни арӯсии мардуми тоҷик. Он одатан дар арафаи чашни арӯсӣ дар манзили домод баргузор мегардад. Занҳои маҳалла бо даъвати тӯйдор як-ду рӯз пеш аз тӯии қаллон ҷамъ омада, миқдори муайяни ордро бехта, ҳамир карда нону қулҷай тӯёна мепазанд. Ҳангоми ордбозӣ бонувон доира навохта, рақсу бозӣ ва бо ҳазлу шӯҳӣ ордпошӣ намуда, сару рӯи якдигарро сафед месозанд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C014	МАСЛИҲАТ-ОШӢ, <i>маслиҳаттӯӣ</i>	Чор-панҷ рӯз пеш аз тӯӣ соҳибхона дар хонааш ош пухта мӯйсафедони ботачриба ва наздиконашро даъват менамояд. Пас аз хӯрдани таом онҳо роҳу равиши баргузори тӯиро муайян менамоянд. Инчунин ба ҳама ҳангоми баргузори тӯӣ вазифаҳои муайян тақсим карда мешавад.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷох. – Д., 2005, 2. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C015	ГУЛГАРДОНӢ, <i>бойчечак</i>	Расми мавсимиест, ки бачагон бо чида овардани гулҳои баҳории сиёҳгӯш, гули зардак ё гули наврӯзӣ (бойчечак) ба хонаҳо муждаи омадани баҳорро мерасонанд. Бачагон ба дари ҳар хонадон рафта таронаи махсусро якҷоя мехонанд. Аз хонаҳо ба бачаҳои гулгардон гандум, нахӯд, лӯбиё ва ғайра ҳадя медиҳанд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Нимфаъол	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон ва чашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.

C016	НАВРҶЗ, <i>Соли нав, Сари сол, Шоғуни баҳор</i>	Наврӯз чашни маъруфи тоҷикон буда, ба муносибати баробаршавии шабу рӯз, эҳёи табиат ва оғози мавсими кишту кор дар саросари кишвар бо барномаву базму маҳфилҳо баргузор мегардад. Ойину суннатҳои тоҷикон дар айёми Наврӯз инҳоянд, ки аксари онҳо то ба имрӯз роиҷ мебошанд: гулгардонӣ, хонабуророн, чаҳоршанбеи охирон, суманакпазӣ, оштикунонӣ, бозиҳои варзишӣ ва мусобиқот, хӯрокҳои анъанавии наврӯзӣ ва ғ. Наврӯз нахуст с. 2009 бо узвияти 8 кишвар ва сипас бо шомил шудани 4 кишвари дигар, аз ҷумла Тоҷикистон, 30 ноябри с. 2016 дар Феҳристи репрезентативи ЮНЕСКО сабт гаштааст.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аҳмадов Р. Наврӯзи хучастапай. – Д., 2001. 2. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннати сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллий ва ойинҳои суннати тоҷикон. – Д., 2011. 4. Номинатсияи Наврӯз / мурағиб, муаллифи пешгуфтор ва мақолаи умумӣ Д. Раҳимӣ. – Д., 2018.
C017	МЕҲРҶОН, <i>Иди ҳосилот</i>	Меҳргон, чашни қадимаи халқи тоҷик буда, дар он кишоварзону боғдорон ва чорводорону хунармандон намунаҳои дастранҷу заҳмати худро ба намоиш мегузоранд. Моҳияти ин чашнро шуқронаи худованд аз неъмату ҳосили ба даст овардаи аҳли меҳнат ташкил медиҳад. Меҳргон дар замони қадим дар рӯзи 16-уми моҳи Меҳр барпо мешуд. Дар гузашта суфраҳои меҳргонӣ низ дар ҳар хонадон гузошта мешуд, ки дар он себ, муруд, лимӯ, хӯшаи гандум, ойина, ангур, паллаи тарозу ва гули нилуфар мегузоштанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 15-уми октябр рӯзи чашни Меҳргон эълон шудааст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Чашни Меҳргон. Д., 2012. 2. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннати сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллий ва ойинҳои суннати тоҷикон. – Д., 2011 4. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон ва чашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.
C018	САДА	Сада чашни зимистонаи ниёғони тоҷикон ба шумор меравад, ки ба муносибати даъвати гармӣ ва оғози қорҳои кишоварзӣ баргузор мешуд. Мардум дар 8-уми Баҳманмоҳ, ки рӯзи Сада буд, шомгоҳон гулханҳои бузург афрӯхта, дар атрофаш шодию хурсандиҳо менамуданд. Он дар даврони истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дубора эҳё гашт ва 30-юми январ дар кишвар рӯзи чашни Сада эълон шудааст.	2018	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннати сол. – Д., 2012. 2. Раҳимов Д. Сада – чашни азёдрафтаи ниёгон // Чинори пургул. – Д., 2008. 3. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон ва чашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.

C019	ШИРНАВ-БАТ, <i>пезов, пивоз</i>	Одати анъанавии тоҷикони кӯҳистон, ки ба тарзи шарикӣ тақсим кардани шир марбут мебошад. Маъмулан, 6-8 нафар занҳои як кӯча ё як маҳалла, ки шири говҳояшон нисбатан камтар бошад, байни худ маслиҳат карда, ширкати одии табодули ширро ташкил мекунанд. Зеро ба танҳои аз шири кам чурғоту маскаи зиёд гирифтагӣ имкон надорад. Занҳо аз байни худ як нафарро “пезовчи калон” интихоб мекунанд ва ӯ равиши минбаъдаи ширтақсимуниро назорат менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рахимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966. 2. Абдулвахидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
C020	МУШКИЛКУШО <i>Бибӣ мушкилкушо</i>	Маросими маишии занона ва номи олиҳаи мушкилкушоӣ асотири тоҷикон мебошад. Маросими мазкур дар рӯзҳои чоршанбе бо иштироки 3-7, баъзан шумораи бештари занҳо гузаронида мешуд. Онро занҳое барпо мекунанд, ки мушкилие ба сарашон омадааст, ё худ бо мақсади бахткушоӣ чавонон, тандурустӣ, фарзандталабӣ, сафари беҳатар ва ғайра баргузор мегардид.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Бибӣ Мушкилкушо / таҳияи А. Зокирӣ. – Хучанд, 2002. 2. Аҳмад Р. Чойгоҳи маросим ва аҷедаи исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ).
C021	МЕҲМОНДОРӢ	Одати меҳмондорӣ мардуми тоҷик расму одоби махсусе дорад. Одобӣ нишаст, гуфтугӯ, хӯрокхӯрӣ, эҳтироми калонсолон ва амсоли инҳо барои тоҷикон хос мебошад. Тоҷикон меҳмонро хеле ҳурмат менамоянд, ӯро атои Худо мешуморанд. Меҳмондорӣ ҳамчун падидаи фарҳангӣ ва ахлоқӣ борҳо дар осори адибони классики тоҷик мавриди тасвиру тавсиф қарор гирифтааст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳматзод Б. Одобӣ меҳмондорӣ тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2018. – №2. 2.Раҳимӣ И. Одам дар байни одамон ё ҳазору як қоидаи одоб. – Д., 2007.
C022	ЧИЛ	Ин маросим пас аз гузаштани чил рӯз ё камтар аз он дар хонаи мурдадор барпо карда мешавад. Дар ин рӯз хешу табор, ёру дустон аз дуру наздик омада, ояту дуо хонда, ба арвоҳи марҳум мебахшанд. Дар гузашта ба даъватшудагон таом додан расм буд, вале пас аз Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва чашну маросим зиёфат додан барҳам дода шуд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Мардонова А. Традиционные похоронно - поминальные обряды таджиков Гиссарской долины (конца XIX- начала XX) в.в. – Д., 1998,

C023	СОЛШИКАН, <i>сол, сари сол</i>	Маросими хонаводагии азодорӣ. Дар баъзе минтақаҳо мардум солшиканро баъди нӯҳ моҳ ва дар баъзе минтақаҳои дигар баъди ёздаҳ моҳ барпо мекунанд. Ин маънои онро дорад, ки соҳиби ин маъракаи аз азодорӣ мебарояд. Дар гузашта сари сол маъракаи калону серхарҷ буд, акнун тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва чашну маросим ин маросим дар доираи хонавода ва бидуни забҳи чорво ва додани таом ба мардум сурат мегирад.	2014	Вилояти Хатлон, водиҳои Ҳисор, Рашт.	Фаъол	1. Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.). – Д., 1993.
C024	ИДИ РАМАЗОН, <i>Иди фитр</i>	Рамазон моҳи тавбаву надомат, ибодату парҳезкорӣ шумурда мешавад. Дар ин моҳ мардуми мусулмони дунё, аз ҷумла, тоҷикон рӯза медоранд. Баъди гузашти 30 рӯз иди Рамазонро чашн мегиранд. Рӯзи ид мардум дар хонаҳояшон дастархони идона таҳия мекунанд. Мардҳо ба масҷидҳои ҷомеъ рафта, намози идро мегузоранд, сипас ба хонаҳои шахсони фавтида рафта дуову фотиҳа мехонанд. Бонувон ҳар гуна кулчаву ҳалво ва маҳсулоти нонӣ мепазанд, ба хонаҳои ҳамдигар меҳмон мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C025	ИДИ ҚУРБОН, <i>Иди азҳо</i>	Иди Қурбон баъди гузаштани 2 моҳу 10 рӯзи иди Рамазон фаро мерасад. Дар ин рӯз мардум дастархон орошта, ба хонаҳои якдигар рафта, идро табрик мекунанд ва ба арвоҳи гузаштагон дуову оят мехонанд. Мардон ба масҷидҳои ҷомеъ рафта, намози идро мегузоранд, баъди он ашхоси имкандор гӯсфанд, буз ё гӯсолаеро забҳ мекунанду аз он таом мепазанд ва хайр менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C026	ИДГАРДАК	Дар рӯзи идҳо кӯдакон либосҳои наву идона ба бар карда, дар дастҳояшон халтача гирифта, ба хонаҳои ҳамсоҷаҳо ва ҳешовандон рафта, «Иди нав муборак, тухмҳои нав қаторак!» – гӯён онҳоро табрик мекунанд ва соҳибхона ҳамчун ҳадя ба онҳо тухм, қанд, сақич, кулчаву ҳалво ё пул тақдим мекунанд.	2014	Вилояти Хатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

C027	<p>КАМАРБАНДӢ</p> <p><i>камарбандон,</i></p> <p><i>арвоҳи пир,</i></p> <p><i>фотиҳадиҳӣ</i></p>	<p>Камарбандӣ маросими марбут ба касбу ҳунарҳо аст. Онро ҳамчунини маъракаи розӣ кунонида ни устод мешуморанд. Бо номи “арвоҳи пир” низ ёд мешавад, яъне маърака барои шод гардонидани арвоҳи пири кор. Дар ноҳияи Ашт ин расм марбут ба оҳангарист. Ин ҷо аз қадим оҳангарон мезистанд ва ҳунари худро ба насли ҷавон мерос медоданд. Маросими камарбандӣ асосан ба шогирдоне, ки ҳунарро на аз падар ё шахси наздики худ, балки аз устои бегона омӯхтааст, ҳатмӣ буд. Он дар Анҷумани оҳангарон, ки ҳар сол дар н. Ашт барпо мешавад, гузаронида мешавад.</p> <p>Устод 4-5 метр сӯфро аз болои ҷомаи шогирди оҳангар ба камар ва ду китфи ӯ гузаронида мекунанд. Ба ду бағали ӯ дутоғи нон мегузорад. Ин нонҳо рамзи ин аст, ки минбаъд аз ҳамин касб нони ҳалол ёфта хӯр ва серризк шав.</p>	2020	Ашт	Нимфаёл	<p>1. Раҳимов И. Маросими «Камарбандӣ»-и оҳангарони Ашт // Рушди илмҳои иҷтимоӣ - иқтисодӣ дар замони муосир: муаммо, ҳолат ва дурномаи инкишоф. – Хучанд, 2014. – С. 491-494.</p> <p>1.Раҳимов, Д. Пир // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Сармуҳаррир Н.Амиршоҳӣ. – Д. 2017. – Ҷ.2. – С. 212-213.</p>
C028	<p>ГАШТАК,</p> <p><i>гап, гапхӯрӣ</i></p>	<p>Маҳфили иҷтимоии анъанавиест, ки характери фарҳангӣ дорад. Ҷамъе аз мардон вобаста ба умумияти ҳоси худ, масалан, ҳамсолон, ҳамкасбон, ҳамсоҷо, ҳешу таборҳо ва ғайра бонавбат, ҳафтае ё моҳе як бор, дар хонаҳои якдигар, дар ҷойхона ва ё меҳмонхонаҳо гирд мекӯянд. Дастархон ораста мешавад ва онҳо пас аз тановули таому ҳар гуна ғизоҳо ба суҳбат мепардозанд, ба ҳамдигар нақлу ривоятҳо мекунанд, баъзан соҳҳои мусиқиро навохта сурудҳои менамоянд ва ғайра. Занҳо низ дар баъзе навоҳӣ гурӯҳҳои худро доранд ва дар хонаҳои якдигар бонавбат ҷамъ мешаванд, аммо суннати гаштак ҳосси мардон ба шумор меравад.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаёл	<p>1. Раҳимов Д. “Гаштак” ҳамчун ниҳоди иҷтимоии суннати тоҷикон // Осор / маҷмуаи илмии ПИТФИ. Шумораи 1. – Д., 2014. – С.9-34.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Гаштак // Донишномаи фарҳанги мардум. 2016. – Ҷ.1. – С. 211-212.</p>

C029	ЗИЁРАТИ МАЗОРҶО	Мардуми муътақид ва ниёзманд, одатан, рӯзҳои чоршанбе ва шанбе рафта, мазорҳоро зиёрат мекунанд. Объекти зиёрат гӯрҳои шахсони маъруф, қадамҷой, сангу дарахтони муқаддас, чашмаҳо ва ғайра мебошад. Дар гирди қабри ягон бузургвор давр мезананд ва аз Қуръон оятҳо тиловат мекунанд. Баъзеашон фатиру қалама пухта мебаранд ва ба камбағалон ва гадоҳо хайр мекунанд. Зиёраткунандагон бештар бо мақсади шифо ёфтани фарзанддор шудан ва ё сафари беҳатар кардан ба роҳҳои дур мазорро зиёрат мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Камол Ҳ, Мазорҳои шимолӣ Тоҷикистон. – Д., 2005. 2. Камол Ҳ, Чаҳордах мазор. – Д., 2001. 3. Холмуродов З. Зиёратгоҳи Лангар-ота дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2019. Шумораи 8.
C030	БАРҒӢ	Ба муносибати боридаи барғӣ аввал одамон дар як коғазча паёми «Барғӣ» менавиштанд ва ба ҳешу акрабову ёру рафиқони наздиқашон раво мекарданд. «Барғӣ», тибқи анъана, бояд бо назм иншо шуда, мазмуни он аз талаб кардани ягон зиёфат мебошад. Шахси паёмовари «Барғӣ» ҳамон рӯзи барғӣ аввал дар кеса ё бағали худ онро пинҳон медорад ва бо баҳонае сӯи хонаи дӯсташ раҳсипор мегардад. Дар баъзе ҷойҳо вақте ки шахси паёмоварро медоштанд, рӯяшро бо сиёҳии дег сиёҳ намуда, ҳар гуна шӯҳихо мекарданд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Аҳмад Р. Барғӣ // Мардумгӯӣ. 1993. – №1. 2. Аҳмадов Р., Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. Д., 2007. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C031	ОШИ НАҶОР, <i>оши қавм</i>	Оши наҷор маросими даъвати меҳмонон ва бо оши палав зиёфат додани онҳо дар доираи чашни арӯсӣ мебошад. Оши наҷорро субҳ ё шом баргузор мекунанд. Ба он занҳову мардон даъват мешаванд. Микдори даъватшавандаҳо тибқи Қонун дар бораи танзими расму ойинҳо амалӣ мешавад.	2016	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.

C032	ГАҲВОРА- БАНДОН	Гаҳворабандон расми оилавиест, ки ба муносибати бори аввал ба гаҳвораи нав баستاني тифли навзод барпо мешавад. Вақте ки навхонадорон соҳиби фарзанди нахустин шуданд, одатан пас аз баромадани чиллаи кӯдак падару модари арӯс барои тифли навзод гаҳвора ва лавозимоти онро харида, ҳамроҳ бо тӯҳфаҳои дигар дар рӯзи муайяншуда ба хонаи духтарашон мебаранд. Ягон кампири табаррук, ё зани хушбахте, ки соҳиби фарзандони солиму солаҳ бошад, бо дуо ва нияти нек гаҳвораро омода намуда мебандад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Чумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони қухистони Зарафшон. – Д., 2012.
C033	ДОМОДСАЛОМ, <i>домодчигон, шаҳсалом</i>	Анъанаи тоҷикон буда, пас аз гузаштани чашни арӯсӣ ба хотири эҳтироми хусуру хушдоман баргузор мегардад. Домод се сахар барои салом додан ба хонаи падарарӯсаш меояд. Дар баъзе минтақаҳо саломӣ рӯзи аввалро «рӯйбинон», саломӣ рӯзи дувумро «шармшикан» ва саломӣ рӯзи сеюмро «покушод» меноманд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимӣ тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
C034	ДОМОДТАЛБОН	Маросими домодро пазирай кардан аз тарафи падару модари арӯсро мегӯянд, ки ин маросим баъд аз 3-4 рӯз ё 2-3 ҳафтаи шаби никоҳ баргузор мегардад. Домод барои пос доштани анъанаҳои аҷдодӣ рӯи худро то чашни арӯсӣ аз ҳешовандони арӯс паноҳ мекунад. Аз ин сабаб бо мақсади шиносондани домодро бо аҳли хонаводаи арӯс маросими домодталбон барпо карда мешавад. Ин маросим дар доираи хонавода гузаронида мешавад.	2014	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимӣ тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
C035	АШАГЛОН, <i>сусхотун</i>	Маросимест, ки дар айёми хушксолӣ ва муддати дароз наборидани борон иҷро мегардад. Суруди Ашаглон аз ҷониби яккаҳон ва гурӯҳи занҳо иҷро мегардад. Занҳо дар даст хӯсаеро либос пӯшонидани хона ба хонаи деҳа мегарданд. Аз хонаҳо соҳибхонаҳо дар кӯса об бароварда, ба сари хӯса мерезанд. Моҳияти онро талаб борон аз худованд ташкил мекунад.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Нимфаъол	1. Ашаглон // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 88-90. 2. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимӣ тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.

C036	САЙРИ ХАРБУЗА, <i>иди харбуза</i>	Яке аз сайрҳои мавсимӣ, ки дар фасли тобистон, дар айёми пухтани харбузаҳо баргузор мешуд. Дар моҳи август косибону хунармандҳо, аҳли тичорат ва дигарон ба сайргоҳ ба сайри харбуза мерафтанд. Дар сайргоҳ деҳқонон навъҳои зиёди харбузаҳо ба намоиш ва фурӯш мебароварданд. Харбузаҳои беҳтаринро бурида, меҳмонро мууроот мекарданд. Дар як тарафи сайргоҳ навозандагону ҳофизон мусиқиро сурудхонӣ ва рақс ташкил менамуданд. Ин анъана дар солҳои Истиқлолияти кишвар дубора эҳё шуд.	2016	Вилояҳои Хатлон, Сӯғд, НТМ	Фаъол	1.Турсунов Н. Шаҳри офтобӣ. – Д., 1989. 2. Раҳимов Д. Сайри харбуза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. –С. 294-295.
C037	САЛЛА-БАНДОН	Яке аз расмҳои суннати таркиби ҷашни арӯсӣ ва хатнасури тоҷикон. Дар деҳаҳои Мастҷоҳу Ягноб он пас аз баргузори маросими сартарошони домод сурат мегирифт. Бобо ё яке аз хешони наздики кӯхансолу рӯзгордида ба сари шаҳ саллаи сафедро ба таври махсус мебастанд ва ба домод дуои нек меод. Дар баъзе аз деҳоти Ҳисор одате буд, ки пас аз тӯӣ салла ё дастори сафедро ягон зани беписар бо нияти писардоршавӣ аз сари домод мегирифт ва онро то тӯӣ арӯсии писари худ ух елд нигоҳ медошт.	2016	Мастҷоҳ, Ягноб, Ҳисор	Дар ҳолати азбайравӣ қарор до-рад.	1.Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Ягноб. – Д., 2007. 2. Мардонова А. Традицион-ная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 3.Шарифова М. Маросимҳои тӯӣ арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷоҳ. – Д., 2005.
C038	ҶОРШАНБЕИ ОХИРОН, <i>аловпарак, ҷоршанбесурӣ</i>	Ин маросим дар ҷоршанбеи охири сол пеш аз Наврӯз гузаронида мешуд. Дар боғчае алаф афрӯхта хурду калон аз болояш меҷаҳиданд ва ба оташ мурочиат карда мегуфтанд: <i>ранҷуришю ранги зарди ман аз онӣ ту, сурхишю хуррамши ту аз онӣ ман</i> . Бо иҷрои ин амал мардум бовар доштанд, ки то соли нави оянда онҳо тандуруст хоҳанд буд. Дар солҳои охир ба тариқи намоишӣ онро баргузор менамоянд.	2016	Вилояҳои Хатлон, Сӯғд, НТМ	Дар ҳолати азбайравӣ қарор до-рад.	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллии ва оинҳои суннати ниёгон. – Д., 2011.
C039	ДОМОДБАРОН, <i>шаҳбарӣ</i>	Пештар мардони зиёде дар шакли қофилаи ҷашнӣ домодро ихота намуда, бо рақсу сурудхонӣ то хонаи арӯс мебуданд ва агар каме манзили домод дуртар мебуд, арӯсро аспасавор мебуданд. Дар ин раванд ҷӯраҳои домод сурудҳои халқии «Аспа савор кай меой?», «Шаҳ меояде», «Шаҳ муборак боде»-ро месароиданд ва рақсу бозикунон мерафтанд. Ҳоло домодро тавассути мошинҳои нави замонавӣ ва бо гулҳои махсус оро додашуда мебаранд.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯӣ арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 3. Ҷумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.

C040	ГУЛБАЗМ	Маҳфили шеърхонӣ, ки дар базми чашни арӯсӣ дар шакли мусобиқа, байни ҷавонписарону ҷавондухтарон барпо мегардад. Ҷавоне гул дар даст як байт ё порчаи шеъриро дар васфи гул хонда, сипас гулро ба каси дилхоҳаш месупорад. Ҷар иштирокчӣ тавассути хондани шеъре ба нафари дилкаши хеш гул медиҳад ва он ҳам маҷбур аст, баромада ҷавоб бигӯяд ва ҳамчун маҳфили мукамал дорои оғозу анҷоми маҳсус мебошад. Аз шаклҳои шеърӣ дар гулбазм рубоӣ, тарона ва байт бештар истифода мегарданд. Маҳсусан, мазмунҳои лирикӣ дар қолиби рубоӣ ва дубайтиҳо бештар ифода ёфтаанд.	2016	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Нимфаъл	1.Аминов А. Таҳлили баъзе хусусиятҳои анъанаи гулбазм // Ахбори АИ ҚТ. 2009. – №2. – С. 180-184. 2.Аминов А. Ҷойгоҳи гулбазм дар контексти чашни арӯсии мардуми тоҷик. Д., 2018. 3.Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C041	ЧИҲОЗБАРӢ <i>туқузбарӣ, сарупобарӣ</i>	Расмест, ки баъди пурра омода шудани амволи чашни арӯсӣ аз ҷониби домод, рӯзеро муайян намуда, ба хонаи арӯс аз ҷониби волидайнӣ домод чанд марду зан ҷиҳози арӯсро мебаранд. Дар хонаи арӯс ҷиҳозбиёронро меҳмондорӣ мекунад. Дугонаҳои арӯс низ барои дидани сару либос ва ҷиҳози овардаи ҷониби домод меоянд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C042	ДАНДОНБАРО-РОН, <i>мушакдандон</i>	Як навъ маросими оилавӣ, ки ба муносибати баромадани дандони аввалини кӯдак барпо мешавад. Модар бо кӯдак ба дари ҳафт хона рафта, кам-кам гандум, лӯбиё, нахӯд, биринҷ ва ғ. Металабад. Ӯ хангоми кӯдакро ба дари ҳамсояҳо бурдан чунин суруди «Мушак, мушак, дандон бите»-ро аз забони кӯдак мехонад. Модар аз биринҷу гандуми ҷамъшуда таоми гандумкӯча мепазад ва яккосагӣ ба ҳамсоягон тақсим мекунад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Неменова Р.Л. Таджикӣ Варзоба. – Д., 1998. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳис-тони Зарафшон. – Д., 2012.

C043	<p>НАВПО-БУРО-РОН, <i>сарбандон,</i></p>	<p>Яке аз расмҳои оилавӣ, ки бахшида ба нахустин қадамгузориҳои кӯдак баргузор мегашт. Дар дехоти водии Зарафшон агар касе аз калонсолон бори нахуст қадамгузориҳои тифлро мидид, зуд пеш аз қадамҳои кӯдак об пошида, мегуфт: «оби равон барин роҳ гардӣ». Дар Қаратоғ ин корро пиразани табаррук иҷро мекард. Дар баъзе деҳаҳо ба зерӣ қадами кӯдак пахта мепартофтанд, то ки роҳаш сафед бошад. Дар баъзе рустоҳои водии Ҳисор вақте ки кӯдак нахустин қадамҳояшро гузошт, аз болои сараш қанду мавиз ва гулинг мечошиданд, ки ҳозирин онҳоро чида мегирифтанд.</p>	2016	<p>Водии Ҳисор, Зарафшон, Рашт</p>	<p>Дар ҳолати азбайравӣ қарор до-рад.</p>	<p>1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Ягноб. – Д., 2007. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 3. Чумбаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони қуҳистони Зарафшон. – Д., 2012.</p>
C044	<p>ШАБНИШИНӢ <i>базм</i></p>	<p>Маросими асосии ҷашни арӯсӣ ба шумор меравад. Дар ин шаб ҳама наздикону пайвандон ҷамъ омада дар рӯи ҳавлӣ ё саҳни кӯча бо иштироки мутрибон ва нишастани домоду арӯс сари тахти орододашуда хурсандӣ менамоянд. Лаҳзаҳои дамгирии мутрибон хешовандони домоду арӯс рафику дугонаҳо онҳоро табрику муборакбод менамоянд. Шабнишинӣ мутобиқи Қонун дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо дар доираи вақт ва шумораи муайяни одамон идома меёбад. Шабнишиниро баъзе оила дар тарабхонаҳо низ барпо менамоянд.</p>	2018	<p>Саросари кишвар</p>	<p>Ҷаъол</p>	<p>1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷох. – Д., 2005.</p>
C045	<p>ЧОДАРЗАНОН</p>	<p>Чодар танҳо дар хонадони арӯсӣ ё домоду, ки нахустин бор хонадор мешаванд, насб карда мешавад. Чодар як навъ сӯзаниест, ки дар матои сафед ё сурхи якранги дарозияш аз 2,5 то 3 метр ва паҳноияш 1,5 то 2 метр дӯхта мешавад. Чодар дар як кунҷи арӯсхона ҷаспонида мешавад, ки дар он ҷо арӯс ва 5-6 нафар дугонаву қадбонуҳои асосии арӯс ва хешонаш ҷой мегиранд. Чодар аввал якҷанд рӯз пеш аз гусели арӯс дар хонаи онҳо ҷаспонида шуда, баъди баровардани арӯс қанда мешавад. Ҳамон чодарро пеш аз фаровардан дар хонаи домод аз нав насб менамоянд. Чодарро зани серфарзанди таҷрибадори якникоҳа мечаспонад.</p>	2018	<p>Саросари кишвар</p>	<p>Ҷаъол</p>	<p>1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷох. – Д., 2005. 3. Чумбаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.</p>

C046	КИЛОҒУЗҒУЗ,	Килоғузғуз, расми табрики наврӯзи бачағони Кӯҳистони Бадахшон. Дар айёми чашни Наврӯз бачаҳо ба боми хонаҳо баромада, дар нӯги аргамчин рӯймол ё сабадчаеро баста, аз равзана поён мекунанд ва суруди махсусеро мехонанд. Ба рӯймолчаи онҳо соҳиби хона кулча, ё қанд ва ё ягон чизи дигар баста медиҳад. Дар оғоз аввал ҳар кас ба боми хонаи худ баромада, аз равзана аргамчину рӯймол мефурорад.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Чамшедӣ П. Наврӯзи Бадахшони Тоҷикистон // Мардумгиёҳ. 1997. – № 1-2.
C047	ЧИЛЛАДОРӢ	Чилла давраи муайяност, ки тибки ойнҳои суннатӣ, ичрои баъзе амалҳо маҳлуд ё мамнуъ мешавад. Тифли навзод то чилрӯза шуданаш чилла дорад ва волидайнӯ наздиконаш ўро аз таъсири ҳамагуна падидаҳои табиӣ ва рӯҳонӣ эҳтиёт мекунанд. Худи модари навзод низ чилланок ҳисоб мешавад. Арӯсу домоди ҷавон то чил рӯзи пас аз никоҳ низ чилла доранд, танҳо намегарданд, танҳо намехобанд. Писарбачаи хатнашуда ҳам чилла дорад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Мардонова А. Обычаи и обряды детского цикла у таджиков верховьев Зеравшана в прошлом и настоящем // Советская этнография. – М., 1984. – №3. – С.120-129. 2.Чумъев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳистони Зарафшон. – Д., 2012.
C048	ҲАШАР	Анъанаи кори дастачамъона, ки ҳангоми ичрои корҳои калонҳаҷм истифода мегардад. Маъмулан сохтани биноҳо, таъмири роҳу пулҳо, тоза кардани ҷӯю сохилҳо, кишти зироатҳо, дарави ғалла ва монанди инҳо тавассути ҳашар ичро карда мешавад. Дар ҳашар мардҳои як кӯча, ё як деҳа ва ё дӯстону наздикон бидуни талаби музд баробар кор мекунанд. Ин шакли меҳнат ух ел мешавад: (1) ҳашар барои кори шахсӣ ва (2) ҳашар барои корҳои ҷамъиятӣ.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҳашар // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 120-123. 2. Мухиддинов И. К вопросу о формах коллективного труда в кишлачной общине в Вахане и Ишкашима // Памяти А.А. Семёнова / сб. Статей. – Д., 1980, 287-293.
C049	САЙРИ ГУЛИ ЛОЛА, <i>сайри лола</i>	Мӯтобики пажӯҳиши олимон, дар гузаштаи наҷандон дур, дар моҳҳои апрел-май, вақте ки лолаҳои мешукуфтанд, гурӯҳи ҷавонон ба кӯҳсор рафта, лолаҳои зиёде мечиданд, гулдастаҳо месохтанд.	2020	Душанбе, Хуҷанд, Исфара	Дар ҳоли эҳёшавӣ қарор дорад.	1. Раҳимӣ Д. Эҳёи Сайри гули Лола дар Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.

C049	<p>САЙРИ ГУЛИ ЛОЛА, <i>сайри лола</i></p>	<p>Фардои он рӯз ҳар кадом маҳалла дарахти сафедореро интихоб карда, мебуриданд, лолаҳоро дар ҳамаи шохҳояш мебастанд, дар натиҷа дарахти пур аз лола ба вучуд меомад, ки онро ба идғох меоварданд. Дар нӯги ҷӯбдастҳо лолаҳоро мебастанд, дар паси гӯш ва тоқиҳо дода меовехтанд. Дар майдон мусикинавозӣ, нақшхонӣ, рақсу бозӣ ташкил мешуд, ошпазу нонпаз, қанноду ҳалвогарон ва маҳсулоти пухтаи худро ба фурӯш мегузоштанд. Ҳамин тарик, то шом сайр давом мекард. Хушбахтона, дар шаҳрҳои Исфара ва Хучанд имрӯзҳо барои эҳёи сайри гули лолаи суннатӣ ҷаҳду талошҳо карда истодаанд. Дар Душанбе ва шаҳрҳои дигари кишвар низ баҳорон сайрҳои оммавии Гули Лола баргузор мешавад, ки бештар характери фароғатӣ ва тамошоӣ гулҳоро дорад.</p>	2020	Душанбе, Хучанд, Исфара	Дар ҳоли эҳёшавӣ қарор дорад.	<p>2. Пещерева Е.М. Некоторые дополнения к описанию праздника тюльпана в Ферганской долине. В сб.: Иранский сборник. – М., 1963. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллий ва оӣинҳои суннати ниёгон. Д., 2011;</p>
C050	<p>ХИРПИЧОР, <i>Хурпанӯдъ, Хурпачӯр, Граваиш</i></p>	<p>Мувофиқи ҳисоби “офтоб дар мард” Хирпичор баъди анҷоми чиллаи калон, тахминан 31 январ фаро мерасад. Хирпичор дар Бадахшон марҳилаи аввали ҷашни Наврӯз маҳсуб мешавад. Ба ақидаи мардум, дар ин рӯз офтоб аз пардаи сардӣ бурун меояд ва ҷон мегирад ва рӯз ба беҳӣ (нардӣ) рӯ меорад. Дар водии Бартанг, шаби пеш аз ҷашн дар сутунҳо ва ҷорҳои хона бо орд гулпартоӣ мекунанд. Фардои рӯзи дигар субҳи барвақт, замоне ки аз офтоб ҳанӯз набаромадааст, ҳешон, ҳамсоҳҳои наздик ба табрики ҳам меоянд. Ҳар касе бо худ дудонаӣ кулча меорад. Дар пеши касе, ки аввалин шуда ба хона мебарояд, беҳтарин ғизо ва нуқлу наво мекунанд.</p>	2020	ВМКБ	Фаъол	<p>1.Аламшоев Қ. Анъанаҳои ҷашни Сада дар Помир Паёмномаи фарҳанг. №1, 2020. – С. 25-38. 2.Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Д., 2015.</p>

C050	<p>ХИРПИЧОР,</p> <p><i>Хурпанӯдъ,</i> <i>Хурпачӯр,</i> <i>Граваш</i></p>	<p>Ҳамин тариқ то шаб ҳаққу ҳамсояҳо, авлодон, хешу ақрабо ба табрики ҳам ба хонаҳо мераванд ва шукрат аз он мекунанд, ки офтоб сар боло кард. Бегоҳ дар яке аз хонаҳо <i>боҷ</i> омода мекунанд. Хешовандон, ҳамсояҳои наздик чамъ омада бо ҳам ғизо тановул мекунанд, намозашонро адо мекунанд. Сипас ба ромишгарӣ ва рақсу бозӣ машғул шуда баъзан хушҳолиро то субҳ идома медиҳанд.</p> <p>Чашни Хирпичор дар Помир ҳамагӣ як шабонарӯз давом мекунад. Мардумон онро чун интиҳои чиллаи зимистон ва пайке аз баҳори мунтазира медонанд.</p>	2020	ВМКБ	Фаъол	<p>3.Шакармамадов, Н. Ойинҳои наврӯзи дар Бадахшон. – Хоруғ: 2011.</p> <p>4.Юсуфбеков Ш., Шоинбеков А.. Шогуни Баҳор. – Д., 2019.</p>
C051	<p>ШАБИ ЯЛДО,</p> <p><i>Ялдо,</i> <i>шаби чилла</i></p>	<p>Ялдо чашни қадимаи мардумони ориёист, ки ба муносибати зодрӯзи эзоди рӯшноӣ – <i>Меҳр</i> ё Митра баргузор мешуд. Мувофиқи тақвими эронӣ шаби 30-юми моҳи Озар (22-уми декабр) рӯзи таваллуди Меҳр мебошад, зеро аз ҳамин вақт сар карда, рӯзҳо дарозтар ва тобиши офтоб бештар мегардад.</p> <p>Мардуми тоҷик дар гузашта дар шаби чилла, ки шаби дарозтарин буд, нишастҳо ташкил мекарданд. Аз нақли қуҳансолон маълум аст, ки дар шаби чилла ё худ Ялдо. Хӯрдани тарбуз хеле савоб ва ба саломати судманд будааст. Онҳо аз кӯҳистон шохи арча оварда, дар хонаҳо ба сутун ё девор халонида мегузоштанд. Аз ҳамин бозичаҳо карда, ба шохҳои он меовехтанд. Ин бозичаҳо бо тутмавизу донаку чормағз омехта буданд. Ва танҳо пас аз ид онҳоро барои хӯрдан ба кӯдакон медоданд. Тачлили Ялдо дар солҳои охир дар байни гурӯҳҳои фарҳангӣ ва зиёиён эҳё шудааст, дар шаби дарозтарини сол шабнишиниҳо ташкил карда мешавад.</p>	2020	Душанбе, Истаравшан	Дар ҳоли эҳёшавӣ қарор дорад	<p>1.Раҳимов, Д. Шаби Ялдо, шаби чилла ва Соли нави мелодӣ // Тоҷикистон. – 2014. – №11-12. – С.16-17.</p> <p>2.Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон ва чашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.</p> <p>3.Аминов А. Чилланишинӣ ё шаби чилла дар ноҳияи Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 141-148.</p>

C052	КЎРБАЗМ, <i>қурбазм</i>	Яъне он як навъ базмест, ки дар дохили тўйҳо баргузор мешавад. Он пас аз иҷрои расми сарта-рошони домод шуруъ гардида, то ним ё як соат идома меёбад. Хамаи хешону наздикон дар ин вақт ба майдон омада мерақсанд. Вожаи кўрбазм аз “қур”- оташ ва базм гирифта шуда, хурсандие, ки дар атрофи кури оташ ё гулхан барпо мешавад, ифода мекунад. Кўрбазм қисми авчи маъракаи хурсандӣ аст.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаёл	I. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
C053	САРИ СОЛ, <i>ошалишқунон, ош-барақу ошбиёрак</i>	Дар шаҳри Хучанд дар рӯзи 7-уми март расми “Сарисолӣ” баргузор мекунад. Бегоҳ дар хонаҳо, асосан, оши палав мепазанд ва ба хонаҳои ҳамсояҳо мефиристанд. Аз дигар хонаҳо ҳам ба табақи онҳо оши пухтаи худро андохта мефиристанд. Инро <i>ошалишқунон, ошбарақу ошбиёрак</i> ҳам меноманд. Табақчаи ошро бачаҳо мебаранд ва аз хонаҳо ба онҳо пул ё тухфае медиҳанд. Барои ҳамин ҳам бачаҳо талош мекунад, ки ҳар чӣ бештар ба хонаҳои ҳамсоя ош баранд ва соҳиби пули бештар ё ширинию тухфаҳо гарданд. Фардои он шом дар хонаҳо дастархон кушода мешавад, ҳамсояҳо ё дӯстон, хешу табор метавонанд ба меҳмонӣ оянд. Дар дастархони идона ҳалво, самбӯса, кулча, хонум ва ҳар гуна ширинию маҳсулоти нонӣ мегузоранд.	2023	Вилояти Суғд	Фаёл	I.Раҳимов И. Ҷустуҷӯҳо дар фарҳанги мардуми Хучанд. – Д., 2020.

C054	ГУМШУДА	Расми марбут ба чашни арӯсӣ. Як рӯз қабл аз тӯй домоду арӯс баъди бақайдгирии сабти ҳолати асноди шаҳрвандӣ ба мавзеъе аз табиат мераванд. Дугонаҳои арӯс қаблан якчанд чиҳози арӯс: оина, шона, рӯймолча, рӯймол, зевар ва амсоли инҳоро, ки ҳачман хурданд, дар ҳар кучо – пушти харсангҳову байни дарахтон пинҳон карда, дар охир арӯсро низ пинҳон мекунанд. Вазифаи домод дар ин маросим сурудхонон як-як чиҳози арӯс ва ҳуди арӯсро ёфта аст. Домод суруди гумшударо хонда истода (рубоиҳои халқиро хонда баъди як рубой нақароти гумшударо чанд маротиба замзама мекунад) ашӯи марбут ба арӯсро аз паси сангу дарахтон ёфта чамъ карда гирифта мегирад. Ҳамин тавр, маросими гумшуда баъди ёфт шудани арӯс ба охир мерасад.	2023	н. Деваштич	Фаъол	2.Раҳимӣ Д. Анъанаи Сарисолӣ ва истиқболи баҳор дар Хучанд // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик / Мурағиб, З. Холмуродов / Шумораи 11. – Д., 2021.
C055	ТИРГОН, <i>обпошон</i>	Яке аз чашнҳои мардумони эронитабор, аз ҷумла тоҷикон, ки ба эҳтироми об ва ойини обпошӣ марбут аст. Тиргон чашни тобистона буда, дар аввалҳои моҳи июл (13 Тирмоҳ – 3-4 июл) баргузор мешавад. Мардум онро дар назди ҳавзу дарё, чашмаҳо чашн мегиританд. Бозмондаҳои Тиргони қадима имрӯзҳо инчунин дар шакли маросими Ашағлон, Сусхотун боқӣ мондаанд.	2023	Саросари кишвар	Дар ҳоли эҳёшавӣ қарор дорад.	1.Раҳимӣ Д. Тиргон – чашни об. Д., 2018; 2.Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллии ва ойинҳои суннатии тоҷикон. Д., 2010.

БАҲШИ 4. – ДОНИШ ВА ТАҶРИБАҶОИ МАРБУТ БА ТАБИАТ ВА КАЙҶОН (D000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли гу-стариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
D001	ТАҚВИМИ ОФТОБ ДАР МАРД, <i>хурисоб, тақвими марди шикорӣ</i>	Аз қадимулайём киштукор, ҷамъоварии ҳосилот, шикорбарой, дигар корҳои муҳим аз рӯи ҳамин ҳисоби «офтоб дар мард» сурат мегирифт. Тибқи ҳисоби ин тақвим, офтоб дар ҳар як узви бадан якчанд рӯз меистад. Масалан, се рӯз дар камар, се рӯз дар зону, дар пою нохунҳо ва ғайра. Мувофиқи та-саввуроти сокинони навоҳии мазкур соли нав замон фаро мерасад, ки офтоб ба нишонаи «дил» ворид шавад. Ин айём се рӯз давом карда, иди Соли нав ё Наврӯз барпо мегашт. Нуктаи ахири ин тақвим ба макони худ расидани офтоб мебошад. Ва ба мақоми худ расидани офтоб дар Бадахшон маъноӣ баробарии шабу рӯз, фаро расидани соли навро дошт. Тибқи ин тақвим ҳам соатнома мураттаб шудааст, ки ба рӯзҳои саъд ва наҳс ҷудо мешаванд.	2020	ВМКБ	Ҷаъол	1.Ғиёсуддин А. Нучум / бо таҳрир ва иловаҳои Ш. Муҳаммад. – Хоруғ: Мерос, 1995. – С. 70-73; 2.Андреев М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958. – Вып. II. – С.165-170; 3.Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Душанбе: Ирфон. – С. 112-123; 4 . Ш . Ю с у ф б е к о в , А.Шоинбеков. Шогун Баҳор. – Душанбе: Эр-граф, 2019. – С.55.
D002	МУЧАЛ, <i>мӯлҷар</i>	Солшумории дигар, ки то кунун дар истифода мебошад, мучал ё мулҷар ном дошта, Мучал ҷадвали дувоздаҳсолаест, ки ҳар соли он номи як ҷонварро фаро мегирад ва ба таври мусалсал пас аз ҳар дувоздах сол тақрор мешавад. Ном ва тарғиби ҷойгиршавии ҷонварҳо чунин аст: муш, гов (бақар), паланг, харгӯш, наҳанг (моҳӣ), асп, гӯсфанд, ҳамдуна (маймун), мурғ, сағ ва хук. Ин тақвим барои муайян кардани синну сол истифода мешавад, яъне шахс дар он сола, ки тибқи мучал қарор дорад, таваллуд шавад, солаш ҳамон ҷонвар ҳисоб мешавад. Мучал тақрибан дар асрҳои XI-XII аз Чин ба киш-варҳои Осиёи Миёна, аз ҷумла ба фарҳанги тоҷикон роҳ ёфтааст. Мардуми тоҷик аз рӯи табиату хислати ҷонварон ҳосияти ҳар як соли мансуби ин солшуморию пешгӯӣ мекунанд. Масалан, дар соли Гӯсфанд ҳаво гарм меояд, ҷунки мизочи гӯсфанд гарм аст. Соли говро пурбаракат ва давраи фаровонӣ шумурдаанд ва ғайра.	2020	Саросари кишвар	Ҷаъол	1.Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ – Душанбе: Дониш, 2007. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004. 3. Тақвимҳои анъанавии мардуми тоҷик // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.

D003	МИЗОЧ-ШИНОСӢ, <i>ташхиси мизоҷ</i>	Яке аз бахшҳои тибби суннатӣ ташхиси мизоҷ мебошад. Табиати ҳар як инсон, меваю сабзавот, растанӣ, чонварон ва маъданҳо дар тибби халқии тоҷикон дорои мизоҷ мебошад. Мизоҷ, асосан, чор навъ мешавад. гарм, сард, тар ва хушк. Мизоҷҳо ба воситаи омезиши хусусиятҳои чор унсӯри табиат: оташ, бод, об ва хок дар инсон ҳайвон ва дигар мавҷудот таркиб меёбанд. Дар тибби халқӣ, чигунагии мизоҷи инсонро аз рӯи ғӯшти бадан, ранги пӯст, ранг ва шакли мӯйҳо ва дигар нишонаҳо низ муайян мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D004	КИРМАК-ПАРВАРӢ, <i>пиллакашӣ</i>	Соҳае аз хоҷагидорӣ, ки аз замонҳои қадим байни тоҷикон маъмул буд. Кирмакро аз тухмаш тавлид кунонида, дар рафҳои махсус бо барги тут парвариш менамоянд. Дар муддати 30-35 рӯз кирмак ба шапалаки абрешим табдил ёфта, гирди худ пилла метанад. Пилларо аз шоҳаҳои тут ҷудо карда, нахи абрешимро аз он кашада, калоба тайёр мекунанд ва дар бофтани матоҳо истифода мебаранд.	2016	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Ҳомидов И. Кирмакпарварӣ // Энциклопедияи хоҷагии кишлоқ. – Д., 1989. – Ҷ. 1. – С.415-416. 2. Аминов А. Кирмакпарварӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқии тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 96-100.
D005	МЕВА-ХУШКОНӢ, <i>мевақоққунӣ</i>	Хушконидаи меваи тар барои истифодаи он дар фаслҳои сармо. Мардуми тоҷик дар фаслҳои тобистону тирамоҳ ба хушконидаи меваҳои зардолу, олу, олуча, себ, шафтолу, нок, ангур ва ғайра машғул мешаванд. Мевахушконӣ ба тарзҳои соягӣ, офтобӣ ва сунъӣ амалӣ мешавад. Себу нокро реза карда мехушконанд. Ангур, шафтолу, зардолу ва амсоли инҳоро бӯғ дода, хушк мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Мевахушконӣ // Энциклопедияи хоҷагии кишлоқ. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 517-518. 2. Холмуродов З. Ҷойгоҳи дарахт ва меваи тут дар рӯзгори мардуми Рӯшон // Фарҳанги ғайри-моддӣ халқии тоҷик. – Д., 2017. – № 7. – С. 179-189.
D006	ЗАНБӢР-ПАРВАРӢ, <i>асалгирӣ</i>	Як бахши фаъолияти мардум, ки ба парвариши занбӯри асал марбут аст. Занбӯрпарварон дар лона – куттиҳои махсус оилаҳои занбӯронро парвариш намуда, асал ва муми онро мегиранд. Куттиҳо бештар дар навоҳии кӯхистон, ҷойҳои серғулу алаф гузошта мешаванд. Занбӯрпарварӣ кори мушкилу нозук буда, аз кас донишу таҷрибаҳои зиёдеро тақозо дорад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Занбӯр-парварӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқии тоҷик. – Д., 2017. – Шумораи 4. – С.147-153. 2. Набиев М. Занбӯр-парварӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1981, – Ҷ. 2. – С. 453.

D007	ХИРМАН-КЎБӢ, <i>хирманкӯбон, галагов, хуптӣ</i>	Чараёни бо барзаговҳои корӣ кӯфтани хӯшаҳои гандум дар хирман. Хирманкубӣ бо ду усул анҷом дода мешавад. Усули якум ба воситаи баستاني чапар ба чуфти барзаговҳо сурат мегирад. Чапарро ба говҳо баста, онҳоро дар болои дарзаҳои гандум, то хурд-хурд шудани коҳ гирд мегардонанд. Усули дуюми хирманкӯбӣ “галагов” ном дорад. Дар хирманҷой 6-10 барзаговро бо арғамчини саҳт аз гарданашон ба якдигар мебастанд ва онҳоро дар болои дарзаҳои гандум ҷарх мезанонанд.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Рахимов М. Земле-делие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период. – Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
D008	МОҲИДОРӢ <i>моҳигирӣ</i>	Яке аз шуғлҳои анъанавии мардуми тоҷик. Шикори моҳӣ аз дарёҳои ҷӯй ва обанбору кӯлҳо бо роҳи усулҳои гуногун анҷом дода мешавад. Моҳихоро бо асбобҳои махсус: шаст, тӯри дастӣ, чач, сабад ва ба воситаи дастҳои шикор мекунанд. Инчунин усули обхушккунӣ низ маъмул аст. Оби ҷӯйҳоро аз болотар ба дигар самт баста, бо даст моҳӣ медоранд. Баъзеҳо дар ҳавлиҳо ва ҳавзҳои шахсӣ навҳои гуногуни моҳӣ парвариш мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Рахимов Д., Касбу ҳунарҳои мардуми тоҷик. – Д., 2014. 2. Нурджанов Н. Охота // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D009	НИҲОЛ-ПАЙВАНД-КУНӢ, <i>пайванд</i>	Ниҳоли дарахтонро бо роҳҳои пайвандкунӣ, қаламча ва зерҳои қардани донак зиёд мекунанд. Пайванд қардани ниҳолҳо яке аз усулҳои қадимаи афзоиши дарахтони мевадор буда, навҳои зерин дорад: нойчапайванд, қаламчапайванд, кундапайванд, исканापайванд, барг-пайванд, пӯстпайванд ва ширпайванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007.
D010	ОБӢРИИ СУННАТӢ	Дар байни кишоварзон таҷрибаву малакаҳо оид ба ҷӯйкани, обёрӣ, обтақсимкунӣ, дарғотсозӣ, ниғаҳдорӣ об дар ҳавзҳо, тоза нигоҳ доштани об мавҷуданд. Деҳқонон ҳангоми об додани киштҳои пахта, гандум, анвои ғалладона, сабзавоту дарахтон усулҳои хос ва донишҳои зиёди суннатиро ба кор мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1.Рахимов М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период. Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.

D011	ЧИЛЛА, <i>ҳисоби чилла, чиллашуморӣ</i>	Яке аз тақвимҳои суннати мардуми тоҷик, ки ба ҳисоби марҳилаи чилрӯза асос ёфта, аз даврони хеле қадим, бинобар таҳқиқи олимон, аз даврони ориёӣ боқӣ мондааст. Имрӯзҳо тақвими мазкур қисман аз ҷониби мардуми кӯҳистон, махсусан, кишоварзон истифода мешаванд ва барои ифодаи ҳисоби моҳову фаслҳои сол хидмат мекунад. Мувофиқи ин гоҳшуморӣ сол аз чиллаи калони чилрӯза, аз рӯзи кӯтоҳтарин (21 декабр) оғоз мешавад. Пас аз поён ёфтани чиллаи калон чиллаи хурд фаро мерасид ва он 20 рӯз давом меёфт. Баъд аз анҷоми чиллаи хурд даврони «ҳаҷдаҳи бузкуш» (18-рӯза) ва «дувоздаҳи кавги рав» (12-рӯза) меомаданд ва дар фарҷоми онҳо ҷашни Наврӯз фаро мерасид. Баъдан чиллаҳои баҳор, тобистон ва тирамоҳ фаро мерасанд. Чиллашуморӣ дар контексти расму ойинҳои халқӣ низ риоя мешаванд, масалан, чиллаи тифли навзод, чиллаи наварӯсон, чилладорӣ барои шахси ҷавонӣ, чилланишинӣ бо мақсади ибодат ва ғайра.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холов М. Тақвимҳои кишоварзии тоҷикони кӯҳистон. – Д., 2006. 2. Рахимов М.Р. Исчисление времени у таджиков бассейна река Хингоу в XIX – начале XX века // Сов. этнография. 1957. –№2. –С. 75. 3.Рахимов М. Народный сельскохозяйственный календарь и счет времени //Таджики Каратегина и Дарваза. Душанбе, Вып. 1, 1966;
D012	ГИЁҲ- ДАРМОНӢ	Яке аз усулҳои суннати табобати бемориҳои инсон, ки тавассути гулу барг, поя, реша, мева ва тухми растаниҳо сурат мегирад. Барои табобат бо гиёҳон табииҳои халқӣ пеш аз ҳама мизочи растаниҳои давоӣ ва мизочи беморро ба назар мегиранд. Аз гиёҳҳо маъҷун, нӯшоба, малҳам, қулҷадору, хамира, хока ва усора тайёр карда, ба беморон тавсия медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Зоҳидов Ҳ, Қанзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Ҳ, Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3.Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D013	ЧЕНАҚҲОИ ХАЛҚӢ	Метрологияи халқӣ, воҳидҳои андозакунии вазн, дарозӣ, ҳаҷм, моеъ, вақт, ҳарорат ва ғайра. Мардуми тоҷик барои ифодаи андоза аз замонҳои қадим воҳидҳои муайянеро интихоб карда, дар рӯзгори худ то ба имрӯз истифода мекунад. Масалан, гандумро бо тоқӣ, коса, халта ҳисоб мекунад. Вазнро бо пуд, нимча, мисқол, дарозиро бо фарсанг ва қадам, моеъро бо қошук, пиёла, коса, сатил ва ғайра ҳисоб мекунад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Каюмова Х.А. Народная метрология и хронология таджиков Каратегина, Дарваза и Западного Памира XIX - начала XX вв. Автореф. дисс. канд. ист. наук., Худжанд, 2009. 2. Холов М.Ш. О метрологии Куляба XIX - начала XX веков // Из истории древнего Куляба. – Душанбе, 2006. – С. 235-249.

D014	ҲИНОБАНДӢ,	ҲинобандӢ яке аз воситаҳои анъанавии ороиши занону духтарони тоҷик мебошад. Онро дар оҳурак кӯфта, бо иловаи замч (зук) ё каме гураи ангур ё зардолу, ё себ ба дастон ва кафи пойҳову ангуштон гузошта, бо латта мебанданд. Ҳинои баста аз шаб то сахар меистад ва пагоҳӣ латтаро кушода, дасту пойҳоро мешӯянд. Ҳиноро барои ороиш ва мустаҳкамгардонии мӯйи сар низ ба кор мебаранд. Он ба ғайр аз чанбаи ороишӣ хусусияти шифой ҳам дорад. Вобаста ба ҳинобандӢ байни мардум маросиме бо номи <i>ҳинобандон</i> маъмул буд, ки як рӯз пеш аз тӯйи арӯсӣ бо иштироки занону духтарони наздики арӯс сурат мегирифт.	2020	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Носирова Л. ҲинобандӢ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 575.
D015	ЧАҒОРА	Чағора – анбори зимистона барои нигоҳдории картошка, сабзӣ, себ, бонкаҳои консерва ва ғ. Дарозияш 6-8 м, бараш 2-2,20 м ва умқаш 2.40-2.60 м мебошад. Баландии чағора аз сатҳи замин тақрибан 1 м ва ҳамин қадараш дар зери замин ҷойгир мешавад. Дарашро аз тарафи муқобили қибла, дар шакли уреби мегуздоранд. Чағораи одӣ, ба мисли ҷоҳи дарозрӯя дар замин дар чуқурии 1,5 м қанда мешавад. Дар он картошкаро гӯр қарда, аз болояш латтаю палос гузошта хок пур мекунанд. Ва дар вақти лозимӣ кам-кам мегиранд. Дар баҳор барои тухмӣ мегиранд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Анбор // Энцикло-педияи ҷоҳагии кишлок. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 38-39.
D016	ДУДАНДОЗӢ, <i>дудкунӣ</i>	Дар фасли баҳор, замоне ки дарахтон ғарқи дар гул мешаванд, якбора ҳаво сард мешавад ва хангоми сахар муғчаҳои дарахтони сабз, ки хеле нозук мебошанд, сармо мезанаду талаф меёбанд. Қабл аз дамидани субҳ зери дарахтон гулхани оташ меафрӯзанд ва фазои атрофи дарахтонро бо дуди ғализ мепечонанд. Ҳамин дуди ғализ боис мешавад, ки фазои гармро дар байни шохҳову баргҳову муғчаҳо фароҳам созад ва гулҳоро (самари дарахтонро) аз сармо задан ё ях бастан нигоҳ бидорад. Ба андешаи аксари деҳқонон, беҳтарин навъи сӯзишворӣ, ки аз он дуди ғализ ҳосил мегардад, поруи чаҳорпоён (таппак) мебошад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Донишу таҷрибаҳои боғдории мардуми Рашт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. – С. 95-106.

D017	ДОРУСОЗӢ	Дору моддаест, ки барои муолиҷа ё пешгирии бемориҳо истифода мешавад. Онро аз гулу гиёҳҳо, маъданҳо ва маҳсулоти ҷонварон дар хона бо усулҳои анъанавӣ тайёр мекунанд. Масалан таҳияи киёмҳо аз зирк, арча, хома, пудина ва нӯшобаҳо аз гулу гиёҳҳо мебошад. Баъзе доруҳоро аз маъданҳо, маҳсулоти ҷонварон, меваю сабзавот омода месозанд. Табиати ҳар як инсон, меваю сабзавот, растанӣ, ҷонварон ва маъданҳо дар тибби халқии тоҷикон дорои мизоҷ мебошад (ниг. <i>мизоҷ</i>) ва ҳар як дору ҳам вобаста ба мизоҷи бемор таҳия ва дода мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131. 2.Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991. 3. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 4. Нуралиев Ю. Дору // ЭСТ. – Д., 1980. – Ҷ.3. – С.326-330.
D018	АЙЛОҚ, <i>ҳайҷо</i>	Тачрибаи дар фасли тобистон ба ҷароғоҳҳои кӯҳистон бурдани рамаву пода. Ба айлоқ рафтагони ҷорводорон аз охириҳои моҳи май шурӯъ шуда, то моҳи сентябр идома меёбад. Мардуми ҷорводор рамаву подоро пеш-пеш намуда, асбобу ашёи лозимиро барои тобистонгузаронӣ ба асбу харҳо, инчунин ба мошинҳо бор карда, ба ҷароғоҳҳои мӯйяни кӯҳистон мебароянд. Дар айлоқ онҳо хонаҳои муваққатӣ ё хаймаҳо месозанд. Мардҳо ба молбонӣ ва занҳо ба корҳои хона, ба таҳия ва захираи маҳсулоти ширӣ, аз чумла, рағани зард, кашк (курут) машғул мешаванд. Инчунин ширкатҳои истеҳсоли ва фермаҳои молҳои худро дар тобистон ба ҷароғоҳҳо мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимӣ Д. Тачрибаҳои ҷӯшонӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 101-104. 2.Абдулваҳидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
D019	ГУЛПАРВАРӢ, <i>гулишинонӣ, ниҳолпарварӣ</i>	Гулпарварӣ аз таҷрибаҳои суннати мардуми тоҷик мебошад, ки бо донишҳои анъанавӣ ва табиӣ оид ба гулу гиёҳҳо марбут аст. Тоҷикон аз қадимулайём дар боғу гулистонҳо, назди ҳавлӣ, даруни хона дар тубақҳо гул парвариш менамуданд. Дар шароити имрӯза гулхонаҳо ё гармхонаҳои махсуси гулпарварӣ низ фаъолият мекунанд. Гулҳоро аслан бо ду роҳ – тухмӣ ва қаламча зиёд ва сабз мегардонанд. Гул ҳамчун растаниҳои хушбӯю зебо барои ороиши дохили хонаҳо ва рӯи ҳавлиҳо ва ғайра истифода мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Гулпарварӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2016.- Ҷ, 4. – С.556. 2.Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.

D020	КАБКПАР- ВАРӢ, <i>кабкбозӣ</i>	Кабкпарварӣ як шуғли маъмулии мардуми деҳот, махсусан, кӯҳистон буда, донишу таҷрибаҳои махсус дорад. Баъзе кабкдӯстон бо мақсади бозии кабкчанг ё барои садои хуши кабкҳо чӯчай кабкҳоро аз кӯҳсор дастгир мекунанд ва ба парвариш ва афзоиши кабк машғул мешаванд. Ба кабкҳо мағзи pista, чормағз, бодом, мош, гандум, баъзе ҳашарот, масалан, ма-лах, медиханд. Кабкҳоро дар қафасҳо ва хонаҷаҳои дастсоз нигоҳ медоранд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдуллоев А. Донишу таҷрибаҳои кабкпарварӣ ва кабкбозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 104-108.
D021	ЗАРШӢӢЙӢ, <i>тиллошӢӢйӢ</i>	Бо тариқи дастӣ қустуяӯ ва дарёфти тилло аз дарёҳо мебошад. Барои ин дарёе интихоб карда мешавад, ки аз назди қонҳои тилло қорӣ мегардад. Чӯяндагон барои ба даст овардани тиллореза дастгоҳи худсохт (бутар) истифода менамоянд, ки ин афзор аз новаи оҳан, пораи матои зичбофташуда ва симтӯри оҳанин иборат мебошад. Реги зарраҳои тиллодорро ба он рехта, сипас мешӯянд, регрезаҳо аз симтӯр афтада, зарраҳои металҳо боқӣ мемонанд. Оҳану мисро бо ёрии оҳанрабо аз даруни регу тилло чудо менамоянд. Зарраҳои тиллоро дар даруни коса хушк карда, аз коса ба болои қоғази ғафс мерезанд ва бо усули пуф кардан реги онро аз тилло чудо мекунанд.	2020	Ховалинг (Шуғнов), водии Зарафшон, Панҷ	Нимфаъол	1. Абдулвоҳижов П. Донишу таҷрибаҳои заршӯйӣ дар Шуғнов // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
D022	ОРОИШИ СУН- НАТИИ БОНУ- ВОН	Ороиши суннати бонувон иборат аз донишу таҷрибаҳои истифодаи мавод ва усулҳои ороиши чашму абрувон, лабҳо, рухсор, мӯй, нохунҳои даст. Дар раванди ороиши амалҳои ўсмақашӣ, сурмақашӣ, нохунпероӣ, ҳинобандӣ ва ғайра истифода мешаванд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бобомуродова М. Баёзи хусн. Д., 2012; 2. Бобомуродова М. Пажӯҳиши этнолингвистии вожагони ороиши занон. – Д., 2014 3. Исқандарзода М. Зебу зина-ти арӯсонӣ Ҳисор. Д., 2006.

БАХШИ 5. – КАСБУ ҲУНАРҲОИ СУННАТӢ (E000)

№ Р/Г	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли гу-стариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
E001	АЛОЧАБОФӢ	Алоча матои пахтагини рангоранг ва дорои нақшу нигори мураккабу реза мебошад. Нақши алоча аз рахҳои ҳаррангаи кабуд, сабз, сиёҳ, сурх ва зард таркиб меёбад. Нақшҳои он «миттӣ», «мушқу заъфар» ва «байрақ» ном доранд. Тори алочаи дубанда 400 нах дошта, бараш тақрибан 40 см мебошад. Пудаширо аз ресмони кабуд, сиёҳ ва баъзан сабз тайёр мекунанд. матои алоча барои дӯхтани челаку камзӯл, дастархон, чилди кӯрпача ва ғайра истифода мешавад.	2014	Турсунзода, Шаҳринав Ҳисор, Хучанд, Истарав-шан	Нимфаъл	1. Ершов Н.Н. Гис-сарская алача // Памяти А.А. Семёнова / сб. статей. – Д., 1980. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 10-12.
E002	ЧАКАНДӢЗӢ	Санъати чакандӯзӣ навъе аз тарзҳои дӯхтани гулҳо, нақшу нигор ва тасвирҳои рамзнок бо риштаҳои ранга дар матои пахтагин мебошад. Одатан, гулдузии чакан дар курта, сӯзани, болишт, чойпӯш, бардеворӣ, тоқӣ, гаҳворапӯш, камарбанд, рӯмол ва ғайра истифода мешавад. Ҳар нақши дар болои матоъ дӯхташуда ном дорад, чунончи: косагул, гули анор, барги бед, моҳу ситора, офтоб, абр ва монанди инҳо. Куртаи чакан махсус барои занҳои духтарон дӯхта мешавад. Дар чашнҳои расмӣ ва идҳои халқӣ духтарон ҳатман куртаи чакан ба бар мекунанд. Соли 2018 номинатсияи «Чакан – ҳунари гулдӯзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО расман ворид гардид.	2014	Вилояти Хатлон, Дарвоз, НТМ	Фаъл	1. Майтдинова Г.М. Чакан в художественной культуре таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. Чакан // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 152-154.
E003	ЗАРГАРӢ	Як навъ ҳунари истеҳсоли маснуоти ороишӣ, ки тавассути он зару зевар, асбобу ашёи рӯзгор, либосу аслиҳаи чангӣ ва амсоли инҳо аз фулузот (тилло, нуқра, мис, биринҷӣ, оҳан ва ғ.), сангҳои қиматбаҳову арзонбаҳо (алмос, лаъл, ёқут, фирӯза, зумуррад, лочвард, чазъ, булури кӯҳӣ, чамаст, яшм, қаҳрабо, ақиқ ва ғ.), аз модаҳои органикӣ (устухони фил, садаф, марворид, чӯб) сохта мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Умарова З. История исследований ювелирного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. – С. 277-302. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.

E004	ЗАРДЎЗӢ	Зардӯзӣ навъҳои гуногун дорад. Ду навъи он: заминдӯзӣ ва гулдӯзӣ маъмул аст. Дар заминдӯзӣ нақш тамоми сатҳи заминро фаро гирифта, дар он ҷои ҳоли наместонад. Дар навъи гулдӯзӣ бошад, нақш танҳо дар рӯи қолаб дӯхта мешавад. Зардӯзон тарҳи наққошон ё худашон тайёркардари аз коғаз бурида рӯи матоъ мечаспонанд ва аз рӯи он сӯзан мезананд. Баъд зарро рӯи нусха монда аз ду тараф бахия медӯзанд. Бо хунари зардӯзӣ чома, тоқӣ, камзӯл, кафш, болишт, чодар, рӯймолчаи арӯсон, рӯйпуши ҷойник ва ғайра ороиш дода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Зардӯзӣ//Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 144-147. 2.Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999, – №4. – С.123-128. 3.Зардӯзӣ // ЭСТ. –Д., 1980. – Ҷ. 2.
E005	КАНДАКОРӢ	Усули коркарди хунарии ҷӯб, санг, устухон, гач, гил ва ғ., ки бо роҳи кандану бурида гирифтани ҳосил мешавад. Кандакорӣ дар меъморӣ (ороиши биноҳо), истеҳсоли ашёву анҷоми рӯзгор ва ғ. истифода мешавад. Дар кандакорӣ, асосан, ҷубро (арча, чанор, тут, чормағз) ба кор бурда, аз онҳо ашёҳои рӯзгор (коса, табақ, кавш ва ғ.), шохсунҷову, раву болор, дару дарвозаҳои нақшин, панҷара ва амсоли ин месозанд. Хунари кандакорӣ дар ороиши ҷойхонаҳо, масҷидҳо, хонаҳои истиқоматӣ истифода мешавад. Ҳамчунин дар солҳои охир шакли қолабии (рехтани гач) ин амал маъмул шудааст, ки барои ороиши биноҳо ва хонаҳои истиқоматӣ истифода мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Кандакорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С.201-204. 3. Абдуллоев А. Пешаи кандакорӣ дар ноҳияи Айни // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019
E006	КУЛОЛӢ	Кулолӣ яке аз касбҳои суннати маъруфи тоҷикон мебошад, ки ба коркард ва сохтани маҳсулоти гилӣ марбут аст. Барои сохтани маснуоти кулолӣ хок ва гили махсус лозим аст. Гилро аввал дар офтоб хушконида, бо қуба мекӯбанд, сипас бо об онро шӯрида, лой тайёр мекунанд. Пешҳои чарх ё дастгоҳҳои оби ва пойӣ буданд. Ҳоло чархҳои барқӣ бештар истифода мешаванд. Баъзе кулолон бидуни чарх бо дастон зарфҳоро месозанд. Кулол маснуоти сохташро аввал мехушконад ва сипас дар оташдони махсус мепазад. Баъд аз пухта ба сафол табдил ёфтани зарфҳо ё армуғонҳо онҳоро рангмолӣ мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1.Пещерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. М.-Л., 1959.

		Кулолон аз гил ашёи рӯзгор: коса, табақ, кӯза, хум, хурма ва ғ. истехсол мекунанд. Имрӯзҳо кулолон бештар ба сохтани пайкарчаҳо, армуғонҳо ва баъзе зарфҳои намоишӣ машғуланд.				2. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E007	МИСГАРӢ	Хунари аз мис сохтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашёи гуногун. Афзори мисгар, асосан, паргор, пӯлодқалам, қайроқ ва болға мебошад. Мисгарон чойчӯш, офтоба, табақ, лаълӣ, дастшӯй, кӯза, қандоб, яхмос, чилим, шамъдон ва дигар ашёи мисӣ месозанд. Имрӯзҳо мисгарон ба истехсоли армуғонҳо, лавҳаҳои гуногуни намоишӣ машғул мебошад.	2014	Истаравшан, Хучанд, Душанбе	Ниёз ба хифзи фаври до-рад.	1. Мисгарӣ // ЭАСТ. – Д., 1989. – С.275-276. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E008	НАМАДРЕЗӢ, <i>намадмоӣ</i>	Яке аз хунарҳои қадимаи мардумӣ, ки истехсоли он аз пашми гусфанд ва баъзан аз пашми буз сурат мегирад. Пеш аз рехтани намад, пашмо интиҳоб намуда онро мешӯянд, хушк мекунанд ва бо савачӯб мезананд. Намадрезон пашмо ба андозаи лозимӣ паҳн карда, ба болояш оби чӯш пошида, мемоланд. Баъд лӯлаи мазкурро рес-монпеч карда, ду кас аз ду тараф истода, ресмонро ба навбат тарафи худ мекашанд. Чун пашм андаке саҳт шуд, онро 6-8 нафар бо панҷаву оринҷ мемоланд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаёл	1. Холмуродов З. Намадмоӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.118-123. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 3. Мамадамонов Х. Намадрезии пурнақшу ниғори бонувони Помир // Фарҳанг ва хунар. 2009. – №3.
E009	САНДУҚ-СОЗӢ	Як навъ хунари қадимаи мардумӣ, ки аз чӯб сохтани асбоби рӯзгор, қуттии калоне, ки дар он анҷоми рӯзгор, асбоби зиннат ва дигар чизҳои нодирро нигоҳ медоранд, дар бар мегирад. Тахтаҳои пеш, қафо ва зери сандуқро ба ҳам васл намуда, мехкӯб мекунанд. Қисми пеши сандуқро тунука кашада, онро ба таври дилхоҳ оро медиханд. Тунукаро бо мех зарб зада дар рӯи он нақши гул ё ягон нақши дигарро мепартоянд, сипас ба рӯяш ранг мемоланд. Барои бардоштани сандуқ ба ду паҳлуи он халқа мешинонанд.	2014	Вилояти Суғд, ш. Бохтар, Водии Ҳисор	Фаёл	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С. 96-110. 2. Шарипов Н. Сандуқсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. Ҷ. 2. С. 316-317.

E010	САРТАРОШӢ	Як навъ касби анъанавӣ, ки дар гузашта машғулияти мардона буд. Имрӯз занҳо низ ба ин хунар майл доранд. Олоти сартарошӣ: поку ё тег, қайчӣ, шона, тӯпак, локӣ, тасма барои тез кардани поку ва ғ. Дар гузашта, сартарош баробари тарошидани мӯйсар, риш ва ба тартиб даровардани мӯйлаб, инчунин хатна, хунгирӣ, табобати баъзе касалиҳои асабро низ ба уҳда дошт. Аксари сартарошҳо шогирд доштанд. Баъди омӯхтани касб шогирд маросими розигии устодро мегузаронд ва пас аз он устои мустақил мешуд. Ҳоло сартарошон курсҳои махсусро хонда, соҳиби шаҳодатнома мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Касбу хунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2.Сартарошӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 322. 3.Раҳимӣ Д. Пешаи сартарошӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2018. № 6. – С. 91-94
E011	ГУЛДӢЗӢ, <i>кашидадӢзӣ, нақшидӢзӣ</i>	Навӣ санъати ороиши амалии халқи қадима буда, бо сӯзан ва чангаҳои махсуси гулдӢзӣ дар рӯи матоъҳои гуногун бо ресмонҳои пахтагӣ, пашмӣ, абрешмӣ ва нахҳои заррину нуқрагӣ, инчунин бо сангҳои қиматбаҳо, шадаи майда, муҳраи реза, пулакчаҳои рахшон, тангаҳо, марҷону марворидҳо дастӣ иҷро карда мешавад. ГулдӢзӣ, асосан, шугли хонагӣ буда, барои ороиши сару либос, истиқоматгоҳ, ҷиҳози хона, ашёи шахсӣ ва дигар васоили зиндагӣ истифода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Исоева – Юнусова Н. ГулдӢзии тоҷикӣ. –М., 1979. 2. ГулдӢзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣи дар Тоҷикистон. – Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 14147-152. 3.Сухарева О.А. Сузани. Среднеази-атская декоративная вышивка. Ташкент. 2013. – С.26.
E012	СОБУНПАЗӢ, <i>собунгарӣ</i>	Собунгарӣ пешаи суннатӣи тоҷикон мебошад, ки ба истехсоли собун асос ёфтааст. Дар гузашта мардуми кӯҳистон низ мувофиқи шароити худ собун мепухтанд ва дар рӯзгор истифода менамуданд. Собунро аз хокистари растаниҳо ва чарбуи ягон ҷонвар ё равғани зард, ё дурдаи равғани пахта тайёр мекарданд. Ҳоло собунҳои давой, мушкӣ ва армуғониро баъзе хунармандон дар шароити хона ба таври дастӣ тайёр мекунанд. Ба он ранг ва моддаҳои хушбӯйкунанда меандозанд.	2020	Душанбе	Дар ҳоли эҳёшавӣ қарор до- рад.	1. Неменова Р.Л. Тад-жикӣ Варзоба. Д., 1998; 2. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Тад-жикӣ Каратегина и Дарваза. Душанбе, Вып. 1, 1966. 3. Раҳимов Д. Собунпазӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 342.

E013	ЧУРОББОҒИ	Хунари қадимаи мардуми кӯҳистон буда, тайёр кардани як навъ пойпӯши маъмулан пашмин мебошад. Чуробро аз қадимулайём тоҷикони кӯҳистон, аз ҷумла Помир, дар рӯзҳои тӯй, ид ба меҳмонон тухфа мекарданд, ки ин анъана то имрӯз давом дорад. Чуроб аз қисми соқ, пошна ва пошнача иборат аст. Онро ҳар бофанда мувофиқи завқу маҳораташ гулпартоӣ мекунад. Ду навъи чуроб: мӯзачуроб (дароз) ва чуробак (кӯтоҳ) маъмул аст. Ҳамчунин ду тарзи бофтани чуроб вучуд дорад: яксига ва панҷсига.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Хунарҳои шерозбоғӣ ва чуроббоғии мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Сатторова Г. Чуроб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С.509. 3. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E014	ТОҚИДҶИ, <i>тӯпидӯӣ</i>	Қаллапӯши миллии тоҷикон. Навъҳои гуногуни тоқӣ: ҷустӣ, ҷакан, ҷоргули ироқӣ, тақдӯӣ ё ҷамангул, зардӯӣ, юрма, пӯпақдор, тӯртӯпӣ, духоб, қабуд ва ғ. маъмул мебошанд. Дар ҷануби Тоҷикистон тоқии мудаввар ва гумбазшакл ва дар шимоли кишвар тоқии ҷорқунҷа маъмул аст. Маҷӯи тоқӣҳои ноҳияҳои ҷануб аз қарбос, алоҷа, ҷити ранга, шохӣ, маҳмал, парча дӯхта мешаванд. Тоқӣҳо шакли мардона, занона ва баҷагоноро доранд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Раҳимов Д. Тоқидӯӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.158-163.
E015	ҒАҲВОРАСОҶИ	Як навъи хунаре, ки аз ҷӯби бед, ҷормағз, зардолу ва тут ғаҳвора месозанд. Одатан дарозии ғаҳвора 1-1,5 м, бараш 35- 45 см ва баландиаш зиёда аз 50-60 см мешавад. Асоси ғаҳвора аз (тир) даста ва тахтаҷӯб иборат буда, поёнтари тахтаҷӯбро барои тубак (сиба) сӯроҳ мекунанд. Даставу тахтаҷӯб аз ду тараф бо ҷамбари нимдоира васл мешаванд. Барои муҳофизати сар ва пой қӯдак ба дохили ҷамбар ба тарзи амудӣ ҷӯбақҳо мегузоранд. Даставу ҷамбарҳо ва қасабаи ғаҳвораро наққошиву қандақорӣ мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 2. Холмуродов З. Ғаҳворасоҷӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 90-94.

E016	КОШИНПАЗӢ <i>кошингарӣ, кошинрезӣ, кошикорӣ</i>	Касби анъанавие, ки тавассути он аз гилмоя бо минералҳо, оксидҳо ва дигар пайвастагиҳои ғайриорганикии омехташуда кошин истеҳсол мешавад. Барои мустаҳкам шудани гилмоя ба он мӯй, намакхок ҳамроҳ мекарданд. Гилмояи тайёрро ба қолабҳо мерехтанд, сипас онро дар хумдонҳои якта-рафа ё дутарафа гузошта, дар ҳарорати хеле баланд мепухтанд. Баъд ба рӯи порчаҳои сафол сир медавониданд. Кошинҳои сирдорро 2-3 маротиба сир молида мепухтанд.	2014	Истаравшан	Ниёз ба ҳифзи фаври дорад.	1. Раҳматов Б. Коши-корӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 478-480. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджи-ков конца XIX - XX вв., – Д., 2003.
E017	НАҚҚОШӢ, <i>наққиқашӣ, қаламзанӣ</i>	Ҳунари офаридани нақш, маҳсули эҷоди ҳунармандони халқӣ ва касбӣ, яке аз навҳои қадимаи санъати ороиши амалӣ. Наққошӣ таърихи қадима дошта, инкишофи ҳунарҳои меъморӣ, кӯлолӣ, мисгарӣ, заргарӣ, қолинбофӣ, гулдӯзӣ ба тараққиёти он мусоидат намудааст. Дар наққошии нусхаҳои гирех (гирехи паргор, мадохил, чавак, секунҷа, мураббаъ, ситораҳо, чоркалӣ, чоркарта, кунгура доира, морпеч, мавҷ, ...), ислимӣ (қуштаноб, марғула, бодом, анор, гули хайрӣ, садбарг, лола, тоҷи хурӯс, нилуфар, ангур, анчир...), катиба, акси қонварон (булбул, тутӣ, паланг, кабк...) маъмуланд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003. 2. Муҳиддинов С., Рӯзиев М. Наққошӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 37-47.
E018	ДУРЕДГАРӢ, <i>чӯбкорӣ, наҷҷорӣ</i>	Соҳаи ҳунармандӣ, ки чӯзҳои иморатсозӣ, афзорсозӣ ва сохтани ҷиҳози рӯзгор (чевон, гаҳвора, созҳои мусиқӣ, сандук, ароба, зин, табақҳо, қошукҳои ҷӯбӣ ва ғ.)-ро дар бар мегирад. Маводи хоми наҷҷорӣ, асосан, ҷӯб ва ашёи ҷӯзӣ-ширеш, шилм, меҳу меҳҷӯбҳо мебошад. Афзори наҷҷорӣ досранда, чафсранда, аспакранда, дарозранда, гулранда, новаранда, комаранда, арраҳои гуногуну исканаҳои хархела буда, сабти чунин навъи нақшҳо тавассути асбобҳои махсус-уштургардан, сунба, қалами ростак, паргор ва ғайра сурат мегирад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.

E019	ЧАРМГАРӢ , <i>пӯстгарӣ, даббоғӣ, кемухтгарӣ</i>	Як навъ хунари тайёр кардани пӯст барои духтани мӯза, кафш, маҳсӣ, тасма, баъзе қисмҳои либос, ашёи рӯзгор. Чармгарӣ, аввалҳо дар байни бодиянишинҳо, дертар аҳолии муқими Осиёи Миёна маъмул шуд. Аввал пӯстро дар оби ширгарм тар намуда, ба он намак ва хамиртуруш меомезанд ва муддате то ош хӯрдан нигоҳ медоранд. Баъд онро бо корд ва ё лос тоза мекунанд. Ҳоло бисёр чармгарон аз маводи химиявӣ истифода мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад.	1. Раҳимов Д. Чармгарӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ҷ. 2. 599-601. 2.Наботов Н. Чармгарӣ //Эн-сиклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8. – Д., 1988. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E020	ПҶСТИНДҶЗӢ	Духтани як навъ либоси зимистона, ки аз пӯсти барра, гусфанд, рӯбоҳ, хирс, гург, шағол, санҷоб ва дигар ҳайвонҳои ваҳшӣ дӯхта мешавад. Ду навъи пӯстин маъмул аст: абрадор ва беабра. Пустии барраро барои остин, тахтапушт, тириз порча-порча бурида, аз беқасаб ва ё дигар матои зебо фаровез мекунанд. Пӯстии беабра аз порчаҳои калон-калон буридашудаи пӯсти серпашми гӯсфанд тайёр карда мешавад.	2014	Бадахшон, Хатлон, Суғд, водии Рашт	Нимфаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2.Андреев М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.
E021	САБАДБОФӢ	Навъи хунари мардумии аз химча ва ё навдаҳои дарахт бофтани асбоби рӯзгор, зарфи гуногуншакл, ки барои гирифтани мева, сабзавот, нон ва ғайра истифода мебаранд. Сабадро аз навдаи бед, тут, бихӣ, анор, ирғай ва ғ. мебофанд. Инчунин аз сим низ мебофанд. Сабад хелҳои гуногун дорад: сабади гирда, сабади дарозрӯя, харсабад, сабади нон, сабади дастадор, охурсабод, симсабад ва ғайра. Ҳоло сабадҳоро дар корхонаи махсус ва бо масолеҳи гуногун (хас, навда, сим, пластик, резин ва ғ. тайёр мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Абдуллоев А. Сабад (цамуг) ва истифодаи он // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 7. – Д., 2019. – С. 108-113. 2. Сабадбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурат-тиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 210-212.
E022	НАДДОФӢ , <i>савачӯбзанӣ, шада, паҳандагӣ</i>	Хунари пашм ва пахтаро бо чӯбҳои махсус зада, ғоз-ғоз кардан. Мардум бо савачӯбҳо пахтаи кӯрпа, курпача болин, либос ва ғ.-ро зада, нарм мекунанд. Савачӯбро аз навдаи душоҳаи дарахти сахту қайш (тут, сада, бихӣ, ирғай ва ғ.) месозанд. Дар баъзе маҳалҳо 6-8 дона навдаро гирифта, ба андозаи 120-140 см (ғафсиаш 1,5 см) мебуранд ва онҳоро пӯст кунда хушк мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Наддофӣ //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.30-31. 2. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1966. Вып. 1.

E023	АТЛАСБОҒӢ	Матои атлас дар дастгоҳҳои махсус ва корхонаҳои замонавӣ истеҳсол мешавад. Нусхаҳои анъанавии онро шоҳсабз, барги карам ва атласи сиёҳ меномиданд. Атласи абрешмиро барои либосҳои занона ва нимаабрешмиро барои абраи кӯрпаю кӯрпача ва ғайра истифода мебаранд. Раванди коркарди абрешм аз се марҳилаи асосӣ иборат буд: тайёр кардани калоба ё ресмон, бофтаи ва ороиши матоъ. Рангубор намудани калоба ду зинаро дар бар мегирифт: ишқоркунӣ ва кабудгарӣ. Атласҳои машҳур бо номҳои «Баҳори Тоҷикистон», «Чавонӣ», «Тухфа», «Тӯёна», «Муҳаббат», «Дилором», «Тирукамон», «Ҳосиятхон» ва ғайра номгузори шудаанд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъл	1. Ҳакимова Н. Атласи – Худжанда // Фарҳанг ва хунар. 2005, – №4. – С.13-15. 2. Ҳакимова Н. Абровые ткани таджиков XX столетия (история и технология) // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2010. – С.413-430. 3. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С.123-128.
E024	ҚАССОБӢ, <i>молкушӣ</i>	Ҳунари суннатӣ ба забҳи чорпову парандагони гӯшташон аз нигоҳи шариат ҳалол марбут аст. Шаҳси қассоб бояд дар бораи сохтори бадани ҷонварони забҳшаванда, мушақу чарбу, рағу пайванд ва устухони онҳо маълумот дошта бошад. Тарзи забҳи чорпо тартибу нозуқиҳои худро дорад. Мувофиқи рисолаи қассобӣ шаҳси қассоб бояд ҳамаи дуову ниёишҳои суннати ро пеш ва ҳангоми амали забҳ бояд хонад.	2020	Саросари кишвар	Фаъл	1. Раҳимов Д. Қасбу хунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E025	АРМУҒОН-СОЗӢ	Ҳунари сохтани армуғон, тухфаҳои хурд барои сайёҳони хориҷию дохилӣ ва умуман барои ҳамаи хоҳишмандон. Армуғонҳо дар шаклҳои пайкарчаҳои одамону ҷонварон, гулу гулдонҳо, дарахтон, тасвири манзараҳо, таҷассуми ашӣи рӯзгор ва ғайра сохта мешаванд. Армуғонҳоро аз гил, гач, металҳои гуногун, матоъҳо, намадпора, муҳраҳо, пахта, ресмонҳо ва ширешу рангҳо тайёр мекунаанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъл	1. Ҳолмуродов З. Вазъи кунунии қасбу хунароҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 23-36.

E026	ҚАМЧИН-СОЗӢ, <i>қамчинбофӣ</i>	Хунари сохтани қамчин – тозиёна барои рондани аспҳо. Қамчин афзорест, ки асосан барои рондани асп истифода мешавад. Вале дар баъзе сарчашмаҳо қамчинро барои рондани хар, гов, ушгур ва дигар чонварҳои хонагӣ низ ишора намудаанд. Номи дигари қамчин <i>тозиёна</i> буда, дар забони мардум хеле кам истифода бурда мешавад. Қисмати болоии қамчинро аз аз пӯсти буз, рӯда, пӯсти гов, зеҳ ва дастачӯби онро аз дарахтҳои тавалгу, туғ, ҳергай (иргай), заранг ва дигар дарахтон месозанд, ки сахту боқувват ҳастанд.	2018	Вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фаъол	1. Абдуллоев А. Қамчинбофӣ – яке аз хунарҳои анъанавии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2018. – С. 107-113.
E027	ҲАККОКӢ, <i>сангтарошӣ</i>	Хунари қадимӣ, ки ба тарошидан, навиштани калимаву матн ва тасвири расмҳо дар рӯи санг марбут аст. Сангнавишта ё катибаҳо бештар дар ғӯристонҳо, ҷойҳои зиёрат, қалъаву ёдгориҳои бостонӣ гузошта мешаванд. Имрӯзҳо баъзе катибаҳо дар боғу роҳравҳо бо матнҳои хотиравӣ ва байтҳо низ гузошта мешаванд. Ҳаккокӣ ё сангнависӣ бо асбобҳои махсуси нӯгтез дар сангҳои мрамор, базалт ва ғайра анҷом дода мешавад. Бо хунари ҳаккокӣ устухон (масалан дастаи корд), шиша ва филиз низ ороиш дода мешавад. Ба ҷойҳои қандақоришудаи сангу филизҳо зарҳалу рангҳо мемоланд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҳаккокӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 562.
E028	РАФИДАДӢЗӢ	Рафида яке аз афзорҳои рӯзгори тоҷикон буда, барои дар танӯр бастанӣ нон истифода бурда мешавад. Рафидаро дар бештари навоҳии кишвар шаклан як намуд омода месозанд. Аввал хори махсусро аз рӯстани мушхор чида, ба мисли доирашакл болои ҳам гузошта, пас аз он пахта ё пашми ғӯсфандро аз болояш мегузоранд. Сипас матои нисбатан ғафстарро ба андозаи ҳамон доираи рафида пора карда, медӯзанд. Баъд аз он рӯкашаки рафидаро кашида, онро мағзӣ, даста ва мувофиқи завқ аз риштаҳои гуногун гулдӯзии нафис омода менамоянд. Рафидаҳои қуроқдӯзӣ ҳам маъмул мебошанд. Рафидаҳо вобаста ба ҳаҷми нону қулча қалону хурд мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рафида // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 254. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С. 79-96.

E029	БОҒБОНӢ, <i>боғдорӣ</i>	Боғдорӣ як соҳаи кишоварзии суннатӣ, ки ба парвариши дарахтони мевадор марбут аст. Дар байни тоҷикон мафҳуми «боғ»-ро ба се маънӣ шарҳ додан мумкин аст: а) боғи даруни ҳавлӣ. б) боғи дар паҳлӯи ҳавлӣ қарордошта, ки бо девор ё шигадевор ихота шудааст. в) боғи аз хонаву ҳавлӣ дуртар, ки тоби-стон соҳибони боғҳо ба он ҷо мераванд ва дар хонаву козаҳо муваққатан истиқомат карда, ба нигоҳубини боғ ва полиз машғул мешаванд. Боғдорҳо ба парвариши навъҳои гуногуни мева, аз чумла, ангур, анор, анор, нок, себ, бихӣ, муруд, гелос, олуца (олуболу), олу, зардолу, шафтолу, тут, чормағз, бодом, ва ғайра машғул мешаванд. Ҳар яке аз ин меваҳо боз навъу намудҳои худро дошта, нигоҳубини махсусро талаб менамоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966. 2.Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3.Раҳимов Д., Шарипов Н. Боғдорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.134-138.
E030	МАЙКАШӢ, <i>шаробкашӣ</i>	Ҳунари аз ангур тайёр намудани май (мусаллас) аст. Ангурро аввал бо даст, баъд бо по мушт ва сум мезананд, то обаш ҷудо шавад. Оби ҷудошударо полида, ба зарфи шишагӣ мегиранд, ба он се дона қанди сафед партофта, даҳонашро бо сарпӯши миёнаш найчадор маҳкам карда, нӯги найчаро ба шишаи обдор мезананд. Ҳарду зарфро то тамоман ҷӯшидани шарбат дар ҷойи ҳарораташ муътадил мегузоранд. Ҳамин ки шарбат аз ҷӯшиш монд, онро полуда, ба шишаҳо гирифта, даҳонашро маҳкам карда дар ҷои салқин мегузоранд ва истеъмол мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Аҳмадов Т. Майкашӣ // ЭСТ. – Д., 1983. – Ҷ. 4. – С.139. 2. Киселёв Н.А., Винодельческие районы и вина Таджикистана. – М., 1967.
E031	РЕСАНДАГӢ <i>дукресӣ, ресмонресӣ, урҷукресӣ</i>	Як навъи ресидани ришта аз пахта ва пашм тавассути асбоби ҷӯбӣ ва ё филизӣ, ки дук ном дорад. Ду шакли дук маълум аст: дастӣ ва чархӣ. Дуки дастӣ навъҳои гуногун дорад: чавррезӣ, чилик, орҷук, чалак ва ғайра. Ҷараёни дукаресиро интиҳоби пашм ва ё пахта, шустан, хушк кардан ва нарм кардани он ташкил медиҳад. Пашм ва ё риштаро дар шакли калоба омода намуда, бо ангуштон нахи маҳин мебофанд ва тавассути дук онро ба чарха (гардиш) дароварда, ресмон (ришта) ҳосил мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. – Д., 1966. 2. Раҳмонӣ Р. Дук // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 350.

E032	САНГКОРӢ, <i>сангнигорӣ, сангчинӣ</i>	Навъи хунарест, ки дар соҳаи бинокорӣ истифода мешавад. Сангкорӣ аз болоиҳам чидани сангҳо, соруҷрезӣ (омехтаи оҳаку хокистар), инчунин аз сохтани ҷӯбдасту хавозаҳои бинокорӣ, ба ҷои кор кашонда тайёр кардани масолеҳ иборат аст. Тавассути сангчинӣ баъзе нақшу нигорҳоро низ дар деворҳо ва фарши ҳавлию кӯчаҳо тасвир мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тешаев А. Сангкорӣ // ЭСТ. – Д., 1986. – Ҷ. 6., – С.537-538.
E033	ГУЛБАНДӢ, <i>гулбаст, бандона</i>	Санъати гулпартоӣ дар матои пахтагини суф ва карбос. Нахуст ба он ҷойҳое, ки гул партофта мешавад, қатраҳои ранги зард, сурх ё сабзро мечаконанд. Вақте ки ранг хушк шуд бо риштаи сафед нуқтаҳои рангшударо ба мисли ангушт саҳт мебанданд. Баъд аз баста шудани нақши гулҳо матоъро дар деги рангдор мечӯшонанд. Тавассути санъати гулбандӣ нақшҳои гули гирд, коса, ситора, моҳтоб, офтоб, чоркунча, баргак ва ғайра дар матоъ тасвир карда мешаванд.	2014	Кӯлоб, Рашт	Нимфаъол	1. Азизӣ Ф. Гулбаст // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2015. 2. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E034	ЧИТГАРӢ	Санъати нақшгузори матоъи ҷит, карбос ва суф тавассути қолибҳо. Матоъро пас ҷӯшонидан ва оҳар додан ба болои намади ҳарак паҳн карда, аввал нақшҳои сиёҳи онро бо қолибҳо меҷӯбанд. Пас аз нақши сиёҳ гузоштан, ҷитро меовезанд, то ки ранги он хушк шавад. Коргари дигар бо ранги сурх нақши гулҳоро насб кунад. Матои орододашударо дар оби тоза обгардон намуда мехушконанд. Сипас ҷити нақшдорро ранги сурх пошида, ба деги рангобаш ҷӯшида- истода меандозанд ва чанд соат мечӯшонанд. Вақте ки матоъ ранги сурхи мунаққашро мегирад, онро аз дег берун оварда мехушкониданд.	2014	Истаравшан	Ниёз ба ҳифзи фаври дорад.	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Қодиров Ф. Читгарони Истаравшан // Фарҳанг ва хунар. 2007. – №1. 3. Турсунов, Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. – Д., 1974.
E035	АБРБАНДӢ	Абрбандӣ як навъ санъати гулпартоӣ дар матоъҳо мебошад, ки бо танидани абрешим ва ресмон дар нахҳои тор сурат мегирад. Дастгоҳи абрбандӣ аз ду ҷӯбчаи дарозии 1-метрӣ ва ду ҷуфт меҳи ҷӯбини дарозии 1-1,2 м, ки дар фосилаи 3-3,5 м аз ҳам ба фарш кӯфта шудаанд, иборат мебошад. Дар вақти гулрезӣ ҷойҳои нақши гулҳоро бо ресмон мепечонанд, то ки ранг нарасад. Санъати абрбандӣ дар ороиши матоъҳои атлас, адрас, шохӣ ва қисман алача ба кор меравад.	2016	Хучанд, Бохтар, Истаравшан	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Адрас-бофию абрбандӣ дар шаҳри Бохтар // Фарҳанги ғайримод-дии халқи тоҷик / Мураттиб. Д. Раҳимӣ / №5. Д., 2017. -С.73-75. 2. Турсунов Н. Абр-бандӣ // ЭСТ.– Д., 1978. – Ҷ 1. – С.24. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.

E036	АДРАСБОФӢ	Бофтани навъе аз матои маҳаллӣ, ки аз нахҳои абрешимӣ ва пахтагин бофта мешавад. Пуди адрас аз се ресмони борики сафед ё ранга иборат мебошад. Андозаи бари адрасҳо маъмулан се хел мешаванд: оддӣ (“одмиёна”) – 40 см, сербар (“олчинбар”) – 70 см ва камбар (“якбара”) – 26 см. Барои гулпартоӣ адрасро абрбандӣ мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.7. 2. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков. Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С. 123-128.
E037	БОЛИШТ-ДӢЗӢ, <i>таксаридӢзӣ</i>	Болиштдӯзӣ низ як навъи ҳунари бонувони кишвар махсуб мешавад. Болиштҳо аз нигоҳи шакл ду хел мешаванд: лӯлаболишт ва таксарӣ. Таксарӣ ҳоҳиши дорӣ нақшу ниғор буда, калону хурд мешаванд. Таксарӣ ё болишти калон ҳаҷман 120x40 см буда, дар он гули калон ва баргу шоҳаҳои гул гулдӯзӣ мешавад. Болишти хурд тақрибан 50x40 см буда, низ бо чор гули хурд ва баргҳои майда-майда оро дода мешавад. Болиштҳо бо усулҳои гулдӯзӣ, зардӯзӣ, қуроқдӯзӣ, сачоқдӯзӣ, ӣирмадӯзӣ, попури ва ғ. ороиш меёбанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.79-96. 2. Раҳматов Б. Болишт // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.155.
E038	АӢЧУБАСОЗӢ, <i>хуштаксозӣ</i>	АӢҷубасозӣ як баҳши ҳунари қуллоӣ аст, ки ба сохтани бозичаҳои гилӣ ва сафолӣ марбут аст. Усто аз гил аӢҷубаҳои гуногун ба сурати одамчаҳо, аспу сағ, гову буз, аждаҳо ва инчунин хуштак, шамъдону гулдон ва ғайра сохта, дар чойи соя мехушконад. Сипас дар танӯри махсус бозичаҳоро дар оташи паст дар давоми як шабонарӯз мепазад. Баъди пухта, сард шудан бозичаҳоро аз танӯр берун оварда, сир медавонад ва рангубору ороиш медиҳад.	2016	Истаравшан, Турсунзода	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 27. 2.Раҳимов Д. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.– Ҷ. 1. – Д., 2015.
E039	БЕҚАСАБ-БОФӢ	Беқасаб матои нимабрешимӣи якранг ё рах-рахи ранга буда, наҳи тори беқасаб борику наҳи пудаш ғафс мешавад, ки он баръақси тори адрас мебошад. Тори онро аз абрешими нафиси сабз, кабуд, зард, сурх, гулобӣ, қаҳваранг тайёр мекунанд. Тори беқасаб аз 12 то 18 банд иборат аст. Аз матои беқасаб чома, камзӯл, рӯймоли миёнбанд, кӯрпача ва ғайра дӯхта мешавад.	2016	Хучанд, Турсунзода	Нимфаъол	1. Турсунов Н. Беқасаб // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д. – Ҷ. 1. 2011. – С.475. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с.14-15.

E040	БУРЁБОФӢ	Бурёбофӣ як навъ хунари анъанавии мардумӣ мебошад. Бурё аз поячӯби шикастаи най бофта мешавад. Поячӯби хушки найро бо найчӯбро ба ду парра чудо карда, онро бо кӯба мешикананд. Дар натиҷа пораҳои дарозрӯяи тунук ҳосил мешавад, ки онро ба тарзи панҷара мебофанд. Андозаи бурё маъмулан 1 м ба 1,5 м, баъзан андаке калон ё хурдтар аз ин мешавад.	2016	Водии Ҳисор, вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фаъол	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.25. 2. Раҳимов Д. Бӯрё // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2014. – Ҷ. 3. – С.336.
E041	ГИЛЕМБОФӢ	Гилем, маъмулан, дар дукон ё дастгоҳҳои заминӣ бофта мешавад. Онро аз нахҳои пахтагин, пашмина ва баъзан абрешмӣ мебофанд. Ду навъи гилем: гилеми патдор ва бепат истехсол карда мешавад. Гилемро, асосан, ба фарши хона меандозанд ва ба девор мевезанд. Хунармандон гилемро вобаста ба имконият аз 4 то 10 метр мебофанд. Дукони аслии гилембофӣ чӯбин буда, баландиаш 35-40 см ва паҳноияш 60-70 см мебошад. Дукон аз аз ду тараф бо пояҳои дукӯша ва як чӯби диаметраш 6-8 см, ки бо пояҳо насб гардидааст, иборат мебошад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Аминов А. Хунарҳои гилембофию чомадӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.62-73. 2. Рӯзиев, М., Раҷабов, А. Гилембофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.1. – С.217.
E042	ДАРАВШДӢЗӢ, <i>йирмадӯзӣ, юрмадӯзӣ</i>	Усули нақшдӯзӣ дар матоъ, ки бо даравш иҷро мешавад. Ба матоъи пахтагин нақши матлубро мекашанд ва матоъро ба чамбарак бо ресмон гирд ба гирдаш дӯхта, маҳкам мекунанд. Сипас мисли дукони зардӯзӣ гузошта, ё ба мисли даф сари зону гузошта, бо даравш риштаҳои рангаро мутобиқи нақш аз ду тарафи матоъ гузаронида, гулдӯзӣ мекунанд. Дарзи ба ин монандро бо мошина низ медӯзанд, ки онро <i>понури</i> меноманд.	2016	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1.Раҳимов Д. Юрмадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.752. 2. Искандарова М. Зебу зина-ти арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.

E043	ДЕВОРГАРӢ, <i>деворзанӣ</i>	Девор қисме аз иморати истиқоматӣ буда, низ ба-рои маҳкам кардани атрофи ҳавлӣ, боғу киштзор ба кор меравад. Деворҳо навъҳои похсадевор, сангдевор, кулӯхдевор, хиштдевор, сингдевор, шиғадевор, муҳрадор ва ғ. мешаванд. Деворҳо вобаста ба муҳити табиӣ аз лой, санг, хишт ва чӯбу най сохта мешаванд. Дар кори деворзанӣ 2-4 нафар иштирок мекунад: устои деворгар, ки похсаҳои деворро мезанад; шахси лойбур, ки ба буридану ба деворгар додани порчаи лой машғул аст ва инчунин як-ду нафар коргарони ёрирасон, ки лойро бо пойҳояшон зер мекунад, об мепошанд ва ғайра. Устои деворзан порчаҳои лойро аз лойбур гирифта, болои ҳам зер карда мегузорад ва паҳлӯҳои деворро бо панҷаҳояш харошида, ҳамвор месозад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Анъана-ви деворгарӣ // Фарҳанги ғайримод-дии халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимов. № 6. – Д., 2018. – С. 88-91. 2. Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 3. Раҳимов Д. Девор-занӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 322-323.
E044	ДӢҒКАШӢ, <i>гуппизанӣ, маскакашӣ</i>	Раванди ҷудо кардани равғани маска аз ҷурғот. Равғани маска дар байни мардуми тоҷик бо дастгоҳҳои гуппӣ (куппӣ) ва ҷарҳдегу ҷарҳчӯб истехсол мешавад. Шакли гуппӣ ба охури да-розра монанд буда, баландиаш 1-1,2 м ва қутраш 30-40 см аст. Барои ҳосил кардани равғани маска ҷурғотро ба гуппӣ рехта, гуппичӯбро ба он андохта зуд-зуд ба болову поён ҳаракат медиҳанд. Усули дигари дӯғкашӣ дар натиҷаи ҷарҳзании ҷарҳчӯб дар даруни ҷарҳдег катраҳои равғани маска ҷудо шуд ба рӯи дӯғоб мебарояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Дӯғкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.360-362. 2. Ершов Н.Н. Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 2, 1970. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E045	КАФШДӢЗӢ, <i>пойафзолдӯзӣ</i>	Кафшдӯзии суннатӣ ба тарзи зерин сурат мегирифт. Ҷарми ҳамворро устои кафшдӯз андоза карда, бо газан мебурад. Сипас онро дар об тар карда тавассути анбӯр кашида, ба рӯи қолаб меҷақорӣ мекунад. Дар натиҷа ҷарми дар қолаб буда шакли пойафзоли нимтайёрро мегирад. Бо воситаи чӯби найкашӣ ҷойи даркориро най кашида, бо даравшу ришта медӯзад. Ба он аз чӯб пошна тарошида, дар рӯи кунда монда мечаспонад. Дар рӯи пошна муми сиеҳ мемоланд, то ки пошна ҷило пайдо кунад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимӣ Д. Хунарҳои кафшдӯзӣ ва мӯзадӯзӣ дар Норақ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимов. № 6. – Д., 2018. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 25 3. Искандарзода М. Зебу зина-ти арӯсони Ҳисор. – Д., 2006

E046	КАРНАЙСОЗӢ	Карнайсозӣ навъе аз хунари анъанавии мардуми тоҷик буд, ба касби мисгарӣ тааллуқ дорад. Карнай сози мусиқии нафасиест, ки асосан, аз филизи биринҷӣ ва баъзан аз мис сохта мешавад. Карнай аз қисмҳои зерин иборат аст: даҳана, торсак, нил, миёнаҷо, каба, кубба ва ҷияки ороишӣ. Дарозии карнай 190-210 см, қутри лӯлаи он 3,3 см ва вазнаш тақрибан 1 кг мебошад. Карнайро дар тӯю маърақаҳо, чашнҳои расмию анъанавӣ ва идҳо менавозанд.	2016	Истарав-шан	Ниёз ба ҳифзи фаври до-рад.	1.Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон” – Д., 2014.– С. 33-41. 2.Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. –Д., 2017. –С. 176-178.
E047	КОРДСОЗӢ, <i>кордгарӣ</i>	Раванди сохтани корд. Тахтапӯлодро дар оташи кура сурх карда, бо болға кӯфта, ба шакли теғ ме-дароранд. Тавассути обутаҷдидӣ зичии пӯлод саҳт мешавад. Теғи ҳосилшударо нахуст дар чархи сангаш дағал, сипас дар санги маҳинтар, баъдан дар санги резинӣ (чармӣ) ва намадӣ (мӯйина) дошта, тунуктару ҳамвор мекунанд. Дастаи кордро аз чӯб, устухон ва ё шохи ҳайвонот бурида, дар чарх ҷойҳои дағали онро ҳамвор намуда, мобайнашро барои гузаронидани дастаи теға мувофиқ мегардонанд.	2016	Истарав-шан, Хучанд, Хисор	Фаъол	1. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 51-52.
E048	ҚАФАССОЗӢ	Қафас катакест, ки аз чӯб, химча, сим ва ресмон сохта шуда, барои нигоҳ доштани паррандагонии хушхон: тӯтӣ, кабк, бедона, саъва ва ғайра истифода мешавад. Барои қисмати аввал навдаҳоро ба як андозаи муайян бурида, ба шакли нимдоира қад карда, бо банд мебанданд. Қисмати поёнии онро бошад, аз фанери тунукқабат омода карда, бо ҳамдигар пайваст мекунанд. Ва дар бари он ду зарфи хурдакаке барои обу дон овезон мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Қафассозӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 90-91. 2.Қафас // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8 Д. – С.294. 1988.

E049	ҚОЛИНБОФӢ	Қолинҳо вобаста тарзи истеҳсол бофташуда, дӯхташуда ва гулдор мешаванд. Барои бофтани қолинҳо аз ресмонҳои пашмӣ, пахтагин, патдор ва нахи сунъӣ истифорда мебаранд. Бофтаи қолин аз якчанд қисм иборат аст: тор, пуд, печаки паҳлӯӣ, тӯр, пӯпак ва тугун ё гирех. Пуд аз байни тор, аз қисми дарунӣ ва берунии он гузашта, бари қолинро ба ҳам пайваста, гирехҳои аз пашм бофтара нигоҳ медорад. Чор навъи гирех маъмул аст: гирехи форсӣ, гирехи туркӣ, гирехи форсии чуфтӣ ва гирехи туркии чуфтӣ.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003. 2. Раҳимов Д. Қолинбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. 3. Раҳимов Д. Касбу ҳунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. с. 56-57.
E050	ҚУРОҚДӢЗӢ, <i>порадӯзӣ, қурамадӯзӣ, малофадӯзӣ, тарқдӯзӣ, гулбурӣ</i>	Навъе аз усули гулдӯзии матоъ. Чеварҳо пораҳои хурди газворро қат карда, паҳлуи ҳам мегузоранд, сипас аз болояш пораи дарозтарро ниҳода, бо мошина ё дастӣ медӯзанд. Ҳар як нақши қуроқ маънию рамзи махсус дорад. Гулдӯзии қуроқ барои ороиши кӯрпа, кӯрпача, болишт, дастурхон, ҷойнамоз, гахворапӯш, борҷогаҳ ва ғ. истифода мешавад. Ду намуди дӯхти қуроқ маълум аст: сеҳишта (турна) ва чорҳишта. Он дар гузашта мазмунҳои асотирӣ ва эътиқодӣ дошта, барои муҳофизат аз чаҳми бад дӯхта мешуд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л., Ниёзова М. Қуроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.113-118. 2. Носирова Л., Ҳунари қуроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 3. – С.148-155.
E051	ЛӢХТАКСОЗӢ, <i>зочасозӣ, луфтаксозӣ</i>	Лӯхтаксозӣ ҳунари асосан бонувон мебошад. Лӯхтаки оддитаринро аз ду ҷӯбча сохта, ба он порчаҳои хурди матоъхоро ҳамчун курта мепечонанд. Ба ҷойи калла ба он тугма ё танга мегузоранд ва аз болои он ба таври салиб ришта мепечонанд, ки дар натиҷа нақши ромбшакле дар рӯи лӯхтак ба вуҷуд меояд. Ба ҷойи мӯйи лӯхтак чанд тор риштаи сиёҳ, ё аз пашми чорпоён мечаспонанд. Лӯхтакҳои нисбатан мураккаби бозингарро аз ҷӯб, ресмон, матоъ месохтанд, ки ду дасташ аз китф бо ресмон пайванд шуда буд. Ба лӯхтакҳо куртаву пойчома, рӯймол пӯшонид, ба гарданаш ҳамели муҳра меовезанд ва бо он бозиҳои гуногун мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Лӯхтакҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №1 (33), – С. 107-113. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков. М. – Л., 1957. 3. Раҳимов Д. Бозичасозӣ // Касбу ҳунароҳои анъанавии тоҷикон – Д., 2014. – С.24-27.

E052	ЧАҚДОНСОЗӢ, <i>дегдонсозӣ</i>	Чакдон ҳамчун асбоби нонпазӣ дар рӯзгори халқи тоҷик мавқеи муҳим доранд. Чак-донро бештар дар вилояти Хатлон ва водии Рашт истифода мебаранд. Сокинони ин манотик, ки маъмулан нони тунук (чапотӣ) ва нони калон (гирдача) мепазанд, барои пухтани ин намуди нонҳо чакдон хеле мувофиқ аст. Чакдон ду намуд мешавад: <i>чакдони чухтак</i> (росто, яъне барои рост истода пухтан) ва <i>чакдони заминӣ</i> . Чакдон аз лой сохта мешавад ва бо семент аз дарун онро ҳамвор карда, бо санг суфта мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З. Чакдонсозӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.133-138. 2. Раҳимов Д. Танӯрсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 429-432.
E053	МИНӢТУР-НИГОРӢ, <i>миниатюра</i>	Миниатюранигорӣ санъати махсуси тасвирие мебошад, ки барои дастхатҳо, лавҳаҳои тасвири табиат, нигоришҳои графикӣ, портрет истифода карда мешавад. Бо усули миниатюра манзараҳои табиат, набарду муҳориба, лаҳзаҳои шикор, мулоқоти ошикон, маросимҳо, базм ва ғ. тасвир мешаванд. Аввал дар рӯи қоғаз тарҳи миниатюраро бо об мекашанд, баъди хушкидани об изи онро бо хати сурх ё сиёҳ аёнтар мекунанд. Сипас ба варақ омехтаи оҳар ва сафедии тухм молида, баъди хушкидан онро бо булӯр ё ақиқи сӯхта сайқал медиҳанд.	2016	Душанбе, Хучанд	Ниёз ба ҳифзи фаври до-рад	1. Миниатюранигорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 184-186. 2. Ашрафӣ М. МинӢтур // Энциклопедияи советии тоҷик – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С.397. 3. Пугаченкова Г.А., Галеркина О.И. Миниатюры Средней Азии. – М., 1979.
E054	МӢЗАДӢЗӢ, <i>куҳнадӢзӣ</i>	Раванди дӯхтани мӯзаҳои гуногун ва маҳсӣ. Устоҳои мӯзадӯз чармҳои табииро аз чармгарон қабул карда, дар он нақшҳои лозимиро мекашанд. Сипас бо газан – микрози маҳсус чармро бурида, дар қолибҳо устувор карда, бо даравшу ресмон медӯзанд. Бо номи мӯзадӯзӣ куҳнадӯзонро низ ном мебаранд, ки мӯзаву пойафзорҳои фарсудаи мардумро медӯзанд, ё ширешу дарбех мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов, Д. Касбу ҳунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.43-45. 2. Мӯзадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.662-663.

E055	НАЪЛГАРӢ, <i>наълкӯбӣ, наълзанӣ</i>	Наългарӣ ҳунарест, ки усто тавассути оҳанҳои махсус ба пойҳои асп ва баъзан ҳар наъл мечаспонад. Наъл низ аслан аз қониби устои оҳангар дар қолаби махсус сохта мешавад. Он шакли нимдароро дошта аз ду тараф дорои сетоғӣ суроҳӣ мешавад. Меҳҳои наъл ҳам аз қониби устоҳои наълсоз сохта мешавад. Дарозии меҳҳои наъл 4-6 см мешавад. Зеро аспҳо вобаста ба ҷусса метавонанд суми калон ё майдатар дошта бошанд. Наъл барои мустаҳкам нигоҳ доштани суми асп насб карда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Наълзанӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.67-68. 2. Наъл // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1984. – Ҷ.5, С. 122.
E056	ОСИЁББОНӢ	Осиёббонӣ касби анъанавию меросӣ буда, осиеббон шахси натавонанда нигоҳбони осиеб, инчунин корманди дастгоҳи ордкунӣ мешавад. Мардум вобаста ба талаботи зиндагӣ ва дороӣ ғаллаҳои худро аз қабилӣ гандум, ҷуворӣ, ҷав, ва ғайра бурда, дар осиеб орд мекунад. Осиеб ва осиеббон солҳои пеш қариб дар ҳамаи деҳаҳои кӯхистон вучуд дошт. Дар замони муосир бо сабаби ордҳои воридотӣ талабот ба орд осиеб кам шудааст.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдувоҳидов П. Баъзе суннатҳои осиеббонӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 2. – С.197-207. 2. Раҳимов Д. Осиеб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 131-132.
E057	ОҲАНГАРӢ	Оҳангарӣ яке аз ҳунарҳои анъанавӣ буда, шахси бо он машғул бударо <i>оҳангар</i> мегӯянд. Дар ҳар устохона ҳадди ақал як усто ва 2-3 нафар шогирдон кор мекунад. Устои калон бо анбӯр оҳанро дар оташ сурх мекунад ва ҳамроҳи яке аз ҳамкорон ё шогирдон онро дар болои сандон бо путку хоиск зада, ба шакли дилҳоҳ медароранд. Шогирди дигар банди саночи дадро мунтазам болову поён кашида, ба шуълаи ангишт бод медиҳад, то ки оташ беист забона занад. Оҳангар аз оҳан ашёи барои зиндагӣ лозимӣ: бел, қаланд, табар, дос, болға, корд, гулмеҳ, меҳ ва ғайраро месозад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абуллоев А. Пешаи оҳангарӣ дар Фарҳор // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.123-126. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавӣ тоҷикон. – Д., 2014. – С. 51-54. 3. Холмуродов З. Оҳангарӣ дар ноҳияи Ҷ. Балхӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.58-61.

E058	РАҒЗАБОҒИ	Ҳунари аз пашми гӯсфанд бофтани матои дурушти рағза. Рағзабоғи дар байни тоҷикони кӯҳистон ва қисман водиҳо, ки ба парвариши гӯсфандон шуғл доштанд, маъмул буд. Он асосан, кори занҳо буда, бештар онҳо дар фасли зимистон ришта ресида, аз он дар дукон матои рағза мебофтанд. Аз матои рағза одатан чакман, шалворҳои рағси пашмин, пайтоба, линга, чорукбанд ва аргамчин тайёр мекарданд.	2016	Саросари кишвар	Камфаъл	1.Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып 1. – Д., 1966. 3.Раҳимов Д. Рағзабоғи // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С.231.
E059	РҶЙМОЛДУЗӢ	Ҳунари гулдӯзи кардани рӯймол, ки асосан барои мардон ва бачаҳо тайёр карда мешавад. Матои рӯймолро чеварҳо аз газворҳои гуногун интихоб карда, ба шакли квадрат мебуранд. Сипас марзҳои онро таҳ карда, бо даст ё мошина медӯзанд. Дар чор гӯшаи рӯймол нақш кашида, бо риштаҳои ранга гулдӯзи мекунанд. Рӯймолро мардон аз болои чома, пираҳан ва гирди тоқӣ мебаранд. Инчунин рӯймоли мардона ҳамчун тухфа дар чашни арӯсию хатнасур тақдим карда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1.Носирова Л. Рӯймолдӯзи // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.79-81. 2.Искандарзода М. Зебу зина-ти арӯси Хисор. – Д., 2006. 3.Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX-XX вв.) / Составитель Хакимов Н. – Худжанд, 2004.
E060	СОЗТАРОШӢ	Созтарошӣ ҳунари суннати мардумӣ буда, дар саросари кишвар маъмул мебошад. Устоҳои созтарош одатан соҳоро аз чӯбҳои чормағз, зардолу, чинор, муруд, тут ва ғайра тарошида, зеҳи онро аз рӯдаи буз ё гӯсфанд тайёр мекунанд. Созҳои маъруфи тоҷикӣ: тор, танбӯр, дотор, рубоб, думбра, ғижак, даф, таблак, най ва ғайра бо усули дастӣ сохта мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1.Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ. Мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Созтарошӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.197-201.
E061	МУӢБОҒИ	Муӣбоғи фарогири донишу таҷрибаҳои анъанавӣ оид ба ориши муӣ дар байни занони тоҷик, ки аз замони қадим то ба имрӯз маъмул мебошад. Дар гузашта шахси махсусе буданд, ки ин амалро иҷро мекарданд ва онҳоро <i>машиота</i> , <i>муӣбоф</i> ё <i>муӣтирой</i> мегуфтанд. Муӣбоғи мувофиқи сину сол, либос, чашну маросимҳо, тӯй ва мактаб анҷом дода мешавад. Дар тӯли таърих навъу услuhi муӣбоғи ба вучуд омадаанд: майдабоғи, хомбоғи, пухтабоғи, занҷирбоф, нимбоф, кокулча, себоф, боғти якқабата, боғти дуқабата, боғти сеқабата, чилкокул ва ғайра.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1.Ниёзова М. Кокулбоғи // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 76-79. 2.Муӣбоғи // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 116-118. 3.Носирова Л. Кокулбоғи // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.153-157.

E062	СУРНАЙСОЗӢ <i>меҳтарсозӣ</i>	Сурнайро аз ҷӯбҳои дарахтони чинор, зардолуи тал- хак ва ширинак, тут ва муруд низ месозанд. Аввал ҷӯбро тарошида, монанди дастаи бел мекунанд, сипас дарунашро сӯроҳ карда бо регкоғаз ҳамвор намуда, аз болояш монанди нуқта якчанд сӯроҳ мекунанд. Чун шакли сурнайро гирифт, онро дар муддати 1 моҳ хушк мекунанд. Ҷамроҳи сурнай боз якчанд ҷузъиёти он аз қабилҳои зерлаб, найбар, қолиб, мил сохта мешавад.	2016	Водии Ҳисор, Вилояти Суғд	Нимфаъл	1.Капранов В Сурнай // Энци- клопедияи советии тоҷик – Ҷ. 7. – Д., 1987. с.174. 2.Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари сохташӯӣ. Мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
E063	ТАНӢРСОЗӢ	ТанӢрро аз хокҳои махсус месозанд. Ҳангоми лой шӯридан барои мустаҳкам шудан ва нақафидани де- ворҳои танӢр ба он каме пашми чорпо илова менамо- янд. Яке аз амалҳои муҳими танӢрсозӣ зери по сум задани лой мебошад. ТанӢр аз се қисм иборат аст: тахтаи аввал, тахтаи дуум ва даҳана. ТанӢрро барои хушк намудан дар ҷойи офтобӣ гузошта, андаруни он дар замин каме ангиштро оташ медиҳанд, он бо алангаи паст ангишт ду шабонарӯз сӯхта, танӢрро аз дарун хушк менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1.Раҳимӣ – Д., Холмуродов З. ТанӢрсозӣ дар водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шу- мораи 5. – С.82-90. 2. Раҳимов Д. Касбу хунаҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E064	ТУНУКАСОЗӢ <i>тунукабури</i>	Яке аз бахшҳои пешаи оҳангарӣ, ки бо коркард ва истехсоли маснуот аз варакаи тунуки оҳан ва дигар фулузот сарукар дорад. Навҳои маҳсулоти тунука- созон рангоранг мебошад. Аз ҷумла, ғирболу пар- везан (элак), белча, ширполо, обрез, қиф, хокистар- гирак, оташгирак, бухорӣ, тута ё лулаҳои бухорӣ, дудмӯрӣ, новдон ва ғайра. Инчунин дар ороиши деворҳо, бомпӯш, нигасаи хона ва дигар қисмҳои бино аз ин хуна ба кор бурда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Сухарева, О.А. К вопросу о литье металлов в Средней Азии // Занятия и быт наро- дов Средней Азии. – Л., 1971. – Т. ХСVII. 2. Раҳимов Д. Тунукасозӣ // Донишномаи фарҳанги мар- думи тоҷик. – Д., 2016.– Ҷ. 2. – С. 473.
E065	ХАТТОТӢ <i>хушнависӣ</i>	Санъати хушнависӣ, ки дар китобати китобҳо бо хат- ти арабию форсӣ ба кор меравад. Хаттотиро бештар дар рӯи китобҳо, муковаҳо, мусаввараҳо, овезаҳо истифода мебаранд. Дар санъати хаттотӣ навиҳои гуногуни хат, ба монанди насх, настаълиқ, райҳонӣ, сулс ва ғ. ба кор бурда мешаванд.	2016	Душанбе, Хучанд, Ҳисор, Истарав-шан	Дар ҳолати азбайна- вӣ қарор дорад.	1.Оқилов Э. Хаттотӣ // Энци- клопедияи советии тоҷик. – Д., 1987. – Ҷ. 7. –С. 619. 2.Бойматова М. Хаттотӣ – наунаи санъати халқи тоҷик // Аҳбори Осорхорнаи таъри- хии вилояти Суғд. – №6. – С. 136-145.

E066	ЧОМАДУЗЌИ, <i>чапондӯзӣ</i>	Дӯхтани як навъ либоси болопӯш, ки аз матоъ ва пахта таҳия мешавад. Се навъи чома маъмул аст: мардона, занона ва бачагона. Матои абраю астарро баробар чен карда, дар як қолаби муайян мебуранд ва дар байнаш пахта монда медӯзанд ва баъди дӯхтан кӯк мезананд, то ки пахта мустаҳкам истад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Носирова, Л. Чомадӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 167. 2.Искандарзода М. Зебу зина-ти арӯсонии Ҳисор. – Д., 2006. 3.Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX-XX вв.). – Худжанд, 2004.
E067	ШЕРОЗБОФӢ, <i>ҷиякбофӣ, зиякбофӣ, зеҳбофӣ</i>	Шерозбофӣ як навъи ҳунари, ки марбут ба бофандагӣ мебошад. Ба он одатан занҳо машғул мешаванд. Шерозро дар дастгоҳҳои оддии ҷӯбӣ аз риштаҳои сиёҳ, сурх, сабз, зард ва кабуд мебофанд. Шерозро барои ороиши гирди тоқӣ, пойчома, пеши чомаву челақ ва камзул истифода мебаранд. Шерозро тангбар ва пахнбар мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Носирова Л. Ҳунариҳои шерозбофӣ ва ҷуроббофӣ мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Искандарзода М. Зебу зина-ти арӯсонии Ҳисор. – Д., 2006.
E068	ШИКАСТА- БАНДӢ	Шикастабандӣ, як навъ усули таболати халқии устухони шикаста ё аз ҷояш бечо шудаи одамони мебошад. Табибон бо ин усул устухонҳои дасту по, оринҷ, кабуриҷа ва ангуштонро бо роҳи молиш додан ҷо ба ҷо карда, мебаранд. Барои шикастабандӣ гач, зардии тухм, қивомии зирк ва дигар давоҳоро истифода мешаванд. Хӯрдани мумиёро хангоми хоб ё субҳ бо дили бенаҳор 20 рӯз тавсия медиҳанд, зеро мумиёро мардумон чун пайвандгару ҷӯшонандаи устухон медонанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шикастабандӣ //– Энциклопедияи советии тоҷик. – Д. 1988. –ҷ.8. –С.387. 2. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 129-134.
E069	ЧУВОЗКАШӢ, <i>равғанкашӣ</i>	Равғанкашӣ – раванди аз зағир, пунбадона, кунҷид, чормағз, офтобпараст ва дигар донаҳои бо роҳи фишор додан кашида гирифтани равған мебошад. Дар байни тоҷикон дастгоҳи ҷувозро тавассути асп, баъзан хар ё барзагов ба қор медароранд. Дар баъзе ҷойҳо ҷувозҳои обӣ низ буданд ва ҳоло ҷувозҳои барқӣ истифода мешаванд. Ҷувози анъанавӣ аз қисмҳои зерин иборат мебошад: кунда, тир, борбардор, чамбарак, гарданӣ, охур ва ғ. Кунҷора ё бозмондаи зағиру пунбадонро, ки равғанаш гирифта шудааст, ба моли чорпо медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҷувоз // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1988 – Ҷ. 8. – Д., 1988. – С.501. 2.Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3.Раҳимов Д. Ҷувозкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.680-681.

E070	НОНПАРСОЗӢ, <i>мухпарсозӣ</i>	Нонпар, нонпарақ, ё мухпар асбоби маъмулест, ки бо он нонро пар мезананд. Нонпарро аз чубу сим ва мехча месозанд. Дандонаҳои нонпар ба тарзи нақшҳои ислими ва ҳандасӣ насб шудаанд. Аз зуволаи хамир нон рост карда, ба рӯи он нонпар мезананд, то ки нон хангоми пухтан надамад ва рӯяш зебо бошад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нонпар // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1985. – Ҷ. 5. – С. 223.
E071	ТАБАҚ-ТАРОШӢ	Яке аз ҳунариҳои суннатии тоҷикон, ки ба сохтани табақ, кафлезу қошуқ ва дигар зарфҳои ҷӯбӣ марбут аст. Усто табақи тайёршударо дар дастгоҳи ҷарҳзананда тарошида, бо суҳон соида, ҳамвор мекунад ва ба он рағғани зағир меомолад чанд муддат дар он намак мегирад, то ки ҷӯбаш нақафад. Барои табақтарошӣ бештар ҷӯбҳои чормағз, зардолу, чинор, зарбед истифода мешаванд. Дастгоҳҳои табақтарошӣ дар солҳои пеш дар болои ҷӯйи об сохта мешуданд ва тавассути ҷараёни об ҷарҳи он ба кор мебаромад. Ҳоло ин корро муҳарриқҳои барқӣ иҷро мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Раҳимов Д. Қасбу ҳунариҳои халқии тоҷик. – Д., 2014. – С. 76-77. 2. Аминов А. Ҳунари табақтарошӣ дар шароити имрӯза // Фарҳанги ғайримоддии халқии тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 75-80. 3. Холмуродов З. Табақтарошӣ дар ноҳияи Восеъ // Фарҳанги ғайримоддии халқии тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 80-85.
E072	САНГИОСИЁ-ТАРОШӢ	Сангиосиётарошӣ ҳунари қадимаи мардуми тоҷик мебошад. Барои интиҳоби санги осиеб устоҳо аз сангҳои кабудӣ донадор ё аз қуҳҳои сангҳои маҳсури ёфта оварда, ба шакли давраи диаметрашон 1,5-2 метр метарошанд. Баъдан миёнаи онҳоро сӯроҳ карда, болашонро тарошида ҳамвор менамоянд. Сангҳоро дар осиеб насб карда, ҳар моҳ ё моҳе ду маротиба боз дандонаҳои соидашудаи сангҳоро тарошида, барҷаста мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Дар ҳолати азбайравӣ қарор до-рад.	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу ҳунариҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқии тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С. 96-110.

E073	ЗИНСОЗӢ, <i>зинтарошӣ</i>	Зинсозӣ ё зинтарошӣ як баҳши ҷӯбкорӣ ба шумор меравад. Зин афзори ҳатмии асп мебошад, ки онро аз ҷӯби дарахтони беду сафедор месозанд, зеро онҳо сабуқанд. Барои болопӯши зин аз пӯсти тари гов истифода мекунанд. Тасмае, ки аз боло баста мешавад «забартанг» ва тасмаи поёниро «зертанг» меноманд. Кӯҳа ё қоши зин барои овехтани лигом, тозиёна ва ашӯи дигар ба кор бурда мешавад. Қаптал нишастгоҳи зин буда, барои бароҳат нишастани савор хидмат мекунанд. Ду навъи сохтани зин маъмул аст: зини яклухт ва зини қолабӣ, ки аз қисмҳо иборат мебошад	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.
E074	ШОНАСОЗӢ, <i>шонатарошӣ, шонагарӣ</i>	Навъе аз касби анъанавии мардуми тоҷик. Ҷӯби чормағзро бурида, тахтача месозанд ва онҳоро дар офтоб мехушконанд. Тахтачаи хушқидаро бо тешаи калон хомтарош карда, сипас бо тешаи хурд пухтатарош менамоянд. Бо арраи махсус – сарбур ду тарафи тахтачаро баробар бурида, бо сӯхон теғаҳои ҷойи дандонаҳонро соида ҳамвор месозанд. Баъд аз ин амали дандонбарории маҳин ва амалҳои ороишӣ сурат мегиранд.	2016	Хучанд, Истарав-шан	Фаъол	1.Раҳимов, Д. Шонасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 729.
E075	ХИШТРЕЗӢ, <i>хиштсозӣ</i>	Хиштҳои гилӣ ду хел мешаванд: хишти пухта ва хишти хом. Аз хоки сафед ё хокҳои дигар гирифта, лой мешӯранд. Гили омодашударо ба қолиб андохта, ба шакли хишт рехта, дар ҷойи ҳамвору офтобрас хушк мекунанд. Баъди хушк шудан хиштҳоро дар танӯри махсус соатҳои дароз мепазанд. Ҳоло аз семент низ хишт мерезанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Хишт // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 631. 2.Воронина В.Л. Народная архитектура Северного Таджикистана. – М., 1959.
E076	АНДОВАГАРӢ, <i>андовамоли, лойкорӣ, пардозгарӣ</i>	Андовагарӣ як навъ хунари мансуб ба касби хонасозӣ мебошад. Пас аз омода гаштани қолаби хонаи лойи танаҳои девор, фарш ва болои боми онро бояд андова намоянд. Лойи андоваро аслан аз хоки сафед, коҳ ва об таёр менамоянд. Андовагарӣ кори мушкил буда, ҳар нафар аз уҳдаи иҷрои он намебарояд. Андовагар низ ба мисли дигар касбҳои устоҳои худро дорад. Инчунин ба тариқи ҳашар низ баъзеҳо ин амалро иҷро менамоянд. Андова аслан барои мустаҳкам гардонидани деворҳо ва инчунин барои гарм нигоҳ доштани хонаҳо фаршу болои бомҳо истифода мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Шарипов Н. Лойандова. // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., – 2015. – Ҷ. 1. – С.540. 2. Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 3. Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973.

E077	ДОИРАСОЗӢ	Доира сози мусикии зарбӣ ба шумор меравад. Он одатан, аз чӯби дарахтони тут, чормағз, арча, писта ва зардолу, ки чӯбҳои сахтаанд, сохта мешавад. Доира аз ду қисми асосӣ – <i>салла</i> ва <i>пӯст</i> иборат аст. Салла аз панҷ пора чӯби камонакшакли болоӣ ва ҳамин миқдор чӯби поёнӣ сохта мешавад. Диаметри саллаи доира 37-38 см мебошад. Дар чӯби саллаи доира барои симгузаронӣ 40 адад сӯрох мекунанд ва дар ин сӯрохҳо сим гузаронида, 40-то ҳалқа ё силсила меовезанд. Баъд аз оне, ки саллаи доира омода шуд, навбат ба пӯсткашӣ мерасад. Пӯстро ба ҳалқаи доира кашида, дар офтоб мегузоранд, то ки он пурра хушк шавад. Ҳамин тариқ, доира дар як ҳафта омода мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Сохтани соҳҳои мусикии суннатӣ //Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90. 2.Сохҳои мусикии тоҷик ва хунари соҳтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012 3.Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
E078	КУРТАДӢЗӢ, <i>чеварӣ</i>	Куртадӯзӣ яке аз хунароҳи анъанавии тоҷикон буда, дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии маъмул аст. Тарзи тайёр кардани куртаи занона чунин аст: баъди андоза гирифта, матоъро пора кардан пешу куртаро бо таври дилхоҳ оро дода, дар рӯи он нақшу ниғор мекашанд. Доманҳои пешу қафоро бо ҳам васл намуда, баъдан остинро ҳамроҳ мекунанд. Баъзеҳо тавассути муҳраву пулакчаҳои дурахшон ва риштаҳои гуногун бо таври дилхоҳ ороиш медиҳанд. Чеварҳои куртадӯз инчунин пойҷомаву камзӯл ё калтача ва либосҳои кӯдакона низ медӯзанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2. Ниёзова М. Намунаи хунароҳи занонаи вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 3., – Д., 2017. – С.44-55.
E079	КУНДАЛ <i>кундалниғорӣ, кундалкорӣ</i>	Кундал яке аз хунароҳи санъати наққошӣ мебошад, ки бо истифода аз гач, ширеш, рангҳо ва мӯқалам офарида мешавад. Замини кундал, асосан, кабуд ё осмонӣ, баъзан зарандуд мешавад. Лавҳаҳои кундалро дар ороиши иморатҳо, ҳам аз берун ва ҳам аз дарун истифода мебаранд. Дар санъати зардӯзӣ низ усули кундалдӯзӣ истифода мешавад.	2018	Вилояти Суғд, Душанбе	Фаъол	1.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.

E080	КЎРПАДЎЗӢ	Хунари дӯхтани кӯрпа, кӯрпача (якандоз) ва баъзе лавозимоти бистари хоб. Инчунин бистари тифл барои гаҳвора. Хунармандони кӯрпадӯз аз матоъҳои гуногун, бештар аз матои пахтагин барои кӯрпаву кӯрпача дар аввал андоза карда, чилд медӯзанд. Чилдро маъмулан бо мошина медӯзанд, дар замони пеш дастакӣ медӯхтанд. Сипас пахтаро ба андозаи кӯрпа ҷудо карда, пас аз савачӯбзани ба он меандозанд. Чун пахта дар чилд ҷо ба ҷо шуд, аз болояш бо сӯзани калон ва риштаи саҳту ғафс лагандадӯзӣ ё қавик мекунанд. Кӯрпа барои хоб ва кӯрпача барои нишастан истифода мешавад. Кӯрпаву кӯрпачаҳо навҳои маҳмалин, қуроқӣ ва гулдӯзӣ мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016.– С.79-96. 2.Кӯрпа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 501-502.
E081	ҶЎЛДЎЗӢ <i>тукумдӯзӣ, полондӯзӣ</i>	Ҷӯлдӯзӣ (тукумдӯзӣ) яке аз хунарҳои анъанавиест, ки дар байни мардуми деҳот маъмул мебошад. Ҷӯл барои савор шудан дар болои хар истифода мешавад ва онро асосан аз матоъи мустаҳкам медӯзанд. Дар таги ҷӯл аз ду паҳлу, болиштак пайваст мекунанд, ки барои дар пушти хар мондан мувофиқ аст. Болиштакҳоро бошад, аз матоъи нармтар ва дар дарунаш пахта ё пашм монда омода мекунанд. Баъд онҳоро ба ҷӯл пайваста, бо риштаи мустаҳкам медӯзанд. Ҷӯл афзорест, ки на танҳо барои роҳати саворон, балки барои химояи бадани хар низ ба кор бурда мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Абдуллоев А. Ҷӯлдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.177-180.
E082	КЕШБОФӢ, <i>бофандагӣ, кашидабофӣ</i>	Ин хунар ҳарчанд дар шакли нав рушд ёфтааст, аммо дар замони қадим намунаҳои он маъмул будаанд. Тоҷикон аз риштаҳои пашмини рангкардашуда, бо асбоби бофандагӣ симҳо ҷуроб, дастпӯшак, камзӯл, рӯймол, чемпер, калтача, пайпоқ, қулоҳ, гарданпеч ва ғайра мебофанд. Дар замони қадим бо ҷойи сим бо сихҷӯби анор мебофтаанд. Имрӯзҳо афзори бофтан – симҳо, даравшак ва риштаҳоро аз бозорҳо харидорӣ мекунанд. Илова ба тарзҳои суннатии бофтор хунармандон усулҳои бофтанро аз интернету телевизион ва матбуот меомӯзанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Умедаи Т. Чанд сухан роҷеъ ба хунарҳои бонувони ноҳияи Кубодиён // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5.– Д., 2018. – С. 93-96. 2.Ниёзова М. Вазъи кунунии хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 93-96.25-40.

E083	РАНГРЕЗӢ, <i>рангтайёркунӣ, саббоғӣ</i>	Усулҳои тайёр кардани рангҳои табиӣ аз гулу гиёҳҳо, маъданҳо ва маҳсулоти ҳайвонот. Дар шароити имрӯза бо ворид шудани риштаву матоъҳои рангаи корхонавӣ ба рангтайёркунии дастӣ эҳтиёҷ кам мондааст. Аммо ҳанӯз ҳам баъзе ҳунармандон, масалан, читгарон, қолинбофон, чакандӯзҳо аз рангҳои табиӣ истифода мебаранд. Рангрёзо аз нил, гиёҳи рӯян, испанок, пӯстлох ва решаи анор, ҳино, ранг тайёр мекарданд. Пас омода кардани рангҳо калобаҳоро дар рангоба мечӯшониданд ва ранги дилхоҳашонро ба даст меоварданд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Иброҳимов М.Ф., Раджабова Д.К. Традиционные технологии приготовления красок и крашения в текстильном производстве таджиков // Вестник таджикского технического университета. – 2012. – №3(18). – С. 114-117.
E084	САЧОҚДӢЗӢ	Ҳунари гулдӯзӣ кардани сачоқҳои калон, бардеворӣ, болишт ва дигар ашё. Ин усули гулдӯзӣ бо риштаҳои ранга дар матоъҳои махсуси катақдор истифода мешавад. Баъзе дӯзандаҳо дар сачоқҳои сафед нақши гулҳои сабдаргу лола, тасвири инсон, паррандагон ва баъзе матнҳоро медӯзанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. –М., 1979. 3. Сухарева О.А. Сузани. Средне-азиатская декоративная вышивка. – Ташкент, 2013.
E085	ШИРЕШ-ТАӢӢРКУНӢ	Ширеш маҳлулест, ки аз омезиш ва пухтану ғудохтани баъзе маъданҳо, рустаниҳо ва маҳсулоти ҳайвонӣ ҳосил мешавад ва дар сохтани маснуоти ғуногун дар рӯзгор ба кор меравад. Ҳоло дар мағозаҳо ширешҳои кимиёвӣи ғуногунвазифаи замонавиро мефурӯшанд, аммо дар гузашта ниёгони мо роҳи усулҳои мухталифи таҳияи ширешҳоро доштанд. Баъзе устоҳои чӯбкор ва тунукасоz барои пайваст кардани пораҳои чӯбу тунукаҳо аз растаниҳо, тухми мурғ, устухон ва суми гов ва баъзе маъданҳо ширеш тайёр мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсоzӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.

E086	ДАРВОЗАСОЗӢ	Дарвоза иборат аз дарҳои калони дутабақа буда, барои маҳкам кардани ҳавлӣ ва боғу ҳота (ҳаёта) истифода мешавад. Дарвоза аз масолеҳи гуногун: чӯб, тунука, оҳан ва ғайра сохта мешавад. Он аз ду табақа, як дари даромад, часпаку зулфин ва дастак иборат мебошад. Дар солҳои пеш дарвозаҳо, асосан, аз чӯбу тахтаҳо сохта мешуданд, баъзеяшон кандакорӣ ҳам буданд. Ҳоло дарвозаҳо бештар бо оҳану тунука сохта ва гулпартоӣ карда мешаванд. Дар ҳавлиҳо пайванд ба дарвоза инчунин дарвозахона ҳам месозанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Муқимов Р. Дарвоза // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.306-307. 1. Жилище // Материальная культура таджиков Верховьев Зеравшана. – Д., 1973.
E087	КАТСОЗӢ	Як навъ хунари марбут ба чӯбкорӣ. Кат ҷиҳозест, ки андозааш 2x2 метр ё аз ин калонтар буда, чор пой дорад ва барои нишастану хобидан истифода мешавад. Катҳои анъанавиро аз чӯб месозанд, кандакорӣ мекунанд ва барои ҷилдор шуданаш ба он лак мемоланд. Имрӯзҳо дар сохтани катҳои чӯбин, махсусан, дар кандакорӣ ва ороиши онҳо асбобҳои барқӣ низ истифода мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E088	БАНДБОҶӢ, <i>ресмонбоғӣ, арғамчинбоғӣ</i>	Ресмонро аз нахҳои пахтагин, абрешимин, пашми бузу гӯсфанд ва шутур бо роҳи тобидан тайёр мекунанд. Бандҳо аз ҷиҳати ғафсӣ чанд намуд мешаванд: ресмон, таноб, пилта, банд, арғамчин. Қабл аз тофтани бандҳо баъзе хунармандон калобаҳоро ранг мекунанд ва дар натиҷа ресмони ранга ҳосил мешавад. Як навъи ресмонро «банди гаҳвора» ё «дастбандак» меноманд, ки бари он 2-3 см мешавад. Навъи дигараш «банди чодар» мебошад, ки тасмашакл буда, нақшҳо дорад.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E089	РАССОМӢ, <i>наққошӣ</i>	Навъе аз санъати амалӣ, ки марбут ба офаридани асарҳои бадеӣ аст. Рассомон тавассути қаламу ранго ва мӯқалам дар қоғаз, матоъ, тахта, девор ва филизот нақшу суратҳои мухталифро тасвир мекунанд. Рассомҳо маъмулан расмҳои инсон, ҷонварон, гулу гиёҳҳо, табиат, хонаву кулли ашёву аҷсомро ба таври зинда мекашанд. Мусаввирони халқӣ асосан расмҳои ҳайвоноту рустани ва манзараҳоро дар девор, шифти хона ва дар танай баъзе ашёҳо тасвир менамоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Раҳматов Б. Рассомӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 249-254.

E090	ГАЧКОРӢ	Усули коркарди хунарии гач ва гил бо роҳи кандану буридан. Гачкорӣ дар меъморӣ (ороиши биноҳо), ҳайкаларошӣ, ороиши баъзе ашёву анҷоми рӯзгор ва ғ. истифода мешавад. Ҷамчунин бо хунари гачкорӣ чойхонаҳо, масҷидҳо, кохҳои фарҳанг, хонаҳои истиқоматӣ оро дода мешаванд. Дар солҳои охир шакли дар қолаб рехтани гач маъмул шудааст, ки барои ороиши биноҳо истифода мебаранд. Нақшҳои, ки дар гачкорӣ тирезаву сутун, равзана ва сақф истифода мешаванд: мадохил, качак, баргак, занҷира, тасвири ҷонварон ва дигар нақшҳои хандасию исломӣ мебошанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2.Рӯзиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E091	ҲАЙКАЛТАРОШӢ	Як навъ санъати бадеӣ, ки ба офаридани тандису мучассамаҳо аз филизот, гач, гилу ҷӯб ва санг марбут аст. Ба ҳайси масолеҳ филизҳои алюминий, биринҷӣ, мис, ҷӯян, пӯлод, сангҳои мрамор, хоро, регсанг, базалт ба кор мераванд. Дар гузашта тибқи ақоиди шаръӣ сохтани ҳайкали инсон маъмул набуд. Дар замони шӯравӣ ҳайкалтарошии аврупоӣ тавассути фарҳанги русӣ ба мактаби ҳайкалтарошии тоҷик таъсир пурсамар расонид. Ба ҷуз аз мучассамасозони касбӣ инчунин ҳайкалтарошони ҳаваскор дар байни мардум зиёданд, ки дар ороиши хонаҳо, боғҳо ва кӯдакистонҳо аз ҷӯбу масолеҳи дигар мучассамаҳои хурд месозанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2.Аминов А. Ҳайкалтарошӣ дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 103-110.
E092	ЧАКМАН-ДӢЗӢ, <i>чакманбофӣ</i>	Чакман либоси болоии зимистонаи мардона буда, аз пашми гӯсфанд омода карда мешавад. Ин навъи либос ба чома шабоҳат дошта, беастар мебошад ва каме қушоду дароз дӯхта мешавад. Чакман оби боронро намегузаронад ва дар фасли зимистон бениҳоят гарм мебошад. Тарзи омода намудани чакман чунин аст: пашми гӯсфандро коркард намуда, ресмон мересанд ва онро ба дастгоҳи махусуси бофандагӣ насб намуда, ба рағза бофтаи шуруъ менамоянд. Аз матои рағза чакман, шалворҳои ғафси пашмин, линга, пайтоба, чорукбанд ва аргамчин тайёр мекарданд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Холмуродов З. Чакманбофӣ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.180-183. 2. Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.231.

E093	ҚОРҮББАНДӢ	Қорӯббандӣ хунари маъмулиест, ки дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳури мавҷуд аст. Қорӯбҳо ду хел мешаванд: қорӯби хонарӯбӣ ва нави қорӯби ҳавлирӯбӣ ё кӯчарӯбӣ, дар баъзе минтақаҳо онро <i>қорӯбӣ</i> низ меӯянд. Барои тайёр кардани қорӯб аввал пояҳои ниҳоли расидаи қорӯбро ду-ду ё се-се поя ҷудо намуда, шоҳаҳояшро паҳн карда, бо сим ба тарзи сеҳалқағӣ мебанданд. Сипас дастаи қорӯб баста мешавад. Баъд аз тайёр шудани дастаи қорӯб нӯғҳои зиёдагии онро бо табар ё корд бурида рост мекунанд. Инчунин баъзан барои бозоргир шудани қорӯб онро ранг мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунаҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E094	ҚАЛАМКАШӢ, <i>қаламзанӣ, гулкашӣ</i>	Яке аз қорҳои заҳматгалаб дар омода намудани маҳсулоти гулдӯзӣ қаламзанӣ ва ё тасвири нақшҳо барои ороиши риштаҳои ранга мебошад. Дар ҳар деҳаву маҳалла ва ноҳия бонувони гулдаст, ки маҳорати баланди рассомӣ доранд, ин амалро иҷро мекунанд. Онҳо нақшҳоро дар болои сӯзанӣ, тахтпӯш, болишт, чодари арӯсӣ, куртаҳои гулдӯзӣ, парда ва ғайра тасвир мекунанд ва ранги риштаҳоро худашон интихоб менамоянд. Ба доираи нақшу тасвирҳои бонувони қаламкаш нақшҳои офтоб, мохтоб, ситора, гулҳои гуногун, маҳсусан, лола, баргакҳо, қачақ, муғча, давра, занҷирақ, мавҷи об, хатҳои оба, инчунин тасвири ҷонварон дохил мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2. Исоева – Юнусова, Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979. 3. Рузиев, М. Декоративно–прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E095	ПӢСТКАШӢ	Пӯсткашӣ як навъ хунари анъанавиест, ки ба соҳтану тармими созҳои мусиқии торӣ ва зарбӣ вобаста аст. Пӯсткашӣ дар тармими доира, даф, таблақ, тор, рубоб, ғичақ ба қор меравад. Ба сифати ашӯи хом аз пӯсти ғӯсола, ки нисбат ба пӯсти молҳои хурд мустаҳкамтар аст, истифода мекунанд. Равиши қори пӯсткашӣ чунин аст: пӯстро аз равшану дигар гӯштпораҳо бо қорд тоза карда, оҳақ мепоянд ва мепечонанд. Дар як ҳафта пӯст аз пашм ҷудо мешавад. Онро гирифта, аввал тар карда, сипас ба чамбарак ё саллаи доира мекашанд. Баъзан аз ширешҳо низ истифода мебаранд. Баъди пӯстро кашидан аз дарун халқаҳоро устувор мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Созҳои миллии тоҷик ва хунари сохтаҳои / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Раҳимов Д. Соҳтани созҳои мусиқӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90.

E096	МЕЪМОРӢ, <i>хонасозӣ,</i> <i>иморатсозӣ</i>	Меъморӣ, навъе аз хунарҳои анъанавӣ, ки ба лоихақашӣ, тарҳрезӣ ва сохтмони бинову иншооти гуногун алоқаманд аст. Барои устои меъмор пеш аз ҳама донишони илмҳои ҳандаса ва физика зарур аст. Дар замони муосир меъморӣ суннатӣ бо илми архитектураи нав омехта шуда, тарҳҳои нави иморатҳои замонавиро эҷод карда истодаанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Муқимов Р., Шарипов Н. Меъморӣ //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.611-622. 2.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E097	ПОПУРЗАНИӢ	Хунари бо мошина гулдӯзӣ кардани сӯзанӣ, зардеворӣ, тахтпӯш, болишт, чодари арӯсӣ, парда, куртаву рӯймол ва ғайра. Ҳарчанд, ки дар раванди ин хунар мошинаҳои замонавӣ дӯзандагӣ ба кор мераванд, аммо санъати гулпартоӣ дар маҳсулот хеле ҷолиб ва тибқи суннатҳои гулдӯзӣ сурат мегирад. Кӯкҳои попурзанӣ ба йирмадӯзӣ монанд мебошанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ниёзова М. Вазъи кунунии хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 25-40. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E097	ЧЕВОНСОЗӢ, <i>мебелсозӣ</i>	Чевонсозӣ ба гурӯҳи хунарҳои ҷӯбкорӣ дохил мешавад. Устоҳои чевонсоз аз солҳои пеш ба сохтани чевонҳои хурду калон машғул буданд. Чевонҳоро аз тахтаву фанер, шиша, тунука бо меҳу ширеш месозанд ва бо рангҳои мухталиф пардоз медеҳанд. Ҳоло дар раванди чевонсозӣ асбобҳои барқӣ ҷӯббури истифода мешаванд. Тарҳу нақшаи чевонҳо низ замонавӣ ва ба мисли чевонҳои корхонавӣ шудаанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.ХолмуродовЗ.,Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E098	СУРМА-ТАЙӢРКУНИӢ, <i>сурмапазӣ</i>	Сурма яке аз маҳсулоти ороишии занона буда, онро барои ба чашм молидан истифода мебаранд. Сурма-ро бештар аз равғани гов омода менамоянд. Тарзи омода намудани он чунин аст: равғани говро дар зарфи сирдор хунук мекунанд ва мобайни равғани хунуқшуда пахтаро пилик намуда, мегузоранд. Сипас пилтаро оташ зада, дар болои он зарф боз косаи дигари сирдорро пӯшонида мемонанд. Оташи афрӯхта, майда сӯхта мегирад. Баъд аз сӯхта тамои шуданаш ҳамаи дудҳои чамъшударо бо қоғазӣ саҳт тарошида, ба зарфи шишагӣ мегиранд.	2018	Саросари кишвар	Нимфаъол	1.Искандарзода М. Зебу зина-ти арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Шарипов Н. Сурма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 355-356.

E099	БАНДЗАНИ , <i>чинибандзани</i> , <i>қадоқгарӣ</i>	Бандзани хунари анъанавӣ буда, вазифаи устои <i>бандзан</i> таъмири асбобҳои гуногуни аз чӯб сохташудаи рӯзгор аз қабилӣ табақ, қошук, дастаи бела каланд ва ҳатто чойнику дег низ мебошад. Барои бандзани усто аз тунука ва меҳи майда истифода мебаранд. Асбобҳои зарурӣ дар ин кор болғаи одӣ, болғаи чубӣ ва анбӯр мебошанд. Чойи қафидаи табақ ё умуман ҳама гуна ашёи чубӣ бо миқдори муайяни тунука пушонидани, канораҳои он бо меҳи майда зич қўфта мешаванд. Аммо чумаки шикастаи чойникуро бо ширеш маҳкам мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъл	1.Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунароҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E100	ҚАННОДӢ , <i>қандпазӣ</i>	Қаннодӣ яке аз хунароҳои суннатӣ тоҷикон ба шумор меравад. Қаннодон ё қандпазон дар гузашта бо истифода аз шакару асал, шириниҳои ангурию тутӣ, меваҳои хушк ва ғайра қандҳо тайёр менамуданд. Ҳоло маҳсулоти корхонавӣ барои истеҳсоли қанду шириниҳо бештар ба кор мераванд. Қаннодони тоҷик бештар набот, қандалот, парварда ва анвои халво истеҳсол мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1.Холмуродов З. Қаннодӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 183-187. 2.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
E101	МАҲСИДӢ	Маҳсидӯзӣ хунари анъанавӣ буда, то ба имрӯз идома дорад. Масҳӣ пойафзори марбут ба фаслҳои сарди сол буда, навҳои занонаву мардона дорад. Масҳиро одатан аз болои пайтоба ё чӯрбӯҳо бо кафш ё калӯш мепӯшанд ва дар даруни хона бо масҳӣ мегарданд. Масҳӣ аз қисмҳои соқ, сарӣ, тағ ва дастак иборат мебошад. Соқи масҳиро аз чарми гӯсфанд ва қисмҳои сариву тағи онро аз чарми гов медӯзанд. Масҳӣ низ мисли кафшу мӯза дар қолибҳои чӯбин тайёр мешаванд, ки қолибҳои чапу рост аз ҳам фарқ доранд.	2018	Хучанд, Истарав-шан	Нимфаъл	1. Пойафзордӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 164-165. 2. Раҳимов, Д. Касбу хунароҳои анъанавӣ тоҷикон. – Д., 2014. – С. 43-46.
E102	ШИҒБАНДӢ , <i>шиғсозӣ</i> , <i>шиғбофӣ</i>	Шиғбандӣ хунари мардона буда, бо истифода аз навдаи тари дарахтони сафедор, бед ё найчӯб (қамиш) ва бандҳо бофта мешавад. Шиғро бештар дар деҳот барои маҳкам намудани гирди ҳавлӣ, ҳаёта (ҳота), полез, ҳели гӯсфандон, барои маҳкам намудани гирди дарахтони чавоне, ки берун аз ҳавлӣ шинонда мешавад, мебофанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1.Раҳимов Д. Деворзани // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.322-323.

E103	ЧЕЛАКДҶҶЗӢ	Дӯхтани як навъи либоси суннатии болопӯши мардона мебошад, ки аз сатин, беқасаб ва тик дӯхта мешавад. Шаклан, ба чома монанд аст, аммо дар дарунаш пахта намегузоранд. Челак аз абраву астар иборат аст, баъзеҳо астар намегузоранд. Абраашро ба 6 қисм пора мекунад. Қисми болоии байни паҳлӯҳои рости чапро рост бурида, ба зери бағал ду қулфаки мураббаъшакл мечаспонанд. Ба ду нӯги гиребон аз риштаи пахтагӣ ё абрешимӣ камарча меҷӯзанд, ки дар сари сина воқеъ гашта, вазифаи тугмаро иҷро мекунад. Гиребони челакро бо бараш яклухт монанди чома бурида мечаспонанд.	2018	Сӯғду Хатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E104	ХОТАМКОРӢ, <i>хотамбандӣ</i>	Хунари аз дандони фил, устухони уштур, ва ё чӯб кандакорӣ ва нақшу нигор кардан; ороиши маснуоти гуногун ва девори иморатҳо бо тасвири ва нақшу нигоре, ки аз порчаҳои мрамор, хиштҳои сирдор, шиша, салаф, устухон, филиз, чӯб ва ғ. сохта шудааст. Амали хотамкорӣ аз кандани замина ба андозаю шакли хотам ва ба кома (чӯяк)-и ҳосилшуда насб кардани хотам бо ширеш, сирешим ва ғ. иборат аст. Дар хотамкорӣ, асосан, филизкӯбӣ (филиз бо филиз), интарсия (чӯб бо чӯб) ва санг бо дигар санг маъмул аст. Бо ин хунари чорчӯбаҳо, дастаи корд, соҳҳои мусиқӣ, армуғон ва ғайра ороиш дода мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., Д., 2003.
E105	ЧАМОЛАК-БОФӢ, <i>кокулбофӣ</i>	Як навъ хунари занона мебошад, ки ба сохтани афзори ороиши мӯйи духтарону бонувон марбут аст. Чамолак ва пӯпакҳояш аз риштаҳои абрешимии сиёҳ бофта шуда, бо қуббаҳои нуқрагини сепоя оро дода мешавад. Чамолакхоро барои духтарон ва арӯсон асосан аз риштаи пахтагӣ тайёр карда, онро бо муҳраҳои гарди ҳазина зинат дода, бо абрешимҳои ранга пӯпакҳо тайёр карда, ороиш медиҳанд. Чамолак дар Бадахшон бо номи <i>печак</i> маъмул аст, ки танҳо бо ранги сурх омода карда мешавад. Чамолакро дар лаҳҷаи баъзе минтақаҳои Тоҷикистон <i>ҷумолак</i> , <i>кокул</i> , <i>чичибог</i> , <i>калбиш</i> низ ном мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ниёзова М. Суннатҳои мӯйбофӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 132-143. 2. Турсунова Т. Суннати мӯйбофии мардуми тоҷик. // Номаи пажӯҳиш-гоҳ. – Д., 2006 – №13-14. 3. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.153-157.

E106	МУҲРАКАШӢ, <i>муҳрабофӣ</i>	Муҳракашӣ хунари нозуку мураккаб аст, ки зеҳну дидаи устувор ва сабру тоқат меҳодад. Асосан бонувон ба хунари муҳракашӣ машғуланд. Онҳо анвои ҳамели муҳраҳоро ҳам барои фуруш ва ҳам барои намоишҳо омода месозанд. Анвои муҳраҳо: хафабанд, гарди хазина, чела – гарданбанд, дастпона, гӯшвор, дастбанд. Пешовезҳои калон бо муҳраҳои сершумор ва истифодаи 56 сӯзан таҳия мешавад. Хафабандҳо ва челаҳо бо 32 сӯзан ва риштаҳо муҳракашӣ мешаванд. Риштаҳо саҳт буда, аз сӯроҳии ҳар як муҳра аз 1 то 5 тори ришта мегузарад. Муҳраҳоро арӯсон, чавондухтарон дар чашну маросимҳои хурсандӣ ба гардан меовезанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунаҳои бонувони шаҳриҳои Бохтару Леваконт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С.21-26.
E107	ШИКОР, <i>шикорчиғӣ</i>	Шугл ва яке аз воситаҳои дарёфти гизо ва рӯзгузаронии мардум. Дар кӯҳистони кишвар ҷонварони гуногуни сайдшаванда: бузи кӯҳӣ, нахир, оху, хирс, суғур, рубоҳ, гург, заргӯш, саги обӣ, кабк, бедона ва ғайра зиндагӣ мекунанд, ки шикорчиён онҳоро шикор намуда, маҳсулоти онҳо – гӯшт, тухм ва пӯсту равшаншонро гирифта, бо мақсадҳои мухталиф истифода мекунанд. Шикори гурӯҳиро шикори ҳалқия, ҳалқашикор ё қанаргашикор меноманд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Д., 2015. 2. Раҳимов Д., Аламшоев Қ., Шарипов Н. Шикор // Доғишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 713-725.
E108	ЗАРҲАЛКОРӢ <i>тиллокорӣ, тазҳиб</i>	Тазҳиб – навъе аз санъати тасвирӣ аст, ки дар байни тоҷикон онро зарҳалкорӣ ва тиллокорӣ меноманд. Бо ин навъи рассомӣ девору сутунҳо, сақфи қасрҳо ва хонаҳо ороиш дода мешаванд. Масалан, дар Маҷмааи фарҳангӣ-фароғатии «Кохи Наврӯз» толоҳи бошукӯҳи «Зарандуд» яке аз калонтарин толоҳҳо ба ҳисоб меравад, бо усули тиллокорӣ оро ёфтааст. Санъати тазҳиб инчунин дар гузашта дар миниатюранигорӣ ва ороиши китобҳои дастхат истифода мешуд. Махсусан, дар китоби муқаддаси Қуръон ҳошияҳо бо гулҳои ислмӣ ва зарҳалкорӣ зинат меоданд. Баъзан дар кундалнигорӣ ҳам аз усули тазҳиб истифода мешавад.	2022	Душанбе, Хучанд, Истаравшан	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Санъати мардумии Тоҷикистон (хунари анъанавӣ). – Д., 2011.

E109	ПАНЧАРАСОЗӢ	Яке аз хунарҳои марбут ба коркарди металлҳо. Панчараҳоро аз сими гафс, арматура, лӯлаҳо ва оҳанҳои гуногун тавассути кафшер кардан месозанд. Панчараҳо ба ҳайси девор дар атрофи ҳавлӣ, киштзорҳо, канори роҳҳо ва аз ду тарафи поймонакҳо сохта ва насб карда мешаванд. Дар тирезаву равзанҳо ва қисман дару дарвозаҳо ҳам аз панчараҳо истифода бурда мешаванд. Устоҳои панчарасоз панчараҳоро бо нақшу нигорҳои ислимӣ, ҳандасӣ ва баъзан бо тасвири чонварон ороиш медиҳанд.	2022	Саросари кишвар	Фаъол	Ӣ.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E110	ТОҚЧАКОРӢ, <i>тоқчасозӣ</i>	Тоқчақорӣ ҳунари марбут ба гачқорӣ мебошад, ки дар сохтани қисми даруни иморат, дар сохтани тоқчаҳо ба қор меравад. Тоқча ба мисли тирезаи бешишаи баста буда, дар он барои гузоштани косаву табақ, чойнику пиёла ва дигар ашё рафҳо сохта мешавад. Тоқчаро бо тахта дар танай девор сохта, бо гач ороиш медиҳанд.	2022	Хучанд, Истаравшан	Фаъол	Ӣ.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E111	ОИНАБАНДӢ, <i>ойнақорӣ</i>	Навъе аз ҳунари ороишӣ дар соҳаи меъморӣ. Устоҳо онро бештар дар оро додани деворҳо, сақф ва ғоҳе сутунҳои даруни хона истифода мебаранд. Нахуст ойнаҳоро маъмулан чоркунҷа ва дар чойи дарқорӣ ба андозаи матлуб бурида, омода месозанд. Пеш аз ойначаҳоро часпонидан девору дигар чойҳоро гач мемоланд ва ҳанӯз гач саҳт нашуда ойнаҳоро ба болои гач насб мекунанд. Пас аз хушк шудани гач ва устувор шудани ойначаҳо бо латтаи намдор рӯйи ойначаҳоро пок менамоянд. Намунаи беҳтарини ин ҳунар дар ороиши толори ойнақории Кохи Наврӯзи шаҳри Душанбе ба назар мерасад.	2023	Душанбе, Хучанд, Истаравшан	Фаъол	Ӣ.Ойнақорӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1984. – Ҷилди 5. – С. 307.

E112	ОҶАКПАЗӢ	<p>ОҶак моддаи истехсолшуда аз оҶаксанг мебошад, ки онро бо роҳи пухтан дар хумдон ба даст меоранд. Ҷар як хумдон 4-7 метр жарфӣ дошта, лӯлашакл дар замин канда шудаанд. Диаметри даҳони хумдон тақрибан 5 метр мебошад. Хумдонҳо дар якбараи баландӣ канда шуда, аз поён як дарича (ба қавли мардуми деҳа – дарбача) дорад. Дар таги хумдон аввал сӯзишворӣ – балонҳои кӯҳнаи мошинҳо ва ё ихроҷи ҷувозхонаҳоро мегузоранд ва аз болои он сангҳои сафеди оҶакиро мерезанд. Сӯзишвориро оташ мезананд ва он якҷайл сӯхтан мегирад. Дар натиҷаи гармии зиёд оҶанксангҳо кафида, мешукуфанд – яъне ба хокаи сафед табдил меёбанд. Пас аз 5 шабуруз оташро қатъ мекунанд ва як шабурузи дигар мунтазир мешаванд, то ки оҶакҳо сард шаванд. ОҶакҳои ҳосилшударо аз тариқи дарича ворид шуда, ба халтаҳо меандозанд.</p>	2023	н. Хуросон	Фаъол	<p>1. Ҷанобилов М. ОҶаксанг // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., Ҷ. 5. – С. 430.</p>
------	----------	--	------	------------	-------	---

БАҲШИ 6. ХҶҶОҚҶОИ АНЪАНАВӢ (F000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли гу-стариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
F001	АТОЛА, <i>отала,</i> <i>атала</i>	Таоми субҳонаи тоҷикон, ки аз орд, шир, об, равған намак тайёр мешавад. Атола таоми парҳезӣ, таботатӣ, осонҳазм аст. Атола навъҳои ба қанд, сафедак, ширӣ, равғанӣ, кочӣ, гӯшти чормағзӣ, зира-отала, атолаи нахӯдӣ низ дорад. Дар баъзе навоҳии кишвар оши буридаро низ <i>отала</i> меноманд. Атолаи гӯштин хӯроки субҳгоҳӣ буда, аз гӯшти гов, орд, шир ва равғани зард тайёр карда мешавад. Онро бештар дар фасли зимистон ва моҳи шарифи Рамазон истеъмол мекунанд. Атолаи ба қандро аз орд, намак, равған, қандоб тайёр мекунанд. Ордро дар равған сурх намуда, баъдан маҳлули қандро бо каме намак ба орди сурхшуда кам-кам мерезанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Таомҳои ширӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225-227. 2. Муҳаммадиев, Ҳ. Атола // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 80.
F002	КАБОБ, <i>гӯштбирён,</i> <i>ҷарқӯб</i>	Аз маъмултарин хӯроқҳои тоҷикӣ буда, онро аз гӯшти гов, гӯсфанд ва ё буз тайёр мекунанд. Гӯштро пора карда намак пошида, ду-се соат дар ҷойи сард нигоҳ медоранд, сипас онро дар равғани дунба ё равғани растанӣ бирён мекунанд. Дар бисёр ҳолатҳо ба он ҷарбу, дилу ҷигар ва гурдаи хайвонҳои мазкурро низ илова мекунанд. Ба он каме об, пиёз, помидор ва адвӣти бештар андохта, бугпаз мекунанд. Аз гӯшти барра низ кабоб мепазанд, ки онро барракабоб меноманд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджикӣ Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992.
F003	БАТ	Як навъ ҳалвост, аз орд, талқони тут ва равғани зард таҳия мешавад. Баъзан ба он шакар низ илова мекунанд. Бат аз хӯришҳои идонаи айёми фарорасии Наврӯз мебошад. Аз номи он гирифта, арафаи ҷашни Наврӯз дар баъзе навоҳии Бадахшон «Бат-айём» меноманд.	2016	Бадахшон	Фаъл	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. – Хоруғ, 2003. – С. 23. 2. Бат // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ҷ.4.

F004	БЕДОНАБИРЁН, <i>бедонакабоб, бедонашӯрбо</i>	Бедонаро ба оби чӯш андохта, тоза карда, шуста, андаруни намакоб 1-2 дақиқа нигоҳ медоранд, равғану лиму молида, зира ва мурч пошида, дар равғани доғ мепазанд. Хӯроки серғизо, лаззатбахш аст. Аз гӯшти бедона шӯрбо ҳам мепазанд (ниг <i>шӯрбо</i>).	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Бедонакабоб // <i>Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ</i> . – Д., 1988. – С. 127.
F005	БАВУРСОҚ, <i>бугурсоқ</i>	Бавурсоқ як навъи хӯроки хаамири анъанавӣ буда, дар байни халқҳои ҳамсоя низ маъруф аст. Онро қариб дар хама ноҳияҳои ҷумҳури мепазанд, аммо номҳои гуногун дорад. Хаамири онро чунин тайёр мекунанд: 1 литр ширро бо 1 пиёла равған, каме намак, ё мувофиқи таъби шакар омехта, пасон пиёзро майда реза карда, ҳамроҳ менамоянд. Сипас ба он орд ва каме маҳлули ковоккунанда андохта, на саҳту на мулоим шӯрида, дам медиҳанд, то хаамир расад. Баъди расидани хаамир зуволча гирифта, бо тирак рост карда, ба шакли чоркунча бурида, ба равғани тафсон меандозанд, баъди пухтанаш бавурсоқ ба табақҳо мекашанд. Дар баъзе ноҳияҳои кишвар бонувон бавурсоқро дар иду маросимҳои ҳамаҷониб истифода мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳмонӣ Р., <i>Бугурсоқ // Дошинономаи фарҳанги мардуми тоҷик</i> . – Д., 2016. – Ҷ.1. – С.183-184.
F006	ТУНУКЧАИ ДЕГӢ	Тунукчаи деғӣ хӯроки қадимии мардуми вилояти Суғд ба шумор меравад. Дар зарфи равғандор гӯшт, пиёз, помидори майда резакардашударо зирбонда, қариби омода шудани зербак каме намак пошида баъдан дар табақча гирифта мекунанд. Сипас аз орд, об ва каме намак хаамири тунукчаи деғинро муътадил шӯрида, муддате дам медиҳанд ва баъдан ба мисли зуволчи манту тунук карда, дар шакли чоркунча мебуранд. Дар деғи тафсон каме равған молида, тағу рӯи тунукчаро пухта, ба он каме қимаи зирбонидашударо андохта ва хаамири дигарро ба болояш мегузоранд. Баъдан дар деғ каме равған молида, паҳлуи зуволчи нопухтаро мепазанд.	2020	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Каримова Г. <i>Чанд суҳан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик</i> . Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 134-135.

F007	БОИМҶОН-БИРЁН, <i>бодинҷонбирён</i>	Боидинҷони расидаро шуста, реза карда, намак, орд, пошида, дар равған бирён мекунанд, бо пиёзи резаи тафдода қабат андар қабат мегузоранд, хамираи помидор ҳамроҳ карда мечӯшонанд. Тарзи дигари таҳияи он: дар деги равғандор бодинҷонро бо картошка, пиёз ва гӯшт реза карда, бирён мекунанд. Мувофиқи таъб мурч меандозанд. Аз боимҷон шӯрбо ҳам мепазанд, ки он маъмулан бо фатири қад-қад дар табақи чӯбӣ истеъмол мешавад (ниг <i>шӯрбо</i>).	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бодинҷонбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.112. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 105.
F008	МОШТОР	Пиёз, сабзӣ, картошка, помидор, қаламфури булғориро хурд-хурд реза карда, дар равғани тафсон андохта, бирён мекунанд. Баъд аз зирбонидан каме зираворӣ, як коса мош ва об андохта мечӯшонанд. Мошро баробари об меандозанд, ки сабзавот пеш аз мош пухта об нашавад. То пухтани хӯрок зуволлаи угроро аз об, намак, тухм ва орд омода карда, борик-борик бурида тайёр мекунанд. Ҳангоме ки маҳсулоти хӯрок мепазад, зуволлаи угроро андохта, 10-15 дақиқаи дигар мечӯшонанд. Хӯроки мошторро дар коса бардошта, мувофиқи завқи истеъмолкунанда бо чакка ва кабӯдӣ тановул менамоянд.	2020	Исфара	Фаъол	1. Каримова Г. Чанд суҳан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 145.
F009	МУРАББО	Навъе аз ширинии анъанавӣ, ки аз меваҳо, сабзавот бо иловаи шакар дар оташи паст пухта мешавад. Маъмулан, мурабборо аз олуча, бихӣ, зардолу, шафтолу, себ, нок, сабзӣ, гелос, анҷир, марминҷон ва дигар меваҳою буттамеваҳо тайёр мекунанд. Тарзи бидуни ҷӯшонидану пухтани мураббо низ роиҷ аст. Масалан, мураббо аз барги гул ё марминҷонро бо иловаи шакар бидуни пухтан низ омода мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дас-тархон. – Д., 1992. 2. Мураббо // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 152-153.

F010	СИРКО, <i>ғўраоб</i>	Оби ангурро чабида, дар зарфҳо гирифта, боляшро бо дока пӯшонида, дар ҳавои муътадил мегузоранд. Оби ангур ба чӯш омада, бухораш мебарояд ва баъди ду ҳафта ором шуда, таҳшин мешавад. Онро полонида, дар шишаҳо мегиранд ва бо таомҳои серғизову равғанин истеъмол мекунанд. Сиркоро ба газакӯ хӯришҳои гиёҳӣ низ ҳамроҳ мекунанд, ки хеле хушхӯр мешавад. Сирко барои ҳазм кардани таомҳо кумак мерасонад.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Сирко // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ.7. – С.5. 2. Ғўраоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 219.
F011	СУМАНАК, <i>сумалак</i>	Як навъ ҳалвои рамзнокӣ баҳорӣ, ки хосси Наврӯз буда, аз шираи майсаи гандум, равған ва орд пухта мешавад. Гандумро шуста, дар табақҳо месабзонанд. Сипас гандуми онро дар охӯрча кӯфта, ширааш ро мегиранд ва онро полонида, ба дег меандозанд. Маҳсулоти суманакро дар дег 8-10 соат меҷӯшонанд ва бо кафгир ё кафча кофта меистанд. Суманак навъҳои дегӣ, танӯрӣ, атолагӣ ва бирёнӣ дорад	2013	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Раҳимов, Д. Нигоҳе ба чашми миллии ва оинҳои суннати тоҷикон. – Д., 2011. 2.Суманакпай // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 87.
F012	ПАНИР, <i>панири хонагӣ</i>	Маҳсулоти хӯрокиест, ки аз шир тайёр мешавад. Тақриби он аз сафедаву равған ва моддаҳои минералӣ гандум буда, барои тандурустӣ судманд аст. Панирро аз шири гов, гӯсфанд ва буз тайёр мекунанд. Ба шири пухташуда, панирмоя меандозанд ва мисли чурғот мехобонанд, ки он баста мешавад. Аз ҳама бештар панир аз шири буз нофеътар аст. Ҳоло панирро дар хонаҳо кам истеҳсол мекунанд, бештар навъҳои корхонаӣ дар истеъмол аст.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, Лахш	Камфаъол	1.Раҳимӣ Д. Баъзе аз таомҳои мардуми чорводор // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. – С. 150-154. 2. Панир // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 107.
F013	ЧАГАЛДАК, <i>сузма, қўйма</i>	Як навъ аз хӯрокии хамаири анъанавии тоҷикон, ки хамаири аз орди гандум, тухм ва намақоб суст шӯрида мешавад. Пас аз таҳияи хамаири ба он кабудиро реша карда меандозанд ва дар равған бирён мекунанд. Он дар айёми иду маърақаҳо бештар таҳия мегардад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Шарипов Н. Чагалдак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 589. 2. Чагалдак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 222.

F014	ҶАЛВОИ ТАР	Яке аз ҳалвоҳои маъмули тоҷикӣ. Онро аз орди гандум, рағғани зард ё дунба ва шакар мепазанд. Усули таҳияи он чунин мебошад: орди гандуми бехтаро то хурмоиранг шуданаш дар рағған таф медиҳанд. Шарбати қандро алоҳида тайёр мекунанд ба болои орди бирён рехта, якҷайл меомезанд. Пас аз 5-7 дақиқа ҳалвои тарро аз болои оташ гирифта, боз як бори дигар хуб меомезанд. Онро дар гармиаш ба табақчаҳои чуқур кашида, баъди хунук шуданаш ба шакли мураббаъ мебуранд. Ба рӯи ҳалвои тар барои хушхӯр шуданаш мағзи кӯфтаи писта, чормағз ё бодомро мепозанд.	2014	Водиҳои Ҷисору Рашт, вилояти Хатлон	Ҷаъол	1. Ҷалвои тар // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 224. 2. Раҳимов, – Д., Холмуродов, 3. Хунари ҳалвогарии тоҷикон. // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 40-46.
F015	КАЛЛАПОЧА	Ин навъи хӯрокро аз калла, пойхо ва шикамбаи буз, гӯсфанд ва гов тайёр мекунанд. Онҳоро тоза карда, шуста, реза карда, дар деги об якҷанд соат мечӯшонанд. Ба деги он намак, пиёзу сабзичот низ ҳамроҳ мекунанд, то ки хушмаза шавад. Каллапача-ро гармогарм ва низ сард карда, истеъмол мекунанд. Маҳсулоти тайёршударо бо нахӯд, картошка, сабзӣ ва пиёз дар рағған зирбонида, каме об меандозанд ва як навъ кабоб низ мепазанд.	2014	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Каллапача // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 231.
F016	ХОЧБИРЁН, <i>қорчбирён, занбурӯғбирён</i>	Як намуди хӯроки суннатӣ. Дар деги рағғандор занбурӯғ (хоч), намак ва баъзе адвиеҳои хуштамъкунандаро андохта, бирён мекунанд. Баъзе навъҳои занбурӯғро аввал дар об 10-15 дақиқа мечӯшонанд, сипас бирён мекунанд. Занбурӯғро ба тарзи дампаз, сиккабоб ва шӯрбоғӣ низ таҳия мекунанд. Барои зимистон занбурӯғҳоро дар сиркову намак мехобонанд, ё реза карда, мехушконанд.	2014	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджикӣ Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Занбурӯғ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 121-123.
F017	ШҶЛАИ ҶАВАРӢ, <i>ҷаварӣ, ҷиварӣ, шулаи кӯча</i>	Шулаи ҷаварӣ дар маросимҳои шодиву нишот ҳамчун таоми сабуки саридастӣ пухта мешавад. Пиёзу сабзӣро хурд реза намуда, дар рағғани доғ мезирбонанд. Баъдан ба қадри зарурӣ об рехта, тахминан 20-25 дақиқа мечӯшонанд. Баробари оби хунук андохтан ҷавариву мошро низ меандозанд. Дар оташи паст чи қадаре пухта шавад, ҳамон қадар хушмаза ва ширадор мешавад.	2020	Вилояти Суғд	Ҷаъол	1. Каримова Г. Чанд суҳан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Кони-бодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 147.

F018	МУРҒБИРЁН, <i>мурғкабоб, тобағӣ, табака</i>	Яке аз хӯрокҳои маъруф. Қаблан гӯшти мурғро пора карда, бо сирко, сирпиёз, мурчу зираворӣ омехта, дар зарфе рӯяшро пӯшонид, 5-7 соат мехобонанд. Сипас онро дар равғани растани бирён мекунанд. Як навъи мурғбирёни машҳурро тобағӣ (табака) меноманд, ки он дар равғани тоба пухта мешавад. Ба болои гӯшти мурғ оҳани вазнину ҳамворро мегузоранд, то ки ба мағзи гӯшт равған даромада, нағз пазад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2.Мурғкабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгор-дорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 3.Мурғбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 130.
F019	ЛҶБИЁОБА, <i>лубиова</i>	Як навъе аз шӯрбо, ки махсус бо лӯбиёи сурх, гӯшт ва пиёзу картошка пухта мешавад. Аввал дар дег равғанро омехта карда, гӯшту пиёзро нағзакак бирён мекунанд. Баъдан картошкарро ҳалқа-ҳалқа реза карда ба дег меандозанд. Намак илова карда, обро омехта мекунанд. Лӯбиёи қаблан сурҳакро се-чор соат тар мекунанд. Таом як бор чӯшид ба он лӯбиёро ҳамроҳ мекунанд. Лӯбиёобаро дар табақ ё коса кашид, ба болояш кабӯдӣ мерезанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардуми водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2019. – С. 132
F020	ҒҶЛУНҒОБ, <i>зардолуб</i>	Ғӯлунғобро аз навъи қоқи зардолуи ширин ва нордон тайёр мекунанд. Зардолуқокро бо оби ширгарм тоза шуста, ба зарф андохта болояш оби чӯш мерезанд, даҳони зарфро мепӯшонанд, аз шом то субҳ нигоҳ медоранд. Баъзан ба он меваҳои хушки дигар, мисли олуҷа, олуболу ва себи хушкро низ илова мекунанд. Он нӯшокии айёми наврӯзӣ буда, хусусияти шифой дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ғӯлунғоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.219. 2.Ғӯлунғоб // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.109.
F021	КАДУБИРЁН, <i>гӯшткаду</i>	Навъе аз хӯроқи маъруфи парҳезӣ. Аз каду, намак, пиёз ва равған тайёр карда мешавад. Баъзан ба он картошкарро реза карда, ҳамроҳ мекунанд. Масолеҳи мазкурро омода карда, дар равған бирён менамоянд ва ба табақ кашид, ба болояш каме сабзичот ё пиёзи сафедро реза карда, мепоянд. Дар Бадахшон онро гӯшткаду меноманд, ки он аз гӯшту каду пухта мешавад. Гӯштро бо каду дар равған бирён мекунанд. Баъд аз нағзакак таф додан ба миқдори муайян об мерезанд. Сипас 15 дақиқа дам мепартоянд, ки таом ҳалиму мулоим гардад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Кадубирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 128. 2.Кадубирён // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. - Д., 2016. – С. 109. 3. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F022	ТАПУН	Як навъ кулчаи анъанавии мардуми қўҳистон, ки онро “хўроки чўпонӣ” низ ном мебаранд. Чўпонон ҳангоми дар айлоқ нигоҳубини чорво ин навъи нонро бештар мепазанд. Барои пухтани он тобаи махсусе истифода мешавад, ки сарпӯши он ба мисли зарфи кўлчапазӣ буда, иловатан дар дегдонҳои чўпонӣ нақши сарпушро низ иҷро менамояд. Барои омода кардани кулчаи тапун чунин маҳсулот лозим аст: саршир (қаймоқ), равғани маска, хамирмоя, шакар, каме равғани растанӣ ва ду коса орд. Ҳамаи ин маҳсулотро омехта намуда, болои тобаи кулчапазӣ тунук менамоянд, сипас бо сарпӯш болошро мепӯшонанд. Пас аз он дар дохили оташи боқимонда ва ё лахчаи танӯр онро мегузоранд. Вобаста ба ҳарорати гармӣ, баъд аз 15-20 дақиқа тобаро аз танӯр мегиранд, он ба худ ранги сурхчаро мегирад. Маъмулан чўпонҳо ба ҷои танур аз оташдонҳои махсусе, ки ё аз тобасанҳо ва ё дар паҳлуи ягон баландӣ сохта шудааст, истифода мебаранд.	2020	Қўҳистони Мастчоҳ	Фаъол	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қўҳистони Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F023	КАБОБИ ТОКӢ	Аз ҷумлаи ғизои суннатӣ мебошад, ки масолеҳаш гӯшти кўфтаи гўсфанд ё гов, навбарги тоқ, пиёз ва помидор буда, дар равғани растанӣ пухта мешавад. Кабоби токиро дар оши палав низ меандозанд, ки онро палави тоқӣ меноманд. Баргҳои тоқро дар аввали баҳор дар бонкаҳо дар намаку сирко барои фасли зимистон низ мехобонанд.	2014	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1.Кабоби тоқӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгор-дорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F024	СИХКАБОБ, <i>шашилик</i>	Хўроки маъруф, ки аз гӯшти гов, гўсфанд, буз, мурғ ва баъзан моҳӣ бо иловаи баъзе сабзавот ва адвийет дар гармии оташ пухта мешавад. Маҳсулотро қаблан дар сиркову зираворӣ хобонида, сипас ба сихҳо мегузаронанд ва дар лахчаи оташи ангишт, чўби арча ва дигар гуна ҳезумҳо мепазанд. Сихкабоб навъҳои пора-пора, кўбида, чигаркабоб, тахтача, лўла ва чўпонӣ дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Сихкабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 230.

F025	ДАМЛАМА, <i>димлама</i>	Яке аз намудҳои хӯроки парҳезӣ, ки аз анвои сабзавот: карам, картошка, пиёз, сабзӣ, шалғам, каду, боимҷон, сир, гашниҷу шибит ва думба, гӯшти равғанноки гов ё гӯсфанд дар оташи паст бугпаз мешавад. Ҳамаи масолеҳро калон-калон пора карда, дар дег қабат ба қабат меандозанд ва ба он намаку зираворӣ илова намуда, сарпӯши дегро мепӯшонанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Дамлама // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 119.
F026	ТАНҶҮРКАБОБ <i>кабоби танҷӯрӣ, тандуркабоб</i>	Кабобе, ки маъмулан аз гӯшти гӯсфанд, баъзан аз гӯшти гову буз ва мурғ дар танҷӯр пухта мешавад. Он дар танҷӯри заминӣ таҳия мегардад. Гӯштро қаблан мурҷу намак ва зираворӣ пошида, чанд соат дам медиҳанд. Ба танҷӯр барои хушбӯӣ ва хуштаъмии кабоб ҳезуми бурс ё арча ва гиёҳҳои хушбӯӣ меандозанд . Сипас пораҳои нисбатан калони гӯштҳоро дар симу чангақҳо овезон карда, даҳони танҷӯрро бо латтаи тар ва сарпӯш маҳкам менамоянд. Баъзан аз болои латта лой молида, танҷӯрро сарбаста месозанд, то ки гӯшт дар буғи танҷӯр пазад.	2014	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Кабоби танҷӯрӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 2. Шарипов, Н. Танҷӯркабоб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 429. Тандуркабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 228.
F027	ОШИ ТУППА, <i>оталаи туппа, туппакашак</i>	Навъе аз хӯроки тоҷикӣ, ки пораҳои хаамири обпаз ва зирбаку сабзичот иборат аст. Хаамири туппаро варақ-варақ бурида, ба оби дег андохта мечӯшонанд. Сипас ба табақҳо кашида, ба болояш зирбакро мерезанд. Зирбак аз картошка, гӯшту пиёз ва помидор иборат буда, онҳоро хурд реза намуда, дар равған бирён мекунанд. Ин таом бо сабзичот, чакка ва қаламфур истеъмол карда мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Оши туппа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 160-161. 3. Хӯрокҳои хаамирӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 219-223.
F028	ҶМОЧ, <i>оши ҷмоч, омоч, амоч</i>	Навъе аз хӯроки қадимаи маросимии тоҷикӣ. Он аз резаҳои хаамири орди гандум, равған ва шир тайёр карда мешавад. Навъи ҷмочи ба каду низ маъмул аст. Онро миёни мардум ҳангоми бемориҳои зуком, таваллуди фарзанд ва дар баъзе маҳалҳо дар маросими <i>мушқилкушо</i> пухта, тановул мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Оши ҷмоч // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 163-164. 2. Ҷмоч // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 219.

F029	ТУШБЕРА, <i>тушберашӯрбо,</i> <i>барак</i>	Тарзи таҳияи тушбера ба манту монанд мебошад. Тафовут дар он аст, ки хамираш аз манту хурдтар ва маҳсулоти дарунаш низ камтар буда, шакли печонданаш фарқ мекунад. Хаамири манту дар буг, аммо тушбера дар даруни шӯрбо пухта мешавад. Зуволаи тушбераро ба мисли хаамири манту тунук намуда, бо корд ба шакли чоркунча мебуранд ва қимаи гӯшт, пиёз ва зиравориро ба дарунаш гузошта, сараввал секунҷа ва баъдар аз ду гӯшакаш гирифта, ба ҳам меҷаспонанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тушбера // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 191. 2. Тушберашӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 479. Тушбера // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 221.
F030	ОРДОБ, <i>ордбирён,</i> <i>гардсӯз,</i> <i>ҳадир</i>	Ордоб ё ордбирён хӯроки сабуки субҳона аст. Таркиби он аз орд, шир ва равған иборат мебошад. Тарзи омода кардани чунин мебошад: дар деги оташаш муътадил ба миқдори як пиёла равғани доғкардашуда андохта, ба он се қошуқи калон орд илова намуда, то сурх шудани дар оташ пухта мешавад. Пас аз сурх шудани гард ба он оби хунук андохта гардашро шикаста ба чӯш меоваранд. Баъди чӯш омадани он шир илова намуда, боз чӯшонда мешавад. Ордобро бо равғанҳои пахта ва зағир омода мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шарипов, Н. Ордбирён // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 129. 2. Ордбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 227.
F031	УГРО, <i>оши бурида</i>	Таоми маъмулии тоҷик, аз хаамири нафис буридашуда, об, гӯшт, пиёз, равған ва адвӣёт таркиб меёбад. Хаамири угро аз об, намак, орд ва як дона тухм шӯрида мешавад. Зуволаи омодашударо 15-20 дақиқа дам медиҳанд. Баъдан хаамиро бо тирак тунук намуда дар болои тахта бо корди маҳсули ошбӯр ба мисли торҳои ришта мебуранд. Сипас хаамири ришта-риштаро дар деги чӯшидаистода андохта, бо қошуқи чӯбӣ барои дар дег начаспидани зуволаи буридашуда маҳин-маҳин кофтаи мегиранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.

F032	МАНТУ	Хӯроки маъмулии тоҷикон ва халқҳои ҳамсоя, ки онро аз хамир, гӯшти реза, равғани дунба, намак ва зираворӣ тайёр мекунанд ва дар деги махсус дар буг пухта мешавад. Манту вобаста ба маҳсулот гӯштӣ, кадугӣ, картошкагӣ, алафӣ, карамӣ, пиёзӣ мешаванд. Мантуи тайёршударо бо чакка, мурчу қаламфур, равғани растанӣ ё маска истеъмол мекунанд. Навъи гулманту низ роиҷ аст, ки тарзи печонидани он андаке тафовут дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Манту // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 146-147. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Манту // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 220-221.
F033	НОН, <i>гирдача,</i> <i>фатир,</i> <i>фатирхамир,</i> <i>чапотӣ,</i> <i>кулча</i>	Навъи асосии хӯроки тоҷикон ва халқҳои дигари Осиёи Марказӣ. Хаамири он аз орди гандум бо иловаи хамирмоя, намак, об тайёр шуда, нонҳоро дар танӯр ва тафдон мепазанд. Нонҳо хурду калон, ғафсу тунук, таркибан гандумӣ, ҷавӣ, арзанӣ мешавад. Навъҳои кулча, чапотӣ, гирда, ширмол, фатир, ҷаззадор, чурғотӣ ва ғайра дорад. Нон дар фарҳанги мардуми тоҷик мақоми махсус дошта, як навъ гизои муқаддас ба ҳисоб меравад. Дар байни тоҷикон бисёр расму одат ва анъанаҳои марбут ба нон ва нонпазӣ роиҷанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Рахимов, Д. Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89. 4. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.
F034	ШИРБИРИНЧ	Як намуди таоми миллии тоҷикӣ, ки аз шир, биринҷ, намак ва шакар тайёр карда мешавад. Ширбиринҷ аз ширу обу намак ва баъзан шакар омода мешавад. Дар дег об андохта, биринҷ ҳамроҳ мекунанд ва каме намак омехта мекунанд. Биринҷ, ки ба пухтан расид, ширро ҳамроҳ мекунанд. Як бори дигар нағз меҷӯшад ва таом тайёр мешавад. Онро ба табақ кашада, бо равғани зард, маска ва ё зағир ва мувофиқи таъби шакар пошида, истеъмол мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджикские Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширбиринҷ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураббӣ Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225-226.

F035	ШҶРБО, <i>резаишӯрбо, хомишӯрбо, карамишӯрбо, нахӯдишӯрбо, боимчоншӯрбо, наскишӯрбо, кадушӯрбо, шалгамишӯрбо, мурғишӯрбо, думишӯрбо, бедонаишӯрбо</i>	Шӯрбо маъмултарин таоми тоҷикӣ ба шумор меравад. Он аз гӯшт, равған, пиёз, нахӯд, сабзӣ, картошка, шалғам, помидор, каду ва лӯбиё ва ғайра тайёр карда мешавад. Барои хуштаъм шудан ба он анвои зираворӣ меандозанд. Вобаста ба масолеҳи таркиби он навъҳои зиёди шӯрбо маъмул аст. Масалан, хомшӯрбо, карамшӯрбо, нахӯдшӯрбо, боимчоншӯрбо, наскшӯрбо, кадушӯрбо, шалғамшӯрбо, мурғшӯрбо, думшӯрбо, бедонашӯрбо ва ғайра. Боимчоншӯрборо аз боимчон, равған, картошкаву пиёз, сабзӣ, нахӯду лӯбиё ва дигар адвӣёт таҳия мешавад. Боимчоншӯрборо бештар дар табақҳо нон ё фатир реза карда, аз болояш мерезанд ва бо чаккаву сабзичот истеъмол менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 225. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Шӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.741-744. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F036	ШИРКАДУ	Таоми субҳонаи сабукҳазм, ки дар саросари кишвар маъруф аст. Таркиби он аз каду об, шир, намак иборат аст. Усули пухтани он чунин аст: аввал кадуро тоза карда, ба андозаи 5-6 см пора менамоянд. Онро дар об то пухтан мечӯшонанд ва сипас ба он кадри зарурӣ шир илова менамоянд. Сипас онро дубора муддати 20-25 дақиқа мечӯшонанд. Табиист, ки таъми каду ширин аст, аммо баъзан ба он шакар ё қанди сафед низ илова менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ширкаду // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. 2. Ширкаду // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 226.
F037	ШИРИНӢ, <i>шинӣ</i>	Навъе аз ширавориҳои суннатӣ. Онро аз шарбати ангур, тут, харбуза ва ё тарбуз тайёр мекунанд. Бо роҳи фишор додан, шарбати маҳсулотро гирифта, дар деги калон мечӯшонанд. Ба он барои хуб таҳшин шуданаш баъзеҳо хоки сафед меандозанд. Дар вақти чӯшидан мунтазам бо кафлез омехта меистанд. Баъд аз пухтани ширинӣ онро таҳшин карда, меполонанд. Шириниро бештар дар фасли сармо истеъмол мекунанд. Он барои зуком, камхунӣ ва бемориҳои сармохӯрӣ давои хуб мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширинӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 211. 3. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.

F038	ШИРРАВҒАН, <i>ширруган</i>	Таркиби ин таом аз шир, равғани зард ва ё дунбаи гӯсфанд иборат аст. Ширравған осонпаз буда, дар муддати тахминан 10 дақиқа тайёр мешавад. Аввал ширро пухта, дар табақи чубин мерезанд. Баъд нонро ба даруни шир реза карда, ширро то ба худ ҷабидани нон мекобанд. Нон, ки пурра ширро кашида, маҳину мулоим гардид, равғани зардро ба болои таом мерезанд. Ин таомро ба ғайр аз субҳона дар тӯи арӯсию домодӣ пешкаши домод мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ширруган // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 225. 2.Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – ҳӯроки субҳоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.
F039	ШИРЧОЙ	Таоми субҳонаи тоҷикон. Онро аз шир, об, намак, чой ва баъзе адвӣёт тайёр мекунанд. Баъзан ба он пӯстлохи меваи анор, барги бодом, пӯстлохи дарахти бед, райҳон, пудинаи боғӣ ё гиёҳи дигари шифобахш илова мекунанд. Дар Бадахшон ба деги ширчой чормағзро кӯфта низ меандозанд. Пас аз омода шуданаш, ширчоро ба косаҳо кашида, ба он каме равғани зард, ё маска ва ё равғани думба меандозанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – ҳӯроки субҳоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52. 2. Ширчой // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225.
F040	ШАВЛА, <i>шӯла, шила</i>	Навъе аз таоми анъанавии тоҷикӣ. Аз равған, биринҷ, об, гӯшт, пиёз, лӯбиёғиҳо тайёр карда мешавад, ба он мувофиқи табъ гиёҳҳои хуштаъму шифобахш ҳамроҳ мекунанд. Шавларо бо чакка ва сабзичот тановул мекунанд. Навъҳои кадушӯла, шулабашир, шулаи бедоғ низ маъмуланд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Шарипов Н. Шавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.689.
F041	ШАКАРОБ	Навъе аз ҳӯроки миллии тоҷикӣ. Нон ё фатири гарми аз танӯр кандаро дар табақи чубин реза карда, болояш оби ҷӯш мерезанд, ба он сабзичот, помидор, бодиринг ва чакка ҳамроҳ карда, меомезанд. Баъзеҳо аз болояш равғани зағир ё пахта мерезанд ва бо қаламфур истеъмол мекунанд. Ҳӯроки сабуки парҳезии тобистона аст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Раҳмонӣ, Р. Шакароб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.691.

F042	<p>ЧАНГОЛӢ, <i>фатирмаска,</i></p>	<p>Хӯроки суннати тоҷикӣ, ки аз фатири гарм, маска ва бо тарзи омехтан тайёр карда мешавад. Фатирро аз танӯр канда, дар табақи чӯбин бо равғани маска ва харбузаи пухтаи ширин бо даст молиш медиҳанд. Он чуноне молиш дода мешавад, ки фатир равған ва харбузаро ба худ ҷабида мегирад. Ин таоми хеле муқаввӣ аст, аз ин сабаб дар фасли зимистон хӯрдани ин таом бисёр муфид аст. Баъзеҳо ба болояш чакка рехта ва баъзеи дигар харбуза реза карда, истеъмол менамоянд.</p>	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	<p>1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов, Н. Фатирмаска // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.507.</p>
F043	<p>ГАНДУМ- КӮЧА, <i>кашк, далда, гӯча, боҷ</i></p>	<p>Аз ҷумлаи таомҳои қадимаи мардуми тоҷик мебошад, ки дар баҳор бештар мепазанд. Гандуми кӯфтaro бо нахӯд, лӯбиё, мош ҷӯшонида, ба он гӯшт ё каллапоҷа низ ҳамроҳ мекунанд. Ҳангоми ба пухтан наздик омаданаҷ, пиёзи сафед ва гиёҳҳои шулҳаву пудина ва баъзе адвӣт илова менамоянд. Гандумкӯча таоми хосси ҷашни Наврӯз ва фасли баҳор мебошад. Гандумкӯча ба ғайр аз таоми наврӯзӣ ва оши кӯча, яъне оши хайрия буданаҷ, инчунин хӯроки маросимҳои <i>сусхотун</i> (ашағлон), <i>гулгардонӣ</i> ва чанде дигар низ мебошад.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъл	<p>1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Раҳимов, Д. Гандумкӯча // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 196-197. 3. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ҷ.1. – Д., 2011.</p>
F044	<p>САНБӮСА, <i>самбӯса, бичак</i></p>	<p>Навъе аз хӯроки нонии тоҷикӣ, ки дар танӯр ё тафдон пухта мешавад. Санбӯсарo бо гӯшту ҷарбу, дунба, пиёз, каду, қарам, картошка ва алафҳои баҳорӣ тайёр мекунанд. Тарзи омода кардани санбӯса чунин аст: аз орд, об, намак, ҷурғот, тухм зувола гирифта, муддате дам дода мешавад. Сипас аз зувола ҳамирварақ карда, ба болояш кӯфтаи гӯшту пиёзу адвӣтро гузошта, се гӯшаашро ба ҳам оварда, маҳкам менамоянд. Шакли санбӯсаҳо секунҷа, ҷоркунҷа ва даврашакл мешавад. Санбӯсаи деғӣ ва ё бирёнӣ ҳам маъмул аст, ки онро бичак меноманд. Бичак навҳои гӯштӣ, алафӣ ва картошкагӣ дорад</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъл	<p>1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Санбӯса // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 303-308. 3. Самбӯса // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 221.</p>

F045	ЯЛАМА, <i>шавла, шула</i>	Намуди хӯроки мардуми тоҷик, ки аз биринҷ, анвои ғалладона, картошка, пиёз, сабзӣ, гӯшт ва равған пухта мешавад. Нахуст мисли палав зирбаки онро омода карда, сипас ба дег обу биринҷро меандозанд ва дар оташи паст мечӯшонанд. Яламаи тайёрро бо чакка, сабзичот ва салат истеъмол мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Неменова, Р. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2.Фехристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 114.
F046	МОШКИЧИРӢ <i>кичирӣ</i>	Навъе аз хӯроки донагии анъанавӣ буда, аз мош, биринҷ, гӯшт. об, намак, равған ва гиёҳҳои хушбӯӣ тайёр карда мешавад. Гӯштро реза карда, дар равған бо пиёз бирён мекунанд, ба он сабзии резашуда ва хамираи помидор ҳамроҳ менамоянд. Чун зирбак омода шуд, ба дег об, лӯбиё ва мошро андохта, як сар мечӯшонанд, баъдан биринҷро илова карда, дар оташи паст мепазанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2.Кичирӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 135. 3.Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. – Д., 2011. – Ч.1.
F047	ПАЛАВ <i>палов, оши палав, ош</i>	Оши палав шоҳи хӯроқҳои тоҷикӣ, аз биринҷ, гӯшт, равған, сабзӣ, пиёз, об тайёр карда мешавад, барои лаззатбахш шуданаш мурч, зира, сирпиёз, мавиз, нахӯд ҳамроҳ мекунанд. Палав намудҳои гуногун дорад: <i>палави баргитокӣ, софӣ, оши кенча, оши девзира, оши заъфаронӣ, қимапалав, оши дампухт, оши қуҳнадам, оши биҳигин, оши як ба як, оши ҳафтравған, иликпалав, халтапалов, оши нӯстдунба, оши мавизӣ, оши сафед, оши зардчуба, гелакпалав, қуқупалав, палави лубиёдор, палави дона-дона, палави самарқандӣ, мургпалав, бедонапалав, қабкпалав</i> ва ғ. Оши палав таоми асосии тӯю маърақаҳо, маросимҳо ва нишастҳои тоҷикон мебошад. Номинатсияи “Оши палав ҳамчун таоми анъанавӣ ва контекстҳои иҷтимоӣ фарҳангии он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” соли 2016 расман дар Фехристи репрезентативии ЮНЕСКО сабт карда шудааст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1.Номинатсияи Оши палав / мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва мақолаи умумӣ Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. 2.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3.Раҳимов, Д. Оши палав ва фарҳанги суннати он // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 42-48. 4.Раҳмонӣ, Р. Оши палови тоҷикӣ. – Д., 2015.

F048	ПИЁБА	Пиёба навъе аз хӯроки қадима, буда, номи аслаш <i>пиёзоба</i> мебошад. Он хӯроки зудтайёр буда, аз пиёз, равған, намак ва об таҳия карда мешавад. Пиёзро ҳалқа-ҳалқа реза карда, дар равған мезирбонанд ва ба он об ҳамроҳ мекунанд. Хӯрок як муддат мечӯшад ва омода мешавад. Онро ба косаҳо кашида, нон реза карда мехӯранд.	2014	Вилоятҳои Суғд, Хатлон водиҳои Ҳисор	Нимфаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115.
F049	МАСТОБА	Хӯроки анъанавии тоҷикон, ки аз биринҷ, равған, пиёз, картошка, сабзӣ, гӯшт, обу намак, нахӯд, лӯбиё, зираворӣ ва гиёҳҳо таҳия мешавад. Нахуст дар дег гӯшту сабзавотро хурд реза карда, мезирбонанд. Сипас об андохта, як сар мечӯшонанд ва биринҷу донагиҳоро ба он илова менамоянд. Мастобаро бо чакка, сабзичоти резашуда ва мувофиқи табъ бо мурҷу қаламфур тановул мекунанд.	2014	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водиҳои Ҳисор	Фаъл	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мастоба // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 148. 3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115. 4. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
F050	ЧОЛОБ	Хӯроки сабуки тобистона, ки аз чакка, об, намак, гашнич, бодиринг, помидор, қаламфур ва баъзе адвӣти дигар таҳия мешавад. Чаккаро об карда, ба он намак ва сабзавоти мазкурро реза карда меандозанд. Чолобро дар шакли сард онро истеъмол мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Чолоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 25. 2. Чолоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 236.
F051	ҲАЛВОЧАК	Як навъ ширинӣ ё худ хӯроки субҳгоҳӣ буда, онро аз тутмавиз ва чормағзи кӯфта тайёр мекунанд. Ҳалвочакро дар фасли зимистон ва моҳи шарифи Рамазон бисёр истифода мекунанд. Он мизочи гарм дошта, баданро гарм нигоҳ медорад.	2016	Вилояти Суғд	Фаъл	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.

F052	ШИРШУЛА <i>шулабашир,</i> <i>ширшавла</i>	Хӯроки маъмулии субҳона ва сабуқхӯру хушҳазм мебошад. Он аз биринҷ, об, намак ва шир тайёр карда мешавад. Ширро пухта, ба он биринҷро ба дег меандозанд, пас аз як сар ҷӯшиданаши ба он об, намак илова мекунанд ва дар оташи паст мепазанд. Дар вақти истеъмом ба болои коса як қошуқӣ равғани зард ҳамроҳ мекунанд. Баъзеҳо мувофиқи табъ ба он шакар илова намуда, тановул мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ширшула // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 212. 2.Ширшавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С.725-726.
F053	ҚУРУТ, <i>кашк,</i> <i>курутмоли</i>	Анъанаи қурутмоли бештар дар минтақаҳои кӯхистони Тоҷикистон, он мавзӯҳое, ки мардум ба парвариши чорпо машғуланд, маъмул аст. Дар фасли гармо мардуми кӯхистон аз шир чакка тайёр мекунанд ва аз чакка қурут сохта, барои зимистон захира менаоянд. Қурут аз чакка ва намак тайёр карда мешавад ва баъзеҳо ба он каме гарди орд ва барои хушхӯр шуданаш, мурчу қаламфур ва пудинаву райҳони кӯфта илова мекунанд. Қурутро бештар барои таҳияи таоми қурутоб тайёр мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Холмуродов З. Қурутмоли // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 130-132. 2.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F054	КАДУЛАФКА, <i>кадучӯшак</i>	Хӯроки саридастӣ, ки осонпаз ва осонҳазм мебошад. Таркиби он аз каду, пиёз, намак ва об иборат мебошад. Махсулоти мазкурро дар дег ҷӯшонидани тайёр мекунанд. Кадулафкаро дар табак гирифта, ба болояш сабзичоти резашуда пошида, бо чакка мехӯранд.	2016	Вилояти Суғд, водии Хисор	Фаъол	1.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайри-моддӣ. Мурадтибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F055	ШҶЛАИ ИСПАЛОҚ	Як навъи таоми сабуки баҳорӣ, ки аз гиёҳи испалок (исфаноч), об ва биринҷ таҳия мешавад. Нахуст биринҷро шуста, дар деги обаш ҷӯшон андохта, намак ҳамроҳ мекунанд. Сипас испалокро шуста, реза карда, ба деги ҷӯшон меандозанд. Шулаи испалокро бо чакка истеъмом мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Хисор	Фаъол	1.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Мурадтибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016.
F056	ҚАЙМОҚЧА	Қаймоқча як навъ хӯроки нони буда, махсус дар маросими гаҳворабандон пухта мешавад. Қаймоқчаро аз тухм, чурғот, равған, шакар ва орд омода мекунанд. Ба мисли кулча зуволҳои хурд-хурд гирифта, дар танӯр мепазанд. Ҳангоме ки дар оила маросими гаҳворабандон баргузор мегардад, ҳатман ба бачаҳои хурд нони қаймоқчаро тақсим карда медиҳанд.	2020	н. Ҷаббор Раҷуллов	Фаъол	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯхистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101

F057	РЕЗАШЎРБО	Навъе аз шӯрбо, ки дар он ҳамаи маҳсулот хурд реза карда мешаванд. Масалан, гӯшт, сабзӣ, пиёзу картошка ва ғайра. Инчунин анвои донагиҳо ва зирворӣ илова мегарданд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F058	ОРЗУҚ, <i>озуқ,</i> <i>бурсоқ</i>	Як навъ хӯриши нонӣ, ки аз орду тухм, равған ва каме шакар пухта мешавад. Аз ин масолеҳ зувола карда, ба шакли чоркунча ё ромб бо корд мебуранд ва дар равған бирён мекунанд. Онро аз дег ба табақ бардошта, ба болояш кӯфтаи қанд ё шакар мепошанд. Орзуқ хӯриши хушхӯри идҳои суннатӣ ва ҷашни арӯсӣ ба шумор меравад.	2016	Вилоятҳои Хатлон, Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2.Орзуқ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222
F059	НАХҶУД-ШҶУРАК, <i>наҳҷудҷушак,</i> <i>гармак</i>	Як намуди хӯроки саридастӣ, ки аз наҳҷуд тайёр мешавад. Наҳҷудо шуста, дар деги об намак андохта, дар оташ паст мечӯшонанд. Пас аз он ки пухт ба табақ кашида, ба болояш нугул (пиёзи сафеду гашничи резашуда) мепошанд. Навъи дигари наҳҷудшурак бо шӯрбача пухта мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Шарипов Н. Наҳҷудҷушак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 64.
F060	ТУНУК, <i>нони тунук,</i>	Тунук як навъ нон ё худ фатири равғанани тӯёнаи мардумӣ буда, аз орд, об, намак, 4-5 дона тухм ва равған мепазанд. Он дар ҳамаи фаслҳои сол истеъмол карда мешавад. Дар тӯйҳо ҳамчун анъана тунукро зиёда аз 10 дона пухта, бо нону кулча ба хонаи арӯс хатман мепаранд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, Зарафшон	Фаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Чапотӣ ё тунукӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 214-215.
F061	ҚАТЛАМА, <i>қатмол,</i> <i>қалама,</i> <i>фатири дегӣ</i>	Қатлама як навъ фатири равғанани буда, зуволаи он аз орд, об, намак, равған 2-3 дона тухм тайёр карда мешавад. Қатламаро мисли фатир шакл дода, дар деги равған бирён мекунанд. Дар тӯйҳо ва маросимҳои азодорӣ хатман қаламаро рӯйи дастархон мегузоранд. Дар маросими арӯсбарон дар дастархони хешони арӯс низ қалама дода мешавад.	2016	Вилоятҳои Хатлон, Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Қалама // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 216.

F062	НИШАЛЛО, <i>нишолло,</i> <i>нишавло</i>	Як намуди ширавории суннати тоҷикист. Онро чунин тайёр мекунад: дар зарфи сирнок шакару обро чӯшонида қиём мепазанад. Решаи бех – як навъ гиёҳро шуста, реза карда, дар об меҷӯшонанд. Сипас оби чӯшидаро сард намуда, бо доқа меполонанд ба деги мисӣ ё зарфи сирноки дигар меандозанд. Ба он сафедии тухмро илова карда, бо чилҷӯб ё чорӯби махсус лат мезананд, ки он кафк мекунад. Ба кафки ҳосилшуда кам-кам қиёми шакарро мерезанд ва латзаниро давом медиҳанд. Нишалло ширавории зиннатдеҳи тӯю маърақаҳо ва дастархони рамазонӣ мебошад.	2016	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Шарипов Н. Нишолло // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.76-77. 2.Ширинҳои анъанавӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 239-241.
F063	ЛАХЧАК	Ҳамири буридашуда ё лахчакро дар оби намакдор чӯшонида, ба он равған мемоланд. Гӯшту пиёз, помидор, картошка, қаламфури ширинро бирён карда, зирбак мекунад. Тухмро дар тобаи дигар бирён карда мегиранд. Лахчакро дар табақ кашида, ба болояш зирбак ва тухмро мегузоранд.	2016	Хучанд, Душанбе	Фаъол	1. Лахчак // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 118.
F064	ТАЛҚОН, <i>туттист,</i> <i>туттус</i>	Як навъ хӯриши хушк, ки аз кӯфтаи тутмавиз, донаки зардолу, чормағз, нони хушк ва баъзан гандумбирён тайёр карда мешавад. Онро дар шароити хона дар охӯрак (уғӯрак), дастос ва тавассути сангҳои махсус таҳия месозанд. Миқдори зиёди талқонро дар осӣёб тайёр мекунад. Баъзеҳо ба чойи тутмавиз ба он шакар ҳамроҳ мекунад. Талқонро бо шир омехта, мисли ҳалво низ истеъмол мекунад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Раҳматов, Б. Талқон //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.383.
F065	ФАТИР, <i>фатири равғанӣ,</i> <i>фатири ҷаззадор,</i> <i>фатири қат-қат,</i> <i>фатири варақӣ,</i> <i>фатири кӯрак</i>	Як намуди нон, ки зуволааш аз орд, об, намак, равғани ҷазза таҳия мешавад. Фатири бидуни равғани ҷазза ҳам маъмул аст. Баъзеҳо ба фатир пиёзу гашниҷ ҳамроҳ мекунад. Фатири варақинро барои таҳияи қурутуб ва шакароб низ истифода мекунанд. Онро инчунин ба табақи чӯбини шӯрбо низ реза карда, тановул мекунад. Фатирро дар табақи боичоншӯрбо, лӯбиёшӯрбо ва дигар анвои шӯрбо низ реза карда, тановул мекунад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 3. Шарипов, Н. Фатир //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 506-507.

F066	САНГРЕЗА	Сангрета як навъи таоми шабеҳи оши угро буда, аммо аз он фарқ дорад. Масолеҳи таркиби ин таом аз картошка, пиёз, сабзӣ, гӯшт ва равған иборат аст. Дар дег равғанро мувофиқи маҳсулоти таом меандозанд. Ҳамаи ин маҳсулотро мукааб реза карда, дар равған бирён мекунанд. То сурх шудани зирбак онро мекобанд, то таги дег начаспад. Аз орду обу намак хамир мешӯранд ва онро зуволта гирифта, муддати 10 дақиқа дам медиҳанд. Сипас онро тунук карда, чоркунҷа мебуранд. Чоркунҷаи хурд, ки мисли сангрета мешавад, аз ҳамин сабаб онро «сангрета» ном мебаранд. Дар дег об гирифта мечӯшонанд, зуволтаҳои резакардари меандозанд ва як бор нағз мечӯшонанд, зуволта мепазанд. Сипас хӯрокро ба табак кашида, зирбаки пухташударо ба болояш мерезанд. Кабудихои тару тозаро шуста маҳин реза мекунанд ва ба болои таом мепозанд.	2020	Кӯхистони Мастчоҳ	Фаъол	1.Бердиева Ш. Сангрета ва ҳалвои сари шир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 129-131.
F067	САЛЛА, қоқак	Як навъи хӯриши нонӣ, ки хушхӯр буда, одатан дар субҳона ё баъди таом бо чой истеъмол мекунанд. Барои пухтани салла орд тухм, шир, равғани зард, каме намак, сода, қанди кӯфта ва равғани пахта истифода бурда мешавад. Аввал хамир карда, зуволта мегиранд ва онро варақ-варақ карда, ба ҳам пайваста, дар равғани доғ бирён мекунанд. Салларо дар идҳо ва тӯю маърақаҳо бисёр мепазанд.	2016	Вилоятҳои Хатлону Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шарипов, Н. Салла // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 297.
F068	ШИШБАШИР, упка	Як навъи таоми маҳаллӣ, ки аз шуши гӯсфанд, буз ва дар баъзе ҷойҳо аз шуши гов ва шир пухта мешавад. Онро чорводорон ва онҳое, ки дар айлоқанд бисёр истифода мебаранд. Инчунин барои меҳмони иззатманд ва дар тӯйҳо низ омода мекунанд. Тарзи тайёр кардани ин таом чунин аст: шуши чорпои солиро шуста, тоза карда, аз сӯроҳии хекиртаки он бо ҷойник шир мерезанд. Шир ба шуш пурра ҷойгир мешавад. Баъзеҳо шушро ба муддати якшабонарӯз дар шир тар карда мегуздоранд. Пагоҳӣ шушро гирифта, дар оби ба ҷӯш омада, тақрибан 6-7 соат мечӯшонанд. Баъд аз пухтан онро гирифта, дар рӯи тахтача реза мекунанд ва дар зарф мегуздоранд.	2016	Ашт, Лахш, Мурғоб	Фаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.

F069	НОРИН	Таоми анъанавии мардумӣ буда, аз гӯшти гӯсфанд, пиёз, сабзӣ, равған, орд ва обу намак пухта мешавад. Хӯроки тайёршуда бо гашничу шибит ва чакка ороиш дода мешавад. Норин хӯроки серғизо ҳисоб мегардад.	2016	Вилояти Суғд	Нимфаъл	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F070	ХОМШҶҮРБО	Яке аз таомҳои миллии тоҷикӣ, ки дар ҷашну маърақаҳо, маросимҳои азодорӣ ва ошхонаву тарабхонаҳо пухта мешавад. Онро аз гӯшти равғандори гов ё гӯсфанд бо иловаи сабзӣ, картошка, пиёз, шалғам ва адвиеҳои хуштаҷмкунанда, ба мисли зираву зелол мепазанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шарипов Н. Хомшӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.535-536. 3. Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 235.
F071	ҒЕЛАКШҶҮРБО, <i>гелак, оши гелак</i>	Шӯрбое, ки бо пиёз, картошка ва сабзӣ инчунин гелакҳои гӯшти пухта мешавад. Ғелакҳо аз гӯшти кӯбуда ва намаку орд таҳия мекунанд. Ғелакро дар шӯрбои ҷӯшида, ҳамроҳ бо зиравориҳо андохта, дар оташи паст мепазанд. Таоми тайёршударо бо гашничу шибит ва чакка истеъмол мекунанд.	2016	Водии Ҳисор, Вилояти Суғд	Фаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F072	ҲАЛВОИ ШИРӢ	Як намуди ҳалво буда, аз шир, шакар бо мағзи бодом ё зардолу тайёр мекунанд. Тахминан 3 литр ширро бо 1 кг шакар омехта, то зард шудани маҳлӯл мечӯшонанд. Сипас мағзи бодом ё зардолуро ба он омехта, то саҳт шудани ҳалво ҷӯшониданро давом медиҳанд. Ҳалвои тайёршударо дар рӯи лаъли гирифта, бо корд мебуранд.	2016	Шаҳритӯс, Рашт, Дарвоз	Фаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F073	АТОЛАИ НАШОИСТА	Яке аз таомҳои анъанавӣ барои субҳона буда, аз шир ва нашоиста тайёр мешавад. Нашоистаро аз шираи гандуми таршуда омода мекунанд. Барои тайёр кардани нашоиста дар айёми тобистон гандумро тар намуда, дар ўғурак кўфта, шираи онро дар болои дока нозукона дар ҷои соя меҳушконидаанд ва пас аз он дар халтаи аз сони сафед ё дар зарфи шишагӣ (банка) омодашуда барои захираи зимистон мегузоштанд. Атолаи нашоиста чунин пухта мешавад: дар дег дар оташи муътадил ду коса шир, чор қошук нашоистаро омехта, то ба ҷӯш омадан мекобанд. Баъди нағз ҷӯшидан атолаи нашоиста тайёр мешавад.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F074	ДУЛМА, <i>голубсӣ</i>	Яке аз таомҳои маъмули тоҷикӣ. Дӯлмаро бо қаламфури булғорӣ ва ё барғҳои қарам таҳия мекунанд. Даруни қамфури булғориро тоза карда, аз ғӯшту пиёзи реза ва биринҷи таршуда, маҳсуле тайёр карда, ба даруни он мегузоранд. Сипас қаламфурҳоро дар шӯрбӯи муқаррарӣ меандозанд. Дар дӯлмаи қарамӣ омехтаи ғӯшту биринҷро ба варақи қарам, ки қаблан дар об ҷӯшонида шудааст, мепечонанд ва ба деги шӯрбо меандозанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Дулма // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 12. 3. Каримов Ф. Дӯлма // Доношномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С.363-365.
F075	ДАНГИЧА	Як намуди таоми баҳорӣ, ки бо гандуми кўфта, гиёҳҳои тару тоза ва ғӯшту ишқамбаи моли чорпо пухта мешавад. Гандуми кўфтаре бо нахӯд, лӯбиё, мош ҷӯшонда, ба он ғӯшт, забони гов ё каллапӯча низ ҳамроҳ мекунанд. Ҳангоми ба пухтан наздик омаданиш, пиёзи сафед ва шулхаву пудина ва ғайра илова менамоянд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги. – Д., 2016. – С. 120.
F076	КОЧӢ	Як намуди таоми анъанавӣ буда, аз орд, об, намак ва рағун пухта мешавад. Дар дег 2 литр оро бо намак ҷӯшонида, 1 литри онро дар алоҳидагӣ мегиранд. Ба 1 литри дар дег буда, ордро ҳамроҳ карда, мекобанд. 1 литри берун гирифташударо, оҳиста-оҳиста мерезанд. То тайёр шудани таом дегро бо кафлези ҷӯбин мекобанд. Баъд аз тайёр шудан рағуни зардро ба болояш мерезанд.	2016	Вилояти Хатлон вилояти Бадахшон, ноҳияи Рашт	Фаъол	1. Кочӣ // Энциклопедияи советии тоҷик ҷ.3. – Д., 1981. – С.496. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F077	КАРТОШКА-БИРЁН	Хӯроки маъруф ва саридастӣ, ки аз картошкаи резашуда, равған, намак, гӯшт ё тухм ба тарзи бирён кардан ва буг партофтан таҳия мешавад. Онро ба табак кашида, ба болояш сабзичоти резашударо мепошанд ва бо салати помидорӣ меҳӯранд. Картошкабирён навъҳои қоқак, бугпаз ва обдор дорад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F078	ТУХМБАШИР	Чунин таомест, ки аз шир, тухм, шакар, равғани гӯсфанд омода мекунанд. Дар дег ширро андохта, тухмро латзада, бо шакар омехта, ба даруни деги шир меандозанд ва то чӯш омаданаш мекобанд. Баъди як сар чӯшидан таом тайёр мешавад. Онро дар лаълӣ гирифта, ба болояш равғани гӯсфандро мерезанд. Ин таом ҳам хусусияти табобатӣ дорад ва ҳам баданро дар фасли сармо гарм нигоҳ медорад.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F079	ДУҒРҶҒАН	Хӯроки нисфирӯзии маҳаллӣ буда аз дӯғ ё оби қурут, равғани зард (маска) ва гапниҷу шибит тайёр мекунанд. Аввал 5-6 қурутро об карда, каме намак мепошанд, 1 нонро реза карда, нугулро яъне кашнизи, пиёзи сабз, яъне қабудҳо ба болояш мепошанд. Баъдан равғани зардро гарм карда, ба болои нон мерезанд. Ин таомро бештар дар фасли зимистон истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F080	ДАЛДА БА ШИР	Таоми анъанавиест, ки аз гандум, лубиё, донагиҳо ва шир тайёр карда мешавад. Дар дег шир андохта, оташро паст мекунанд, то ки оҳиста-оҳиста чӯшад. Гандумро тоза шуста, кӯфта, бо лубиё ва донагиҳо ба дег меандозанд. Баъдан намак ва зиравориҳоро ба маҳсулоти дег пошида, омехта мекунанд. Пас аз чӯшидани таом 2 литрро ширро ба дег мерезанд. Як бори дигар, ки дег ба чӯш омад, таом тайёр мешавад. Баъдан дар косаҳо гирифта, чаккаю сабзичот ҳамроҳ мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F081	САВЗАКОВ	Яке аз таомҳои сабуки маҳаллӣ буда, онро дар фаслҳои баҳору тобистон бештар истифода мебаранд. Савзаковро аз пиёзи беҳӣ, гашниҷу шибит, намак ва об тайёр мекунанд. Дар табақи об нони гармро реза карда, каме намак, сабзичот ва пиёзро ба болояш мезеранд. Онро бо қаламфуру чакка истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F082	ХУЧОБ, <i>хучов</i>	Навъе аз хӯроки анъанавӣ буда, онро асосан дар зимистон омода мекунанд. Тарзи тайёр кардани ин хӯрок чунин аст: хучро дар об ҷӯшонда, ба он мағзи чормағз, пиёз, равған ва ғатири гардмолро илова карда, мечӯшонанд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F083	ОШИ МАРЧУМАК, <i>гречкапалав</i>	Навъе аз таомҳои парҳезӣ, ки бо марҷумак (гречка) пухта мешавад. Дар дег нахуст аз пиёз, гӯшт, равған, помидор, картошка ва сабзӣ зирбак омода мекунанд, сипас ба он об андохта мечӯшонанд, ки шӯрбоча мешавад. Баъд аз як сар ҷӯшидан марҷумакро андохта то обро ба худ кашиданаш мепазанд, чун обро ба худ ҷабид, онро дам мепартоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш //Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F084	ҚАЗОНКАБОБ	Ин навъи хӯроки маъмулӣ буда, аз гӯшт, равғани зард ё растанӣ, картошка ва намак омода карда мешавад. Аввал картошкарро пора накарда дар алоҳидагӣ, дар равған сурх мекунанд, сипас онро аз дег гирифта, гӯштро мезирбонанд. Пас аз пухтани гӯшт картошкаҳоро ба болояш чида дар оташи паст дам мепартоянд.	2018	Вилояти Суғд, ш. Душанбе	Фаъл	1.Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. – Д., 1966.
F085	ТАРҒАФА, <i>таргарфа</i>	Таоми сабуки тобистона. Бештар ин навъи хӯрокро ҳангоми нонпазӣ тайёр менамоянд. Дар табақи ҷӯбӣ пиёзро майда реза карда, бо ҷӯби маҳсус (кутак) кубеда, каме намак ва оби ҷӯшондаи каме хунуқшударо рехта омехта намуда, нони гарми аз танур кандашударо ба он гармогарм реза мекунанд. Баъзан вақт ба он кабудӣ ва чакка ҳамроҳ намуда тановул менамоянд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъл	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F086	ҚОРАКУЛЧА, <i>қарақот</i>	Як намуди хӯриши мевагӣ буда, онро дар фасли сармо истифода мебаранд. Қоракулчаро аз меваи олуҷаи сурх тайёр мекунанд. Олуҷаи пухта, расидаро аз донакҳо ҷудо карда, дар дег андохта, бо оташи паст меҷӯшонанд. Дар натиҷа оби олуҷа бухор мешавад ва дар дег ғафсияш мемонад, ки ӯро дар лаълиҷа гирифта дар офтобруя то саҳт шуданаш мемонад. Баъди саҳт шуданаш шикаста мехӯранд. Қоракулчаро аз харбуза ва зардолу ҳам тайёр мекунанд.	2016	Шаҳритӯс, Деваштиҷ	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F087	ОШИ ҶУГОРӢ	Яке аз таомҳои маҳаллӣ буда, аз донаи ҷуворимаққа, пиёз, помидор, картошка, равшан, намак, зираворихо, сабзичот ва чакка тайёр мекунанд. Дар равшани тафсон пиёз, помидор, картошакоро бо намак мезирбонанд. Баъд аз зирбонидан об мерезанд. Об, ки ба ҷӯш ба омад, ҷуворӣи шусташударо ҳамроҳ мекунанд. Сипас 15-20 дақиқа дам мепартоянд.	2016	Шаҳритӯс	Фаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F088	ҲАЛИСА, <i>ҳалила,</i> <i>ҳалим</i>	Таоми суннатии баҳорӣ. Гандумро шушта, ба деги обдор андохта, якуним соат меҷӯшонанд. Баъд гандумро гирифта, каме мехушконанд ва аз гӯштқимакунак мегузaronанд. Дар деги дигар ба муддати 2-3 соат гӯштро дар об мепазанд, сипас гандуми резашуда ва пиёзро аз болои гӯшт меандозанд. Он 3-4 соат меҷӯшад, дар ин вақт бо кафлез дегро кофта меистанд.	2016	Панҷакент, Шаҳринав, Ҳисор	Нимфаъол	1. Ҳалиса // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С. 358. 2. Феҳристи мил-лии мероси фарҳанги ғайри-моддӣ / мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F089	ЯХНӢ, <i>холодес</i>	Дар дег об, гӯшт, забон, почав а баъзан ишқамбаву рӯдаҳои тозашудаи гов ё гӯсфандро якҷоя бо пиёз ва баъзе навҳои зираворӣ андохта, ба муддати дароз дар оташи паст меҷӯшонанд. Баъд аз пухтан гӯшту маҳсулоти дигар қариб об мешаванд. Сипас маҳсули дегро табақу косаҳо рехта, дар ҷойи сард мегузоранд. Он пас аз 8-10 соат ба шакли маҳсули нарму мулоим табдил меёбад. Онро дар шакли сард истеъмол мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджикӣ Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Яхнӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 215.

F090	КУЛЧАКАБОБ	Гӯштро реза карда, дар табақи чӯбин бо кафғир мекубанд ва ба он пиёзи хурд резашударо бо баъзе намуди зираворӣ, масалан, мурч ё зира омехта, каме намак ҳамроҳ мекунанд. Аз таркиби ҳосилшуда кулчаҳои баробар ба даҳани пиёла сохта, онро ба танӯри тафсон часпонида, мепазанд. Дар баъзе ҷойҳо чигари гову молҳои хурдро реза карда, ба он зираворӣ омехта, ба танӯри тафсон мечаспонанд.	2016	Ҳисор, Файзобод, Рашт, Дарвоз	Нимфаъол	1. Ершов Н. Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F091	ШАҲЛУТ, <i>шоҳлут</i>	Як навъ хӯроки қадимаи тоҷикон. Шаҳлутро чунин мепазанд: дилу чигар, гурда, баъзан шуш ва гӯшту дунбаи гӯсфандро реза мекунанд, сипас қимаи тайёр шудро ба чарбуи рӯи ишқамбаи гӯсфанд печонида, бо ришта мебанданд. Дар деғ каме об гирифта, пиёз, биринҷ, намак, мурч, зира ва кабудӣ илова карда, мепазанд. Шаҳлутро ҳам гармогарм ва ҳам хунук карда истеъмол мекунанд.	2016	Ҳисор, Шаҳринав,	Дар ҳоли азбайравӣ қарор до- рад.	1. Ҳомидҷонова, М. Шаҳлут // ЭСТ, Ҷ.8, 1988, с.119. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F092	ҲАСИБ, <i>қалбаса</i>	Навъе аз хӯриши гӯштиест, ки аз қадим дар байни тоҷикон маъмул будааст. Тарзи тайёр кардани ҷунин аст: дилу чигар, гурда, шуш, забон ва гӯшту дунбаи гӯсфандро реза карда, ба он намак, мурчу зира ва баъзан биринҷи тарқардашударо ҳамроҳ мекунанд. Маҳсули омодашударо ба рӯдаи тозашудаи гӯсфанд ё гов андохта, аз ду нӯғаш бо ришта мебанданд. Сипас ба деғи обдор андохта, 1-2 соат дар оташи паст меҷӯшонанд.	2016	Вилояти Сӯғд, Водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Ҳасиб // ЭСТ. –Д., 1988. – Ҷ.8 – С. 374. 2. Ҳасиби тоҷикӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.225. 3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 125.
F093	МОДЕЛ, <i>оталаи модел, моделоба</i>	Хӯроки мавсимӣ буда, дар фасли баҳор аз <i>модел</i> – як навъи растанӣ бо об, намак, орд ва ё биринҷ тайёр карда мешавад. Дар водии Рашту Дарвоз ба он орд ё туппаи буридаро ҳамроҳ менамоянд. Моделро тоза карда, реза мекунанд ва ба деғи обаш дар ҷӯш меандозанд. Сипас ба он орд, ё туппа, ё биринҷро ҳамроҳ намуда, намак илова мекунанд. Дар вақти истеъмол аз чакка низ истифода мебаранд.	2016	Варзоб, Рашт, Дарвоз	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 125.

F094	БИРИНЦОБА	Таоми сабуки анъанавӣ, ки аз биринч, об, бехпиёз, сабзӣ, помидор, сабзичот, намаку мурч тайёр карда мешавад. Нахуст биринчро дар оби чӯшон андохта, чӯшониданро идома медиханд. Сипас он хӯроки хушхӯр, сабук ва парҳезист. Пиёзу помидор ва сабзи -ро илова карда, мурчу намак меандозанд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Лазерсон, И. Таджикская кухня. – М.-СПб, 2005. – С.13. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 125.
F095	СИЁҲАЛАФ, <i>шулаи сеалаф</i>	Хӯроки анъанавии мавсимӣ буда, дар фасли баҳор аз растании сиёҳалаф бо об, намак, орд ва ё биринч тайёр карда мешавад. Обро дар дег чӯшонидан, аввал биринчро андохта, як сар мечӯшонанд, сипас сиёҳалафро тоза ва реза мекунанд ва ба дег меандозанд. Баъд аз муддате чӯшидан таом омода мегардад. Дар вақти истеъмол ба коса чакка ё чурғот меандозанд.	2016	Хатлон, Водии Ҳисор, Рашт	Фаъол	1. Сиёҳалаф // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 179. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / – Д., 2016. – С. 126.
F096	ҚУРУТОБ	Хӯроки суннатии мардуми кӯҳистон. Он аз фатири қат-қат, пиёз, оби қурут (дар баъзе маврид чакка) равшан (зард ё зағир) об, намак тайёр карда мешавад. Дар баъзе навоҳии чануби киш-вар пиёзро хом реза карда, дар табақ ба болои фатири резашуда мегузоранд, сипас аз болояш равшани тасфонро мерезанд. Дар водии Ҳисор пиёзро дар равшан бирён карда, ҳар ду ро ба болои оби қурут ё дӯғоби табақ мерезанд. Дар ноҳияи Мастҷоҳ қурутоби косагӣ маъмул мебошад, ки ба он гӯштро бо пиёз бирён карда, меандозанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Қурутоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 224. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F097	ГАНДУМ-БИРЁН	Навъе аз хӯриши хушки анъанавӣ буда, аз гандум, нахӯд, донаи каду, кунҷид ва баъзан мағзи донаки зардолу тайёр карда мешавад. Гандумбирён хоси чашну маросимҳо мебошад. Баъзан онро кӯфта, ба талқони хуштаъму серғизо табдил дода, тановул мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F098	КАРАМ-ШҶҮРБО, <i>бори</i>	Аз таомҳои маъмулии тоҷикӣ аст. Карамшӯрбо аз карам, гӯшт, пиёз, сабзӣ, картошка, равшан, об, намак ва қаламфури булғорӣ тайёр карда мешавад. Баъди пухтан ба он лаблабуи сурхи қаблан чӯшонидашудро аз турбтарошак гузаронида, илова мекунанд, ки ранги карамшӯрборо сурх ва онро хуштаъм мегардонад.	2016	Вилояти Суғд, Хатлон, Водии Ҳисор	Фаъол	1. Карамшӯрбо // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 213.

F099	ҚАЙЛА, <i>қавурма</i>	Ин навъи хӯрок аз гӯшти гов ё гусфанд, равған ва намак тайёр карда мешавад. Қайларо дар шакли гарм ва сард мехӯранд. Онро қаблан тайёр карда, барои фасли зимистон ва моҳи Рамазон захира мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F100	ЛАҒМОН, <i>лағман</i>	Ин навъи хӯрокро аз хаамири буридаи махсус, гӯшт, пиёз, сабзӣ, картошка, помидор, сирпиёз, об, намак ва дигар маводҳои хушбӯйкунанда омода мекунанд. Гӯшту сабзавотро ба шакли мукааб реза менамоянд. Ба дег аввал шӯрбои онро тайёр карда, зуволаро ба мисли угро, аммо андаке ғафстар бурида, ба дег менадозанд. лағмони тайёршударо ба табақҳо кашида, бо кабудӣ ва чакка оро медиҳанд. Баъзан обашро бештар карда, ба косаҳо низ мекашанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Лағмон // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2.Лағмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.539.
F101	ЛҶЛАКАБОБ	Ин навъи хӯрок аз қимаи гӯшт омода карда мешавад. Ҳар кас бо таъбу завқи худ ба қима кӯфтаи нони хушк ва ё картошка бо иловаи зиравориҳо илова мекунад. Аз қимаи ҳосилшуда бо даст лӯлачаҳо месозанд ва онҳоро дар шӯрбочаи дег ё дар тафдон мепазанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Лӯлакабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229.
F102	МАКАРОН-ПАЛОВ, <i>макарониш</i>	Ин навъи хӯрок нисбатан нав буда, дар замони шӯравӣ ба фарҳанги хӯрокпазии тоҷикон роҳ ёфтааст. Макаронпалов аз макарон, гӯшт, картошка, сабзӣ, пиёз, об, намак ва равған омода карда мешавад. Сабзиро ба мисли сабзии палав реза мекунанд. Аввал зирбак, сипас шӯрбоча мепазанд ва баъдан макарон илова карда мешавад. Макаронпалавро бо сабзичот, салат ва чакка хӯрдан мумкин аст.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 127.
F103	МАКАРОН-ШҶРБО	Аз навъи нисбатан нави таомҳои тоҷикӣ аст. Макароншӯрбо аз макарон, гӯшт, пиёз, сабзӣ, картошка, шалғам помидор, об, намак ва анвои зираворӣ тайёр карда мешавад. Онро дар шакли шӯрбо омода мекунанд. Макаронҳо шаклан гуногун мешаванд, аммо номи онҳо ба истиснои «лапшашӯрбо», ки аз спагетти тайёр мешавад, дигар ҳамаро <i>макароншӯрбо</i> меноманд	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F104	ОЛЕВА	Яке аз таомҳои сабуки маҳаллӣ буда, онро дар фаслҳои баҳору тобистон бештар истифода мебаранд. Олевари аз равған, пиёзи беҳӣ, гашниҷу шибит, намак ва об тайёр мекунанд. Онро бо қаламфуру чакка истеъмол мекунанд.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F105	МОШОБА, <i>мошбиринҷ</i>	Таоми сабуки анъанавии тоҷикон. Дар водии Рашт онро аз мош, қарам, лаблабу ва равған ё чазза бо роҳи ҷӯшонидан тайёр мекунанд. Дар даҳсолаҳои охир ба он картошка илова менамоянд. Дар водии Ҳисор мошоба бо обу мошу ғӯшт, намак ва пиёз пухта мешавад. Мошбиринҷ равғанӣ ва ширӣ мешавад.	2016	Водиҳои Ҳисору Рашт	Нимфаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Каримов Ф. Мошоба // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2016. – С. 649.
F106	ПИЁЗДОҶАК, <i>пиёзбирён, пиёзсӯзак</i>	Ин намуди хӯрокро, асосан, дар фасли зимистон субҳгоҳон истеъмол мекунанд. Пиёзи сурхро ҳалқа-ҳалқа реза карда, дар равғани зағир бирён карда, каме намак мепоянд. Баъзан пиёзи одиро дар равғани растанӣ ё равғани зард низ мепоянд. Инчунин пиёзбирёнро ҳамчун хӯриш ба дигар таъомҳо ҳамроҳ тановул мекунанд. Он хӯроки гарммизоҷ буда, барои рафӣи зуком, сармохӯрӣ ва иллати рӯдаҳо даво аст.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Пиёзбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.165. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 128.
F107	ТАРҶАВЛО, <i>оталаи сурҳак</i>	Як намуди хӯроки субҳона буда, аз орд, равған, намак, об ва ширинӣ омода карда мешавад. Баъди сурҳ кардани орд ба он ширинӣ бо об омехташударо ҳамроҳ мекунанд ва каме мечӯшонанд. Ҳангоми набудани ширинӣ баъзан вақт аз шакар низ истифода мекунанд. Ин намуди хӯрокро дар маросимҳои азодорӣ бисёр мепоянд.	2016	Вилояти Хатлон, Водии Ҳисор	Фаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.128.
F108	ЧИГАРКАБОБ <i>чигарбирён</i>	Ин навъи хӯрок бештар дар иду маъракаҳо пухта мешавад. Барои омода кардани ин хӯрок чигари тозаӣ гов ё ғӯсфандро бо намак дар равған сурҳ карда, ба дег каме пиёз, мурҷ, қаламфури ширин ва об омехта менамоянд ва сарпӯши дегро пӯшида, дам медиҳанд. Баъзан ба он дунбаи ғӯсфандро низ илова мекунанд. Навъи дигари чигаркабоб дар сикхо кашида шуда, рӯйи оташ пухта мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Чигарбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229. 2. Чигаркабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.128.

F109	НОНПАЛАВ	Навъе аз таоми маъмулӣ, бо истифодаи нонпораҳои дастархон, ё нонҳои хушкшуда тайёр мешавад. Дар равғани дег гӯшту пиёз, картошка ва сабзиро андохта, бирён мекунанд ва каме об меандозанд. Сипас нонпораҳоро ба болои маҳсулоти пухташудаи дег мегузоранд ва сарпӯши дегро ниҳода, буг мемиханд. Ба болои нонпалави омода чакка ва гашничи резашударо ҳамроҳ мекунанд.	2016	Водии Ҳисор	Фаъол	1.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 129.
F110	КЎЗАКАБОБ, <i>кӯзашиӯрбо</i>	Дар даруни кӯза ё хурмачаи сафолӣ гӯшти равғандори гов ё гӯшту дунбаи гӯсфанд, об, пиёз, картошка ва сабзиро реза карда, меандозанд. Барои хуштаъмӣ ба он олучаи туршак, мурчу зира ҳамроҳ мекунанд. Сипас кӯзаро ба болои лахчаи оташи танӯр ё оташдон мегузоранд ва даҳони танӯрро мепӯшонанд. Дар давоми 2-3 соат кӯзакабоб омода мешавад. Имрӯзҳо шакли дигари бо номи “суп-пити” дар ошхонаҳои шаҳру навоҳии кишвар маъмул гаштааст.	2016	Суғд, Хатлон, Водии Ҳисор	Фаъол	1.Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 129.
F111	ТАҲ-ҚАЙМОҚӢ	Як навъ нони равғанӣ буда, ба қаламаи дегӣ монандӣ дорад. Дар дохили зуволлаи таҳқаймоқӣ орд, об, намак лозим аст. Хаамири онро шӯрида, муддати 15-20 дақиқа дам дода, бо тирак тунук карда мешавад. Баъд аз тунук намудан қаймоқ ва маскаи хонагириро якҷоя карда, ба рӯяш молида, зуволаро қат ва гирдак ба шакли нон карда, боз дам мемиханд. Сипас зуволаро тунук карда, бо корд ба чор ё шаш қисм тақсим мекунанд. Баъдан зуволлаи буридаро ба деги равғандори доғкардашуда андохта, то ранги сурхчатоб гирифтаниш паҳлу ба паҳлу гардонда мепазанд.	2018	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои соки-нони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F112	БИПУРӢ	Хаамири бипуриро аз тухм, орд, об ва намак омода мегардад. Зуволлаи мазкурро шӯрида, пас аз муддате ба мисли зуволаи манту тунук намуда, ба шакли хаамирварақи чоркунча (чор тарафаш 10 см) бо корд бурида мешавад. Дар дохили хаамирварақ қимаи гӯшт, пиёзи майдакардашуда бо иловаи адвиеъ ва намак гузошта, хаамирварақи дигариро аз болояш гузошта, бо ангуштон маҳкам намуда, дар равғани растани доғкардашудаи оташаш муътадил мепазанд. Пас аз ранги зардчатоб гирифта онро дар табақча мегиранд ва мувофиқи таъби истеъмолкунанда бо чакка тановул карда мешавад.	2018	Бохтар	Нимфаъол	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F113	ЮПҚАЧА	Яке аз маҳсулотҳои нонии хонагӣ буда, дар фасли баҳор пухта мешавад. Зуволлаи юпқачаро мисли зуволаи хаамири манту тунук намуда, бо корд дар шакли чоркунча бурида мешавад. Дар маркази зуволаи бурида аз ҳар гуна алафҳои баҳорӣ аз ҷумла ҷағ-ҷағ, пудина дар шакли хурд-хурд резакарда мегузоранд. Чоркунчаи дигарро аз болояш гузошта гирдогирдашро бо ангушт зер намуда, маҳкам менамоянд. Пас аз он дар тоба каме равғани растанӣ рехта (молида), аввал як тараф ва баъдан дигар тарафашро гардонда, мепазанд.	2018	Бохтар	Нимфаъол	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F114	САНБӢСАИ МОШӢ	Зуволлаи санбӯсаи моширо ба мисли дигар санбӯсаҳо омода менамоянд. Мошро шуста, дар зарфи хӯрокпазӣ то пухтаниаш дар оташи муътадил меҷӯшонанд. Дар тоба пиёзро майда реза намуда, дар равған бирён карда мегиранд. Моши ҷӯшонидашуда ва пиёзи зирбонидашударо якҷо намуда, каме намак ва адвиеъро якҷоя карда, қимаи санбӯсаро омода месозанд. Зуволаро тунук карда, дар шакли чоркунча мебуранд ва қимаро гузошта, аз болояш хаамирварақи дигарро монда маҳкам менамоянд. Баъдан тобаро тафсонда, дар он каме равған молида, санбӯсаро паҳлу ба паҳлу гардонда мепазанд.	2018	Қубодиён	Нимфаъол	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F115	КУНДА-ШҶРБО	Дар деги калон об, каллаву почай тозакардашуда аз гов, гӯсфанд ё буз, намак ва адвӣёт андохта, дар оташи паст (кундаалов) пухта мешавад. Дар зарфи алоҳида шикамбаи гов ё гӯсфандро дар дохилаш маҳсулоти маҳсуси омодакардашударо аз қабилӣ гӯшти қима, пиёзи резашуда, намак, адвӣёт гузошта, ба шакли чоркунча гирди шикамбаро бо ресмон дӯхта ба деги каллаву почай чӯшидашуда андохта, пас аз пухтани он шикамбаи дӯхташуда аз ресмон чудо намуда ба табак кашида мешавад.	2018	Вахш	Нимфаъл	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш //Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F116	ҒАЛМИНДӢ, <i>галмундӣ</i>	Таоми қадимаи тоҷикӣ мебошад, ки дар давраи пухтани харбуза бештар таҳия мешавад. Харбузаи калонро ду тақсим намуда, бо қошук дилаи онро гирифта, дар деги оташи муътадил то сурх шудани мекобанд ва як навъ мураббои харбузагӣ омода мегардад. Сипас дар деги ҷудогона гардсӯз ё ордоб омода карда мешавад. Сипас мураббои омодашударо ба гардсӯз якҷоя карда, як маротибаи дигар мечӯшонанд. Пас аз чӯшидан ба мисли атолаи сафедак омода мегардад.	2018	Қубодиён	Нимфаъл	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш //Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F117	МОЛИДА	Молида як навъ хӯроки ноние мебошад, ки дар баъзе маросими хонаводагӣ пухта мешавад. Дохили оби чӯшидаистода рағғани зард ва шакарро андохта, дубора онро мечӯшонанд. Пас аз каме чӯшидан нонро майда реза карда бо онҳо якҷоя мекунанд. Маҳсулоти ҳосилшударо аз оташдон гирифта, мисли хамир омехта мекунанд ва бо кафи дастон лундаи майдача сохта ба мисли орзук дар табак мегузоранд. Чун онро бо кафи дастон молида, лунда мекунанд, ин таом номи “молида”-ро гирифтааст.	2018	Қубодиён	Нимфаъл	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш //Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F118	ХОНУМА	Хонума як навъ хӯроки хамирӣ буда, ба мисли зуволаи манту омода карда мешавад. Яъне аз об, орд ва намак зувола гирифта ба мисли хамири манту тунук кардан лозим аст. Баъдан дар зуволаи тунукнамуда равған молида, ба рӯяш ба пуррагӣ қимаи аз гӯшту пиёз ва адвиётҳо омодашударо меандозанд. Фарқияти хонума аз манту дар он аст, ки зуволаи онро ба мисли манту набурида ҳамон хел яклухт мепечонанд ва болои лаълии мантупазӣ гузошта, дар буғи об мепазанд. Пас аз пухтан онро бо корд бурида, мувофиқи табъ бо чаккаву мурч тановул менамояд.	2018	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор,	Фаъол	1.Хонума // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. 2.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F119	РУБИЧ, <i>ревич,</i> <i>руич</i>	Рубич як навъ хӯроки субҳона буда, бештар дар фасли зимистон барои гарм нигоҳ доштани бадан омода мегардад. Онро барои модарони таваллудкарда низ тавсия медиҳанд. Рубич аз қаймоқ ва равғани (маска) хонагӣ, орд, об ва шакар омода мегардад. Дар деги оташаш муътадил қаймоқ ва маскаи хонагиро об карда, ба дохилаш каме орд андохта, то сурх шуданаш бо кафгири чӯбин мекобанд. Баъди сурх гардидани гард ба қандобро илова мекунанд. Баъди як маротиба ба чӯш омадан таом тайёр мешавад. Навъи дигари онро аз равғани гӯсфанд, орд ва намакоб мепазанд. Баъди гарм шудани равғани гӯсфанд орду намакро омехта мекунанд. То пухтанаш онро мекобанд.	2018	Бохтар, Муъминобод	Нимфаъол	1.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш //Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F120	ЧАК-ЧАК	Чак-чак як навъ ҳалвои нонӣ буда, бештар дар чашну маросимҳо пухта мешавад. Барои омода кардани миқдори муайяни чак-чак 4 дона тухм, каме намак ва 500 гр ордро якҷоя намуда, хамирашро нисбатан саҳт мешӯранд. Баъдан бо тирак зуволаро дар оштахта тунук намуда, дар шаклҳои чоркунҷаи хурд-хурд мебуранд. Сипас хамирпораҳоро дар равғани доғкардашуда андохта, то зарди тиллоранг шуданаш мепазанд. Ба чак-чаки пухташуда шири қиёмкардашуда ва кӯфтаи чормағзро омехта карда, дар табақчаҳо мебардоранд. Баъзеҳо қандоб, шираи наботи чӯшониди ва ё асалро ҳамроҳ менамоянд.	2018	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1.Чак-чак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. 2.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.

F121	ХУРЎСҚАНД, <i>хурузак,</i> <i>себқанд</i>	Навъе аз ширинии маъмул, ки асосан барои бачагон тайёр мекунад. Хурӯсқанд аз қиёми шакар пухта мешавад ва ба он чавҳари лимӯ, ранги қаннодӣ меандозанд. Қиёми тайёршударо ба қолибҳои алюминӣ, ки ба шакли хурӯс, моҳӣ, ситорача ва ғайра мебошанд, мерезанд ва аз поёни он чӯбчаеро ҳамчун даста мегузоранд. Пас хунук шудан қиём шакли муайянро мегирад ва саҳт мешавад. Навъи дигари он себқанд мебошад, ки он низ дар қолиби махсуси себ рехта мешавад. Барои он себи на калону на хурдро интихоб мекунад. Хурӯсқанд ва анвои онро бештар дар рӯзҳои идҳои динӣ ва ҷашнҳои миллий тайёр карда, ба бозор мебароранд.	2020	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъол	1. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.
F122	ШИМА, <i>оши буридаи дастӣ</i>	Барои пухтани шима аз орди гандум, тухм, намакоб хамир шӯрида, зуволро мегиранд. Зуволро бо тирак молида, дароз мекунад ва хамири ришта-ришта ҳосил мешавад. Хамирҳои уғромонандро дар об мечӯшонанд ва дар табақ мекашанд ва аз болояш зирбак мерезанд. Зирбак аз гӯшт, картошка, сабзӣ, пиёз ва равған омода карда, мешавад. Ба болои таом зирбак, чакка ва кабудихоро реза карда, илова мекунад.	2020	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъол	1. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2. Шима // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ. 5.
F123	ШАКАРОБИ ЧОРМАҒЗӢ	Шакароби чормағзӣ хӯроки серғизо буда, онро бештар дар фасли зимистон тановул мекунад. Ин хӯрок аз обу равғану намак ва чормағз омода мегардад. Тарзи таҳияш чунин мебошад: дар табақи чӯбин об гирифта, каме намак ҳамроҳ мекунад. Сипас нонро ба даруни табақ реза мекунад то ҳаде, ки об нонро ҷабида гирад. Аз болояш равғани гармро рехта, мағзи чормағзро ба он илова менамоянд. Ҳоло баъзеҳо ба ин таом кабудихо ва баъзан чакка низ ҳамроҳ карда истеъмол мекунад.	2018	Ноҳияҳои Ҷалолиддини Балхӣ ва Ҷайхун	Нимфаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F124	ГҶШТФАТИР	ГҶштфатир як навъ нонест, ки дар таркибаш гҶшт дорад. Аз орду обу намак хамир карда, онро низ муддате дам медиханд. ГҶштро хурд-хурд чоркунча реза карда, бирён мекунан. Хамирро зувола гирифта, тунук мекунанд ва гҶшти бирёнро ба болои зувола мемонанд. Зуволаи дуумро тунук карда, ба болои нони гҶшти мегузоранд ва бо ангуштон гирди нонро бо ҳам пайваст мекунанд. Ҷамин тавр нонро ба тафдон гузошта мепазанд.	2018	Ноҳияҳои Ҷалолиддини Балҳӣ ва Ҷайхун	Нимфаъл	1.Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балҳӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F125	ГУНГИНА	Гунгина як навъ таоми анаъавии тоҷикӣ буда, аз донаҳои гандуми сафеднамо ва пиёзу сабзӣ пухта мешавад. Гандумро дар алоҳидагӣ бирён карда гирифта, каме хунук мекунанд. Баъдан дар дег об рехта, гандуми тафдодаро меандозанд ва муддати 4-5 соат мечушад. Сипас пиёзро реза карда ба он ҳамроҳ мекунанд. Баъд аз ним соат сабзиро чоркунча реза карда, меандозанд ва то пухтан мечӯшонанд. Баъд аз чӯшидани гандумоба алафҳои шифобахш аз қабилӣ <i>эшм</i> , <i>ҳулбӯ</i> , <i>лосак</i> ва амсоли инҳоро бо об тоза шушта, реза карда дар дег меандозанд. Боз муддати 1 соат мечӯшад ва таом ба пуррагӣ тайёр мешавад.	2018	Мастҷоҳ	Нимфаъл	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F126	ФАРБЕЧ, <i>фарбеш</i>	Фарбечро низ мисли дигар таомҳои донагӣ аз гандуми одӣ тайёр мекунанд, аммо дар ин таом танҳо пиёз бо гандум истифода шуда, гиёҳҳои баҳорӣ, сабзичот ва чакка низ илова карда мешавад. Фарбеч бештар дар фасли баҳор пухта мешавад.	2018	Мастҷоҳ, Кӯҳистони Мастҷоҳ	Фаъл	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017.– С.119-128.
F127	НОНИ БАҶАЛВО	Нони баҳалво нонест ки дар тӯю маърақаҳои мардум, ё барои меҳмонон пухта мешавад. Сараввал аз равғани зард, орд ва шир ҳалво тайёр мекунанд. Раवғани зардро гарм карда, мувофиқи завқ ордро бирён мекунанд. Пас аз пурра бирён кардан ширро рехта, ба муддати 10 дақиқа мечӯшонанд. Аз орд, об, намак ва хамиртурш (дрожа) хамири нонро мешӯранд. Баъди расидани хамир онро рост карда, дар як қисмаш ҳалворо тунук карда мегузоранд. Бо қисми дигар болои онро мепӯшонанд. Онро дар дег равған рехта, пушту рӯй мепазанд.	2018	Мастҷоҳ, Кӯҳистони Мастҷоҳ	Фаъл	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128.

F128	ЧАЛПАК, <i>тунукча</i>	Чалпакро дар ҳамаи тӯю маърақаҳо мепазанд. Зуволлаи онро аз орду обу намак ва каме хамиртурш (дрожжа) хамир шӯрида, муддати 10 дақиқа дам медиҳанд. Баъд аз дам додан дар дег равғанро доғ карда, зуволаҳоро мепазанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F129	ФАТИРШИРА	Фатиршира яке аз хӯрокҳои маҳаллӣ буда, онро бештар барои беморони камқувват новобаста аз фасли сол бо ғиёҳҳои табиӣ хушку тар омода месозанд. Сараввал зувола шӯрида, муддате дам медиҳанд. Дар тоба равғанро доғ намуда, ба он пиёзро бирён мекунанд. Сипас хамирро бо даст мулоим намуда, ба деги обаш ҷӯшидаи стода андохта, бо кафгири ҷӯбин то об шудани хамир лат мезананд. Баъдан ғиёҳҳои табиӣ (газандақаҳак, гашниҷ, пудина) ва шир илова намуда, боз мечӯшонанд. Дар ҳолати набудани шир ва ё мувофиқи таъ баъзан дуғро истифода мекунанд.	2018	Ховалинг	Нимфаъол	1.Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннати минтақаи Қӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. — С.157-164.
F130	ҲАЛВОИ ШИРУ ШАКАР	Таркиби ин ҳалво шир, шакар ва равғани зард иборат мебошад. Сараввал ширро пухта, сипас дар дохилаш шакарро то ғафс шудани шир, барои дар дег наҷаспиданаш лат мезананд. Баъд аз тайёр шудани ҳалво деғро аз оташдон гирифта, каме хунук намуда, равғани зардро дар дарунаш меандозанд ва то якҷоя шуданаш меомезанд. Баъди омехта шудан ҳалвои ширӯ шакарро дар табақча бардошта баробар бо корд мебуранд.	2018	Ховалинг, водии Рашт	Нимфаъол	1.Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннати минтақаи Қӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
F131	ҒУБАӢ	Як навъи таом аз нони бокило, ҷурғот ва равғани зард тайёр карда мешавад. Дар табақ ҷурғотро гирифта, нонро реза мекунанд. Каме каф мезананд, то ки нон ва ҷурғот омехта шавад. Раवғани зардро гарм карда, аз болои нону ҷурғот мерезанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F132	ҒАВЗАМАҒЗ	Таоми зимистонаи мардуми Бадахшон буда, аз нон чормағз ва пиёзи беҳӣ тайёр карда мешавад. Чормағзи кӯфта ва нони таркардашударо бо ҳам лат зада, дар табақи ҷӯбин омехта мекунанд. Бадан пиёзи беҳиро реза карда, ба болои таом мепошанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F133	АЙРОН	Навъе аз нӯшокиҳои чорводорон, онро аз шири асп, уштур, буз ва гӯсфанд тайёр мекунанд. Шири хомро бо ширмоя туршонида, дар машк аз як то се шабонарӯз нигоҳ медоранд. Айрон нӯшокии серғизо, ташнашкан, шифобахш аст, дар таркибаш равған, қанд ва ғ. дорад. Онро махсусан дар айлоқ бештар истеҳсол ва истеъмол мекунанд.	2018	Лахш, Мургоб	Фаъол	1. Ғафуров Ҷ. Усули таҳияи айрон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. 2. Айрон // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2015. – С. 76.
F134	НОШ-ХУХПА	Як навъи таоми Бадахшонӣ буда, асосан аз зардолу ва орду об тайёр карда мешавад. Дар дег се ё чор коса зардолуро мечӯшонанд. Дар алоҳидагӣ ордро бо об дар коса маҳлул месозанд. Сипас ин косаи маҳлулро ба дег мерезанд. Як бори дигар мечӯшад ва тайёр мешавад, онро дар табақи чӯбин мебардоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F135	ҚАМОЧТАРӢ, <i>чикаш, тарит</i>	Аз нони танурӣ бо равғани зард тайёр карда мешавад. Нонро дар табақи калон реза карда, равғани зардро гарм карда, ба табақ мерезанд. Бо кафи даст нонро молиш медиҳанд. Чунон молиш дода мешавад, ки аз биринҷ калонтар қамочак мешавад. Қамочтарӣ дар навбати худ таоми тӯёна низ мебошад. Қамочтариро дар хонаи шаҳ дар дастурхони арӯс мегузоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F136	ХОМНИГУЛ	Чормағзро ё донаи зардолуро то орд шудан дар оҳурак мекубанд. Дар дег обро андохта, орди зардолу ё чормағзро меандозанд ва он то баромадани равғанаш мечӯшад. Дар табақ нонро реза карда, маҳлулро ба болояш мерезанд. Иловатан пиёзи беҳиро реза карда, табақро ороиш медиҳанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F137	ХОЧ-ХАРВО	Донаи зардолуро орд карда, дар об то баромадани равғанаш мечӯшонанд. Як пиёла ордро дар як литр об маҳлул карда, ба дег мерезанд. Таомро мекобанд, то начаспад. Каме намак ҳамроҳ мекунанд. Як бор нағзакак чӯшид, таом мепазад ва онро дар табақ мебардоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F138	ЧАПОТӢ, <i>нони тунук</i>	Як навъи нон, ки ҳаҷмаш тунук ва кутраш 70-80 см мешавад. Хаамири чапотӢ аз орди гандум бо иловаи хаамиромоя, намак, об тайёр шуда, нонҳоро асосан дар танӯр ва чакдон мепазанд. Дар идҳои суннатӣ ва бисёр тӯю маърақаҳои мардумӣ нони чапотӢ пухта, рӯйи дастархон гузошта мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Раҳимов, – Д., Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89. 3. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.
F139	ТУХМБИРӢН, <i>тухмбирӢн бо орд, хогина</i>	ТухмбирӢне, ки бо орд, пиёз, гӯшт, шир ва кабудихо дар равған пухта мешавад. Нахуст дар косае, мувофиқи даркорӣ тухмҳоро шикаста, зардию сафедияшро бо қошук лат мезананд. Ба он каме шир, намак ва сода илова карда, кам-кам ордро рехтан мегиранд ва латзани давом медиҳанд. Бояд орд дар моеъ ҳал шуда, шакли атолари гирад. Сипас гӯшту пиёз ва кабудиро майда реза карда, ба он ҳамроҳ мекунанд. Махсули таёршударо дар тобаи равғандор кам-кам рехта, мепазанд. Ин таом ҳам дар субҳона ва ҳам ноштову шом истеъмол мешавад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2. Хогина // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ҷ.4.
F140	ТАНИРА	Танира як навъ гизои курутмонанд мебошад, ки аз мағзи нони хушк, чакка, нахӯд, лӯбиё ва баъзе адвӣёт таҳия мешавад. Онро чунин тайёр мекунанд: нони хушкро нимкӯфта, мағз карда, нахӯдро чӯшонида хушк намуда, онро низ мекӯбанд. Гӯштро ба пораҳои хурд реза намуда, бирӢн карда мегиранд ва ҳамаи инҳоро ба чаккаи саҳт омехта, каме намаку қаламфур андохта, мисли курут шакл дода, мехушконанд. Баъзан ба он аз растаниҳои маҳаллии шадагулак, мулкак, райҳон, пудина, шибит ва пиёзи резакардашуда меандозанд. Танираро дар фасли зимистон дар косаи оби чӯш андохта, як навъ таоми саридастӣ тайёр мекунанд. Онро инчунин шикорчиӢн, деҳқонон ва мусофирон бо худ мегиранд. Онро дар шакли хушк низ истеъмол кардан мумкин аст. Аз он дар фасли зимистон оталаи ба танира низ омода менамоянд.	2020	Дарвоз	Фаъол	1. Каримова Г. Таомҳои анъанавии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110. 2. Раҳимов Д. Танира // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 427.

F141	ТОРДУНА	Он як навъ таоми субҳгоҳии мардumi баъзе дехоти водии Зарафшон ба шумор меравад. Тарзи таҳияи он чунин аст, нахуст аз равғани зард, хамиртурш (дрож) ва намаку орд хаамири тордунаро мешӯранд. Баъдан онро тунук карда <i>шӯрак</i> мегузоранд. <i>Шӯрак</i> – маҳсулоти равғанин буда, аз саршир тайёр карда мешавад. Ширро полонида, дар ҷойи сард мегузоранд. Болои шир ҳатман қаймоқ мегирад, яъне саршир омода мегардад. Равғанро гарм карда, як адад бирён мекунанд. Як тарафи тордуна, ки пухт тарафи дигарашро бирён мекунанд ва он ба чалпак монанд мешавад.	2020	Айнӣ	Фаъол	Ҷ.Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардumi ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F142	БОҶИЛА- ҶҶШАК	Боқиладӯшак як навъ таоми маъмулии мардumi ноҳияи Айнӣ ба шумор рафта, дар фасли баҳор зиёдтар омода мекунанд. Онҳо то пухта расидани боқилои нав, аз ҳосили боқилои як сол пеш қоқ карда гирифта мондашон истифода мекунанд. Боқиладӯшакро аз донаи боқило ва зирбак омода мекунанд. Аз картошка, сабзӣ, пиёз, помидор, қаламфури булғорӣ ва равған зирбак омода мекунанд. Ба дег об андохта боқилоро низ омехта мекунанд. Боқило пеш аз он ки ба таом омехта гардад якшабонарӯз дар оби ширгарм тар карда мешавад. Чунки боқило аслан донаи саҳт буда, дер мепазад.	2020	Айнӣ	Фаъол	Ҷ.Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардumi ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F143	ҶАРМИҶ	Ҷармиҷ таоми маҳаллии мардumi тоҷик ба шумор рафта, дар фасли зимистон зиёдтар пухта мешавад. Гандумро намнок карда, дар ӯғурак мекӯбанд. Сипас онро аз пӯстлох тоза карда, дар оби ширгарм тар мекунанд. Гандуми кӯфташуда обро ба худ мекашад ва ба ин васила тез мепазад. Таоми мазкур бо зирбак омода карда мешавад. Зирбакро аз сабзавоти тару тоза тайёр мекунанд. Картошкаву сабзӣ ва пиёзро ба шакли мукааб реза карда омехта мекунанд. Сипас, об меандозанд ва таом, ки як сар ҷӯшид, гандумро ба он омехта мекунанд.	2020	Айнӣ	Фаъол	Ҷ.Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардumi ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.

F144	ҲАФТДОРҶЯ	ҲафтдорҶяро дар қатори таом буданаш дору низ мешуморанд. Он аслан таоми мавсимие мебошад, ки барои бемориҳои сармохӯрда ва занони навтаваллудкарда омода мегардад. Дар тайёр намуданаш ҳафт намуд маҳсулот аз қабилӣ тухм, зарчӯба, анҷир, набот, асал, рағани зард (аз маскаи хонагӣ) ва шир лозим аст. Ҳамаи он маҳсулоти номбаршударо дар дохили шир якҷо намуда, то қиём гаштанаш бо қошук дар оташи паст меҷӯшонанд. Моеъи он нисбат ба атолаи муқаррарӣ тунуктар мешавад. Чуноне зикр шуд ин таом маҳз ҳамчун доруворӣ ва дар вақтҳои зарурӣ омода мегардад. Аммо қариб дар ҳама хонадони мардуми ноҳияи Дарвоз маҳсулоти он барои рӯзҳои даркорӣ захира карда мешавад.	2020	Дарвоз	Фаъол	1.Каримова Г. Таомҳои анъана-вии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F145	ОШИ ТУРУШ, <i>оши туруши қайладор</i>	Барои тайёр кардани оши туруш, об, биринҷ, гӯшти қимашуда, пиёз, мурч, намак, зира, шалғам, картошка, чакка ва алафҳои хушбӯйкунанда лозим аст. Пиёзро майда реза карда бо гӯшти кӯфта, мурч, зира, намак омехта, аз онҳо <i>гелак</i> месозанд. Ба дег ба миқдори лозимӣ об рехта, зераш оташ меафрӯзанд. Сипас як пиёла биринҷро ба оби дег ҳамроҳ карда, меҷӯшонанд. Пас аз он шалғам ва картошкаро дар шакли хеле хурди мукааб реза карда ба болои биринҷ мерезанд. Баъд аз пухтани биринҷ, шалғам ва картошка, гелакҳоро болои маҳсулот андохта сарпӯши дегро то пухтани маҳсулотҳо мепӯшанд. Баъд аз пухтани ҳамаи маҳсулот чаккаро бо об омехта карда болои он мерезанд. Пас аз пухтани таом онро ба косаҳо мекашанд ва аз болои он кабудии резакардари пошида, таомро зинат медиҳанд.	2020	Панҷакент	Фаъол	1.Аттоев Ш. Оши туруш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 122-124.
F146	НАБОТ, <i>наботпазӣ</i>	Як навъ ширинии кристалмонанди анъанавӣ, ки рангаш зардча ё сафедтоб аст. Наботпазӣ дар байни тоҷикон аз асрҳои миёна маълум аст. Наботро аз шакар, об ва тухм бо роҳи ҷӯшонидан, шарбат кардан мепазанд. Ҳангоми таҳия ду навъи набот ҳосил мегардад: наботи дандонадор, яъне риштапайванд ва наботи тагидегӣ.	2020	Вилоятҳои Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Мухаммадӣ Ҳ. Набот // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 3-4. 2.Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. Д., 1998;

F147	ОСКГИР	Оскгир як навъ таоми субҳона ба шумор рафта, бештар ҳангоми фасли зимистон ва бемории зуком омода карда мешавад. Ин таом хӯроки маҳсули мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ ба шумор меравад. Таоми мазкур аз донагии хушкнамудаи фасли тобистон тайёр мегардад. Тарзи омода кардани оскгир чунин аст: дегро дар болои оташдон тасфонида, каме равған мемоланд. Донаи хушккардаи зардолу ё чормағзро даруни он таф (бирён) медиҳанд. Баъдан донаҳои бирёнкардашударо дар уғурак ё санги далда кӯфта пӯсташро ҷудо намуда, то равған бароварданиш як маротибаи дигар мекӯбанд. Тути хушк (тутмавиз) ба ҳамин монанд омода менамоянд. Дар охир харду донагии кӯфтаро дар як зарф омехта мекунанд. ӯ	2020	Кӯҳистони Мастҷоҳ	Фаъол	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.
F148	НУГУЛ	Ин навъи таомро бештар дар фасли зимистон мепазанд. Донаи бодом, зардолу ва пистаро кӯфта, ҳамашонро омехта мекунанд. Баъдан дар деги болои оташдон ба мисли гарди орд таф дода, каме бирён менамоянд. Барои таом шуданиш ба он об рехта, ба монанди отала онро мепазанд. Ҳангоми пухта расиданиш ба косаҳо мекашанд. Ин хӯрокро бештар барои бемориҳои сармохӯрда низ истифода мекунанд. Бо номи нугул дар баъзе навоҳии водии Рашт ва вилояти Хатлон пиёзи сафеду гашничи резашударо меноманд, дар баъзе ҷойҳо адвӣёт ё кӯфтаи баъзе кабудихоро низ нугул мегӯянд.	2020	Дарвоз	Фаъол	2.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.
F149	ТУТПИСТИ ЧУРҒОТ, <i>ттист</i>	Навъе аз таомҳои баҳории ин маҳал ба шумор меравад, ки маҳсулоти асосии он аз чурғот ва тути хушкӣ кӯфта иборат мебошад. Тутро ҳангоми пухтаниш хушк намуда, бо <i>далясанг</i> кӯфта, ба мисли орд менамоянд. Сипас орди тутро боз дар ҷои соя мехушконанд. Пас аз он дар вақти муайян дар табақ тутпистро андохта, дар мобайни чурғот рехта истеъмол менамоянд.	2020	Дарвоз	Фаъол	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.

F150	ҲАРИР, <i>ҳарира</i>	Он хӯроки маҳаллӣ буда, аз орд, равған, об, пиёз, гӯшт ва дунбаи гӯсфанд омода мешавад. Вобаста ба маҳсулоти дохили он мизочи ҳарир гарм буда, дар фасли зимистон, хусусан иқлими сарди кӯҳистон фоиданок аст. Дар деги калон (дар тӯйҳо) аввал равғанро рехта, доғ мекунад. Сипас дар равған пиёзро каме бирён мекунад, баъди пиёз дунбаро андохта мезирбонанд, баъди тиллоӣ шудани дунба гӯштро илова мекунад ва пасон ордро. Орд, ки каме сурхча шуд, ба он оби чӯшомадаро мерезанду дар охир намакро илова мекунад. Ҳарирро муддати 10-15 дақиқа кофта, сипас оташи таги дедро берун мекашанд. Ин хӯрок одатан хӯроки зимистона буда, бештар дар тӯйҳо омода мегардад.	2023	Навоҳии во- дии Зараф- шон	Фаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F151	СУРХӢ	Таоми сурхӣ аз орд, равғани зағиру пахта, об пиёз, дунбаи гӯсфанд, гӯшт ва намак омода мешавад. Ордро ба равғани тафсонӣ зағир меандозанд ва то сурхи чигарӣ шуданаш хуб таф мемиханд. Дар деги дувум равғани пахтаро доғ мекунад, аввал пиёз баъд дунбаро меандозанд. Сипас гӯштро бо намак илова карда мезирбонанд ва ба он орди бирёншударо андохта, каме об иловар мекунад. Ва то чуш омадани об мекобанд. Сурхӣ бояд аз ордоб каме ғафстар ва аз атола каме тунуктар бошад.	2023	Н. Айнӣ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Хӯрокҳои анъанавии мардуми тоҷик. Душанбе. Аржанг, 2020.

БАХШИ 7. – ВАРЗИШИ СУННАТӢ ВА БОЗИҲОИ БАЧАҒОНА (G000)

№ P/T	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли гу-стариш	Вазъи имрӯзаи ун-сур	Адабиёт
G001	АРҒУНЧАК, <i>алвонҷ, бод, бод-печ, ҳой, ҳайбод, ҳойбозӣ, ҳаюҷак, ҳулҷак, вулҷак</i>	Як навъ бозии анъанавии духтарон, ки бештар дар баҳору тобистон, махсусан, дар чашни Наврӯз, бо-зида мешавад. Арғунҷак аз арғамчине, ки ду нуғи он ба шоҳи дарахт ё ба болочӯбе баста шудааст ва нишастгоҳ иборат мебошад. Духтарон бо навбат ба арғунҷак нишаста, дар ҳаво ба пешу қафо алвонҷ меҳӯранд.	2016	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Арғунҷакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 54-55.
G002	АРӢСБОЗӢ, <i>арӢсбиёрак</i>	Як навъ бозии маъмули духтаракони хурдсол, ки дар боғ ё ҳавлӣ баргузор мегардад. Яке аз духтараконро ҳамчун «арӢс» интиҳоб карда, ба ӯ либосҳои тоза мепӯшонанд ва ба сараш рӯймоли калон меандозанд. Ду-се нафари дигар нақши меҳмононро бозӣ меку-нанд, ки як-як ба арӢсхона мебароянд. Яке аз духтарон дойира менавозад ва дигарон бонавбат аз ҷой хеста мерақсанд.	2016	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Нурдҷанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. АрӢсбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 62.
G003	АСПАКБОЗӢ, <i>аспгирак, аспак</i>	Бозии халқии бачагонаи тоҷик, ки дар байни бачаҳои хурдсол ва миёнсол гузаронида мешавад. Барои бозӣ чӯбҳои дарозиашон 1-1,2 метраро ҳамчун «асп» интиҳоб мекунанд ва ба қисмати болоии он ресмоне-ро ба мисли лаҷоми асп мебарданд. Иштирокчиёни бозӣ дар майдони кушод ё роҳи холӣ, дар ҳатти иб-тидо паҳлӯи ҳам меистанд. Бо фармони довар бачаҳо ба асп савор шуда, ба сӯйи марра метозанд.	2016	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 2. Раҳимов Д. Аспгирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 72.
G004	БАЙТБАРАК	Бозӣ ё мусобикаи шеърдонист, ки байни наврасо-ну ҷавонон ва шеърдӯстон баргузор мегардад. Яке аз ҳозирин байте ё пораи шеърро кироат мекунад. Ҳарифи ӯ ҷавобан ба матни ӯ байте меҳонад, ки ҳарфи аввали он ба ҳарфи охирини шеъри ҳарифаш якхела мебошад. Боз бозигари яқум дар ҷавоб ба бай-ти шахси дувум байтеро меҳонад. Ҳамин тавр, бозӣ давом ёфта, касе ғолиб меояд, ки шеъраш бечавоб монад.	2016	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Айни С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Байтбарак // Донишномаи фарҳанги марду-ми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 99.

G005	БАҚАБОЗӢ, <i>қурбоқабозӣ,</i> <i>сангпартояк</i>	Ду нафар бачаҳо яктоғӣ санг ё устухони ҳайвонро, ки онро “баққа” меномиданд, дар даст мегиранд. Яке аз бозингарон сангро дар замин ба пеш ҳаво медиҳад. Бозингари дуюмӣ бояд бо санги худ санги ҳарифашро нишон гирифта занад. Агар санги ҳарифашро зада тавонад, пас бозингари якум ўро ба пушташ “савор” карда, то ба ҷое, ки сангҳо бархўрдаанд, мебарад.	2016	Рашту Дарвоз	Фаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. “Бақабозӣ” // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 100.
G006	БАЛАНДИ- БАРӢЯК	Бачагон гирди ҳам омада, як нафарро аз байни худ барои дастгир кардани бачаҳо интиҳоб мекунанд. Бачаҳо бо садо додани амри бозӣ ба ҳар тараф давида, ҳар яке ба болои баландие мебарояд. Баландӣ бояд аз замин ҳадди ақал як ваҷаб баланд бошад. Агар касе ягон ҷойи баланд наёфта, дар рӯи замин истода бошад, шахси дастгиркунанда зуд омада, ўро бо даст медорад.	2016	Ҳисор, Ашт	Фаъол	1. Раҳимов Д. Баландибарояк // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101.
G007	БАНДПАРАК	Бозии халқии бачагонаи тоҷик, ки дар байни духтарбачаҳои аз 7 то 13 сола иҷро мешавад. Барои бози банд ё арғамчини 2-3 метра лозим аст. Бандҳои сунъии корхонавӣ низ истифода мешаванд. Бандпараки якнафарӣ бонавбат ва ё сенафарӣ бозида мешавад. Ду нафар аз ду тараф бандро болову поён тоб медиҳанд ва бозгари севум аз болои он меҷаҳад. Ҳар як ҷаҳиданро бозигарон ҳисоб мекунанд ва марраи муайян низ дооранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Баландипарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G008	БАНДКАШӢ	Яке аз бозиҳои варзишии бачагонаи тоҷик, ки маъмулан дар ҷашни Наврӯз ва иду маърақаҳои мардумӣ барпо мешавад. Мусобиқаи бандкашӣ дар майдончаи ҳамвор ташкил шуда, барои он арғамчини ғафси дарозии 8-10 м истифода мешавад. Иштирокчиён 4-6 нафарӣ ба ду даста ҷудо шуда, аз ду тарафи хат дар майдон ҷойгир мешаванд. Қадом дастае, ки ҳарифонро кашада аз хат гузаронад, ғолиб доништа мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Бандкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 104.

G009	БОДПАРАК-БОЗӢ, <i>бодбарак, лалакбозӣ, лалакпаронӣ</i>	Навъе аз бозиҳои бачагон ва чавонон, ки аз замони қадим маъмул буд. Бодбаракро аз коғази саҳти 45x65 см, параҳои ҷӯби дарозшакл, ришта ва навори аз матоъ буридашуда месозанд. Онро ҳангоми вазидани боди мусоид парвоз медиҳанд. Яке аз бачагон бодбаракро ба болои сараш бардошта меистад, дигаре нуги риштаро ба даст гирифта, ба муқобили вазиши бод меавад. Ҳамин ки бодбарак 100-200 м боло баромад, дигар ҳочат ба давидан нест, он дар осмон мавҷзанон бозӣ карда меистад.	2016	Вилояти Суғд, водиҳои Ҳисор	Фаъол	1.Бодбаракбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 254-256. 2.Раҳмонӣ Р. Бодбарак //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 144-145. 3.Муродов О. Бодбарак // ЭСТ. – Ҷ. 1. Душанбе: 1978. – С.471
G010	«БЕДОНА ПАРИД», <i>«будана принг», “пар-пар”</i>	Бозигарон ба ҳамдигар зич ба сурати давра менишинанд. Онҳо пойҳояшонро ба маркази давра дароз намуда, менишинанд. Яке аз бачаҳои калонсолтар номи парранда ё дигар ҷонваронро бонавбат номбар мекунад (мас., бедона парид, зоғ парид...) ва дар яке аз онҳо дасти ростро худро зуд боло мебардорад. Дигар бозигарон ба ӯ тақлид карда зуд дасти ростро боло бардоранд. Ҳар касе дер кард, ё ба пушт гелон шуд, мағлуб ҳисоб мешавад.	2016	Рашт, Дарвоз, водиҳои Ҳисору Зарафшон	Нимфаъол	1.Раҳимов Д. Бедона парид // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 121. 2.“Бедона парид” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 260.
G011	БУЧУЛБОЗӢ, <i>сақабозӣ</i>	Бозии маъруф, ки бо бучул – қисме аз устухони пойи гӯсфанд ё буз аст, бозидани мешавад. Баъди ба замин партофта шудани бучулҳо бозигарон бучули ҳарифонро ба нишон гирифта, мезананд. Шахси мағлуб ё бучули худро ба ғолиб медиҳад ва ё ӯро ба пушташ савор карда, як масофаи кӯтохро тай мезанад. Тарзҳои гуногуни бучулбозӣ маъмуланд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Бучулбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 182-183. 2.Бучулбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 273.
G012	ВАЧАБПАРАК, <i>ҳамваҷаб</i>	Бозии ваҷабпарак дар майдончаҳо, заминҳои ҳамвор, толори варзиш ва ғайра гузаронида мешавад. Бачагон ду нафарро ҳамчун ёвар интиҳоб мекунанд. Онҳо дар масофаи муайян ба замин рӯбарӯ нишаста, пойҳои худро каме мекушоянд ва кафи пойҳояшонро ба кафи якдигар ҷафс карда мерасонанд. Бачагони дигар бо навбат давида омада, аз болои пойҳои ёварон ба дарозӣ мечаҳанд.	2016	Хучанд, Истаравшан, Исфара, Конибодом, водиҳои Зарафшон	Нимфаъол	1. Амонов Р. Қиссаи диёри чашмасор. – Д., 1995. – С.194. 2.Раҳимов Д. Ваҷабпарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 193-194. 3.Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.

G013	ГАЧАБОЗӢ, <i>качабозӣ, кечабозӣ</i>	Иштирокчиёни гачабозӣ паҳлӯи ҳам гирд истода, як нафарро сардор интихоб мекунанд. Барои ин бозӣ сангча ё тукмае лозим мешавад, ки онро "гача" меноманд. Сардор дар байни ҳалқаи бозигарон истода, гачаро ба дасти як аз бачаҳо медиҳад. Ҳама дастхоро бо шумурдани «Як!», «Ду!» аввал ба паҳлу, сипас ба пушти худ бурда, пинҳон мекунанд. Сардор гачаро ҷустуҷӯ мекунад ва онро аз дасти кадом бачае, ки ёбад, навбати кофта ба ӯ мегузарад. Гачабозиро дар зимистон дар атрофи сандали низ бозӣ мекарданд.	2016	Водиҳои Зарафшон, Ҳисор	Нимфаъл	1.Айнӣ С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2.Раҳимов Д. Гачабозӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 208.
G014	ГУРГБОЗӢ, <i>гургабозӣ, дахмардабозӣ, ғалабозӣ,</i>	Сардори бачаҳо як нафарро дар нақши гург қарор дода, ду нафари дигарро – сағ ва боқимондахоро – гӯсфанд таъйин мекард. Гӯсфандон ба ҳамдигар ҷафс нишаста, гоҳ-гоҳ баос мезаданд. «Сағҳо» аккос зада, ба ҷустуҷӯи кути худ баромада ҳар сӯй мераванд. Ҳамин вақт «гург» пайдо шуда, гӯсфандонро як-як бурдан мегирад. Ҷӯпон бедор шуда, гургро таъқиб мекунад ва бо ҷӯб ӯро мезанад. Сағҳо низ ба гург дармеафтанд.	2016	Рашт, Дарвоз, Тавилдара, Яғноб, Ванҷ, Ишкошим, Ваҳон	Нимфаъл	1.Раҳимов Д. Гургбозӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 261. 2.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G015	БУЗКАШӢ, <i>човандозӣ,</i>	Мусобиқаи ҳалқии саворӣ, ки дар рӯзҳои ҷашни Наврӯз, тӯйҳои мардум ва идҳои дигар барпо мегардад. Бузқашӣ дар майдон, доманаи кӯҳ, рӯдхонаҳо баргузор шуда, дар он ҷасади буз истифода мешавад. Ҳар як савора талош мекунад, ки бузро аз байни издиҳом берун оварда, ба марра расонад. Паҳлавонони дигар ба ӯ монӣ шуда, аспашро бо тозиёна мезананд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1.Холмуродов З. Бозии савории бузқашӣ ҳамчун унсурҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Паёмномаи фарҳанг. –2018. – №2. – С. 35-41. 2.Турсунов Н. Бозииҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.

G016	ТОҚЎ ҒҮРМАЙДА	Тоқӣ – ғӯр – майда як навъ аз бозии маъмулии кӯдакону наврасони халқи тоҷик, ки он маъмулан дар айёми баҳор ташкил мешавад. Яке аз бозингарон дар дасти худ тоқие дорад ва бо ишора ва шумори се гуфтани довар зуд тоқиро ба боло ҳавола медиҳад. Ҳангоме ки бозингар тоқиро ба сӯи осмон ҳавола кард дар ҳамон лаҳза як нафар аз миёни иштирокчиён чусту чолокона тоқиро аз осмон медорад. Дигар иштирокдорони бозӣ дар ин ҳол зуд ба ҳар тараф пароканда мешаванд. Бозингари тоқиро ба даст оварда бошад, ба сӯи бозингарони гурезон тоқиро партоб мекунад. Агар тоқӣ ба тани ягон нафар аз бозингарон нарасад, боз онро аз замин мегираду такроран ҷониби бозингарон ҳавола медиҳад. Ҳамин, ки тоқӣ ба тани яке аз бачаҳо расид, он нафар мағлуби бозӣ доништа мешавад ва дар навбати баъдӣ ӯ дар бозӣ довар ҳисоб мешавад.	2020	Варзоб	Ғаъол	1.Курбонов Ш. Чанд суҳан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G017	ОПЕНАБОЗӢ, <i>яклингабозӣ</i>	Опенабозӣ ба яклингабозӣ монанд буда, онро духтарону писарон наврас дар фаслҳои баҳор ва тирамоҳ ташкил мекунанд. Шарти бозӣ чунин аст: бачаҳо пойҳояшонро бо ҳам наздик карда, қафои пойҳои худро ба замин мегузоранд ва як нафарро барои идома додани бозӣ ҳамчун ғӯяндаи матни бозӣ аз миёни худ интихоб мекунанд, ки чунин мисраҳоро меҳонад: Опена, опена, Кӣ бо мо бозӣ мена? Андар кашу мандаркаш, Пойи чапу роста каш! Ҳангоме ки ғӯянда мисраи охири шеърро тамоми мекунад, дарҳол бачаҳо як пойи худро аз замин бардошта, ба ҳар сӯ пароканда мешаванд. То он даме, ки яке аз бозингарон пойи худро ба замин нагузорад, бозӣ давом меёбад.	2020	Душанбе	Ғаъол	1.Курбонов Ш. Чанд суҳан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.

G018	БОБО, РИШТА-ҚАЙЧӢ, <i>ришта қайчӣ</i>	Бозии “Бобо, ришта, қайчӣ”-ро духтарон ва писарони наврас ҳам якҷоя ва ҳам дар алоҳидагӣ миёни худ ташкил мекунанд. Иштирокчиён нахуст як нафар бозингарро аз байни худ интихоб мекунанд, ки ӯ дар бозӣ нақши боборо иҷро мекунад. Дигарон нақши набераҳои боборо мебозанд. Набераҳо ба бобо наздик мешаванд ва чунин намудор мекунанд, ки гуё аз риши бобо кашида истода бошанд. Онҳо аз риши бобо дошта, калимаи ришта –ришта – риштаро то ба ҷои дилхоҳ расидан такрор мекунанд. Ҳамин ки набераҳо аз назди бобо дургар мераванд, ду ангушти худро ба қайчӣ монанд намуда “қайчӣ” гуфта, мегурезанд. Бобо то дастгир кардани яке аз набераҳо сур карданро идома медиҳад. Вақте ки бобо яке аз набераҳоро дастгир мекунад, нафари ба даст афтада дар навбати дигар нақши боборо иҷро мекунад.	2020	Душанбе	Фаъол	1.Курбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-ичтимоӣ. 2019, №3.
G019	ЧАВГОНИ ПИЁДА, <i>чавгонбозӣ, гӯйбозӣ</i>	Чавгони пиёда, аз қадимтарин навъҳои варзиши тоҷикон мебошад. Барои бозӣ ба ҳар як бозигар чавгон ва барои ҳама як адад гӯй – тӯби махсус лозим аст. Тибқи қоидаи он дастаҳо ба ду гурӯҳи шашнафарӣ тақсим шуда, дарвозаи худро доранд ва кӯшиш мекунанд, ки гӯйро бо чавгон зада, вориди дарвозаи ҳариф намоянд. Ҳоло дастаҳои касбии чавгонбозони пиёда низ фаъолият мекунанд.	2016	Бадахшон, Кӯлоб, Хучанд, Душанбе	Нимфаъол	1.Турсунов Н. Чавгонбозӣ, – Д., 1982. 2.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3.Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G020	КОРДЧАБОЗӢ, <i>кордбозӣ</i>	Як навъ бозиест, ки бачагони нисбатан калонсол ва ё ҷавонон бозӣ менамоянд. Бозӣ аслан бо корди маъмулии ошбурӣ дар замини мулоим ё сабзадор сурат мегирад. Ҷавонписарон дар болои сабза гирд нишаста бо навбат кордро ба замин мепартоянд. Агар нӯги корд ба замин дарояд, он гоҳ бозигар корд ба тарзи дигар меартояд. Агар ба замин нахалад, навбат ба дигар кас мегузарад. Кордро бачаҳо бо кафи даст, ангуштон, оринҷ, дастҳоро мушт карда ва китфу бозу ба замин мепартоянд. Ин бозӣ қадима буда, ба гурӯҳи машқҳои паҳлавонӣ дохил мешуд.	2020	Душанбе	Фаъол	1.Кордбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 471-472.

G021	ГЎШМОЛАК, <i>гӯшикаишак,</i> <i>гӯшиталобак</i>	Як навъ бозии халкии бачагонаи тоҷик, ки онро бештар дар чашнҳои арӯсиву хатнасур ва Наврӯз барпо мекунад. Шахси калонсоле дар латтапорае як-ду танга ё тугма ва ё ягон ашёи хурдро мебандад ва онро ба дурӣ ҳаво дода, худаш пинҳон мешавад. Ҳар бозигаре, ки бастаи тангаро ёфта, ба ӯ оварда супорад, соҳиби тухфаи пулӣ ё молӣ мешавад. Вақте ки як нафар латгаро ёфта, ба сӯйи шахси калонсол давад, дигарҳо ба ӯ монёӣ шуда, намегузоранд, ки комёб шавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Гӯшмолак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 274-275.
G022	ДОНАКБОЗӢ, <i>дӯлбозӣ,</i> <i>кандакбозӣ,</i> <i>харакбозӣ,</i>	Бачагон дар замин охурчае мекананд, ки умқаш 5-6 см ва қутраш 10-15 см мебоша ва он «дӯл» меноманд. Ашёи ин бозӣ чор адад донаки зар-долу ё чорто сангчаи ба андозаи ҳамин донакҳо мебошад. Дар масофаи 1,5 метр аз дӯл дуртар хатте мекашанд ва аз паси он хат истода, бо навбат ҳар чор сангчаро ба дӯл мепартоянд. Агар 1 донак ё сангча ба дӯл афтад, партобкунандаи он «хар» номида мешавад, яъне нақши харро бозӣ мекунад. агар 2 донак ба дӯл ворид шавад – «асп» 3 донак – «вазир» ва 4 донак «шоҳ» мешаванд. То вақте ки бозигари панҷум донакҳоро партоб мекунад, вазир ба «хар»-у шоҳ ба болои «асп» савор мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Донакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 339-340. 2.Донакбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 258-259.
G023	ЗОҒОБУ	Се-чор нафар бозигар гирд истода, ҳар ду дастро мушт карда, ба байн дароз мекунад. Сипас сардор таронаи «Зоғобу»-ро мехонад ва дигарон муштҳоро болои ҳам мисли тири чувоз дар мобайн тоб додан мегиранд. Вақте ки сардор мисраи охири хонда, «торгина бикуч» гуфт, шахсе, ки дасташ аз ҳама боло аст, зуд дасташро қафо мекашад. Агар гӯянда «таҳгина бикуч» гӯяд, бозигари дасташ дар поён буда, зуд дасташро мекашад. Охири дасте, ки дар байн танҳо монд, шахси мағлуб ҳисоб мешавад.	2016	Муъмино-бод	Дар ҳоли аз байн рафтан қарор до-рад.	1.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозихҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ //Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.

G024	АСПДАВОНӢ, <i>пойга</i>	Як навъ мусобикаи гурӯҳии анънавӣ, ки дар иду чашнҳои миллӣ ва расмӣ созмон дода мешавад. Мусобиқа дар майдонҳои калони деҳот, варзишгоҳҳо ва майдонҳои махсус сурат мегирад. Аспдавонӣ дар масофаи муайян гузаронида шуда, онро доварон назорат мекунанд. Ба ғолибон тухфаҳои гуногун дода мешаванд, ки онҳоро кумитаҳои маҳаллаҳо, ҷамоати деҳот, хумуати шаҳру ноҳияҳо ва шахсони саховатманд омода мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Пойга // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 219-279. 2.Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. Д., 1983.
G025	ГУШТИН, <i>гуштӣ, куштӣ, гуштингирӣ</i>	Яке аз навъҳои варзишии машҳури миллӣ, ки таърихи қадима дорад. Дар гузашта мусобиқаҳои гуштингирӣ дар чашнҳои арӯсию хатнасур, Наврӯз, идҳои сунатӣ, хурсандиҳои оммавӣ ва сайрҳои баҳорӣ дар майдонҳои васеъ бо иштироки паҳлавонони зиёд аз ғӯшаву канори шаҳру вилоят барпо менамуданд. Имрӯзҳо низ гуштингирӣ бо ҷӯшу хурӯш идома дорад. Ба ғолибон тухфаҳои гуногун, ба монанди моли чорпо, ашёи рӯзгор: аз яхдону телевизор сар карда, то ҷойнику пиёла ва ғайра тақдим мекунанд. Дар мусобиқаҳои калони ҷумҳуриявӣ ба паҳлавонони ғолиб мошинҳои сабукрав тухфа медиҳанд. Паҳлавонон дар гуштингирии анъанавӣ усулу шеваҳои гуногунро истифода мебаранд. Аз он ҷумла, тарзҳои “дастпеч”, “сурун”, “тоб”, “қоқӣ”, “попеч”, “дӯк”, “ҳаллук”, “чиландозӣ”, “попечак”, “дастпеч”, “сари севҷӣ” ва ғайра маъмул мебошад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 2.Суяркулов Т. Турсунов Н. Спорти халқи тоҷик. Д., 1963; 3.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. Д., 1983. 4.Раҳимов Д., Шарипов Н. Гуштингирӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 275-279.
G026	ГАВКАШАК	Дар ин бозӣ ду нафар иштирок мекунанд. Бачаҳо дар замин рӯй ба рӯйи ҳам нишаста, ҷӯби тақрибан якметараро гирифта, амудӣ ҳар ду саҳт дошта меистанд. Бо фармони довар ё шахси севум ҳар кадоми онҳо ба сӯйи худ мекашанд. Касе ки ҷӯбро саҳттар кашад ва ҳарифшро аз ҷояш хезонад, ғолиб ҳисоб меёбад. Бозии гавкашакро айёми Наврӯз ҳамчун қуввасанҷӣ ҷавонон низ барпо мекунанд.	2020	Рӯшон, водии Бартанг	Фаъол	1.Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагони Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 7. – Душанбе: 2019. – С. 208-219.

G027	ЧЎБЧАБОЗӢ	Дар ин бозӣ аз чор бештари шумораи бозигарон иштирок мекунад. Ин бозӣ мисли баландбарояк аст. Бачаҳо дар даст якчанд чӯбчаи 20-30 см ё тахтачае ба ҳамин дарозӣ мегиранд. Як нафар аз бачаҳо «рӯбанда» интиҳоб мешавад, ки дигаронро бояд дастгир кунад. Бачаҳои дигар бояд пояшон ба замин нарасанд, дар таги пойҳо чӯбчаҳо ё тахтачаро гузошта, болои он мебароянд. Вақте ки рӯбанда ба бачаҳо наздик шуд, онҳо кӯшиш мекунад, ки болои чӯбчаҳо, тахтача бошанд ва пояшон дар замин нарасанд. Кадом бозигаре, ки ҳадди ақалл як пояш дар замин бошад, бачаи рӯбанда ӯро дастгир мекунад ва дар даври навбатӣ он бозигар вазифаи рӯбандаро иҷро мекунад.	2020	Мастҷоҳ	Фаъол	1.Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G028	КАШКАШАК	Он мисли бозии бандкашак аст, аммо бе аргамчин бозида мешавад. Равиши бозии кашкашак чунин аст: писарону духтарони 7-12 сола, баъзан наврасони 14-15 сола дар майдонча чамъ шуда, дар замин хатте мекашанд ва ба ду дастаи баробар тақсим мешаванд. Ду бозигар аз ду гурӯҳ аз ду тарафи назди хат истода, дастони якдигарро дошта меистанд. Дигарон аз қафои онҳо қатор мешаванд ва камари шахси дар пеш истодашонро медоранд. Бо фармони довар ё муаллим онҳо ба бозӣ шурӯъ мекунад. Дастаи ғолиб ҳамонест, ки қатори ҳарифонро кашада, аз хат ба сӯйи худ гузаронад.	2020	Деваштиҷ	Фаъол	1.Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G029	КАМОНВАРӢ, <i>камонбозӣ, тирандозӣ,</i>	Як навъ бозии ҳарбӣ ва варзишии қадимаи халқи тоҷик. Мусобикаи камонварӣ барои намоиш додани маҳорати худ дар чашнҳои Наврӯзу Меҳргон, тӯйҳои арӯсию хатнасур ва мавридҳои дигар дар майдону боғҳо баргузор мешавад. Камонварӣ намудҳои пиёда ва савора дорад. Усули савора ҳангоми давидан асп ба нишон тир заданро <i>сараста</i> меномиданд. Бачаҳо низ ба тақлиди калонсолон камонғулакҳо сохта, бо чӯбу санг тирандозӣ мекунад.	2016	Саросари кишвар	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад	1.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2.Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011. 3..Раҳимов Д. Камонварӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 431-433.

G030	КИТФЦАНГ, <i>хурӯсчанг</i>	Бозӣ дар майдонча, боғча ва ё ягон ҷойи ҳамвор гузаронида мешавад. Дар замин доираи диаметраш 2 метр кашада мешавад. Бачаҳо ба ду гурӯҳ тақсим шуда, ҳама рӯ ба рӯи доира аз ду тараф дар майдон саф мекашанд. Аз ҳар даста як нафарӣ ба даруни доира меоянд. Ҳар дуи ин бозигарон дар як пой истода, пойи дигарашонро бардошта меистанд ва дастҳоро ба пушт мегузоранд ва якдигарро бо китф тела дода, аз доира мебароранд ва ё кӯшиш мекунанд, ки ҳариф пойи дуомашро ҳам ба замин гузоранд.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъл	1.Раҳимов Д. Кифтчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 466. 2.Раҳимов Д. Бозиҳои варзишии наврӯзӣ // Соҳибкор, №1 (3), 2015. с.21-22.
G031	ҚАЛЪАГИРАК, <i>калла-зеҳт</i>	Бозигарон ба ду даста тақсим шуда, дар майдон аз сангҳо "қалъа"-е сохта, сардорҳо наздикии он меистоданд. Дастаҳо дуртар аз қалъа ҷой мегирифтанд. Бо фармони сардорҳо бозигарон ба қалъа ҳамла меоварданд. Задухӯрди шӯхиомез дар байни бачаҳо сурат мегирифт. Дар муҳориба танҳо бо пойҳо зарба задан мумкин буд. Бозӣ бо ғалабаи он даста ба анҷом мерасид, ки қалъаро ба даст овардааст.	2016	Бадахшон, Рашту Дарвоз	Нимфаъл	1.Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3.Раҳимов Д. Қалъагирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 518.
G032	ҚОЛБОЗӢ, <i>шалоқак, тангелиц-бехт, ҷизнибозӣ</i>	Бозии анъанавии духтарон, ки бештар дар фаслҳои гарм дар майдонча ва роҳравҳо барпо мешавад. Шумораи бозигарон аз 2 то 8 нафар буда метавонанд. Барои бозӣ ҳар кадом духтарон яктогӣ сангҳои гирду ҳамвор мегиранд, ки он "қол" ё "лап" ном дорад. Дар замини ҳамвор катакчаҳо мекашанд ва бо навбат хонаҷаҳоро якпоя ҷаҳида мегузаранд. Хонаҷаро ба чор катаки хурдтар ҷудо мекунанд ва ба онҳо бо тартиб рақам мегузоранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 3, 1976. 3.Раҳимов Д. Қолбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 527-528.

G033	ЛАНКАБОЗӢ, <i>сурббозӣ,</i> <i>парбозӣ</i>	Ланкабозӣ дар асри XIX тавассути ӯйғурҳо аз Чин ба фарҳанги мардумони Осиёи Марказӣ, аз ҷумла тоҷикон, роҳ ёфтааст. Тибқи андешаи баъзе муҳаққикон, номи афзори ин бозӣ – «ланга» аз калмаи тоҷикии «ланг» – ҷӯлоқ ва ё аз «линг» - пой гирифта шудааст. Ланка аз пораҷаи пӯсти пашмдори буз ва пораи сурби гирдашакл сохта мешавад. Ланкабозӣ ба таври гурӯҳӣ ё дунафарӣ сурат мегиранд. Бачаҳо шумораи муайянеро марра қарор дода, ба бозӣ шурӯъ мекунанд. Агар дар вақти бозӣ ланка ба замин афтад, навбати бозӣ ба бозигари дигар мегузарад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2.Раҳимов Д. Ланкабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 542-543.
G034	ЛАПАРБОЗӢ	Бачаҳо ба ду даста тақсим шуда, ҳар кадом «лапар» – санги гирди ҳамворро интихоб мекунанд. Лапарҳоро бо навбат аз масофаи муайян ба сӯи санги нишона, ки онро «чилғиз» меноманд, ҳаво медиханд. Бозигари ғолиб – оне, ки сангаш ба <i>чилғиз</i> наздиктар афтада аст, лапарҳои дигаронро бо санг зада, дар охир чилғизро ҳамин тавр зада, дуртар меандозад. Сипас бо кафи по ҳисоб мекунанд, ки <i>чилғиз</i> ба кадом масофа дуртар афтадааст. Ҳамин тариқ, миқдори кафи пойҳоро шумурда, то марраи муайян мерасанд. Ҳар бозигаре, ки ба ҳисоби марра пештар расид, иштирокчи бохтаро аз дастаи ҳариф «хар» карда, ба болаш савор мешавад.	2016	Зарафшон, Рашт, Бадахшон	Фаъол	1.Андреев М.С., Половцов А.А. Материалы по этнографии иранских племен Средней Азии. Санкт-Петербург, 1911. 2.Раҳимов Д. Лапарбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 543-544.
G035	ОББОЗӢ	Аз шуғлҳои тобистонаи бачагон. Дар фасли тобистон бачаҳо дар ҳавзҳо, ҷӯйборҳо ва кӯлу дарёҳо оббозӣ карда, чандин намуди бозиҳоро ташкил менамоянд. Масалан, мусобиқаи шиноварӣ, яъне ки кӣ пештар ба марра мерасад. Инчунин бачаҳо дар даруни об ва соҳили атрофи кӯл ё дарёча бозии сурсуракон ташкил мекунанд. Дар солҳои охир тӯббозӣ дар об низ маъмул шудааст.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1.Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 3. Раҳимӣ Д. Оббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2023. – Ҷ.9.

G036	<p>МУРҒОБИ-ШИКОРЧӢ,</p> <p><i>заличак,</i></p> <p><i>чонгирак,</i></p> <p><i>миёнравак,</i></p> <p><i>свечабозӣ</i></p>	<p>Онро писарону духтарони аз 6-7 сола то ба наврасони 15-16 сола бозӣ мекунанд. Барои бозии мурғобишикорчӣ тӯби ҳаҷмаш хурд ё миёна лозим аст. Аз ҳар ду тарафи майдонча дар фосилаи 8-10 метр хатҳои марзӣ мекашанд ва бозинагарони дастаи аввал – “шикорчиҳо“ паси он хатҳо қой мегиранд. Ба мобайни майдон иштирокчиёни дастаи дуюм – “мурғобиҳо” мебароянд. Агар тӯб ба яке аз “мурғобиҳо“ расад, онҳо ӯ аз бозӣ берун мешавад. Агар яке аз бозинагарони даруни майдон тӯбро аз ҳаво дошта гирад, пас он даста соҳиби як қони дигар мешавад.</p>	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1.Раҳимов Д. Мурғобишикорчӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 656.</p> <p>2.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ //Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.</p>
G037	<p>НАЙЗА-АНДОЗӢ,</p> <p><i>найзани,</i></p> <p><i>найзабозӣ,</i></p> <p><i>найзапартоӣ</i></p>	<p>Яке аз намудҳои ҳарбӣ ва варзиши бостонии тоҷикон. Найзаро дар гузашта ҳам пиёда ва ҳам савора ба кор мебарданд. Дарозии найза 1,5-2 м буда, онро аз шохҳои рост ва саҳти дарахтон месохтанд ва ба нуги он тегаи оҳаниро насб менамуданд. Найза инчунин яке аз олотҳои шикор ба шумор мерафт. Маҳорати баланди паҳлавони найзаандоз дар он зоҳир мешуд, ки қонварро дар шикор ва ё душманро дар майдони ҷанг бо як зарба афканад. Баъзе найзаандозони моҳир найзаро аз масофаи 60 м ба нишон мерасониданд. Найзаро инчунин савори асп, дар рӯи он ҳаму рост шуда, лаъбу ҳунарҳо намуда, ҳаво медоданд.</p> <p>Найзабозӣ яке аз намудҳои мусобиқаи варзишӣ дар ҷашнҳои арӯсӣ, хатнасур ва иди Наврӯз буд. Бачагон имрӯзҳо аз ҷғб найза сохта, аз масофаи муайян ба сӯи нишонаҳо партоб мекунанд.</p>	2016	Саросари кишвар	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинобод. 1953.</p> <p>2.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.</p> <p>3.Раҳимов Д. Найзапартоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 34-35</p>

G038	НАРДБОЗӢ	Яке аз навъҳои варзиши фикрии миллӣ, ки таърихи тӯлонӣ дорад. Нард дар болои тахтаи махсуси дутабақа бо мухраҳо бозида мешавад. Дар канори ҳар як табақи тахта 6-тоғӣ хоначаҳо барои гардиши мухраҳо сохта шудааст. Дар нардбозӣ ду бозингар аз ду тараф бозӣ мекунад, ки ҳар кадом 15-тоғӣ мухрадоранд. Барои ҳол гирифтани ва ё миқдори қадами мухраҳо ду мухраи мукааби ҳолдор истифода мешавад. Мухрачаҳои мукаабро рӯи тахта партофта, мувофиқи холи гирифташон як мухраро аз хонаи якум гирифта, ба хоначаҳои баъдӣ ҳисоб карда мегузаронанд. Ҳамин тариқ, кадом бозигаре, ки пештар мухраҳояшро аз майдони ҳариф гузаронад, ғолиб доништа мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Нардбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.272-273. 2.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.
G039	ПАЛАК-БАРАК, <i>талгираку чалгирак,</i>	Бачагон дар майдончае чамъ омада, ба ду гурӯҳ тақсим мешуданд. Аз мобайни майдонча хатте мекашиданд ва ду канори майдонро марра қарор медоданд. Як гӯшаи майдон “пал” номида мешуд ва гӯшаи дигараш “чал”. Шартӣ бозӣ чунин буд, ки бозинагарони дастаи “чал” бояд аз ҷанги ҳариф халос хӯрда, ба гӯшаи “пал” раванд. Дар ҷавоб бозигарони гурӯҳи “пал” кӯшиш мекарданд, ки онҳоро бо пойҳояшон зада, нагузоранд, ки ба маррашон расанд.	2016	Ашт, Рашт, Дарвоз	Нимфаъол	1.Палабарак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.263. 2.Раҳимов Д. Палабарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 185-186.
G040	ПАНҶСАНГ, <i>ҳафтсанг, ҷамбулбозӣ, ҷамбет</i>	Дар майдонча 10-12 нафар духтарон ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд. Онҳо дар замин як росткунҷа мекашанд ва аз чор кунҷи дарунии он боз яктоғӣ хоначаҳо мекашанд, 5 ё 7 адад сангҳои дар мобайни росткунҷа болои ҳам мегузоранд. Дастаи якум аз масофаи муайян сангҳоро ба нишон гирифта бо тӯб мезанад. Бозигарони дастаи якум баъд аз ин ки бо тӯб сангҳоро афтонданд, кӯшиш мекунанд, ки омада сангҳоро дар росткунҷа аз нав болои ҳам чинанд. Дар ин вақт бозигарони дастаи дуюм тӯбро дошта, бозигарони дастаи аввалро таъқиб карда, намегузоранд, ки ба росткунҷа наздик шаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Панҷсанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 190-191.

G041	ПИЁДАКАШАК	Як навъ мусобиқаи ҷавонон, ки дар ҷашнҳои Наврӯз, арӯси, хатнасур ё ба муносибати таваллуди писар сомон дода мешуд. Дар ин бозӣ 40-50 нафар иштирок мекарданд. Соҳиби маърака 3-4 метр матоъи сахтро ба мобайни иштирокчиён ҳаво меод. Ҷавонон ба дастаҳо тақсим шуда, кӯшиш мекарданд, матоъро ба пуррагӣ ба даст оранд ва тухфаи асосӣ – бузро соҳиб шаванд.	2016	Кӯлоб, Фарм, Дарвоз	Дар ҳоли аз байравӣ қарор до-рад.	1.Нурджанов Н. Традиционний театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2.Рахимов Д. Пиёдакашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 210.
G042	ПОДШОҲ-БОЗӢ, <i>поччобозӣ, дузду қозӣ,</i>	Дар бозӣ 4 нафар иштирок мекунанд. Онҳо куттии гӯгирдро гирифта, бо навбат рӯи фарш ё замини ҳамвор мепартоянд. Агар куттии гӯгирд ба шакли амудӣ рост истад, онро “подшоҳ”, ба тарзи уфуқӣ рост истад – “вазир”, рӯ ба боло – “сӯфӣ” ва ниҳоят агар рӯ ба фарш афтад, он “дузд” ҳисоб мешуд. Баъд аз як дафъаи партофтани гӯгирд вазифаҳо муайян мешуданд. “Сӯфӣ” “дузд”-ро дошта, ба назди “подшоҳ” мебуд ва арз мекард, ки “шоҳам, аз фалон ҷо дуздҳо дастгир кардем, чи кор кунем?”. “Подшоҳ” ба “вазир” супориш меод, ки “дузд”-ро якҷанд дурра ё шаппотӣ занад.	2016	Вилояти Суғд, Водии Ҳисор, Рашт, Дарвоз	Ҷаҳол	1.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2.Рахимов Д. Подшоҳбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 214.
G043	ПОЙГА, <i>давидан</i>	Пойга мусобиқаи аънавии халқӣ мебошад, ки аз қадим дар ҷашнҳои Наврӯзу Меҳргон, тӯйҳои арӯсию хатнасур ташкил мешавад. Масофаи пойга аз 500 м сар карда, то 5-6 км мешуд. Сардорҳо ҷараёни мусобиқаро назорат мекарданд. Иштирокчиёне, ки аз ҳама пештар ба марра мерасиданд, сазовори тухфаҳо мегаштанд. Тарзи саворанпойга низ маъмул аст.	2016	Саросари кишвар	Ҷаҳол	1.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G044	РУСТ-ШАВАКОН, <i>рустишавонак, туктукбозӣ, бачошавак</i>	Бачаҳо аз байни худ як нафарро барои ҷашмбандӣ интихоб мекунанд. Шахси интихобшуда рӯи ба девор ё дарахте карда, ҷашмонашро бо дастонаш пӯшонид, то адади муайян мешуморад ва мепурсад: «хуп, тут пухт, ҷав расид?». Дигарон зуд ба ҷойҳои назарнорас пинҳон мешаванд. Писарбачаи ҷӯянда ҷашмонашро боз карда мегӯяд: «Рафта ба кофта, илоҷи ёфта» ва ба ҷустуҷӯи бозигарони пинҳоншуда меравад. Ҷӯянда ҳар киро, ки дар аввал пайдо кард, дар пайти навбатӣ ҳамон кас ҷашмонашро мебандад.	2016	Саросари кишвар	Ҷаҳол	1.Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 2.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3.Рахимов Д. Рустшавакон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 268-269

G045	<p>САНГЧИЛИК-БОЗӢ,</p> <p><i>сангчил,</i></p> <p><i>сангчабозӢ,</i></p> <p><i>панчабозӢ</i></p>	<p>Онро якчанд нафар духтарони аз 6 то 15-сола дар ҳавливу боғча, баъзан дар хонаҳо бозӣ мекунад. Барои бозӣ 5 адад сангчаҳои гирди андозаашон баробари дӯлона лозим аст. Бозигарон дар замин, ё дар рӯи гилем ё фарши хона нишаста, бо дастонашон сангчаҳоро болову поён партофта, гоҳе аз замин мечинанд ва гоҳе ангуштонашонро дарвоза карда, сангчаҳоро аз он дарун меандозанд. Сангчиликбозӣ аз 6 давр иборат буда, номи давраҳо чунинанд: <i>каппа, қулфак, арӯс, қайчӣ, борон, барф</i> ва <i>жоло</i>.</p>	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1.РаҳимовД. Сангчиликбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 315-316.</p> <p>2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.</p>
G046	<p>САФЕДОР-СИЁҲХОР,</p> <p><i>сафеддорбозӣ,</i></p> <p><i>ахтаракон,</i></p>	<p>Иштироккунандагон ба ду даста ҷудо шуда, дар масофаи 10-15 м рӯ ба рӯи ҳам қарор мегиранд ва аъзои ҳар гурӯҳ дасти ҳамдигарро дошта, заниҷираеро ба вучуд меоранд. Бозигарони гурӯҳи якум бо як овоз мегӯянд: “Сафедор, сиёҳхор, аз мо ба шумо кӣ даркор?”. Бачаҳои дастаи дувум як нафарро аз дастаи онҳо интиҳоб менамоянд. Шахси интиҳобшуда кӯшиш мекунад, ки давида, дастҳои ба ҳам пайванди бозигарони ҳарифро бурида гузарад. Агар гузашта тавонад, яке аз бозигарони дасташ сардодаро гирифта, ба гурӯҳи худ меорад. Агар аз занҷира гузашта натавонад, он гоҳ ҳуди таслим шуда, дар гурӯҳи ҳариф мемонад.</p>	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1.Раҳимов Д. Сафедор-сиёҳхор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 326.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>3. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.</p>
G047	<p>СУРСУРАКОН</p> <p><i>пешкунакон</i></p>	<p>Яке аз бозиҳои анъанавии маъмулу машҳури бачагонии тоҷик, ки бештар дар фаслҳои гарми сол дар майдончаҳои боғча, баъзан дар кӯчаҳо барпо мегардад. Як нафарро барои сур қардан интиҳоб менамоянд. Агар ӯ дар вақти сур қардан якеро ба даст гирад, он бозигар навбати сурқуниро мегирад. Бозии С. вобаста ба маҳаллу минтақаҳо навъҳо ва унсурҳои гуногун дорад. Баъзан бачаҳо дарахт, симчӯб, дарвоза, ё ягон ҷисми дигарро пайка (пайгах) қарор медиҳанд ва шахси сурқунанда вазифадор мешавад, ки онро посбонӣ кунад.</p>	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953.</p> <p>2.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p>

G048	ТУТИ КАЛ, <i>тали тал</i>	Хамаи бачагон дар шакли давра нишаста, пойҳои худро ба пеш дароз менамоянд. Як нафар, ки ташкилкунандаи бозӣ аст, матни таронаи «Тали тал»-ро хонда, ангушти ишоратиашро ба болои пойи ҳар як иштирокчи расонида, гузаштан мегирад. Тарона дар болои пойи касе, ки ба охир расид, ӯ пойшро ба қафо кашида аз бозӣ мебарояд. Шахси охир танҳо монда ҳамчун мағлуб ҳисоб ёфта, барои дигарон аз амалҳои шеърҳои, сурудиҳои, масхарабозӣ, тақлидкорӣ ва ё рақсидан якero иҷро менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2.Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). – Т. XVII. М. – Л., 1957. 3.Раҳимов Д. Тути кал // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ2. – С. 476-477.
G049	ГУРБАБОЗӢ	Як навъ бозии анъанавии духтарон. Дар майдони кушод 7-12 нафар духтарон чамъ омада, ба таври нимдоира қатор меистанд. Як нафар нақши «гурба»-ро иҷро мекунад. «Гурба» дар рӯ ба рӯи духтарон истода, бо онҳо муколама мекунад: Гурба: мияв-мияв. Духтарон: чи хел ранг? Гурба: сурх (ё номи ягон рангро мегӯяд). Дар ҳамин вақт гурба ба сӯи духтарон меавад. Духтарон ба ҳар тараф мегурезанд, то ки ҳар чи зудтар ранги интиҳобкардаи гурбаро, ёфта ба он даст расонанд. Қадом духтаре, ки он рангро наёбад, ё ба он даст расонида натавонад, гурба ӯро дастгир мекунад. Шахси дастгиршуда дар навбати дигар «гурба» мешавад.	2016	Деваштиҷ	Нимфаъол	1.Раҳимов Д. Гурбабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1, Душанбе, 2015. – С. 261.
G050	«КӢ ЧАЛЛОД?» <i>«Ким чаллод?», Подшобозӣ</i>	Бачаҳо чор адад хадраҳои рости алафи ачирикро қанда, онҳоро душоха, сешоха, чоршоха ва панҷшоха мекарданд. Алафи душоха – “дузд”, сешоха – “чаллод”, чоршоха – “вазир” ва панҷшоха – “подшоҳ” ном доштанд. Сардор алафҳоро ба дасташ вожгун медошт, то ки шохҳояшон натобаду танҳо думчаҳояшон намоён бошад. Сардор мепурсид: «Кӣ чаллод?» ва бачаҳо яктогӣ мегирифтанд. Касе, ки алафи панҷшоҳаро гирифта бошад, «подшоҳ», чоршоха – «вазир», сешоха – «чаллод» ва ба касе ки алафи душоха омад, «дузд» мешуд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1.Раҳимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозии бачагона бахше аз мероси фарҳанги гайримоддӣ // Фарҳанги гайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8-22.

		Сипас вазир ба подшоҳ арз мекард, ки дуздери дастгир кардам, чӣ чазо диҳам? Подшоҳ фармон меод, ки фалон чазо. Масалан, як шапалоқ зан, ё маро пуштат савор карда, то фалон ҷой бар. Баъзан фармонҳои ба мисли якто рақс кун, ё суруд хон, ҳам мегуфтанд. Баъди иҷрои фармон бозӣ боз аз нав оғоз мешуд				2.Раҳимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8-22.
G051	ХАРГҶШАК-БОЗӢ	Яке аз бозиҳои бачагони хурдсол. Бачаҳо даст ба даст гирифта давра меистанд ва аз миёни худ як нафарро барои нақши харгӯшакро бозидан интихоб мекунанд. Дигарон дар атрофи ӯ чархзанон чунин мисраъхоро мехонанд: Харгӯшакчон харгӯшак, Чаро ту касал шудӣ? Канӣ аз ҷоят бихез, Дасту рӯятро бишӯй. Ба ойнача нигоҳ кун. Мӯйҳоятро шона кун Аз мобайни бачаҳо Як касро интихоб кун. Вақте, ки шеърро мехонанд, “харгӯшак” рақс карда, аз рӯи мазмуни ҳар як мисраи шеър ҳаракатҳои ҷолиб менамояд. Ҳангоми ба поён расидани мисраи охири шеър харгӯшак нафаре аз иштирокчиёни интихоб мекунанд. Бозингарии интихобшуда дар навбати дигар нақши харгӯшакро мебозад. Бозӣ ҳамин тавр идома меёбад.	2016	Вилояти Суғд	Нимфаъл	1.Раҳимов Д. Харгӯшбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 2, Душанбе, 2017. –С. 520.
G052	ОФТОБ-МАҲТОБ, <i>сандуқча-қуттича</i>	Яке аз бозиҳои анъанавии бачагони минтақаи Кӯлоб. Шарҳи бозӣ чунин аст: ду нафар пушт ба пушт истода, дасташонро аз байни дастони ҳамдигар мегузаронанд. Сипас бонавбат яке ҳам шуда, дувумро ба пушташ мебардорад, боз қоматро рост карда, дувумӣ якумро ба пушташ мебардорад. Ҳамин тарз, ҳар бори ба пушт бардоштани рафиқ яке “офтоб” ва дигарӣ “маҳтоб” мегӯянд. Ин бозӣ барои ба қор даровардани мушакҳо ва умуман, тандурустии бачагон манфиати қалон дорад.	2018	Кӯлоб	Нимфаъл	1.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 8–22.

G053	ХАРКАШАК, <i>харбуз,</i> <i>харбузкашак,</i> <i>бузихарӣ</i>	Яке аз бозиҳои маъруфи бачагон, ки ба тақлиди мусобиқаи бузқашӣ баргузор мешуд. Он бештар дар фасли зимистон, дар маърақаҳои хурди оилавӣ барпо мегашт. Бачаҳо дар ягон майдони васеъ харсавор чамъ омада, ягон чизеро, масалан, чома ё пӯстакро ба миён мепартофтанд ва ба он дармеафтанд. Ҳар касе, ки пӯстакро аз байн гирифта, ба марра расонад, ғолиб ба шумор мерафт. Ба ғолибон аз ҷониби соҳиби маърақа рӯймолак, тоқӣ, собун ва монанди инҳо тухфа дода мешуд.	2016	Кӯлоб, Балчувон, Ховалинг, Дарвоз, Рашт, Тавилдара	Нимфаъл	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2.Рахимов Д. Харкашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 521-522.
G054	ТУХМБОЗӢ, <i>тухмчанг</i>	Яке аз бозиҳои машҳури анъанавии бачагон, ки дар идҳои Наврӯз, Қурбон ва Фитр бо тухми пухтаи мурғ бозида мешавад. Бачаҳо тухмҳоро нӯг ба нӯг мезананд, тухми кадоме, ки тухми дигареро шикаст, он тухми шикастаро моли худ мекунад. Дар охир тухми яке аз бачаҳо пирӯз шуда, ҳамаи тухмҳои дигаронро ба шикаст мерасонад. Шаҳси ғолиб тухмҳои бурдашро боз бо дӯстону рафиқонаш тақсим карда, бо ҳам мехӯранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1.Тухмбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С.274-275.
G055	ХУРӢСЧАНГ	Навъе аз бозии маъмули бачагону ҷавонони деҳот, ки дар шакли намоишӣ ва мусобиқавӣ дар ҷашнҳои Наврӯз, сайрҳои баҳорӣ ва баъзе маърақаҳои халқӣ баргузор мегардад. Мусобиқаи хурӯсчанг дар майдонҳои кушод мегузарад. Ду нафар довталаб хурӯсҳои худро дар майдон сар медиҳанд. Хурӯсҳо ба якдигар бархӯрда, ба қафаси синашон якдигарро мезананд. Ҳамон хурӯсе мағлуб шуморида мешавад, ки рӯ ба гурез ниҳад. Соҳиби хурӯси ғолиб бо мукофот табрик карда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2.Рахимов Д. Хурӯсчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 547-548.

G056	ҲАВЗАК- ҲАВЗАК	Як навъ бозиест, ки онро калонсолон бо мақсади хушхол кардан бо кӯдакони хурдсол мебозанд. Дар хона падар, модар, модаркалон ё яке аз аъзои оила кафи дасти кӯдаки 1-2 соларо боз намуда, ангушти ишоратиашро дар кафи кӯдак чарх занонида, таронаи «Ҳавзак»-ро мехонад ва ангуштакони ӯро ба кафаш як-як қат кардан мегирад. “Ҳавзак, хавзак, гирдакош сабзак. Ору биёд, об хӯрад, Оҳу биёд, об хӯрад..”. Чун навбат ба ангушти хурди расид, падар номи кӯдакро гирифта, бо овози баландтар: «Эй ба ин майдаҳақ шӯрбо нарасид» - гӯён дасташро ба ҳаво бардошта, «Хӯ-лӯ-лӯ, барги каду», «Хӯ-лӯ-лӯ, барги каду» – гӯён ҳамин ибораро се бор такрор мекунад. Кӯдак аз ин ҳолат завқ бурда механдад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Вещие сны, несколько примет и детская игра “Сорока-ворона” среди некоторых народов, главным образом Средней Азии // Известия главного средне-азиатского музея. Ташкент, 1923. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G057	ЧАВГОНБОЗӢ <i>çўйбозӣ</i>	Навъе аз варзиши қадимии тоҷикон, ки дар майдон савори асп баргузор мегардад. Бозигарон ба ду даста тақсим шуда, дар майдон кӯшиш мекунанд, ки бо чавгон гӯйро ба дарвозаи дастаи ҳариф ворид кунанд. Чавгонбозӣ дар гузаштаи начандон дур дар чашнҳои арӯсӣ, хатнасур, иди Наврӯз ва Меҳргон ташкил мешуд. Мусобиқаҳо дар байни дастаҳо аз деҳаҳои ҳамсоя низ сурат мегирифт. Шакли чавгони пиёда ё чавгони рӯйи чаман низ маъмул аст.	2016	Бадахшон, Хучанд, Кӯлоб	Нимфаъол	1.Турсунов Н. Чавгонбозӣ. – Д., 1982. 2.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3.Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011. 4.Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G058	ЧИЛИКБОЗӢ, <i>чиликдангал, чилик-пилик, чилакбозӣ, ликабозӣ, чиликқаҳрӣ, чилаку лоф, алаку момокӣ, акколбозӣ</i>	Барои бозӣ ду чӯб, яке 30-40 см (ченчӯб) ва дигарӣ кӯтоҳтар 15-20 см лозим аст. Дар замини ҳамвор давраи диаметраш 1,5-2 метра мекашанд. Бозингари якум ё дастаи якум дар дохили давра истода, чӯбчаро бо чӯби калон ба масофаи дур мезанад. Аз он ҷое, ки чӯбча афтод, ҳарифон чӯбчаро гирифта, ба даруни давра ҳаво медиҳанд. Бозингари даруни давра саъй мекунанд, ки бо чӯби калон зада чӯбчаро аз хатти давра дур кунанд. Ба қадди чӯби калонӣ масофаи аз хатти давра то ҷойи афтидаи чӯбчаро ҳисоб мекунанд. Агар ҳарифон чӯбчаро тавонистанд, ки ба даруни давра партоянд, он гоҳ ҷойҳо иваз мешаванд. Касе, ки холҳои бештар гирифта, аз марра гузашт, ғолиб доништа мешавад. Ғолибон мағлубонро бо як тарзи “зу-у-у” гуфта, бо давонидан ҷазо медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Чиликбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 256-258. 2.Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.

G059	ЧАШМ- БАНДАК, <i>чашмпӯшакон</i>	Дар бозӣ 6-10 нафар писарону духтарони аз 7 то 15-сола ширкат мекунанд. Чашмони он шахси интихобшударо бо рӯймол ё пореа матоъ мебанданд, ки ӯ бачаҳоро дида натавонад. Сипас бозӣ оғоз мегардад, бачаи чашмбаства ба дастгир кардани дигарон сар мекунад. Бозигарон дар атрофи ӯ чарх зада, ҳар хел шӯхиҳо мекунанд, овоз бароварда, аз наздик омадани худ ба ӯ хабар медиҳанд. Ҳамин ки ӯ яке аз бозигаронро дастгир кард, чашмонашро мекушоянд ва чашмони шахси дастгиршударо бо рӯймол мебанданд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Чашмбаствак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.621. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G060	ЧИСТОН- БУЛБУЛОН, <i>Мурӣ, муриш кӣ?</i>	Яке аз бозиҳои шифоҳии бачагону наврасон. Иштирокчиён ба ду даста ҷудо шуда, бозигарони дастаҳо ба якдигар машварат мекунанд, аъзои хонаводаи яке аз ҳамсоҳҳо ё деҳаро дар назар гирифта, суоле матраҳ менамоянд. Сипас аз дастаи ҳариф мепурсанд: «Чистон, булбулон, хонаи кист?». Ҳарифон мепурсанд: «Чанд марду чанд зан?». Дастаи якум миқдори марду занҳои ҳамон оилаи матлубро мегӯянд, масалан, «Се марду чор зан». Дастаи ҳариф хонаи мувофиқи шумораҳоро мегӯяд. Агар ёфта тавонанд, як ҳол гирифта, навбати бозӣ ба онҳо мегузарад. Вале агар наёбанд, таслим шуда мегӯянд: «Шахрамонро додем» ё «Деҳаамонро додем».	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қӯлоб. – Д., 1963. 2.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3.Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 4. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G061	ЧОРМАҒЗ- БОЗӢ, <i>ҷӯмоқбозӣ</i>	Бозии маъмулу машҳури бачагон, ки бештар дар фасли тирамоҳ, дар айёми пухтани чормағз ва пас аз он баргузор мешавад. Онро писарони аз 7 то 18-сола, баъзан ҷавонони калонтар низ бозӣ мекунанд. Навҳои гуногуни чормағзбозӣ вучуд дорад, масалан, “қуббабозӣ”, “чорпай”, “зангул” ва ғ. Тибқи қоидаҳои бозӣ, шахсони голиб чормағзҳои бозигари мағлубро аз худ мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Чормағзбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 265-266. 2.Раҳимов Д. Чормағзбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 649-650.

G062	ЧИГАР-ЧИГАР, <i>Бобо-бобо</i>	Писарону духтарон дар майдонча ба шакли нимдавра истода, дастони якдигарро медоранд. Дар пеши ин катори бозигарон сармир меистад ва бо бачаҳо суолу ҷавоб мекунад: Чигар, чигар! Бачаҳо: Ҷони чигар. Сармир: Дилсӯхтаям! Бачаҳо: Биё, гузар. Сармир: Ба дарвозаи кӣ? Бачаҳо: Ба дарвозаи Сухроб (ё номи ягон бозигари дигарро мегиранд). Сармир: Ба овози чӣ? Бачаҳо: Ба овози карнай (доира, дутор, ё ягон сози мусиқии дигар). Сармир дастҳоро ба даҳон карнайвор монда, садои карнайро тақлид карда, дигарон дастони ҳамдигарро дошта, занҷирвор аз таги дасти Сухроб мегузаранд ва бозигари пеш аз Сухроб ҷойгирифта дастанааш дар пеши бараш баста мешавад. Ҳамин тариқ то ба охири бозигар ҳама аз зери дастони шахсони номбаршуда мегузаранд.	2016	Ашт, Хучанд, Водиҳои Ҳисор, Зарафшон	Фаъол	1.Раҳимов Д., Чигар-чигар // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.669-670. 2.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 8–22.
G063	ШОҲМОТ-БОЗӢ, <i>шатранҷбозӣ</i>	Навбӣ бозӣ ва варзиши зеҳнии мардуми тоҷик. Номи қадимии он шатранҷбозӣ аст. Онро дунафарӣ бозӣ мекунанд. Дар рӯи тахта ҳар қадам бозигар 16-тоғӣ муҳра дорад, ки тибқи қоидаҳои ин бозӣ онҳоро ба пеш ҳаракат медиҳад ва муҳраҳои ҳарифро зада, аз бозӣ хориҷ мекунанд. Танҳо шоҳро задан мумкин нест, онро “мот” мекунанд. Номи муҳраҳо чунинанд: шоҳ, фарзин, фил, асп, рух, дон.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2.Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G064	ЯКЛИНГА	Иштироккунандагон ба ду даста ҷудо мешуданд. Бозигарони дастаи якум аз як гӯшаи майдон ба тарафи дигари он якпоя ҷаҳида, роҳ тай менамуданд. Бозигарони дастаи ҳариф низ ба ҳамин тарз якпоя бачаҳои гурӯҳи якумро таъқиб мекарданд. Ба ҳар як даванда як нафар бозигари дастаи ҳариф вобаста шуда буд. Агар таъқибкунанда бо пой ба ягон ҷойи даванда расонад, навбати бозӣ ба дастаи дувум мегузашт. Дар охир ғолибон ба пушти бозигарони мағлуб савор мешуданд ва онҳо ғолибонро дар гирди майдон ҷарх мезанониданд.	2016	Рашт, Тоҷикобод, Дарвоз	Нимфаъол	1.Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

G065	АСКАРБОЗӢ, <i>милтиқбозӣ, тарақ-тарақ, камонбозӣ</i>	Бачаҳо ба ду гурӯҳ тақсим шуда, дар даст ба ҷойи силоҳ ҷӯбпораҳои қач ба мисли тапонҷаву туфанг мегиранд. Як гурӯҳ ҷашмонашонро мепаҷшанд. Гурӯҳи дигар дар хонаву паси девор, болои дарахтон, пушти гулу буттаҳо, пастхамиҳо ва дигар ҷойҳо пинҳон мешаванд ва баробари ба ҷустуҷӯ баромадани гурӯҳи ҷашмпӯшида, кӯшиш мекунанд, ки пештар аз ҳариф пақ-пақ гӯён, ба сӯйи онҳо «тир» андозанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	Ӣ.Р.Амонов Навбаҳори ҷашмасор. Д., 1976.
G066	РАБОТБОЗӢ, <i>хонаҷабозӣ, каппабозӣ</i>	Бозии муқаррарии бачагони тоҷик. Бачаҳо дар майдонҷаҳо аз хоку лой деворе месозанд ва аз як самти он дари даромад боз менамоянд. Байни онро тоза карда, об зада, мерӯбанд. Сипас ба даруни он «Ҳавлича» даромада менишастанд ва бо бозичаҳои гуногун машғули бозӣ мешуданд Ӣ бозичаҳои меҳмондорӣ, тӯйбозӣ, духтурбозӣ ва ғайраро ташкил мекарданд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	Ӣ. Аминов А. Работбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 228.
G067	ФАЛАХМОНБОЗӢ, <i>рагаткабозӣ, қашакбозӣ</i>	Фалахмон олати сангандозӣ, ки дар шикор ва ниғаҳбонии зироатҳо аз парандагон истифода мешавад. Онро бачаҳо ҳамчун василаи бозӣ низ ба кор мебаранд. Фалахмон аз ду ресмони абрешимӣ Ӣ пахтагини дарозиашон 70-90 см ва ҷарм Ӣ латтаи саҳти маҳсусе барои санггузорӣ сохта мешавад. Ду нӯги ресмонҳо ба ҷарм пайваस्त шуда, ду тарафи дигарашон озод мебошанд. Дар яке аз нӯгҳои озоди он барои ба нарангушт андохтан ҳалқае месозанд. Ба мобайни ҷарм санги баробари ҷормағз Ӣ калонтарро гузошта, ҳалқаро ба нарангушт меандозанд ва нӯги дигари ресмонро низ бо ангуштон дошта, фалахмонро гирди сар ҷарх мезанонанд ва ба шаст нӯги ресмонро сар медиҳанд. Санг ба масофаи то 100-120 м партоб мешавад. Навӣи дигари олати сангандозӣ аз ҷӯби дугӯша, резин ва ҷарм барои санггузорӣ сохта мешавад, ки онро бо калимаи русӣ рагатка (рогатка) меноманд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	Ӣ. Раҳимов Д. Фалахмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501.

G068	<p>ҒУРҒУРБОЗӢ</p> <p><i>ғрбозӣ</i></p>	<p>Ин бозӣ аслан дар фасли зимистон гузаронида мешавад. Дар ин бози як гурӯҳ наврасон чамъ омада, дар ибтидо як давра дар болои барф мекашанд. Сипас якеро аз байнашон интихоб мекунад. Ӯ тоқии худро аз сараш гирифта дар дохили давра мегузорад ва дар атрофаш тоб меҳӯрад ва тоқиашро ҳимоя мекунад, то касе онро зада аз давра берун накунад. Агар тоқиро бо пояшон зада, аз давра берун кунанд, он гоҳ соҳиби тоқӣ талош мекунад, ки тоқиашро аз пеши пой онҳо гирифта, бо тоқӣ яке аз онҳоро бизанад. Агар соҳиби тоқӣ тоқиашро бигирад, дигарон зуд ба тарафи давра мегурезанд ва ба давра даромада, ғр-ғр-ғр мегӯянд. Агар соҳиби тоқӣ дар ин ҳол касеро бо тоқии худ зада натавонад, боз аз сари нав тоқиашро ба мобайни давра мегузорад. Агар касеро занад, пас навбати бозӣ ба ӯ мегузарад.</p>	2020	Дарвоз	Фаъол	1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G069	<p>КУЧИКУЧ</p>	<p>Ба ин бозӣ бештар хурдсолон дар дохили хона машғул мешаванд. Бачаҳо дар байни хона нишаста, дастони ҳамдигарро якеро болои дигар гузошта, аз байнашон як нафар ин шеърро мехонад:</p> <p>Кучи куч, Кучмони куч. Аз таҳ хабар. Аз боло ҳуч.</p> <p>Сипас кадоме, ки дасташ аз ҳама боло аст, дасташро мегирад. Боз ӯ ин шеърро мехонад ва дар мисраи охир “аз таҳ ҳуч” мегӯяд. Ин дафъа дасти касе аз поён аст, дасташро мегирад. Ҳамин хел ба навбат ин ду шеърро мехонанд. Дасти касе, ки охири монд, ӯ сарашро ба замин мемонад ва рӯяшро мепӯшонанд. Бозингарони дигар, ки дар гирди ӯ мисли ҳалқа нишастаанд, ба тахтапушти ӯ бо ангушт мезананд. Ӯ сарашро бардошта, шахси якуми ангуштзадаро бояд ёбад ва ба тарафаш ишора кунад агар иштибоҳ кунад, аз сари нав сарашро дар замин мегузорад. Вале агар ёбад, он шахс дар навбати дигар “хоб мекунад”.</p>	2020	Дарвоз	Фаъол	2. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.

G070	ТУГМАБОЗӢ	Ин бозӣ дар фаслҳои баҳору тобистон бештар ташкил мешавад. Дар он ду нафар бозингар, ки соҳиби якчанд тугама доранд, бозӣ карда дигарон тамошо мекунад. Онҳо аввал як тугмагӣ бароварда, ба навбат ҳаво медиҳанд. Аз кадоме “чик” ё парӯ зад, тугмаашро хоб мекунад ва аз кадоме “пик”, яъне рӯболо афтад, тугмаи ҳарифро зад мезанад. Агар ӯ тугмаи ҳарифро бо тугмаи худ зада чаппа карда тавонад, пас соҳиби тугмаи рақиб мешавад ва агар натавонад, пас тугмаи худро хоб мекунад ва ҳариф мезанад. Ҳамин ҳел бозӣ то ба анҷом расидани тугмаҳои яке аз бозигарон идома мекунад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳимов Д. Тугмабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 472.
G071	ГӮГИРДБОЗӢ, <i>почобозӣ</i>	Бозии бачагону наврасон ва гоҳе ҷавонон бо қуттии гӯгирд. Ин бозӣ бештар дар фасли зимистон ташкил мешавад. Ашӯи бозӣ қуттии нави гӯгирд буд. Бозигарон бонавбат қуттии гӯгирдро ба фарши ҳамвори хона, ё болои лаълии калон мепартоянд. Шартӣ бозӣ ин буд, ки қуттии гӯгирд агар амудӣ истад, бозигар соҳиби ду хол, агар ба тарзи уфуқӣ истад, соҳиби як хол мешуд ва агар қуттӣ ба пушт ё парӯ афтад, хол намегирифт.	2023	Вилояти Суғд, НТМ	Фаъол	1.Раҳимӣ Д. Гӯгирдбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501.
G072	ЛАПАКБОЗӢ, <i>лапарбозӣ</i>	Навъе аз бозии суннатии бачагон, ки дар баъзе ноҳияҳои водии Рашт роиҷ мебошад. Ин бозӣ дар майдонча барпо шуда, ашӯи бозӣ “лапак” – сангчаҳои ҳамворӣ баробари зардолу мебошад. Бачаҳо дар замин давра кашида, дар байнаш ҳар бозигар яктогӣ ё дутогӣ лапак мегуздоранд. Сипас бозигарон аз масофаи муайян бо навбат бо санге лапакхоро ба нишон гирифта, мезананд. Кадом лапаке, ки аз давра берун шуд, бозигари нишонзан онро моли худ мекунад. Ҳамин тавр, то тамоми шудани лапакҳо бозӣ идома меёбад. Пас аз зада баровардани лапаки охирин аз давра, бозӣ аз нав шурӯъ мегардад.	2023	н. Айнӣ, Рашт, ВМКБ	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Шарҳи чанд бозии бачагона аз навоҳии водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. –Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 175-186.

БАХШИ 8. – МУҲИТҲОИ ФАРҲАНҒӢ (Н000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
Н001	ЧОЙХОНА	<p>Чойхона ҳамчун макони истироҳату фароғат аз охири асри XIX дар Осиёи Миёна маъмул шуда, то ба имрӯз ин суннат идома дорад. Дар ҳар деҳаи ноҳияҳои Рашт, Точикобод ва Лахш чойхона ё марказҳои фарҳангӣ-фароғатӣ фаъолият мекунанд, ки муассисаҳои ҷамъиятӣ буда, макони гузаронидани тӯю маъракаҳо ва чойи ҷамъомаду фароғати мардон мебошанд. Дар ин марказҳо асосан дар фасли сармо, сар карда, аз тирамоҳ то фасли баҳор, дар вақте ки аз корҳои деҳқонӣ фориг мешаванд, ҳар бегоҳ мардҳо пас аз хондани намози шом ва хуфтан ҷамъ мешаванд.</p> <p>Дар марказҳои мавсуф радио ва телевизор, ки ба антенаи моҳворагӣ пайваست мебошад, баландгӯяк, маҷаллаву рӯзномаҳо, шашкаву шоҳмот, нардбозӣ ва дигар васоили саргармӣ мавҷуданд.</p> <p>Дар навоҳии вилояти Суғд дар чойхонаҳо рӯзона, бо навбат дӯстону ҳамсолон ҷамъ шуда, нишаст ташкил мекунанд. Сухбатҳои фарҳангӣ, латифагӯӣ, аскиягӯӣ ва ғайра ташкил мешавад.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1.Раҳимӣ Д. Чойхона ҳамчун маркази фарҳанги фароғатӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва хулоса Д. Раҳимов / Шумораи 6. –Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 115-119.</p> <p>2.Раҳмонӣ Р. Чойхона //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Сармуҳаррир Н.Амиршоҳӣ. Ҷ.2.– Душанбе: СИЭМТ, 2017. – С. 638-639.</p>
Н002	<p>ХОНАИ СУННАТИИ ПОМИРӢ,</p> <p><i>чид, чуд, чад, куд, хун, хон, чойдорихона, катахона, ванчихона, лангар, хонаи урфии помирӣ</i></p>	<p>Чид истиқоматгоҳи суннатии мардуми минтақаи Бадахшон буда, марбут ба он донишҳо, боварҳо, таҷрибаҳо ва анъанаҳои зиёде эҷод шудаанд, ки дар ҳаёти ҳаррӯзаи иҷтимоиву фарҳангӣ ва иқтисодии мардуми маҳаллӣ нақши бузург доранд.</p>				

H002	<p>ХОНАИ СУННАТИИ ПОМИРӢ,</p> <p><i>чид, чуд, чад, куд, хун, хон, чойдорихона, катахона, ванчихона, лангар, хонаи урфии помирӣ</i></p>	<p>Фарҳанги чидсози амалу анъанаҳои гуногунро дар бар мегирад, он аз дарахтшиноӣ ба хоҳири дар оянда пӯшондани боми хона, интихоби чой барои хонасозӣ, интихоби хокдон барои гилкорӣ ва андова, пайдо кардани санги девор, интихоби устои хонасоз, анҷоми бисере аз маросими марбут ба бинасозии хона монанди “билодчӣнт” (гузоштани санги пойдевор), ки аз даъвати шахсияти рӯхонӣ барои дуо, забҳи гӯсфанд дар рӯи санги аввали пойдевор, партофтани танга ва донҳои гандум ба бунёдгоҳ иборат аст.</p> <p>Чид, ки масоҳати хурдтарини он 7x7м –ро ташкил медиҳад, барои гузарондани маросимҳои гуногун: тӯю сур, азову мотам, маҷлису маҳфилҳои гуногун хеле роҳат аст. Дар дохили Чид ҳар кас ва ҳар чиз чои худро дорад. Чой ва чоғаи сардори хона, зану шавҳар, бачаҳо, мақоми занҳо, афроди солхӯрда, шахсияти рӯхонӣ, китоб, асбоби мусиқӣ, оташдон, нон, кабку боша, гӯсолачаҳо ва барраву бузғолаҳо муайян аст ва ҳама чиз бо тартиби худ даруни хона меистад. Дар Чид ҳар сутун, ҳар як васса ва тирчӯб таърих, ривоят ва вазифаи худро дорад ва ин донишҳо то кунун дар байни мардум нигоҳ дошта шудаанд.</p> <p>Нақши Чид ба хусус дар гузарондани чашнҳои мардумӣ ба монанди Наврӯзи Бузург, Иди Қурбон, Иди Меҳргон (ҳосилот), Хирпичор ва ғайра хеле муҳим аст.</p>	2020	ВМКБ	Фаъол	<p>1.Шоҳхуморов А. Памир страна ариев. – Душанбе: Дониш, 1997.</p> <p>2.Васильцов К.С. «Олами сағир»: к вопросу о символической традиции традиционного памирского жилища // Традиция в условиях перемен. Москва: Наука, 2007.</p> <p>3.Мамадназаров М.Х. Видоизменение Горно-Бадахшанского жилища в зависимости от его места нахождения // Памироведение, Вып. 2. – Душанбе, 1985. – С. 175-182.</p> <p>4.Некушоева Ш. Концепт «дом» в языковой картине мира шугнанцев. – Душанбе: УЦА, 2020.</p> <p>5.Маҳмадлоиков Г. Хонаи помирӣ маҳсули давраи то ислом // Бадахшони советӣ. – №44. – 22 феввали 1987.</p>
H003	<p>ЗИЁРАТГОҲ,</p> <p><i>мазор, қадамчо, остон</i></p>	<p>Дар ҷумҳурии мо як қатор мазору мавзеъҳои таърихӣ мавҷуданд, ки ҳанӯз аз давраҳои гузариши дини мубини ислом ва ҳатто қабл аз он миёни мардум ҳамчун зиёратгоҳ қабул гардидаанд. Чунин мавзеъҳо дар саросари кишвар, махсусан дар ноҳияҳои дурдасту кӯҳӣ чой гирифтаанд, ки қариб ҳар рӯз шумораи зиёди мардум ба зиёрат ва қисман тамошо ба онҳо мераванд. Яке аз сабабҳои ба зиёратгоҳи ҳаводорону ихлосмандон табдил ёфтани чунин мавзеъҳо мавҷуд будани ривоятҳои гуногуни фолклорӣ ва динӣ дар бораи онҳо мебошад. Яъне аз қадим дар бораи чунин мавзеъҳо ривоят ва ё қиссаҳои офаридаанд, ки қисман хусусияти муқаддасӣ ва ё тарбиявӣ ахлокиро гирифтаанд.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1.Шакармамадов Н., Фолклори Помир / остонҳо. – Ҷ.4. – Душанбе: Дониш, 2015.</p> <p>2.Аминов А. Зиёратгоҳи Султон Увайси Қаранӣ // Фарҳанги ғайри-моддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. / мурағиб Раҳимов Д. –2017. – С.138-147.</p>

		Дар назди зиёратгоҳҳо чойхонаву ошхона, чойҳои фароғатӣ мавҷуданд, ки мардуми зиёраткунанда омада, худашон таом мепазанд, хайр мекунанд, истеъмом менамоянд. Дар баъзе чунин хонаҳои фароғатии зиёратгоҳҳои вилояти Сугд нишастҳои “гапхӯрӣ” низ барпо мешаванд. Зиёратгоҳҳо макони иҷрои расму ойинҳои суннатӣ, гирдиҳамоии дӯстон, суҳбатҳои фарҳангӣ ва панду ахлоқӣ, ривояту нақлҳои фолклорӣ, пухтупази таомҳои миллӣ мебошанд.				3.Камол Ҳ. Мазорҳои ши-моли Тоҷикистон. – Д., 2005. 4. Камол Ҳ. Чаҳордах мазор. – Д., 2001. 5.Холмуродов З. Зиёратгоҳи Лангар-ота дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2019. № 8. – С. 125-129.
H004	МАРКАЗҲОИ ХУНАРМАНДӢ	Марказҳои хунармандӣ чойҳои мувофиқтарин барои иҷро, интиқол ва рушди баъзе унсурҳои фарҳанги ғайримодӣ мебошанд. Дар аксари шаҳру навоҳӣ, ҷамоати деҳот ва шаҳракҳо марказҳои хунармандӣ фаъолият доранд, ки дар он чойҳо касбу хунарҳои суннатӣ, баъзе намунаҳои санъати иҷроӣ, фолклор, пухтупаз ва табодули донишу таҷрибаҳо вобаста ба табиат сураат мегиранд. Бештари марказҳои хунармандӣ дар назди шуъбаҳои кор бо занон ва оила, фарҳанг, шуғли аҳолии таъсис ёфтаанд ва ба марказҳои мазкур, асосан, занону духтарони хунарманд ва онҳое, ки бе-кор мебошанд, фаро гирифтаанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Холмуродов З. Вазъи кунунии касбу хунарҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Сугд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 23-36. 2.Ниёзова М. Вазъи кунунии хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 25-40.
H005	КОХИ ФАРҲАНГ, <i>қасри фарҳанг,</i> <i>хонаҳои фарҳанг</i>	Кохҳо ва хонаҳои фарҳанге, ки дар шаҳру вилоятҳои кишвар фаъолият доранд, фарогири унсурҳои гуногуни мероси фарҳангии ғайримодӣ, аз ҷумла, санъати тасвирӣ, сарояндагӣ, рақс, драма, хунарҳои дастӣ ва ғайра мебошанд. Дар ин қасрҳои фарҳанг натавонанд унсурҳои фарҳанги ғайримодӣ иҷро мешаванд, балки низ ба насли ҷавон омӯзонида мешаванд. Дар ин ҷо ба ҷашнҳои миллӣ ва фестивалу намоишҳои хунарҳои халқӣ, озмунҳои эҷодии бадеии халқ тайёриву тамринҳо гузаронида мешаванд. Дар назди кохҳои фарҳанг дастаҳои мусиқӣ, рақсӣ ва навозандагии касбӣ ва ҷавонон фаъолият мекунанд, ки дар рушди санъати тоҷик саҳм мегузоранд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1.Раҳмонзода С., Ҳасанзода С. Кохи беназир // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иттилоотӣ. – 2016. – №4. – С. 36-43.

		<p>Намунаи бехтарини кохи фарҳанг дар шаҳри Душанбе «Кохи Наврӯз» мебошад, ки дар сохтмони он тақрибан 10 навъи ҳунар: гачқорӣ, ойинабандӣ, наққошӣ, кундал, кандакорӣ, сангтарошӣ, чӯбқорӣ, сангчинӣ ва ғайра истифода шудаанд.</p> <p>Дар солҳои сохтмони «Кохи Наврӯз» дар ин ҷо 70 нафар ҳунарманд бо шогирдон кор мекарданд, алҳол шумораи шогирдони онҳо ба 3-4 ҳазор расидаанд. Яъне ороиши кохи мазкур сабаб шудааст, ки ҳам ин ҳунарҳо рушд кунанд ва ҳам шогирдони ҷавон ба он ҷалб шаванд.</p> <p>Чунин кохҳои фарҳангӣ дар ноҳияи Данғара бо номҳои «Хуррамшаҳр», дар ш. Истаравшан – «Фарҳангсарои ориёӣ», дар ш. Хучанд «Қасри Арбоб», дар ш. Бохтар кохи «Ватан» фаъолият карда, дар рушду густариши мероси фарҳангии ғайримоддӣ саҳмгузор мебошанд.</p>				<p>2.Ҳасанзода С. Бе-назир. Дар ситоиши «Кохи Наврӯз» // Ҷумҳурият. – 2020. – №: 92. – 14 май.</p> <p>3.Баҳром М., Қасри Арбоб. Боргоҳе, ки ба иттиҳоди миллат асос гузошт // Ҷумҳурият. – №: 222-223. – 2019. – 26 ноябр.</p>
H006	<p>ОШҲОНАИ ТАОМҲОИ МИЛЛӢ,</p> <p><i>қурутобхона,</i></p> <p><i>ошхонаи суннатӣ</i></p>	<p>Ошхонаҳои таомҳои миллӣ натавонанд мақоми пухтупази ҳӯрокҳои суннатӣ мебошанд, инчунин онҳо мавзӯҳои иҷрою интиқоли донишу таҷрибаҳои пазандагӣ, тибби мардумӣ, санъат, касбу ҳунар ва асарҳои фолклорӣ низ ҳастанд. Аксари ошхонаҳо бо ҳунарҳои гачқорӣ, наққошӣ, кандакорӣ, сангчинӣ, бурёбофӣ ва ғайра оро ёфта, ба рушди ҳунарҳои мазкур мусоидат менамоянд. Дар ин ҷойҳо мусиқии анъанавӣ садо медиҳанд, ба деворҳои матоъҳои атласу адрас, сӯзанию зардеворӣ ва гулдӯзиҳои гуногун овехта шудаанд. Имрӯзҳо навъҳои дигари ошхона бо номҳои қурутобхона ва мантухона низ таъсис ёфтаанд.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъл	<p>1.Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.</p>
H007	УСТОХОНА	<p>Корхонаи истехсолӣ, ки дар он ҳунарманд танҳо ё ҳамроҳи фарзодон ва ё шогирдонаш фаъолият менамояд. Дар гузашта ҳамаи ҳунармандон устохонаи худро доштанд. Аз ҷумла, устохонаҳои оҳангарӣ, заргарӣ, дуредгарӣ, пойафзордӯзӣ, харротӣ ва ғайра. Маъмулан, аксари устохонаҳо дар ҳавлии ҳуди усто ҷойгир буданд. Аз тарафи давлат низ устохонаҳо сохта шудаанд, ки дар онҳо гурӯҳи ҳунармандон якҷо кор мекунанд. Устохонаҳо дар мактабҳои миёна низ фаъолият доранд, ки дар он ҷо ба талабагонӣ мактаб касбу ҳунар меомӯзанд.</p>	2023	Саросари кишвар	Фаъл	<p>1.Раҳмонӣ Р. Устохона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.8. – Душанбе, 2023. – С. 379.</p>

БАҲШИ 9. – ТАДБИРҶОИ БОСАМАР БАРОИ ҲИФЗИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ (1000)

№ P/T	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли гу-стариш	Вазъи имрӯзаи ун-сур	Адабиёт
I001	ФЕСТИВАЛ-ОЗМУНИ ҶУМҲУРИЯВИИ ЭҶОДИЁТИ ХАЛҚ «АНДАЛЕБ»	Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии эҷодиёти халқ «Андалеб» тибқи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1996 шурӯъ шуд. Фестивал-озмуни мазкурро Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор мекунад, ки барои рушд, таблиғ ва эҳёи суннатҳои мардумӣ нақши арзанда дорад. Ҳадаф аз баргузор намудани ин фестивал-озмун рушди фаъолияти дастаҳои хунари, дарёфти чехраҳои нави санъаткор, ҷалби мардум ба фарҳангу хунари, баланд бардоштани нақши ансамбли гурӯҳҳои эҷодӣ дар раванди тарбияи ҷавонону наврасон, эҳсоси ватандӯстию фарҳангпарварӣ, зебоипарастии эҷодкории онҳо, рушду тарғиби хунариҳои бадеии халқӣ, танзими анъана ва расму ойинҳои миллию мардумӣ ва дастгирии шахсони эҷодкору соҳибистеъдод мебошад. Он дар солҳои 1996, 1999, 2001, 2004, 2006, 2008, 2014, 2018, 2021, 2023 баргузор шудааст.	2023	Саросари кишвар	Фаъл	1.Раҳмонӣ Р. «Андалеб» // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.1. – Д., 2015. – С. 45-48. 2.Раҳимӣ Д. Бурду боҳти “Андалеб” // Адабиёт ва санъат. – 2023. – № 40 (2219). – 12 октябр.
I002	УСУЛИ ТАЪЛИМИ СУННАТИИ «УСТОД – ШОГИРД», <i>мактаби “устод-шогирд”.</i>	Усули анъанавии “устод-шогирд” аз даврони қадим байни тоҷикон маъмул мебошад. Бо ин шеваи таълими суннатӣ санъаткорон, хунармандон ва шахсони ботачрибаи соҳаҳои гуногун ба насли нав дар давоми моҳҳо, ҳатто баъзан аз як сол зиёдтар донишу таҷрибаҳои суннатии марбут ба касбу хунарашро меомӯзонанд.	2023	Саросари кишвар	Фаъл	1.Рустамов Д. Особенности традиционной системы ученичества («Устод-шогирд») в песенно-музыкальной культуре Северного Таджикистана на рубеже XX -XXI вв. // Ученые записки Худжандского гос. Ун-та им. Б. Гафурова. 2011. №3.

		<p>1 апрели соли 2017 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Барномаи давлатии рушди санъати Шашмақому Фалак ва мактаби суннати «устод-шогирд» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2017-2021» қабул гардид, ки он баҳри ривочу равнақи Шашмақом ва Фалак шароити мусоид муҳайё намуд. Мактаби суннати «устод-шогирд» якҷанд паҳлуҳоро дар бар мегирад. Дар гузашта сабтҳое, ки имрӯз барои ҳама дастрасанд, мавҷуд набуданд ва ҳамин мусиқии суннати тоҷик тавассути устоду шогирд аз насл ба насл омӯзонида мешуд. Имрӯз ҳам ин мактаб рушд карда истодааст, ки он шогирдонро бо тамоми нозуқиҳои ин мусиқӣ, аз ҷумла вазни арӯз, шеър, сохтору оҳангҳои мусиқии суннатӣ ва авҷову дигар унсурҳо бохабар менамояд.</p>				<p>2.Азизи Ф.А. Институт <i>устод-шогирд</i> и его роль в традиционной профессиональной музыке стран мусульманского востока // Музыкаведение. 2008. № 5. – С. 55-61.</p>
1003	АНСАМБЛҲОИ ФОЛКЛОРӢ- ЭТНОГРАФӢ	<p>Дар кишвар ансамблҳои фолклорӣ-этнографии «Ганчина» дар ш. Душанбе, «Қаратоғ» дар ш. Турсунзода, «Бибиён» дар ш. Хучанд, «Фалак» дар ш. Кӯлоб, «Марворид» дар ш. Панҷакент, «Ҳоҳаракон» дар ш. Конибодом, «Хутал» дар ш. Бохтар, «Насими Дарвоз» дар н. Дарвоз, «Чашма» дар н. Восеъ, «Нақш» дар н. Мастҷоҳ, «Пайванд» дар н. Ҷаббор Расулов ва чанде дигар фаъолият менамоянд, ки барои ҳифзу рушди фарҳанги миллӣ саҳми зиёд доранд. Ансамблҳои мазкур, асосан ба фолклор ва фарҳанги мардуми тоҷик таъя карда, барномаву репертуари иҷроии худро тартиб додаанд. Дар репертуари онҳо сурудҳои лирикӣ, маросимӣ, маишӣ, идона ё чашнӣ, ҳачвӣ, рубоисароӣ; ҳамчунин рақсҳои анъанавӣ, намоиши лаҳзаҳои тӯйӣ арӯсӣ ва дигар чашну маросимҳо, либосҳои миллӣ ва суннатҳои дигар ҷой гирифтаанд.</p>	2023	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1.Раҳимӣ Д. Ансамблҳои фолклорӣ ва оилавӣ ва-силаи пешбарандаи фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / № 10. – Д., 2020.</p> <p>2.Аминов А. Ансамбли фолклорӣ-этнографии “Насими Дарвоз” // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / № 9. – Д., 2020.</p>

MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN
RESEARCH INSTITUTE OF CULTURE AND INFORMATION

**NATIONAL INVENTORY LIST
OF INTANGIBLE CULTURAL
HERITAGE**

Dushanbe
Istedod
2023

ББК 84 Тоҷик 7-5
К-17

Compiler

Dilshod Rahimi

Candidate of philological sciences

Responsible editor

Aminov Abdufattoh

Candidate of philological sciences

Editorial board

M. Murodi - Doctor of philological sciences, F. Ulmasov - Doctor of Art Studies, Sh. Kamilzoda - Candidate of Pedagogical sciences, Tabarov M. - Candidate of historical sciences, M. Juraev - Candidate of philological sciences, Mirzoeva Sh. - Candidate of philological sciences, K. Alamshoev - Candidate of historical sciences, G. Karimova - Candidate of philological sciences, L. Nosirova, Z. Kholmurodov.

ISBN 978-99947-2-639-4

© Дилишод Раҳимӣ, 2023

© ПИТФИ, 2023

INTRODUCTION

In recent years, the field of intangible culture has developed in the Republic of Tajikistan. In particular, with the support and initiatives of the Leader of the Nation, the President of the Republic of Tajikistan, Mister Emomali Rahmon, the cultural heritage of Tajiks was preserved and expanded, and its best examples were presented at the local, regional and international levels. At the 18th Meeting of the Intergovernmental Committee for the Protection of the Intangible Cultural Heritage of UNESCO (Kasane, Botswana, December 2023), the nomination files of 3 elements of intangible culture from the Republic of Tajikistan (2 of them multinational) was discussed and officially inscribed into the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. These are “Traditional knowledge and skills of production of the atlas and adras fabrics”, which was submitted as a national nomination file; multinational nominations: “Sadeh/Sada celebration” (jointly with IR Iran) and Art of illumination: Təzhib/Tazhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik (jointly with the countries of IR Iran, Azerbaijan, Turkey, Uzbekistan). Currently, 10 elements of intangible cultural heritage were inscribed by the Republic of Tajikistan in this list, these are nominations are “Shashmaqom music” (year of registration 2008, together with the Republic of Uzbekistan), “Oshi Palav, a traditional meal and its social and cultural contexts in Tajikistan” (2016), the multinational nomination “Navruz” (2016) by 12 countries (Afghanistan, Iraq, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Azerbaijan, Pakistan, Tajikistan, Turkey, Turkmenistan, Uzbekistan, Iran and India), “Chakan, embroidery art in the Republic of Tajikistan” (2018), traditional music “Falak” (2021), “Sericulture and traditional production of silk for weaving” (2022, jointly from the republics of Tajikistan, Iran, Afghanistan, Uzbekistan, Azerbaijan, Turkey, Turkmenistan) and “Telling tradition of Nasreddin Hodja/ Molla Nesreddin/ Molla Ependi/ Apendi/ Afendi Kozhanasyr Anecdotes” (2022, jointly from the republics of Tajikistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Azerbaijan, Turkey, Turkmenistan) and three other new nominations, which we explained above.

The term “intangible cultural heritage” means a part of traditional culture, which is also called spiritual culture. Elements of intangible culture, unlike material culture (castle, madrasa, mosque, tower, ancient buildings, etc.) are movable, i.e. transferable, mobile, from one individual to another, from one performer to a group of people, from one generation to another.

In August 17, 2010, the Republic of Tajikistan had ratified the UNESCO Convention on the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Many countries, including Tajikistan, have prepared their national inventories according to the instructions of the 2003 Convention (Part 3, Article 12). One of the criteria of nomination documents for submission to the lists of UNESCO is including that element in the national inventory list. In the Republic of Tajikistan, the first version of the “National Inventory of Intangible Cultural Heritage of the Tajik People” (hereinafter - the Inventory) was compiled in 2013, which included 48 elements. One of the requirements of the Convention regarding the inventories, is that the Inventory must be regularly updated. In 2014, a more extensive version of it was prepared by cultural experts, ethnologists and other specialists of the Research Institute of Culture and Information (RICI) in collaboration with representatives of communities, groups and individual ICH bearers. It included 286 elements of the intangible culture of the people of Tajikistan. Two years later (2016), the national Inventory was again updated and improved, which consisted of 515 elements of Tajik intangible culture. In 2018, for the fourth time, the Inventory was revised and updated, for example, the elements that were the same in content and were recorded under two names were removed from it after the study, new elements were added to the Inventory, the total number of which reached 533 elements. In the revision of 2020, the number of elements of the Inventory, based on new materials and inventories, increased to 538. Also, some of the elements that are no longer active were removed from the Inventory and replaced by new inventoried elements. The improvement was made on the basis of the inventory materials collected during ethnographic fieldworks of RICI employees. On behalf of the Public Organization “Pamir Mountains” with the head of K. Alamshoev several elements were inventoried and presented to the experts of the Research Institute of Culture and Information for inclusion, which were also included in the Inventory after review. In the 2020 update, a new section was added to the Inventory, based on the experience of other countries, which is called “Cultural Spaces” and includes people’s socio-cultural knowledge and experience in this or that environment and is the basis for the development of certain elements of the ICH.

Previously, the Inventory was updated every two years. From 2023, in accordance with the needs and requests of scientists in the field, the Scientific Council of the Research Institute of Culture and Information decided to renew it once every three years. In the next update, a new

section titled “Knowledge and best practices for the safeguarding of ICH” was added to the Inventory. In the Republic of Tajikistan, there are various measures and activities aimed at safeguarding and continuing the activities of intangible cultural heritage. For example, the Television festival-competition of people’s art “Andaleb” from 1996 until today plays a worthy role in preserving, reviving and improving the elements of people’s culture. According to the regulations of “Andaleb”, the activities of artists start at the local level - village communities and districts, then continue at the regional level and finally at the national level.

Since 2014, specialists from the Research Institute of Culture and Information, the National Academy of Sciences of Tajikistan, public organizations (“Pamir Mountains”, Center for Creative Development, “Ravshan”, “Dehai mo”), community members and some individual craftsmen have been involved in updating the Inventory. The Inventory List was discussed first at the meeting of the working group, then at the meeting of the Scientific Council of the Research Institute of Culture and Information with the participation of scientists, culture office staff, representatives of various professions and crafts, and some comments and suggestions were taken into account.

The improved list of intangible cultural heritage consists of the following sections:

Section 1. Oral tradition – A000 (29 elements).

Section 2. Performing arts – B000 (106 elements).

Section 3. Celebrations, ceremonies and customs – C000 (55 elements).

Section 4. Knowledge and experiences related to nature and space – D000 (22 elements).

Section 5. Traditional crafts and crafts - E000 (112 elements).

Section 6. Traditional foods – F000 (151 elements).

Section 7. Traditional sports and children’s games - G000 (72 elements).

Section 8. Cultural environments - H000 (6 elements).

Section 9. Good Safeguarding Practices - I003. (3 elements)

Each element of intangible culture in the Inventory is numbered according to its section, for example, the Folktale number is “A001”. Next, the name of the element (with its synonyms) is mentioned, and a brief description of the element is given. After that, the year of entry of the element into the Inventory is noted. Then the place of expansion,

in which districts, regions and cities the desired element is popular are mentioned. In the fifth column of the Inventory, the current state of the cultural element is indicated, in which state it is: active, semi-active, in a state of disrepair, etc. Finally, in the seventh column, printed sources related to the indicated element are presented. A brief description of the elements listed in the third column was compiled on the basis of information collected from ethnographic and art history expeditions. Also, the compilers for comparisons have used folkloristic and ethnographic works and encyclopedias such as “Tajik National Encyclopedia”, “Cultural Knowledge of Tajik People” and others in the explanation of some elements. After the last update, the Inventory contains **556** elements of intangible culture from the territory of the Republic of Tajikistan.

The materials of the sections in previous and current editions and improvements were collected and developed by the following specialists: “Oral tradition” section - D. Rahimi; “Performing art” - N. Klicheva, J. Obidpour, A. Zubaydov, A. Aminov; “Celebrations and customs” - A. Aminov, Z. Kholmurodov, D. Rahimi; “Knowledge and experiences related to nature and space” - D. Rahimi, A. Aminov; “Folk crafts” - Z. Kholmurodov, L. Nosirova, F. Kadyrov, M. Muradov, D. Rahimi; “Traditional foods” - Sh. Berdieva, D. Rahimi, M. Niyazova, G. Karimova; “Traditional sports and children’s games” - D. Rahimi; “Cultural environments” - D. Rahimi, Alamshoev Q. and “Knowledge and best practices for protection of MFG” - D. Rahimi, Z. Kholmurodov and A. Abdulloev.

It should be said that many elements of the intangible culture of the Tajik people have not been fully or sufficiently studied. We hope that in the future, in the process of documenting and updating, more examples of the intangible culture of the Tajik people will be studied by researchers and will be inscribed on the National Inventory.

The revised Inventory will help to safeguard intangible cultural heritage within the country, inventory of elements, scientific research, preparation of nominations for submission to UNESCO lists, promotion and expansion of cultural elements and strengthening of national identity.

CHAPTER 1. – ORAL TRADITION (A000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
A001	AFSĀNA <i>qissa, shug</i>	Folktale, the epic folklore text. There are mainly three kinds of Tajik folktales: magic or fairy tales, folktales about animals or fables, and novelistic folktales.	2013	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифоӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A002	ALLA, <i>lalayik</i>	Lullaby, cradle songs, which are created by mothers, grandmothers and other family members for babies.	2013	All over the country	Viable	1. Алла, чонам, аллаё / маҷмӯаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермухаммадиён, Д. Обидзода. – Д., 1993.
A003	ASHULA, <i>taronā</i>	A small folk poetry form consisted from 4 lines. Many <i>ashulas</i> are sung with melodies.	2014	Sughd province	Partly active	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A004	BAYT	Two-line small poetry form. Also it has popularity in written literature.	2014	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A005	BULBULIK	Three-line small poetry form. It is performed in the mountainous areas by women.	2014	Vakhan valley	Viable	1. Стеблин-Каменский И. М. Фольклор Вахана // Фолклор и этнография. – Л., 1970. 2. Пахалина Т.Н. Образцы ваханской народной поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.

A006	CHISTĀN	Riddle, a folklore genre, which consists of poetical question.	2014	All over the country	Viable	1. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990. 3. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A007	DARGILIK	A kind of folk poetry. It is consisted of two lines and is performed by women.	2014	Shughnan, Rushan	Viable	1. Даргилик / мурағибон: Н. Шакармамадов, Х. Қурбонов. – Д., 1987. 2. Шакармамадов Н. Даргилик – жанри махсуси фолклор. – Д., 1993.
A008	RUBĀI, <i>dubayti</i>	Ruboi – distich – a poetry form that is consisted of four lines. <i>Rubois</i> are created about love, social problems and etc.	2013	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Амонов Р. Рубоӣҳои халқӣ ва рамзҳои бадеӣ. – Д., 1987. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A009	DUĀ	Text of prayer, which has different kinds and forms. Prayers are spelled before the starting works, before going to a trip, after having meal and etc.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Хусусиятҳои бадеии дуоҳои тоҷикӣ // Чинори пургул. – Д., 2008. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004. 3. Қахҳор Р. Дуо гунаи фолклорӣ аст // Мардумгиёҳ, 1995-1996, №1-2.
A010	YĀDDĀSHT, <i>khātira, naql</i>	Memoirs, folk stories, narrative. Personal stories.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шиғоҳӣ. – Д., 1999.

A011	ZARBŌL MASAL, <i>matal, masal</i>	Proverb, a small folklore form.	2014	All over the country	Viable	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967. 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A012	QASAM, <i>savgand</i>	Oath, a kind of belief in sacred words.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрин дар забони тоҷикӣ // Номаи Пажӯҳишгоҳ. 2005, №7. – С. 195-199. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.
A013	QISSA, <i>rivāyat</i>	Folk legends about heroes and religious figures.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯӣ ва қиссахонӣ. – Хучанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Х., Қисса // ЭСТ. – Ҷ. 8. – С.303. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A014	LATIFA, <i>naqli Afandi, an-ikdot</i>	Anecdote, jokes, small epical form.	2013	All over the country	Viable	1. Маҳдиев С. Проб-лемаи жанри латифа. – Д., 1977. 2. Кулліёти фолклори тоҷик (Латифаҳо) // мураттибон Ҷ.Рабиёв, Д.Обидов, И. Левин. – Д., 2007. – Ҷ. 2. 3. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.

A015	MAYDA, <i>maydo</i>	A kind of folksong performed during agricultural works.	2014	Khatlon province, Zarafshan and Rasht valleys	Under danger of disappearance	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
A016	MARSIYA, <i>nola, sugvori, navha</i>	Eulogy, a kind of folksongs performed in funeral rites.	2014	All over the country	Partly active	1. Умарова Ш. Нигоҳе ба сурудҳои таърихии тоҷикон // Масъалаҳои фолклори кишварҳои форсизабон – Д., 1998. – С.143-155.
A017	MUAMMĀ, <i>mas'ala, chiston</i>	Riddle, puzzle, folk story-question.	2014	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Левин И.Г. Басни и сказки о животных (Введение) // Свод Таджикского фольклора. Том 1. – Д., 2007. – С. 9-75.
A018	SHUMORAK	Traditional oral texts, in some cases poetry pieces which are used in the beginning of children games for dividing players in to two teams.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Шуморак // Дониш-номаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. – Д., 2015. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. Душанбе, 1973.
A019	PAND, <i>nasihat, andarz</i>	Exhortation, ethical texts, which have special short forms and are told by elders.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.

A020	RIVĀYAT, <i>naql</i>	Short folk legend, a kind of narrative.	2014	All over the country	Viable	1. Обидов Д. Андешаҳо перомуни ривоятҳои тоҷикӣ // Фолклор, адабиёт, забон. – Д., 2004. 2. Раҳимов Д. Ривоят ҳамчун жанри насри шифохӣ // Чинори пургул. – Д., 2008.
A021	SALĀMNĀMA	A kind of folksong which is performed during weddings.	2014	Sughd province, Zarafshan valley, Hisar, Shahrinaw	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии ғуи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
A022	ASKIYA	Folklore genre that take place between two-three or more participants in the form of humoristic dialogue. Tellers address to each other with anecdotes, jokes, and metaphorical expression in special settings.	2016	Sughd province, Zarafshan valley, Hisar, Shahrinaw	Partly active	1. Махдиев С., Аския // Садои Шарк , 1968, №7. 2. Раҳмонӣ Р. Аския // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2011. – Ҷ.1. – С.598-599.
A023	SHE'RI KHALQI, <i>ashula, hofizi, surud, tarona, kuchaboghi</i>	Folksong, different forms of poetries are sung with melodies.	2014	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A024	TEZGUYAK	Tongue twister, difficult pronounced texts.	2014	All over the country		1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

A025	USTURA <i>mif</i>	Myth, sacred text, narrative. In modern time myths continue in the forms of legends and sacred narratives.	2014	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A026	QOFIYAZANI	A kind of oral contest which will be held between friends in the form of finding rhythms in answer to partner's rhythm.	2020	All over the country	Viable	1.Раҳмонӣ Р. Қофиябозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 532.
A027	TA'BIRHO <i>iborahoi rekhta</i>	Phrazeological expressions, which are created during the past centuries.	2020	All over the country	Viable	1.Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Дониш. – Ҷ.1 – 1963, – Ҷ.2 – 1967,
A028	TA'BIRI KHOBHO	Dream interpretation. One of the types of oral traditions. The interpretation of dreams has been created by both individual dreamers and the masses of people over the centuries and millennia. For example, «if you dream that your clothes are dirty, you will become rich». «If you see a donkey in a dream, you will achieve your goal.»	2023	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A029	SHUGUN, <i>bovar, aqida</i>	Omen. One of the small types of oral tradition, which mainly consists of a complex sentence, in which fortune-telling is explained by a sign. For example, «if a rooster crows at night, it has a bad omen», or «if the child sweeps the house, the guest will come.» The text of the omens consists of two parts, in the first part of the text a sign is mentioned, and in the second part the consequence of that sign, i.e., an explanation of the omen, is explained. The condition of objects and plants, behavior of animals, natural phenomena, behavior and biophysiological condition of a person serve as signs.	2023	All over the country	Viable	1.Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. Д., 2004; 2.Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 3. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.

CHAPTER 2. – PERFORMANCE ART (B000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
B001	ARGHISHTI ZANAKI, <i>«Bozi bo mukomi zanaki»</i>	“Woman dance”, a kind of comic folk dance, performed by men.	2014	Kulob	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B002	ARGHISHTI MARDAKIN <i>«mardinabozi»</i>	“Man dance”, a kind of comic folk dance, performed by women.	2014	Kulob	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B003	ARGHISHTI MASKHARA-BOZI	Imitative dance of other’s behaviors and deeds.	2014	Kulob, Rasht, Panjakent, Istaraavshan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.144.
B004	ARGHISHTI OSHPAZI	Woman or man dance in which is imitated actions of cooking.	2014	Kulob, Rasht	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.106. 2.
B005	ASPAKBOZI, <i>aspaksuvori</i>	Folk dance with artificial horse made from wood and colored fabrics.	2014	Hisar valley, Badakhshan, Sughd province	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.84-98. 2. Қиличева Н. Аспакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.69-71.

B006	«BOBOPIRAK», «Pirak», «Prakba- zay», «Pirakbozi»	Dramatic comic dance of an old man and a young woman.	2014	Badakhshan, Kulob	Partly active	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2 – С.157-159.
B007	BOZII KALON	Holiday dance accompanied with <i>doira</i> (a percussion instrument) melody.	2014	Sughd province	Viable	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана. – Д., 2014. – С.223.
B008	BOGHBON, <i>Dukhtari boghbon</i>	«Boghbon» (“Gardener”) is man dance and woman variant of this dance is named “Dukhtari boghbon” (“Gardener’s daughter”). This dance imitates gardener or his daughter’s actions.	2014	Kulob	Partly active	1. Клычева Н. Савту навои Андалеб // Фарханг ва хунар – Д., - 2008. - № 3. - С. 17-18.
B009	GULBUTTA <i>Gulbegimjon</i>	A kind of woman dance performed with folksong “Gulbutta”.	2014	Vanj, Yazgulam, Rushan	Partly active	1. Нурҷонон Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.154.
B010	DASHNOBODI	A kind of dance performed by men and women with melody of <i>doira</i> .	2014	Hisar valley	Viable	1.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.30. 2. Нурҷонон Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.72.
B011	DILAK DANCE	Group dance of men playing in <i>doira</i> .	2014	Badakhshan	Partly active	1. Нурҷонон Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.153-154. 2.Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарханги ғайримодии хали тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016.– С. 54-118

B012	DORBOZI	Rope-walking, a kind of circus and artistic show. Band of rope-walkers consisted of 7-8 performers, musician, and comics.	2014	Soghd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.19. 2. Раҳимов Д. Дорбозӣ // Илм ва ҳаёт. – 2014. – №6. – С.15-16.
B013	ZANGBOZI	“Bell-dance”, – a kind of woman dance accompanied with playing <i>doira</i> and singing songs. Dancers tie small bells to their hands and foot.	2014	Soghd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.182-200.
B014	YURMONBOZI	“Gopher-dance”, – a kind of man dance imitating gopher actions.	2014	Hisar	Need for urgent safeguarding	1. Культура Гиссар-ской долины в контексте региональных цивилизаций. – Д., 2015. – С. 713-715. 2. Юрмонбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 50-52.
B015	GÜRGHULI, <i>Gurughli</i>	Traditional heroic epic poems. It is consisted of various poems and dedicated to the defense of native-land and heroic actions.	2013	Khatlon province, Rasht valley	Need for urgent safeguarding	1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Раҳимов Д. Чанд сухан оид ба ҳамосаи қаҳрамони “Гуругли” // Осор: маҷмӯаи илмӣ ПИТФИ / мурағиб Ш. Комилзода. – Д., 2016. – Ҷ. 3. – С.359-425.
B016	RAQS BO KORD, <i>kordbozi</i>	A kind of man dance with knife.	2014	Badakhshan, Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Кордбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 56-57. 2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.129.

B017	KOCHBAZAY, <i>raqsi shikam</i>	Humorous “Stomach dance”, performed by two men.	2014	Rushan	Partly active	1.Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38. 2. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.148-150.
B018	KOSHUKBOZI <i>Cheb-bazay</i> <i>Cheb-raqqosi</i>	Dance with spoons performed mainly by women. Performer following musical rhythm hits spoons.	2014	All over the country	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.101-106, 142-143. 2. Қошукбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 44-46.
B019	DUTORNAVOZI <i>dumbrana vozi</i>	Dutor is a traditional musical string instrument. Tajik people have many melodies of some of which accompanied with folksongs.	2018	Sughd, Khatlon, Rasht and Hisar provinces	Viable	1.Қурбонов Қ. Савти дутор. – Д., 1993. 2.Қурбонов Қ. Рози дутор. – Д., 2003.
B020	MUNOJOT	Classical dance that is played with similar to <i>Shashmakam</i> melodies. This dance consists of three parts and is danced by men and women.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.128. 2.Қиличева Н. Муноҷот // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 653-654
B021	«ОҲО, ЯККА»	A kind of man dance that is played in holidays, weddings and other settings. Other men stay in circle and with applause say «oho, yakka», «uha, yakka».	2014	Sughd province	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.135-136.

B022	POYAMAL <i>charkhd-ed</i>	Funeral dance which is performed in funeral day mostly by women.	2014	Badakhshan	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.
B023	RAQSI UQOB, <i>uqobboz, uqobba-zay, kargasbozi</i>	Dance of Eagle. A kind of ancient Tajik dance. It is more popular in Badakhshan mountainous regions, and its varieties were known in other mountainous regions of Tajikistan, for example, Sangvor, under the name "Kargasbozi". The brief content of this dance is as follows: an eagle sees a carcass while flying, and an arrow descends to the ground and greedily lifts it into the air. During the flight, he tries to swallow a piece of the carcass, but it falls to the ground. The eagle descends again, eats the carcass completely, and then happily continues its flight. This simple scene is performed by an artist. The artist wears a leather mask upside down and performs the action of an eagle with full skill.	2023	Rushan district	Needs for urgent safeguarding	1.Нурҷонов Н. Уқоббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. Ҷ.2. – С. 488-490. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004.
B024	RAQS BO DUTOR	Dance with musical instrument – <i>dutor</i> is performed by men and women.	2014	Khatlon province	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.
B025	RAQS BO KUZA	Women dance is performed with jug. Dancers imitate bringing water in their jugs.	2014	Badakhshan (Rushan, Shughnan) Rasht valley	Viable	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.8. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.141. 3. Рақс бо кӯза // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 36-38.

B026	RAQS BO NAY	Dance with musical instrument – <i>nay</i> is performed by women.	2014	Badakhshan	Partly active	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.7. 2. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.135. 3. Найбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримодди дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 42-44.
B027	RAQSI RUYMOL	Women dance is performed with headscarf. Dancer imitates sewing headscarf.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.128. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10. 3. Ракси “Рӯймол” // Мероси фарҳанги ғайримодди дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 57.
B028	RAQS BO CHIGHIAK	Men dance is performed with musical instrument <i>ghizhak</i> (a kind of violin).	2014	Badakhshan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.135. 2. Рақс бо ғижак // Мероси фарҳанги ғайримодди дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. - Д., 2017. – С. 40-42.
B029	RAQSI CHOYNIK	Tea-pot dance, which is performed with teapot and tea-cups by man or by a woman.	2018	Khujand, Devastich, Isfara	Partly active	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10. 2. Нурчонов Н. Олами беканори ракси точик. – Д., 2004. – С.139.

B030	RAQSI ANGUSHT- PONA	This dance is performed with thimble. Dancer while dancing puts four thimbles in his/her fingers and beats on the metallic plate.	2014	Konibodom, Qubodiyon	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.142. 2. Раҳимӣ Д. Ракс бо ангуштпона // Фарҳанги ғайримоддии халқӣ тоҷик / мураттиб Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. –С. 42-46.
B031	TABLAK- NAVOZI	Knowledge and skills of playing in a percussion instrument – <i>tablak</i> , which is performed by men and sometimes by women. There are many styles and rhythms of the playing in <i>tablak</i> .	2020	Khatlon and Sughd provinces Rasht, Hisar valley	Partly active	1. Таблак // Обидпур, Ҷ. Луғатномаи тафсирии мусиқӣ. Душанбе: Аржанг. –2019. – 480 с. – С.377. 2. Таблак // Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ҷ.3.– Душанбе.–2004. – С.152.
B032	RAQSI OSTIN	Sleeve dance, which is performed in weddings and other settings by women.	2014	Kulob, Zarafshan valley, Istaravshan	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.143. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.20-25. 3. Ракси остин // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 46-48.
B033	RAQSI UFAR	Lyric <i>ufar</i> dance is performed in two parts with special rhythm and song.	2014	All over the country	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10.

B034	SOQINOMA	Classical lyric woman dance.	2014	Sughd province, Shahrinav, Tursunzoda	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.176-178.
B035	TABAQBOZI <i>taghorabozi</i>	Man dance with a big wood plate.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.151.
B036	CHAPAKBOZI <i>chapak-chapak</i>	Woman dance clapping with palms.	2014	Istaravshan, Deavshtich, Hisar valley	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.127.
B037	CHUBBOZI <i>kaltakbozi</i>	Man dance with sticks. One or two dancers imitate stick struggle.	2014	Badakhshan, Khatlon province	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Чӯббозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 52-54.
B038	«JUM JAHE»	A kind of man dance which is performed by group of men.	2014	Hisar valley, Panjakent	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.138. 2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С. 68-70. 3. “Чум ҷаҳе, чум ҷакала” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 55-56.

B039	TEATRI LUKHTAK, <i>zochabozi</i>	Traditional puppet theater and their repertoires.	2014	Dushanbe, Buston, Asht	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002. 2. Нурҷонов Н. Зочабозӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. Ҷ. 2., -Душанбе, 1980;
B040	YALLABOZI	Woman dance that is performed with <i>doira</i> melody.	2014	Istaravshan, Pamjakent, Dushanbe	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.155.
B041	GHIZHAK- NAVOZI	Skills of playing in musical instrument <i>ghizhak</i> (a kind of violin).	2014	All over the country	Viable	1. Ғижҷак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.406. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B042	SUR- NAYNAVOZI <i>mehtarnavozi</i>	Skills of playing in musical instrument <i>surnay</i> (a kind of oboe).	2014	All over the country	Viable	1. Сурнай // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С. 142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B043	LABCHAG- NAVOZI <i>chanqovuznavozi</i>	Skills of playing in the musical instrument <i>labchang</i> .	2013	All over the country	Partly active	1. Раҳимов И. Чангқобуз // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С. 338. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B044	NAYNAVOZI	Skills of playing in wind musical instrument <i>nay</i> (flute).	2013	All over the country	Viable	1. Раҳимов И. Най // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.418-419. 2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.

B045	RUBOBNAVOZI, <i>rabobnavozi</i>	Skills of playing in string musical instrument <i>rubab</i> .	2014	All over the country	Viable	1. Раҳматов Б. Рубоб // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.67-68. 2. Низомӣ А. Таърихи мусикии тоҷик. – Д., 2014.
B046	QONUNNAVOZI <i>shohrudnavozi</i>	Skill of playing in string musical instrument <i>qonun</i> .	2014	Dushanbe, Khujand, Hisar	Partly active	1. Раҳимов И. Қонун // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.425-426.
B047	SHASHMAQOM, <i>maqomkhoni</i>	Musical genre consisting of cycle of poetries from Tajik-Persian literature and accompanied with traditional musical instruments.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Низомӣ А. Таърихи мусикии тоҷик. – Д., 2014. 2. Низомов А. Таърих ва назарияи Шашмақом. – Д., 2005.
B048	CHANG-NAVOZI	Skills of playing in string musical instrument <i>chang</i> (like harp).	2014	All over the country	Partly active	1. Чанг // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.336. 2. Низомӣ А. Таърихи мусикии тоҷик. – Д., 2014.
B049	ANVARCHA	Suggestive folksong and its melody, which is performed in celebrations and weddings by men.	2014	Panjakent	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.136-137.
B050	BADEHA	Traditional lyric or comic folksong that is performed by a man and a woman.	2013	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Бадеҳаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов, – Д., 1969.
B051	RAQSI BUZAK. <i>buzakbozi</i>	A kind of <i>dutar</i> (string musical instrument) performance, accompanying with special humoristic song. During playing his instrument the musician plays in a tool with puppet – goat as well.	2020	Dushanbe, Khovaling	Viable	1. Нурджанов Н. Традиционӣ театр таҷикӣ. Т. 2. – Д., 2002

B052	SHUYAK-SHUYAK	A kind of folksongs dedicated to the hair washing ritual, which takes place a day before the wedding.	2020	All over the country	Viable	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Аминов А. Рамзҳо дар маросимҳои чашни арӯсӣ // Паёмномаи фарҳанг. – 2017. – №2. – С. 50-56.
B053	BOGH DAROED, YANGAMO	Traditional lyric folksong that is performed mostly in weddings and other celebration.	2014	Zarafshan valley, Sughd province		1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B054	GHARIBNOMA	Sad folksong about strangers.	2014	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968.
B055	HIJRABAZM	A kind of musical party, which will be held following the wedding.	2014	Khatlon province	Partly active	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
B056	GIZHDALLA	Wedding folksong performed by group of men.	2014	Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Душанбе, 1991. 2. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги хайримодӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
B057	YOR-YOR	Wedding folksong which is performed by group of women.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.

B058	«SUMBUL YOR MEZEBAD»	A traditional lyric folksong which is sang during the weddings.	2020	Norak	Need for urgent safeguarding	1. Намунаҳо аз фолклори Норак // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимӣ / Шумораи 9. – Д., 2020. –С. 6-7.
B059	BAKHSHIK-HONI, <i>dostonkhoni</i>	The performance art of epical folk poems with string musical instrument <i>dutar</i> . It belongs to Uzbek people, which are living in the south of Tajikistan	2020	Khatlon province	Partly active	1.Короглы Х.Г. Взаимосвязь эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – Москва: Наука, 1973.
B060	LAPAR	Traditional lyric duet performed by a man and a woman.	2014	All over the country	Partly active	1. Нурҷонов Н. Лапар // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.89.
B061	MAVRIGI	A musical folk genre accompanied with dance and folksongs which has lyric contents.	2014	Hisar valley, Khujand, Panjakent	Viable	1.Нурҷонов Н., Қобилова Б. Мавригӣ. – Д., 2008. 2.Тоҷикова 3. Мавригхонӣ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.122.
B062	MOHASANAM	A traditional folk song accompanied with dance.	2014	Mu'minabad	Viable	1.Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
B063	MAN DOGH	Traditional labor folksong performed during reaping wheat.	2014	Khatlon province	Under danger of disappearance	1.Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
B064	MISKIN	Traditional classic music created similar to the <i>Shashmaqom</i> melodies and songs by folk singers and musician.	2014	Sughd province	Partly active	1. Низомов А. Мискин // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.276.

B065	MASKHARA-BOZI	One of the traditional theater and folk circus. The group of clowns consisted of 4-5 people. They performed in celebrations, bazaars and holidays.	2014	All over the country	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
B066	MOSHABA	Traditional comic folksong performed in different celebrations.	2014	Sughd province	Under danger of disappearance	1. Фарханги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B067	MURGHAK <i>Bale murghak</i>	Traditional comic folksong performed in different celebrations.	2014	Hisar valley, Khatlon province	Partly active	1. Фарханги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B068	NA'T-KHONI <i>nahtkhoni, naht</i>	Traditional folksongs with religious and ethical contents, which are performed in social gatherings.	2020	Hisar valley, Khatlon province	Viable	1. Раҳим А. Наътхонӣ: агар андак дар ғафлат монем... // Чумхурият, 4 ноябри 2015, №280 (2278).
B069	NAQSH <i>naqshkhoni, La'le, lalola</i>	Folksong which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Khujand, Istara-vshan, Isfara, Ayni, Konibodom	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Низомов А. Жанри традиционной музыки // Таджикская музыка. – Д., 2003. – С.47. 3. Тоҷикова З. «Нақш» // ЭАС. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.439.
B070	SABZAK	Lyric folksong which is performed by man or woman in weddings and other celebrations.	2014	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968.
B071	SARTAROSHON	Folksong which is performed in the ritual <i>sartaroshon</i> (barberry ritual) by group of men in weddings and circumcision celebration.	2014	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қулоб. – Д., 1963. 2. Сурудҳои тӯии Помир / мураттиб Н. Шакармамадов. – Хоруғ., 1993. 3. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.

B072	SEKINAK	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	Sughd province	Under danger of disappearance	1. Бадеҳаҳои халқӣ / тартибдиҳанда Ф. Муродов. – Д., 1969. – С.64.
B073	GULPARI	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon province,	Partly active	1. Бадеҳаҳои халқӣ / мурағиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B074	DOIRANAVOZI, <i>dafzani</i>	Skills of playing in <i>doira</i> (a percussion instrument), which is performed by men and women. There are many styles and rhythms of the playing in <i>doira</i> .	2018	All over the country	Viable	1. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Кароматов, Ф., Нурджанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	FALAK	Musical genre consisting of cycle of folksongs and accompanied with string musical instrument <i>dumbra, tablak</i> and <i>ghizhak</i> . It has vocal and instrumental parts. Falak divides into two forms: kulabi falak and pamiri falak.	2013	Khatlon province, Badakhshan, Rasht valley	Viable	1. Азизова Ф. Маком и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков., – Д., 2009. 2. Темурзода Ч. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ч. 3. – Д., 2004. – С. 261.
B076	TUYONA	Wedding folksong with congratulation meanings. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	All over the country	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.
B077	GULUMOY	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon province	Partly active	1. Бадеҳаҳои халқӣ / мурағиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B078	USHTURBACHA, <i>Ushturbacha mondar balandi</i>	Traditional comic folksong accompanied with dance of camel baby which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Hisar valley	Partly active	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мурағибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.

B079	SHAH MUBO- RAK	Cycle of wedding folksong with congratulation content. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	Khatlon prov- ince, Hisar valley	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
B080	SHOH- DUKHTAR	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. – С.350-351.
B081	YALALI BOBO, YALALI	Traditional comic folksong accompanied with joyful melodies for dancing.	2016	Hisar valley	Under dan- ger of disap- pearance	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.
B082	RAQSI MARDO- NA BO USULI DOIRA	Traditional rhythm of dance which is performed with <i>doira</i> (daf) in celebrations, weddings and holidays.	2016	Mu'minabad	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B083	NAGHORA- BAZM	A kind of traditional dance played by man and woman accompanied with melody of folk music instruments.	2016	Sughd prov- ince	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B084	POLKAI KHUJANDI	Man dance played with melody of folk music instruments, especially with <i>doira</i> .	2016	Sughd province	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.

B085	RAQSI CHU-PONI	Shepherd dance. Man dance is performed during the wedding, celebrations and traditional holidays. Dancer keeps a stick in his hand and imitates the actions of shepherd.	2016	Kulob	Viable	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.237. 2. Абдурахмонова Ш. Гулчини ракс. – Д., 2009. – С.160.
B086	TAYOKBOZI	A kind of man dance which is distributed in mountainous districts of the country. Dancer during his dancing uses a stick.	2016	Badakhshan. Khatlon province	Partly active	1. Абдурахмонова Ш. Гулчини ракс. – Д., 2009. – С.160. 2. Абдурахмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназзули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.
B087	TANAVOR, <i>tanovor</i>	Woman lyric dance performed with melody of <i>tanavor</i> in the celebrations and traditional holidays.	2016	Sughd province	Viable	1.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.12. 2.Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B088	CHARKHI DU ZONY	Man traditional dance performed with <i>doira</i> melody. Dancer dances sitting in his knees and turns round in to left and right sides.	2016	Khatlon and Sughd provinces	Partly active	1.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.13. 2.Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.

B089	CHORZARB	Chorzarb is a woman dance which is played with four <i>zarbs</i> (beat, tact) of <i>doira</i> . Four dancers in each beat come into scene one by one.	2016	Hisar, Shahrinav, Tursunzoda	Viable	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.162-163.
B090	QUMBOQ	Traditional woman single dance played with <i>doira</i> in the rhythm of 6/8.	2016	Kulob, Muminabad	Partly active	1.Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B091	RAQSI MARDONA DAR NAVOINAY	Man dance played with melody of folk music instruments, such <i>nay</i> and <i>doira</i> .	2016	Muminabad	Partly active	1.Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B092	DOIRABAZM, <i>barobarak</i>	<i>Doira</i> melody played for dancing. In women gatherings two or three of them play <i>doira</i> and other women dance.	2016	Kulob valley	Viable	1.Кароматов Ф., Нурджанов Н. 2. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.
B093	KABKI RAV	Dancing melody consisted of two parts. First part has lyric melody and the second part is more joyful and accompanies with dance.	2018	Khatlon province	Partly active	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014.
B094	MADDOH, <i>maddokhoni, madhiyasaroi</i>	A kind of musical and literary performance, which is widespread among peoples of Badakhshan province. It is connected with religious meanings and performed usually in the funeral rites with local musical instruments.	2018	Badakhshan	Viable	1.Таваккалов Х. Сухан аз боби мадхиясарой ва анъанаи он // Масъалаҳои помиршиносӣ. Нашри 5. – Д., 2003. 2.Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 39-54.

B095	KARNAY-NAVOZI, <i>karnaykashi</i>	Skills of playing in <i>karnay</i> (a traditional wind instrument), which is performed by men in weddings, national holidays and other celebrations.	2018	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 176-177.
B096	TORNAVOZI	Skills of playing in <i>tor</i> – a traditional string instrument. There are many traditional melodies and styles of <i>tor</i> playing.	2018	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Тор // Энцикло-педияи адабиёт ва санъат. – Д., 2004. – Ҷ. 3. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B097	SALOM MOLEK	A traditional folksong with joyful melody, which is performed by group of singers.	2018	Roshtqal'a	Viable	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.105-106.
B098	AKRAMJON	A traditional lyrical folksong, which is performed by 3-4 singers in the celebration and social events.	2018	Badakhshan	Viable	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.108-109.
B099	CHILIKAK	Traditional dance, which is performed with melodies of <i>surmay</i> and <i>doira</i> . Dancer plays some elements with her fingers.	2018	Hisar valley	Partly active	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.
B100	KALLA	Traditional humorous dance performed by men and women. A man puts on woman dresses plays the role of a bride. This dance is accompanied with playing <i>surmay</i> and <i>doira</i> .	2018	Hisar valley	Partly active	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.

B101	HAJVNIGORI, <i>shirinkori</i>	Humoristic performance of jokes and folksongs. Humoristic actors perform that in the wedding, holidays, celebrations and social events.	2018	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Латифагӯӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 545-546.
B102	VAKHANI MAN DANCE	This dance is performed accompanying with melodies of local musical instruments like rubab, soz, ghijjak and daf in the wedding parties and other social gatherings.	2020	Ishkashim	Viable	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
B103	РАҲРО, <i>rapo</i>	A kind of traditional dance which is performed through small steps and moving feet. In this dance are used local musical instruments like rubab, setor and daf	2020	Badakhshan	Viable	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Шумораи 2. – Д., 2016.
B104	TANBUR- NAVOZI	Tanbur is a kind of string musical instrument used mainly in playing Shashmakom and other classical melodies.	2020	Dushanbe, Sughd province, Hisar valley	Viable	1.Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари соғтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2.Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.

B105	KHUSABOZI	A kind of folk puppet show using big puppets 1-1,5 meters tall. Puppets' faces are similar to folktales images. Khusabozi are used during the national festivals and celebrations.	2020	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002. 2.Рахимов Д. Луҳтакҳо дар фарҳанги суннати тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.
B106	PIYALABOZI Kasabozi	Performing art of playing a bowl or tea cup on the end of a stick. Player some times uses three cups or he puts water in them. This kind of art is used usually in the wedding celebration and holidays.	2020	Istaravshan	Viable	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.

CHAPTER 3. – CELEBRATIONS, RITUALS AND SOCIAL PRACTICES (C000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
C001	ARUSBARON, <i>arusburoron</i>	Ritual of first time coming bride and her relatives and friends to the groom's house, which is accompanied by playing joyful music, folksongs and dances.	2014	All over the country	Viable	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C002	ARUSBINON, <i>rybinon</i>	A woman ritual, related with wedding, in which relatives and neighbors come to meet new bride. In this ritual women playing in <i>doira</i> sing folksongs and dance.	2014	All over the country	Viable	1.Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон, – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2.Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005.
C003	ARUSTALBON, <i>talbon, haftatalbon</i>	Ritual of visiting newly-weds to the house of bride's parents.	2014	All over the country	Viable	1.Кисляков Н.А. Семья и брак у таджиков, - М., 1959. – С. 112. 2.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991
C004	НИКОН	Betrothal – Islamic marriage ritual. Usually it takes place 1-2 days before the coming of bride to the groom house. The nikoh ritual will be led by a mullah in the presence of close relatives of both sides.	2018	All over the country	Partly active	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

C005	IDI ARUSON, <i>idi teppacha</i>	Bride holiday, a celebration of brides, which takes place each year in the beginning of spring. New brides come together in special place called <i>teppacha</i> (top a hill) and celebrate the spring.	2018	Devashtich	Viable	1.Носирова Л. Иди тепшача // Чавонони Тоҷикистон. 20 март 2013. 2.Аминов А. Иди арӯсон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.133-137.
C006	CHAROGH- RAVSHAN	<i>Charoghrvshan</i> means lightening candle. This ritual belongs to Ismailia followers of the Islam. In the second night after dying of some-one <i>chroghravshan</i> will be organized. Khalifa – a religious man lights the traditional candle and reads the book of Charognoma.	2018	Badakhshaan	Viable	1.Шоҳчамолов М. Чароғравшан // Шуғнон. – Д., 2014. – С. 704. 2.Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 38-54. 3. Рахимов Д. Азодорӣ. // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.17.
C007	PARCHA- BURON, <i>chokburon, kurpa- duzon</i>	Women ritual which is held before the wedding in bride parent's house. Relative and neighbor women come for sewing bride's dresses.	2014	Sughd and Khatlon prov- inces, Hisar valley	Viable	1.Чумбаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C008	SAFEDIGIRON, <i>dahonbandon, ru- moltiyo</i>	A ritual which is held before the wedding in bride parent's house, in which participate parents and 3-4 close relatives of groom and some relative s and neighbors of bride.	2014	Sughd and Khatlon prov- inces, Hisar valley	Partly active	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумбаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.

C009	FOTIHATUY, <i>nonshikanon.</i>	First feast ritual in the bride parent's house, in which participate parents and some close relatives and friends of groom. In this ritual will be decided the day of wedding and other related customs.	2014	All over the country	Viable	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C010	RAVGHAN-REZON, <i>dastcharbon, ruybinon</i>	Women ritual for welcoming bride in groom's house.	2014	Sughd, Khatlon Hisar, Rasht and Zarafshan valleys	Viable	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2.Чумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C011	KHOSTGORI, <i>oqsaqoli, zavchigi, gaprasoni</i>	Ritual of asking permission for marriage. Beginning ritual of wedding ceremony, which will be held in bride parent's house.	2014	All over the country	Viable	1. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. – С.119. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C012	SABZIREZA-KUNON, <i>bekhirezakunon</i>	Ritual of preparing carrots for ceremony national dish <i>oshi palav</i> (pilaf). This ritual will be held in wedding and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	1.Зехниева Ф. Сурудҳои маросим тӯи тоҷикон. – Д.,1978. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C013	ORDBEZON, <i>surfakushoyon</i>	Women ritual dedicated to the preparing flour for baking breads. This rite is carried out before the weddings and circumcision rite.	2014	All over the country	Viable	1. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2.Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.

C014	MASLIHAT-OSHI	Man gatherings in the groom parent's house, in which participate some close relatives and neighbors. In this ritual will be decided the day of wedding and other related issues.	2014	Sughd province, Hisar valley, Zarafshan valley	Viable	1. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C015	GULGARDONI, <i>boychechak</i>	Ritual of bringing first flowers from mountains in the beginning of spring, which is performed by boys and teenagers.	2014	Sughd, Khatlon province, Rasht, Zarafshan and Hisar valleys	Partly Active	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиеи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C016	NAVRUZ, <i>Idi soli nav, Sari sol</i>	Navruz is an ancient and widespread holiday in Tajikistan and it marks the spring equinox, beginning of the solar year and New Year on the Iranian calendar as well as the calendars of several other nationalities. The Navruz traditionally celebrates the awakening of nature and starting of agricultural works. The Navruz passing centuries and millenniums brought to contemporary Tajik people and other nations the best ideals of the life such as good thoughts, good words, and good deeds. respect of the nature and humans. peace and friendship.	2013	All over the country	Viable	1. Аҳмадов Р. Наврӯзи хучастапай. – Д., 2001. 2. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллий ва ойнҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011. 4. Номинатсияи Наврӯз / мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва мақолаи умумӣ Д. Раҳимӣ. – Д., 2018.
C017	MEHRGON, <i>Idi hosilot</i>	Traditional old festival of Iranian people, which is celebrated in the autumn. Mehrgon is considered as the harvest holiday of agriculture workers, gardeners, farmers and etc.	2014	Sughd, Khatlon Hisar, Rasht and Zarafshan valleys	Partly Active	1. Раҳимов Д. Чашни Меҳргон. Д., 2012. 2. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллий ва ойнҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011

C018	SADA	Winter holiday of the ancestors of Tajik, this was revived in the period of independence of Tajikistan. The January 30 is day of Sada celebration. Sada is holiday of fire and inviting the warm days and spring.	2018	All over the country	Viable	1.Хазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннати сол. – Д., 2012. 2. Раҳимов Д. Сада – ҷашни азёдрафтаи ниёгон // Чинори пургул. – Д., 2008.
C019	SHIRNAVBAT, <i>pevaz, piyovoz</i>	Traditional habits of the mountainous Tajik related to sharing fresh milk. Usually, each day 6-8 women will orally negotiate by turn send certain liters milk to one of them.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966. 2.Абдулвахидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
C020	MUSHKIL-KUSHO	Women ritual which will be held in Wednesday. This ritual dedicates to the Granny <i>Mushkilkusho</i> and asking help for resolving problems.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Бибӣ Мушкилкушо / тахияи А. Зокирӣ. – Хучанд, 2002. 2. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ).
C021	MEHMONDORI	Hospitality – a kind of social custom of visiting each other's houses as guest. This custom has special social rules, etiquettes and procedures.	2014	All over the country	Viable	1.Раҳматзод Б. Одоби меҳмондорӣ тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2018. – №2. 2.Раҳимӣ И. Одам дар байни одамон ё ҳазору як қоидаи одоб. – Д., 2007.
C022	CHIL	Funeral ritual which will be held in the house of dyed person after forty days of burying. People come and spell prying.	2014	Sughd province, Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Мардонова А. Традиционные похоронно - поминальные обряды таджиков Гиссарской долины (конца XIX-начала XX) в.в. – Д., 1998,

C023	<i>SOLSHIKAN, sol, sari sol</i>	Family funeral ceremony. In some regions, people hold that after nine months, and in other regions after eleven months. This means that the family members of a died person come out of mourning.	2014	Sughd province, Khatlon province, Hisar valley	Viable	1.Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.). – Д., 1993.
C024	IDI RAMAZON <i>Idi Fitr</i>	Ramadan or Fitr holiday. Tajiks celebrate that with different cooking and customs. Visit each other's houses.	2014	All over the country	Viable	1. Аҳмад Р. Қойгоҳи маросим ва аъди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Теҳрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C025	IDI QURBON <i>Id-ul-Adha</i>	Qurban holyday, sacrifice rituals of Muslims of the world. Tajiks celebrate that according to local customs.	2014	All over the country	Viable	1. Аҳмад Р. Қойгоҳи маросим ва аъди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Теҳрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C026	IDGARDAK	Holyday walking, children visit houses of their street or village and congratulate people with muslim holidays Ramadan or Qurban.	2014	Khatlon, Hisar valley, Rasht	Viable	1.Аҳмад Р. Қойгоҳи маросим ва аъди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Теҳрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C027	KAMARBANDI, <i>kamarbandon, ar-vohi pir, fotihadehi</i>	A kind of ritual of passage, which is organized by craftsmen. Young craftsmen after passing the period of learning should organize this ritual and after that he as a master may continue his craft.	2020	Asht	Partly active	1. Раҳимов И. Маросими «Камарбандӣ»-и оҳангарони Ашт // Рушди илмҳои иҷтимоӣ - иқтисодӣ дар замони муосир: муаммо, ҳолат ва дурнамои инкишоф. – Хучанд, 2014. – С. 491-494.

C028	GASHTAK <i>gap, gapkhuri</i>	Social gathering that is carried mostly out by men. Usually 10-20 men come together once per week or per months to each other's house, will have feast and talk, sing songs, and tell jokes and stories.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Раҳимов Д. "Гаштак" ҳамчун ниҳоди иҷтимоии суннатии тоҷикон // Осор / маҷмӯаи илмии ПИТФИ. Шумораи 1. – Д., 2014. – С.9-34. 2. Раҳмонӣ Р. Гаштак // До-нишномаи фарҳанги мардум. 2016. – Ҷ.1. – С. 211-212.
C029	ZIYORATI MAZOR	Visiting sacred places and cemeteries with the healing and wishes purposes.	2014	All over the country	Viable	1. Камол Ҳ. Мазорҳои ши-моли Тоҷикистон. – Д., 2005. 2. Камол Ҳ. Чаҳордах ма-зор. – Д., 2001.
C030	BARFI	Ritual-game which will be performed in the first day of coming snow, in the late of autumn or beginning of winter.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar and Zarafshan val-leys	Viable	1. Аҳмад Р. Барфӣ // Мардумгиёҳ. 1993. –№1. 2.Аҳмадов Р., Фолклори ма-росимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. Д., 2007. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C031	OSHI NAHOR	Invited feast dedicated to the wedding in the house of newwed parent's. Guests will have traditional dish –pilaf.	2016	All over the country	Viable	1.Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2.Мероси фарҳанги ғайри-моддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.
C032	GAHVORA- BANDON	Ritual of first time placing a newborn baby to the cradle.	2014	Sughd and Khatlon prov-inces, Hisar valley	Viable	1.Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3.Чумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯхистони Зараф-шон. – Д., 2012.

C033	DOMOD-SALOM <i>shahsalom</i>	Traditional custom of visit of groom for greetings three mornings after wedding to his father-in-law.	2014	Sughd, Hisar and Zarafshan valleys	Viable	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. - Д., 1978. 3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
C034	DOMOD-TALBON <i>domodchighon, talbon</i>	Ritual of inviting groom to bride parent's house, in which will be held a feast.	2014	Sughd, Hisar Rasht and Zarafshan valleys	Viable	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. - Д., 1978. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
C035	ASHAGLON, <i>suskhotun, chilakhotun</i>	Ritual of requesting rain from sky, which is performed by women in unrein periods of spring.	2014	Kulob province, Hisar valley	Under danger of disappearance	1. Ашаглон // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 88-90.
C036	SAYRI KHARBUZA, <i>Idi kharbuza</i>	Melon festive, which is held in the August month during the spelling of Melon. In special field called <i>sayrgoh</i> in the middle of August month were gathered farmers, peasants, craftsmen, merchants and other people and organized the festival of Melon. Folk singers and musician joined them as well. During the Independence of Tajikistan this tradition was revived again.	2016	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Турсунов Н. Шаҳри офтобӣ. – Д., 1989. 2. Раҳимов Д. Сайри харбуза // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 294-295.
C037	SALLABANDON	A traditional ritual which is performed during the circumcision celebration. <i>Salla</i> – turban was wrapped on the head of mother of celebrated boy. Another variant of this ritual taken place in the context of wedding. An oldest relative man wrapped the turban on the head of groom.	2016	Hisar, Zarafshan valleys	Under danger of disappearance	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007. 2. Мардонова А. Традиционнае свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 3. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷох. – Д., 2005.

C038	CHORSHANBEI OKHIRON <i>alayparak, chorshanbe-suri</i>	This ritual is hold in the last Wednesday of the year according to Iranian solar calendar. In the last Wednesday night before the Navruz some people light a bonfire in the cross-roads of the village and jump over it. During the jumping they spell like this: <i>Hei</i> fire, take my pale-face yellow color and instead give me yours healthy red one. Performing this ritual they believe that during the coming year they will be saved and healthy.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллӣ ва оинҳои суннати ниёгон. – Д., 2011.
C039	DOMODBARON, <i>shahbari</i>	Ritual of first time coming groom and his relatives and friends to the bride's house, which is accompanied by playing joyful music, folksongs and dances.	2016	Hisar, Zarafshan valleys	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C040	GULBAZM	Literary part called as <i>gulbazzm</i> (flower party) in the context of wedding concert. Young men and women holding a flower sing folk poems about flower or love and pass the flower to each other.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Таҳлили баъзе хусусиятҳои анъанавии гулбазм // Ахбори АИ ҚТ. 2009. – №2. – С. 180-184. 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C041	JIHOZBARI <i>tukuzbari, sarupobari</i>	A custom of bringing bride's dresses, furniture and other belongings to the bride's house, which are presents of groom. Following this action will be held a tableful.	2016	All over the country	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C042	DANDONBARORON, <i>mushakdandon</i>	A family celebration dedicated to appearance of the first tooth of a baby. Mother gathers seven kinds of grain and cooks the dish <i>gandumkucha</i> and gives to neighbors. This celebration has a folksong called "Mushak-dandon".	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаии тоҷик. – Д., 1973. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯхистони Зарафшон. – Д., 2012.

C043	NAVPO-BURORON, <i>sarbandon</i> ,	A family celebration dedicated to the first steps of a baby. An oldest woman puts some cotton under foot of the baby as the symbol of happiness. Mother dispensed sweetness to gathered children and guests.	2016	Hisar, Zarafshan, Rasht valleys	Under danger of disappearance	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 3. Чумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони қӯҳистони Зарафшон. – Д., 2012.
C044	SHABNISHINI, <i>bazm</i>	This event dedicated to the wedding take place in the groom's house or in a restaurant. The band of musicians with singer will be invited. Invited people will have dinner and congratulate the groom and bride.	2018	All over the country	Viable	1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷоҳ. – Д., 2005.
C045	CHODAR-ZANON	Chodar is a decorated curtain which should be hanged in the room of bride after marriage celebration up to 40 days. Applying the curtain has special local beliefs and acts.	2018	All over the country	Viable	1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷоҳ. – Д., 2005. 3. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C046	KILOGHUZ-GHUZ	Ritual of bringing spring news, which is performed by boys and teenagers. They visit the houses of the village and congratulate people with upcoming the new spring.	2018	Badakhshan	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 1. Чамшедӣ П. Наврӯзи Бадахшони Тоҷикистон // Мардумгиёҳ. 1997. – № 1-2.
C047	CHILLADORI	<i>Chilla</i> means forty days, this a special period in which should be follow some restrictions and rules after birth, after of marriage and after dying of a family member.	2018	All over the country	Viable	1. Мардонова А. Обычаи и обряды детского цикла у таджиков верховьев Зеравшана в прошлом и настоящем // Советская этнография. – М., 1984. – №3. – С.120-129.

C048	HASHAR	Collective work of people of a street or village for doing bigger work, like cleaning channel, pool, cutting harvest, building bridge and house.	2014	All over the country	Viable	1. Хашар // Мероси фар-ханги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 120-123
C049	SAYRI GULI LOLA, <i>sayri lola</i>	Festival of Lola (tulip), which is held in April-May in some cities and towns. Till to middle of last century people of the Isfara held this festival with all features. They decorated trees with tulips, performed special folksongs and organized competitions.	2020	Dushanbe, Khujand, Isfara	It is in the revival stage	1.Раҳимӣ Д. Эҳёи Сайри гули Лола дар Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. 2. Пещерева Е.М. Некоторые дополне-ния к описанию праздника тюльпана в Ферганской долине. В сб.: Иранский сборник. – М., 1963.
C050	KHIRPICHOR, <i>Khurpapud, Khurpachur, Gravash</i>	According to traditional folk calendars the Khirpichor ritual is celebrated in January 31. Paople celebrate it as the mark for passing coldness days of winter.	2020	Badakhshan	Viable	1.Аламшоев Қ. Анъанаҳои чашни Сада дар Помир Паёмномаи фарҳанг. №1, 2020. – С. 25-38. 2.Шакармамадов, Н. Ойинҳои наврӯзи дар Бадахшон. – Хоруг: 2011.
C051	SHABI YALDO, <i>Yaldo, Shabi chilla</i>	Celebration of the longest night in the year or winter solstice in the December 22. People celebrate it during the longest night having special food, reading books and singing songs.	2020	Dushanbe, Istara vshan	It is in the revival stage	1.Раҳимов, Д. Шаби Ялдо, шаби чилла ва Соли нави мелодӣ // Тоҷикистон. – 2014. – №11-12. – С.16-17. 2.Аминов А. Чилланишинӣ ё шаби чилла дар ноҳияи Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 141-148.
C052	KURBAZM, <i>qurbazm</i>	A kind of party with music and dances, which are held during the wedding.	2020	Khatlon province	Viable	1. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.

C053	SARI SOL, Oshalishkunon, oshbaraku oshbiyorak	In the city of Khujand, on the 7th of March, the ritual «Sarisoli» will be held. In the evening, they usually cook pilaf in their homes and send it to their neighbors' houses. From other houses, they also put their cooked food on their plates. The children carry the food plate and they are given money or gifts from the houses. That's why children try to take as much food as possible to neighboring houses and get more money or sweets and gifts. The next evening, dinner will be open in the houses, neighbors or friends, relatives can come to visit. On the festive table, they put halwa, sambusa, kolcha, khanum and all kinds of sweets and bread products.	2023	Sughd region	Viable	1.Раҳимов И. Ҷустуҷӯҳо дар фарҳанги мардуми Хучанд. – Д., 2020. 2.Раҳимӣ Д. Анъанаи Сарисолӣ ва истиқболи баҳор дар Хучанд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, З. Холмуродов / Шумораи 11. – Д., 2021.
C054	GUMSHUDA	This rite related to the wedding ceremony. One day before the wedding, the bride and groom, after registering the status of civil documents, go to a natural place. The bride's friends previously hide some of the bride's accessories: a mirror, a comb, a handkerchief, jewelry, etc., which are small in size, everywhere - behind rocks and between trees, and finally they hide the bride as well. The task of the groom in this ceremony is to find them one by one, the bride's belongings and the bride herself. Thus, the lost ceremony ends after the bride is found.	2023	Devashtich district	Viable	
C055	TIRGON, <i>obposhon</i>	One of the festivals of Iranian people, including Tajiks, which is related to the respect of water and the ritual of sprinkling water. Tirgon is a summer holiday and is held at the beginning of July 3-4. People celebrated it near ponds, rivers, and springs. Remnants of ancient Tirgon are also preserved today in the form of Ashaglon ceremony, Suskhotun.	2023	Over the country	Revived	1.Раҳимӣ Д. Тиргон – чашни об. Д., 2018; 2.Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллӣ ва ойнҳои суннати тоҷикон. Д., 2010.

CHAPTER 4. – KNOWLEDGE AND PRACTICES CONCERNING NATURE AND THE UNIVERSE (D000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
D001	TAQVIMI OFTOB DAR MARD,	In the Tajik folk culture there are some local calendars which playing their functions came from the past till to present days alongside with official calendars. One of the popular Tajik folk calendars is Oftob dar mard (“Sun in man”), which is popular among people of Badakhshan.	2020	Badakhshan	Viable	1. Холов М. Таквимҳои кишоварзии тоҷикони кӯҳистон. – Д., 2006. 2. Ғиёсуддин А. Нучум / бо таҳрир ва иловаҳои Ш. Муҳаммад. – Хоруғ: Мерос, 1995. – С. 70-73;
D002	MUCHAL, <i>muljar</i>	A traditional of folk calendar which is connected with Chinese astrological calendar. According to that a cycle of Muchal consists of 12 years, which are related to 12 animals. Tajik people have many beliefs and stories related to this calendar.	2020	All over the country	Viable	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ – Душанбе: Дониш, 2007. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.
D003	MIZOJSHINOSI	The nature and essence of each man, animals, fruits, vegetables and other plants were defined in traditional folk medicine. There are mainly four <i>mizajs</i> : warm, cold, wet and dry. Mixed of them produced more complex natures.	2016	All over the country	Viable	1. Зоҳидов Х. Канзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Х. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D004	KIRMAK-PARVARI, <i>pillakashi</i>	Growing silkworms for silk fabric. Extracting raw silk starts by cultivating the silkworms on mulberry leaves. Once the worms start pupating in their cocoons, these are dissolved in boiling water in order for individual long fibres to be extracted and fed into the spinning reel.	2016	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Ҳомидов И. Кирмакпарварӣ // Энциклопедияи хоҷагии кишлоқ. – Д., 1989. – Ҷ. 1. – С. 415-416. 2. Аминов А. Кирмакпарварӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 96-100.

D005	MEVA-KHUSHKONI, <i>mevaqoqkuni</i>	Skills of drying fruits and vegetables for using them in other seasons. Fruits such apricot, grape, plum, cherry, peach and vegetables are dried in the sunny and shadow places with special methods.	2016	All over the country	Viable	1.Мевахушконӣ // Энциклопедияи хочагии кишлоқ. – Д., 1989, – Ҷ. 1. –С. 517-518.
D006	ZANBUR-PAR-VARI, <i>asalgiri</i>	Beekeeping - agricultural sector, which is engaged in breeding of honey bees to produce honey, beeswax and other products.	2016	All over the country	Viable	1.Аминов А. Занбӯр-парварӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. –Шумораи 4. – С.147-153. 2. Набиев М. Занбӯр-парварӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1981, – Ҷ. 2. –С. 453.
D007	KHIRMAN-KUBI, <i>khirmankubon, galagov, huppi</i>	Traditional skills of threshing - one of the main agricultural operations. Branch chaff from the grain or seeds and fruits of the ears, cobs or panicles. Before the advent of harvesters threshing was carried out manually with flails in special fields or barnyard.	2016	All over the country	Partly active	1. Рахимов М. Земле-делие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период. – Сталинабад, 1957. 2.Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3.Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
D008	MOHIDORI <i>mohigiri</i>	Traditional skills of fishing. Tajik people have several traditional methods of fishing with special tools such as net, basket, <i>chach</i> , fishing line and etc.	2016	All over the country	Viable	1.Рахимов Д., Касбухунарҳои мардуми тоҷик. – Д., 2014. 2. Нурджанов Н. Охота // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D009	NIHOL-PAY-VANDKUNI <i>payvand</i>	Traditional skills of transplantation through implantation of branches of a needed tree to a stump of similar tree. There are several traditional methods of transplantation.	2016	All over the country	Viable	1.Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D010	OBYORI SUNNATI	Traditional irrigation. Complex of irrigation activities such digging streams, cleaning channels, dividing rivers, pools.	2014	All over the country	Viable	1.Рахимов М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период. Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.

D011	CHILLA, <i>hisobi chilla,</i> <i>chillashumori</i>	In the Tajik folk culture there are some local calendars which alongside with official calendars playing their functions came from the past till to present days. The Chilla means “Forty days”. According to this calendar a year starts in December 22 with first Chilla “month” named Chillai kalon.	2020	All over the country	Partly active	1. Холов М. Таквимҳои кишоварзии тоҷикони кӯҳистон. – Д., 2006. 2. Рахимов М.Р. Исчисление времени у таджиков бассейна река Хингоу в XIX – начале XX века // Сов. Этнография. 1957. –№2. –С. 75.
D012	GIYOH-DARMONI	Traditional skills of folk healing with herbs, flowers, roots, seeds and trunks. Folk healers prepare some traditional drugs for healing.	2016	All over the country	Viable	1.Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991. 2.Зоҳидов Ҳ. Хазиная тибби қадим. – Д., 1990. 3.Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. –С. 129-131.
D013	CHENAKHOI KHALQI	Folk metrology. Traditional knowledge and practice of measurements, methods and means to ensure their unity and ways to achieve the required accuracy.	2016	All over the country	Viable	1.Каюмова Х.А. Народная метрология и хронология таджиков Каратегина, Дарваза и Западного Памира XIX -начала XX вв. Автореф. дисс. канд. ист. наук., Худжанд, 2009.
D014	HINOBANDI	Henna is a kind of herb for decoration of hands, feet and hairs. There are several practices of applying henna. In the recent past Tajiks had a ritual of applying henna to hands and feet of brides before the wedding.	2020	All over the country	Viable	1.Носирова Л. Ҳинобандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 575.
D015	CHAFGORA	Chaghora is a special place, like anbar for fresh keeping potato, carrot, apple and other food during the winter period. Chaghora is made in ground, 1 meter inside of ground and 1 meter over ground.	2020	All over the country	Viable	1.Анбор // Энцикло-педияи хоҷагии қишлоқ. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 38-39.
D016	DUDANDOZI	Knowledge and practices about protection of fruit trees through smoking in the beginning of winter. This method often is used by gardeners in mountainous areas.	2020	All over the country	Viable	1. Аминов А. Донишу таҷрибаҳои боғдории мардуми Рашт // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. – С. 95-106.

D017	DORUSOZI	Traditional pharmacology. For preparing medicaments people use minerals, plants, fruits and vegetables, animal parts and products like milk, butter, honey.	2016	All over the country	Viable	1.Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131. 2.Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991. 3.Зоҳидов Ҳ. Хазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 4. Нуралиев Ю. Дору // ЭСТ. – Д., 1980. – Ҷ.3. – С.326-330.
D018	AYLOQ <i>hayjo</i>	Practices of breeding ships and cows in the mountain places during the summer. Ships and cows' owner will spend the summer in the ayloq and prepare butter, dry chees and other milk food.	2018	All over the country	Viable	1.Раҳимӣ Д. Таҷрибаҳои ҷӯшонӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Ш. 5. – Д., 2018. – С. 101-104. 2.Абдулваҳидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
D019	GULPARVARI, <i>Gulshinoni, niholparvari</i>	Traditional knowledge and practices of the growing flowers and other decorative plants.	2018	All over the country	Viable	1.Гулпарварӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2016.-Ҷ, 4. – С.556. 2.Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D020	KABKPAR-VARI, <i>kabkbozi</i>	Traditional knowledge and practices regarding breeding of partridges.	2020	All over the country	Viable	1.Абдуллоев А. Донишу таҷрибаҳои кабкпарварӣ ва кабкбозӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 104-108.

D021	ZARSHUYI, <i>tilloshuyi</i>	Zarshuyi means washing crumbs of gold with a handmade tool called as <i>butar</i> . People search golden crumbs from some rivers, which are placed close to a gold-mine.	2020	Khovaling (Shughnov) Zarafshan valley, Panj district	Partly active	1.Абдулвоҳидов П. Донишу таҷрибаҳои заршӯӣ дар Шугнов // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
D022	TRADITIONAL MAKEUP OF WOMEN	Traditional makeup of women consists of knowledge and experience of using materials and methods of face makeup, decorating eyes and eyebrows, lips, cheeks, hair, nails. In the process of painting, polishing, nail trimming, etc. are used.	2023	All over the country	Viable	1.Бобомуродова М. Баёзи хусн. Д., 2012; 2.Бобомуродова М. Пажӯҳиши этнолингвистии вожагони ороишии занон. – Д., 2014 3.Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. Д., 2006.

CHAPTER 5. – TRADITIONAL CRAFTSMANSHIP (E000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
E001	ALOCHABOFI <i>zebak, farangi, abreshimi.</i>	Skills and knowledges of the weaving the traditional fabric <i>alocha</i> . It is designed with red, black, green, blue and other color threads.	2014	Tursunzoda, Shahrinav (Karatag), Hisar, Istaravshan, Khujand	Partly active	1. Ершов Н.Н. Гиссарская алача // Памяти А.А. Семёнова / сб. статей. – Д., 1980. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 10-12.
E002	CHAKANDUZI	The art of <i>chakan</i> embroidery is a kind of sewing ornaments, image of flowers and symbolic drawings with colorful threads on cotton or silk fabrics. Usually with <i>chakan</i> embroidery masters sew women shirt, national cap, pillow, bedspread, headscarf, towel, curtain, coverlet for cradle, curtain for wall decoration and etc. In the <i>chakan</i> embroidery are used symbolic depictions and mythological images related to the nature and cosmos, which express people's wishes and hopes	2014	Khatlon province	Viable	1. Майтдинова Г.М. Чакан в художественной культуре таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E003	ZARGARI	Traditional jewelry. Jeweler masters produce adorning jeweler stuff with gold, silver, bronze, pearls and precious stones.	2014	Istaravshan, Karatag, Khujand Hisar, Dushanbe	Viable	1. Умарова З. История исследований ювелирного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. – С. 277-302. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон.–Д., 2014

E004	ZARDUZI	A kind of sewing ornaments on the fabrics with yellow-golden threads. Golden embroidered ornaments are used in the different dresses. Together with threads are applied jewelers, small precious stones, marbles and etc.	2014	Istaravshan, Karatag, Khujand Hisar, Dushanbe	Viable	1.Зардӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 144-147. 2.Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999, – №4. – С.123-128. 1.Зардӯзӣ // ЭСТ. – Д., 1980. – Ҷ. 2
E005	KANDAKORI	Wood-carving. Process of carving ornaments in the wood, stone, plaster, animal bone and etc. This craft is used more in the contrition of buildings and decoration of doors and windows.	2014	Sughd, Istaravshan, Panjakent, Hisar,	Viable	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2.Кандакорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С.201-204.
E006	KULOLI	Pottery, process of making pot, dish, jug, vessel, vase and other containers with special prepared clay.	2014	All over the country	Partly active	1.Пещерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. М.-Л., 1959. 2.Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E007	MISGARI	Copper working, process of making different stuff with copper.	2014	Istaravshan, Khujand	Need for urgent safeguarding	1. Мисгарӣ // ЭАСТ. – Д., 1989. – С.275-276. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 4. Мисгарӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 174-176.

E008	NAMADREZI <i>namadmoli</i>	Craft of making felt carpet with wool of sheep and sometimes wool of goats. Felt makers decorate the felt carpets with traditional ornaments and different colors.	2014	All over the country	Partly active	1. Холмуродов З. Намадмолӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.118-123. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавӣ тоҷикон.-Д., 2014. 3. Мамадамонов Х. Намадрезии пурнақшу ниғори бонувони Помир // Фарҳанг ва хунар. 2009. – №3.
E009	SANDUQ-SOZI	Craft of making <i>sandug</i> (box) with wood and covered with tin. Wood makers decorate boxes with traditional ornaments and different colors.	2014	All over the country	Viable	1.Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.96-110. 2.Шарипов Н. Сандуксозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ. 2.-С. 316-317. 3.Сандук // ЭСТ –Д, 1986. – Ҷ. 6., – С.540-541.
E010	SARTAROSHI	Barbary, skills of shaving hairs and beards. Traditionally these skills passed from a generation to other generation by the master-student method.	2014	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавӣ тоҷикон.-Д., 2014. 2.Сартарошӣ // Донишномаи фарҳанги мардумитоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 322.
E011	GULDUZI	Embroidery, needlepoint of ornaments with cotton, silk and wool threads on the fabrics. Each ornament has symbolic interpretation. <i>Gulduzi</i> needlework is used in decoration of costumes, curtains, covers and etc.	2014	All over the country	Viable	1.Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. –М., 1979. 2. Гулдӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 14147-152. 3.Сухарева О.А. Сузани. Среднеазиатская декоративная вышивка. Ташкент. 2013. – С.26.

E012	HALVOGARI, <i>halvopazi</i>	Making <i>halva</i> (sweetish wheat paste) with flour, sugar, oil and other ingredients. There different kinds of <i>halva</i> .	2014	Sughd province, Zarafshon and Hisar valleys	Partly active	1. Раҳимов Д., Холмуродов З. Хунари ҳалвогарии тоҷикон. //Паёмномаи фарҳанг. – 2015. – №3 (31). –С.40-46. 2.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2.Ширинихои анъанавӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов.-Д., 2017.-С. 239-241.
E013	JUROBBOFI	Craft of sock making with colored wool threads. In Badakhshan province sock makers weave long sock up to knee with different ornaments.	2013	Badakhshan province	Viable	1.Носирова Л. Хунарҳои шерозбофӣ ва чуроббофии мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Сатторова Г. Чӯроб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8.– С.509. 3.Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E014	TOQIDUZI <i>tupiduzi</i>	Craft of making embroidered skull-caps with different fabrics. There are different kinds of such traditional caps, like <i>toqii chakan</i> , <i>zarduzi</i> , <i>iroqi</i> , <i>chusti</i> and etc. Traditional caps are used by men, women, and children. Old men wear that under their turbans.	2013	All over the country	Viable	1.Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2.Раҳимов Д. Тоқидӯзӣ // Фарҳанги ғайри-моддӣ халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.158-163.
E015	GAHVORASOZI	Craft of making traditional cradle with wood. Wood masters decorated cradles with different symbolic ornaments.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 2.Холмуродов З. Гаҳворасозӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.90-94.

E016	KOSHINPAZI <i>koshingari,</i> <i>koshinrezi</i>	Craft of making tiles with clay and other minerals.	2014	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	1. Раҳматов Б. Кошикорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 478-480. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003.
E017	NAQQOSHI, <i>naqshkashi</i>	Skills of drawing and applying ornaments on fabrics, carpets, woods, metal, buildings and etc. There are many ornaments symbolizing plants, animals, nature, and cosmos.	2014	All over the country	Partly active	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003. 2. Муҳиддинов С., Рӯзиев М. Наққошӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 37-47.
E018	DUREDGARI, <i>chubkori, najjori</i>	Carpentry, craft of working with wood. Carpenters with wood make cradle, box, dish, musical instruments, table and chairs, furniture, door, windows and etc.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E019	CHARMGARI <i>dabboghi, pustgari</i>	Leather-making, craft of making leather with animal skins. It has special technology of production.	2014	Istaravshan, Khujand	Need for urgent safeguarding	1. Раҳимов Д. Чармгарӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ҷ. 2. 599-601. 2. Наботов Н. Чармгарӣ // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8. – Д., 1988. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон.-Д., 2014.
E020	PUSTINDUZI	Making fur jackets. Skills of sewing coats with leather of sheep, fox, bear, wolf and some other animals.	2014	Badakhshan, Sughd, Khatlon	Partly Active	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Андреев М.С. Таджики долины Хуф.-Сталинабад, 1958.

E021	SABADBOFI	Craft of making baskets and other containers with branches of trees and bushes.	2014	All over the country	Partly Active	1. Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 2. Сабадбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 210-212. 3. Раҳмонӣ Р. Сабадбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. 2017. – Ҷ. 2. – С. 279-281.
E022	NADDOFI <i>savachubzani,</i> <i>shada</i> <i>pahandagi</i>	Skills of preparing wools for weaving threads in the form of beating them with two sticks. Women also beat cotton for making blankets and pillows.	2014	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Наддофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ. 2.-С.30-31. 2. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1966. Вып. 1.
E023	ATLASBOFI	Handcraft of weaving <i>atlas</i> (ikat) with silk threads in the special machinery. Atlas has different ornaments and colors. Atlas fabric is used for making dresses, scarfs, skull-caps and other things.	2014	Khujand	Partly active	1. Хакимова Н. Атласы – Худжанда // Фарҳанг ва хунар. 2005, – №4. – С.13-15. 2. Хакимова Н. Абрывые ткани таджиков XX столетия (история и технология) // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2010. – С.413-430. 3. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С.123-128.
E024	SAFOLREZI	Craft of molding bricks, tiles, shingles, and other things with clay and some minerals.	2014	Istaravshan	Partly active	1. Пещерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. – М.-Л., 1959. 2. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984.

E025	GURKANI, <i>Gurkovi, qabrkani</i>	The process and methods of digging graves. Among Tajik people since ancient times were used two kinds of graves: double-room and single-room grave.	2014	All over the country	Viable	1. Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.). – Д., 1993. 2. Рахимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон.-Д., 2014.
E026	QAMCHINSOZI, <i>qamchinbofi</i>	Practices of making whip for riding horses and donkeys. <i>Qamchin</i> (whip) consists of two parts and is made from skin of cows, goat or camel.	2018	Sughd and Khatlon provinces	Viable	1.Абдуллоев А. Қамчинбофӣ – яке аз хунарҳои анъанавии тоҷикон Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2018. – С. 107-113.
E027	ANGUSHTA-RIN-SOZI <i>challasozi</i>	Skills of making rings with gold, silver and precious stones.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Шарипов Н. Ангушттарин // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. –С. 43-45.
E028	RAFIDADUZI	<i>Rafida</i> is a tool for baking round breads in the traditional ovens. It is made from fabrics, cotton, and thorns of a plant called <i>mushkhor</i> . <i>Rafida</i> has different sizes and some of them are embroidered.	2018	All over the country	Viable	1.Рафида // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.254. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.79-96.
E029	BOGHBONI, <i>boghdori</i>	Gardening is a popular branch of traditional agriculture in Tajikistan. The term <i>bāgh</i> (garden) among Tajiks has three meanings: a home garden inside one's own yard, a walled garden alongside the yard, and a garden far from the home and yard, where people go during summers to temporarily live and work. In these gardens, people grow fruit-bearing and shady trees as well as flowers and other crops. Tajikistan's environment and climate make it ideal to grow various fruits, such as apples, grapes, pomegranates, peaches, quinces, figs, pears, plums, apricots, cherries, sweet cherries, mulberries, walnuts, and almonds.	2018	All over the country	Viable	1.Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966. 2.Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3.Рахимов Д., Шарипов Н. Боғдорӣ //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.134-138.

E030	MAYKASHI, <i>sharobkashi</i>	Skills and traditional technology of preparing vine with grapes.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Ахмадов Т. Майкашӣ // ЭСТ.-Д., 1983. – Ҷ. 4. – С.139. 2. Киселёв Н.А., Винодельческие районы и вина Таджикистана. – М., 1967.
E031	RESANDAGI <i>dukaresi, orchuq</i>	Skills of making threads with wool, silk and cotton in the special tool – <i>duk</i> (spindle).	2014	Sughd province, Zarafshan, Hisar valley Rasht	Partly active	1. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. – Д., 1966. 2. Раҳмонӣ Р. Дук // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 350.
E032	SANG-KORI, <i>sangnigori, sangchini</i>	Skills of using stones in the construction of walls and buildings. A kind of decoration of buildings.	2014	All over the country	Viable	1.Тешаев А. Сангкорӣ // ЭСТ. – Д., 1986. – Ҷ. 6., – С.537-538.
E033	GULBANDI <i>gulbast</i>	Skills of applying ornaments through coloring in fabrics.	2014	Kulob province, Rasht	Partly active	1. Азизӣ Ф. Гулбаст // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2015. 2. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E034	CHITGARI	Skills of applying ornaments through coloring and beating forms in fabrics. Decorated fabrics are used for dresses, table-cloth, curtain, bed cover and etc.	2014	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон.–Д., 2014. 2. Қодиров Ф. Читгарони Истаравшан // Фарҳанг ва хунар. 2007. – №1. 3.Турсунов, Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. – Д., 1974.
E035	ABRBANDI	Traditional technology of the designing fabrics. Designer wraps some area of the threads and puts in paint for desired color. After certain time master takes out and opens the wrapped areas. This method is used in designing <i>adras</i> , <i>atlas</i> , <i>alocha</i> and <i>shahi</i> fabrics.	2016	Istaravshan, Khujand	Viable	1.Ҳақимова Н. Матоҳои “абра”-и тоҷик // Фарҳанг ва хунар. 2007. – №2. – С.35-37. 2.Турсунов Н. Абрбандӣ // ЭСТ.– Д., 1978. – Ҷ 1. – С.24. 3.Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон.–Д., 2014.

E036	ADRASBOFI	Weaving a local traditional fabric called as <i>adras</i> . This fabric is weaved with silk and cotton threads. <i>Adras</i> fabric is used for sewing women dresses, men's turban, blanket and etc.	2016	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон.-Д., 2014. – С.7. 2.Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков. Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С. 123-128.
E037	BOLISHTDUZI, <i>tagsariduzi</i>	A kind of women handcraft. Bolisht means pillow. Women masters sew different kinds of embroidered pillows.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1.-С.79-96. 2. Раҳматов Б. Болишт // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2016.-Ҷ. 2. – С.155.
E038	AJUBASOZI <i>hushtaksozi</i>	Making figures of fantastic dragon, animal toys and whistles with clay. <i>A'jubasozi</i> is a part of pottery. In the past people had some beliefs related to this figures.	2016	Istaravshan, Karatag	Partly active	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 27. 2.Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1.
E039	BEQASAB- BOFI	Weaving a traditional fabric called as <i>beqasab</i> . This fabric is weaved with cotton threads. <i>Beqasab</i> fabric is used for sewing women dresses, men's <i>joma</i> , blanket and etc.	2016	Istaravshan, Khujand, Karatag	Partly active	1.Турсунов Н. Беқасаб // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д. – Ҷ. 1. 2011. – С.475. 2. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999– №4. – С.123-128. 3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с.14-15.
E040	BURYOBOFI	Traditional craft related to the weaving <i>buryo</i> – a kind of carpet with trunk of the plant <i>nay</i> (<i>kamish</i>).	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.25. 2. Раҳимов Д. Бӯрӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик.-Д., 2014.-Ҷ. 3. - С.336.

E041	GILEMBOFI	Weaving simple carpets for everyday use. Carpets are weaved in special tool with wool, cotton and some time with silk threads.	2016	Hisar valley, Sughd province Rasht	Partly active	1.Аминов А. Хунарҳои гилембофию чомадӯзи // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.62-73. 2.Рӯзиев, М., Раҷабов, А. Гилембофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.1. – С.217.
E042	DARAVSH-DUZI, <i>yirmadizi, yurmaduzi</i>	A traditional kind of embroidering the fabrics for sewing dresses, scarf, curtain and other articles. It is performed in tambourine with special tool <i>daravsh</i> (awl).	2016	Hisar valley, Sughd and Khatlon province	Partly active	1.Раҳимов Д. Юрмадӯзи // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.752. 2.Сухарева О.А. Сузани. Среднеазиатская декоративная вышивка. – Ташкент, 2013. – С.26. 3. Искандарова М. Зебу зинаги арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E043	DEVORGARI, <i>devorzani</i>	A famous folk craft of making walls with clay, stones, bricks, sticks and etc. But most popular method of making walls in rural areas is <i>pokhsadevor</i> (clay wall).	2016	All over the country	Viable	1.Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2.Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 3.Раҳимов Д. Деворзанӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 322-323.

E044	DUGHKASHI, <i>guppizani,</i> <i>maskashi</i>	Traditional methods and skills of producing butter. This action is performed with special tools called as <i>guppy (kuppi)</i> and <i>dughkashak</i> .	2016	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Дӯғкашӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.360-362. 2. Ершов Н.Н. Пицца //Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 2, 1970. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E045	KAFSHDUZI <i>poyafzorduzi</i>	Traditional craft of making shoes and boots. Master has different tools and forms for preparation of skin for shoes.	2016	All over the country	Partly active	1 Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. –С. 25 1. Сухарева А. Бухара конца XIX – начало XX в (позднефеодалный город и его население). – М., 1966. 3.Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E046	KARNAYSOZI	Traditional craft of making <i>karnay</i> – music wind instrument. <i>Karnay</i> is long about 2 m and is mad with copper and bronze.	2016	Istaravshan	Partly active	1.Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон” – Д., 2014.– С. 33-41. 2.Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. –Д., 2017. –С. 176-178.
E047	KORDSOZI, <i>kordgari</i>	The craft of making knife. Masters use for making knives steel and for their handle thorn of cow, deer, and bones these animals.	2013	Istaravshan, Khujand, Hisar	Partly active	1.Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 51-52.
E048	QAFASSOZI	Skills of making birdcage with stick branches, thread, and wire. Birdcages are made for keeping partridge, parrot, canary and other birds.	2016	All over the country	Partly active	1.Раҳимӣ Д. Қафассозӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 90-91. 2.Қафас // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8 Д. – С.294. 1988.

E049	QOLINBOFI	Weaving simple carpets for everyday use. Carpets are weaved in special tool with wool, cotton and with silk threads. For coloring of carpets in some workshops use natural dyes	2016	Sughd province	Viable	1.Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003. 2.Рахимов Д. Қолинбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.– Д., 2015. – Ҷ. 1. 3.Рахимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 56-57.
E050	QUROQDUZI, <i>poraduzi, quramaduzi, tarkduzi, gulburi</i>	A traditional method of embroidering the fabrics with small parts of fabrics. Qurog embroidered fabric can be used for sewing dresses, tablecloth, blanket, scarf, curtain and other articles.	2016	All over the country	Viable	1.Носирова Л., Ниёзова М. Қуроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4.– С.113-118. 2.Носирова Л., Хунари қуроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 3. – С.148-155.
E051	LUKHTAK-SOZI, <i>zochasozi</i>	Skills and knowledges of making dolls. Tajiks traditionally make faceless doolls. Doll in the forms a human or an animal, is made of cloth, paper, wood, porcelain, plastic and other materials.	2016	All over the country	Partly active	1.Рахимов Д. Лӯхтакҳо дар фарҳанги суннати тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №1 (33), – С. 107-113. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков. М. – Л., 1957.
E052	CHAKDON-SOZI, <i>degdonsozi</i>	Chakdon is a traditional oven made from cley. It is used in baking breads and aslo some kinds of meal.	2018	All over the country	Viable	1.Холмуродов З. Чакдонсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.133-138. 2.Рахимов Д. Танӯрсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 429-432.

E053	MINIA-TURNIGORI <i>miniatura</i>	Miniature is used in fine art paintings, sculptures and graphic works of small forms, as well as the art of creating them. Miniature is a part of manuscripts.	2016	Dushanbe, Khujand	Partly active	1. Миниатюранигорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 184-186. 2. Ашрафӣ М. Минёгур // Энциклопедияи советии тоҷик – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С.397. 3. Пугаченкова Г.А., Галеркина О.И. Миниатюры Средней Азии. – М., 1979.
E054	MUZADUZI, <i>kuhnaduzi</i>	Skills and practices of preparing and repairing boots. Master use natural skins for making boots with special tools and forms.	2016	All over the country	Partly active	1. Раҳимов, Д. Касбу хунароҳи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.43-45. 2. Музадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.662-663.
E055	NA'LGARI, <i>na'lkubi</i>	A traditional craft of making horseshoes and applying them to horse and donkeys' heels.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Наълзанӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.67-68. 2. Наъл // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1984. – Ҷ.5, С. 122.
E056	OSIYOBONI	<i>Osiyob</i> is a traditional Tajik water mill. Working in mill demands from worker special knowledge and practices.	2016	All over the country	Viable	1. Абдувоҳидов П. Баъзе суннатҳои осиеббонӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 2. – С.197-207. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.

E057	OHANGARI	Blacksmithing traditional profession includes: forging, forge welding, casting, soldering copper hearth, heat treatment products, and so on. The main material for the blacksmith - metals: iron (steel) and copper and its alloys (bronze, ..), lead, noble metals.	2016	All over the country	Viable	1. Абуллоев А. Пешаи оҳангарӣ дар Фарҳор // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.123-126. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунароҳи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 51-54.
E058	RAGHZABOFI	A traditional craft of weaving thread with wool of sheep. Masters using this wool threads make <i>chakman</i> (overcoat), felt boots, socks, ropes.	2016	Hisar valley, Rasht, Darvaz, Khatlon	Partly active	1.Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып 1. – Д., 1966. 3.Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С.231.
E059	RUYMOLDUZI	The traditional woman craft of sewing headscarf and their embroidery. Headscarf is an everyday part of women dress in Tajik culture. There also a kind of man scarf which is used as a belt over the <i>joma</i> or <i>jelak</i> .	2016	All over the country	Partly active	1.Носирова Л. Рӯймолдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.79-81. 2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E060	SOZTAROSHI	The traditional craft of making musical instruments. For making instruments masters use wood, wire, string, animal skins.	2016	All over the country	Viable	1.Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ. Мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2.Созтарошӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.197-201.

E061	MUYBOFI	Braiding called <i>muibofi</i> is an ancient tradition among Tajik people. The women wash their hair nicely before the braiding and towel dried. To nourish the hair or make it softer oil is applied. For braiding the hairdresser uses two or three different combs, first for brushing it then for dividing it that a much finer comb to divide the hair into an exact amount to make same size braids.	2018	All over the country	Viable	1. Мӯйбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 116-118. 2. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.153-157.
E062	SURNAYSOZI <i>mehtarsozi</i>	Traditional knowledge and practices of making <i>surnay</i> – wind music instruments. <i>Surnay</i> is made with wood.	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Капранов В Сурнай // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 7. – Д., 1987. с.174. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ. Мурағиб Х. Низомов. – Д., 2012.
E063	TANURSOZI	Traditional craft of making <i>tanur</i> – special oven for baking breads. <i>Tanur</i> is made with clay and other additional stuff.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ – Д., Холмуродов 3. Танӯрсозӣ дар водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.82-90. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E064	TUNUKASOZI <i>tunuksozi</i>	A kind of craft related to the blacksmith. Masters make things for everyday life. As well as their products will be used in decoration of houses.	2016	All over the country	Viable	1. Сухарева, О.А. К вопросу о литье металлов в Средней Азии // Занятия и быт народов Средней Азии. – Л., 1971. – Т. ХСVII. 2. Раҳимов Д. Тунукасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016.– Ҷ. 2. – С. 473.

E065	KHATTATI <i>khushnavisi</i>	The art of calligraphy of Persian alphabet, which has different styles of writing. This art is used in manuscripts, writing on the walls of buildings, decoration of books and miniatures.	2016	Dushanbe, Khujand, Hisar, Istara- vshan	Need for urgent safeguard- ing	1.Оқилов Э. Хаттотӣ //Энси- клопедияи советии тоҷик. – Д., 1987. – Ҷ. 7. –С. 619. 2.Бойматова М. Хаттотӣ – наунаи санъати халқи тоҷик // Ахбори Осорхор-наи таъ- рихии вилояти Суғд. – №6. – С. 136-145.
E066	JOMADUZI, <i>chaponduzi</i>	Skills of sewing <i>joma</i> – traditional outerwear. Masters use certain fabrics, cotton, threads and for decoration some pieces of braids.	2016	All over the country	Partly active	1.Носирова, Л. Чомадӯзи // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 167. 2. Искандарзода М. Зебу зи- нати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 3.Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX- XX вв.). – Худжанд, 2004.
E067	SHEROZBOFI, <i>jiyakbofi</i>	Skills of weaving <i>sheroz</i> – tape or braid, which is used for decoration of woman dresses, headscarfs, <i>jomas</i> , skullcaps and etc. <i>Sherozs</i> are made with colorful threads with dif-ferent ornaments.	2016	Hisar valley, Sughd prov- ince	Partly active	1.Носирова Л. Хунарҳои шерозбофӣ ва чуроббофӣи мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Искандарзода М. Зебу зи- нати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E068	SHIKASTA- BANDI	A kind of traditional folk healing. Traditional knowledge and practices of healing broken human bones with herbs, egg, minerals and other things.	2016	All over the country	Viable	1. Шикастабандӣ //– С.387. 2. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 129-134.

E069	JUVOZKASHI, <i>ravghankashi</i>	Traditional craft of production of oil. Special tool placed in a room is called <i>juvozi ravghankashi</i> that is creamery. Masters use cotton seed, walnut, linen and etc.	2016	All over the country	Viable	1. Чувоз // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1988 – Ҷ. 8. – Д., 1988. – С.501. 2.Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3.Рахимов Д. Чувозкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.680-681.
E070	NONPARSOZI, <i>mukhparsozi</i>	<i>Nonpar</i> or <i>mukhpar</i> is tool for decorating breads. It is made from wood with applying small pieces of wires. In the front of <i>nonpar</i> is designed ornament which will be put on the face of round bread.	2016	All over the country	Viable	1.Нонпар // Энциклопедияи советии тоҷик.– Д., 1985. – Ҷ. 5. –С. 223.
E071	TABAQTAROSHI	Traditional folk craft related to making big plates with wood. Except of plates masters make wooden spoon, skimmer and etc. For making wooden plates masters take wood of willow or walnut tree and applying in a electrical tool cut and plane it.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Хунари табақтарошӣ дар шароити имрӯза // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.75-80. 2.Холмуродов З. Табақтарошӣ дар ноҳияи Восеъ// Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 80-85.
E072	SANGIOSIYOTAROSHI	Traditional craft of making millstone for water mills. Masters find suitable round stones and prepare with special tools them for mills. Fixed millstone to the mill, should be every two months repaired by a master.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1.Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунароҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.96-110.

E073	ZINSOZI, <i>zintaroshi</i>	Craft of making zin (saddle). Saddles are made from wood of strong trees and it is covered with skin of cows.	2018	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.
E074	SHONASOZI, <i>shonataroshi,</i> <i>shonagari</i>	Traditional craft of making combs of wood. Combs are made usually with wood of walnut's tree. Making combs is considered a difficult work.	2016	All over the country	Viabe	1.Раҳимов, Д. Шонасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 729.
E075	KHISHTREZI	A traditional craft of making bricks of clay. There are two kinds of bricks: baked and sunbaked. Masters have special forms for making bricks. Nowadays some people make bricks with cement and sand.	2014	All over the country	Viable	1. Хишт // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 631. 2. Воронина В.Л. Народная архитектура Северного Таджикистана. – М., 1959.
E076	ANDOVAGARI, <i>andovamoli,</i> <i>loyandova</i>	A kind of traditional craft related to the construction of houses. <i>Andova</i> is applying special prepared cley to the walls.	2018	All over the country	Viable	1.Шарипов Н. Лойандова. // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., – 2015. – Ҷ. 1. – С.540. 2. Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 3. Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973.
E077	DOIRACOZI	Craft of making <i>doira</i> (a percussion musical instrument). Masters make <i>doira</i> from light wood and cover that with skin of animals, like ship, goat and cow.	2018	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Сохтани созҳои мусиқии суннатӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012

E078	KURTADUZI, <i>chevari</i>	Sewing traditional dresses. Seamstresses usually prepare embroidered woman shirts and other dresses. In the past masters sewed dresses with hand, now the sewing machines also are applied.	2018	All over the country	Viable	1.Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2.Ниёзова М. Намунаи хунари занонаи вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3., – Д., 2017. – С.44-55.
E079	KUNDAL <i>kundalnigori, kundalkori</i>	<i>Kundal</i> is a kind of folk art in which the ornaments look bunchy. Artists of kundal use colors, glue, plaster for designing kundal.	2018	Sughd province, Dushanbe	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E080	KURPADUZI	Quilt sewing. Quilts and quilted mattresses are often used staff in the Tajik everyday life. Sewers usually sew quilt from cotton fabrics. There different kinds of quilts, like <i>quroqi</i> , embroidered, <i>makhmali</i> .	2018	All over the country	Viable	1.Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016.– С.79-96. 1.Кӯрпа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 501-502. 2.Рахимов Д. Кӯрпадӯзон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.502-503.
E081	JULDUZI <i>tuqumduzi</i>	Saddle making. Jul is soft saddle made from fabrics with cotton or wool. It is used to put on donkeys.	2018	All over the country	Viable	1. Абдуллоев А. Чӯлдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.177-180.

E082	KESHBOFI, <i>bofandagi,</i> <i>kashidabofi</i>	A craft of weaving socks, sweater, cap, scarf, headscarf and other articles with two knitting needles.	2018	All over the country	Viable	1. Умедаи Т. Чанд сухан роҷеъ ба хунароҳои бонувони ноҳияи Кубодиён // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 93-96. 2. Ниёзова М. Вазъи кунунии хунароҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 93-96.25-40.
E083	RANGREZI, <i>rangtayorkuni</i>	Production of paints craft. Masters prepare paints from plants, flowers, fruits, vegetables, minerals, animal products like egg, milk and etc. Today due to large import of colored threads and fabrics this craft becomes weak.	2018	All over the country	Partly active	1. Искандарзода М. Зебу занати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Иброхимов М.Ф., Раджабова Д.К. Традиционные технологии приготовления красок и крашения в текстильном производстве таджиков // Вестник таджикского технического университета. – 2012. – №3(18). – С. 114-117.
E084	SACHOQ-DUZI	Sewing and embroidering the towels. A style of embroidery with colored threads in the special checkered fabrics.	2018	All over the country	Viable	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979. 2. Сухарева О.А. Сузани. Средне-азиатская декоративная вышивка. – Ташкент, 2013.
E085	SHIRESH-TAY-ORKUNI	Craft of making glue from plants, minerals, animal products and parts like egg, bone, skin and etc.	2018	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.

E086	DARVOZASOZI	Making doors and gates from wood, iron, tin iron and other stuf. Gates and doors are used in the rooms, houses, gardens and yards. Many of contemporary wood doors and gates are carved and other iron gates are decorated with ornaments.	2018	All over the country	Viable	1.Муқимов Р. Дарвоза //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.306-307. 2.Жилище // Материальная культура таджиков Верхоньев Зеравшана. – Д., 1973.
E087	KATSOZI	Craft of making kat – wood bed sized 2X2 m for sitting and slipping purposes. Many such beds are wood carved.	2018	All over the country	Viable	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E088	BANDBOFI, <i>res-monbofi</i>	Traditional craft of making ropes from wools of ship, goat and camel. There are different kinds and sizes of ropes, such resmon, pilta, tanob, band, arghamchin. Some ropes are made colorfull.	2018	All over the country	Partly active	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E089	RASSOMI, <i>naqqoshi</i>	Painting. A kind of applied arts. Painters draw with different pencil, paint-brush, colors on fabric, paper, wall, wood, metall and etc. different images	2018	All over the country	Viable	1.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2.Санъати мардумии Тоҷикистон (хунари анъанавӣ). – Д., 2011. 3.Раҳматов Б. Рассомӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 249-254.
E090	GACHKORI	Carving on plaster. This craft are used in the decoration of houses, walls, columns and in the statue making. Masters first apply the plaster then carve them doing ornaments	2018	All over the country	Viable	1. Рӯзиев М., Рачабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.

E091	HAYKAL-TAROSHI	Sculpting. A kind of applied arts of creating sculptors, statues, and different figures from metall, plaster, wood, stones and etc.	2018	All over the country	Viable	1. Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E092	CHAKMAN-DUZI, <i>chakmanbofi</i>	Chakman is a traditional robe, made from wools of sheep. It is used more by shepherds and farmers during the rainy and cold weather.	2018	All over the country	Partly active	1. Холмуродов З. Чакманбофӣ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 180-183. 2. Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 231.
E093	JORUBBANDI	Broom making. Brooms are made from special plant called <i>gorub</i> (broom). There are two kinds of gorubs: brooms for inside and outside sweeping.	2018	All over the country	Viable	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 96-110.
E094	QALAMKASHI, <i>qalamzani, gulkashi</i>	Drawing ornament patterns on the fabrics for embroidery purpose. Usually a rural artist draws such ornaments, then other women needlepoint them.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 79-96. 2. Исоева – Юнусова, Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979. 3. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.

E095	PUSTKASHI	Covering with leather the musical instruments, like rubab, doira, tablak, daf,, ghijak, tor. For leathering instruments are used skin of ship, goat, calf and fish.	2018	All over the country	Viable	1.Созҳои миллии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2.Раҳимов Д. Сохтани созҳои мусиқӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4.-Д., 2017.-С.84-90.
E096	ME'MORI, <i>khonasozi, imorat-sozi</i>	Architectura, designing contrutions. Designers or architects use traditional knowledge and skills in designing of modern buildings with nationl elements and ornaments.	2018	All over the country	Viable	1.Муқимов Р., Шарипов Н. Меъморӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.611-622. 2.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E097	POPURZANI	Embroidery art with sewing mashine. Masters needlepoint the suzani, coverlet, pillow, curtains and etc. Newertheless of using mashine the designing of ornaments is done in traditional way.	2018	All over the country	Viable	1. Ниёзова М. Вазъи кунунии хунароҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 93-96.25-40. 2.Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1.-Д., 2016.-С.79-96.
E097	JEVONSOZI, <i>mebelsozi</i>	Making different kinds of furniture from wood, glass, thin iron, veneer with glue and nails. Now in the process of mk-ing furnitures are used electronic tools.	2018	All over the country	Viable	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунароҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.

E098	SURMATAY-OR-KUNI	Knowledge and skills of preparing <i>surma</i> - special eyeliner (collyrium). <i>Surma</i> is prepared from cow fat in the form of burning like a candle. <i>Surma</i> is considered helpful for eyes.	2018	All over the country	Partly active	1.Искандарзода М. Зебу зина-ти арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Шарипов Н. Сурма //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 355-356.
E099	BANDZANI, <i>chinibandzani, qadoqari</i>	Repairment of the wooden plates, spoons, ceramic and porcelain teapots, bowls, cups with glue, panel, and nails.	2018	All over the country	Partly active	1.Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунароҳи мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E100	QANNODI, <i>qandpazi</i>	Confectionery. A traditional craft of preparing candy, sweets, halva. Now alongside with imported sweetness Tajik confectioners prepare nabot, parvarda, qandalot, some kinds of halva.	2018	All over the country	Partly active	1.Холмуродов З. Қаннодӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 183-187. 2.Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш //Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
E101	MAHSIDUZI	<i>Mahsi</i> is a kind of leather sock, which old people usually wear in cold seasons. Foreleg part of the <i>mahsi</i> is sewed from leather of sheep and down part of that with the leather of cow.	2018	Khujand, Istara-vshan	Partly active	1. Пойафзордӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 164-165. 2.Раҳимов,Д.Касбу хунароҳи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 43-46.
E102	SHIGHBANDI, <i>shighsozi, shighbofi</i>	Skills of making <i>shigh</i> – simple wall with branches of trees. <i>Shigh</i> is used to put closed around of yard, garden and so on. It is made with strong pieces of the white poplar, or willow tree.	2018	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Деворзанӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.322-323.

E103	JELAKDUZI	<i>Skills of sewing men's robe from cotton and silk fabrics. It is similar to joma, but joma has cotton inside. Usually old men wear jelak during their praying.</i>	2018	Sughd, Khatlon, Hisar, Rasht.	Viable	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E104	KHOTAMKORI <i>hotambandi</i>	Skills of applying jewels and gemstones on wood and metal stuff, furniture, musical instruments and etc.	2014	Sughd region, Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., Д., 2003.
E105	JAMOLAK-BOFI, <i>kokulbofi</i>	Jamolak is hair braiding decoration. Usually girls and young women apply jamolak to their hairs. Most jamolaks has the black color, but there are colorful jamolaks as well. In Badakhshan girls use red one, women black jamolak.	2018	All over the country	Viable	1. Ниёзова М. Суннатҳои мӯйбофӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 132-143. 2. Турсунова Т. Суннати мӯйбофии мардуми тоҷик. // Номаи пажӯҳишгоҳ. – Д., 2006 – №13-14. 3. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.153-157.

E106	MUHRAKASHI, <i>muhraabofi</i>	Skills of making necklace from colorful beads with needle and treads. This craft belongs to women. There are different kinds of necklace, such: khafaband, gardi khazinam gardanband, dastpona, peshovez and etc.	2018	All over the country	Viable	1.Носирова Л. Назаре ба хунарҳои бонувони шаҳрҳои Бохтару Леваканд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С.21-26. 2.Раҳимов Д., Ниёзова М., Носирова Л., Холмуродов З. 3.Вазъи хунарҳои мардумӣ дар минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4.– Д., 2017. – С.8-29.
E107	SHIKOR, <i>shikorchigi</i>	Hunting – a traditional craft of the mountainous people. Hunters hunt animals for their meat, fat, skin, eggs and etc. There are some traditional methods of hunting.	2016	All over the country	Viable	1.Аламшоев Қ. Раҳимов Д. Шикор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.2. 2016. 3. Раҳимов Д., Касбу хунароҳои мардуми тоҷик. –Д., 2014.
E108	ZARHALKORI, <i>tillokori, tazhib</i>	Zarhalkori – art of illumination, a kind of traditional painting and decoration of paper and leaves of manuscripts. Zarhalkori or tazhib closely connected with calligraphy and miniature art. The illumination is made with golden powder or gilden. This art has influenced also to architecture, decoration of household stuff like tables, chairs, chests, cupboards and etc.	2022	Dushanbe, Khujand, Istaraavshan	Viable	1.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2.Санъати мардумии Тоҷикистон (хунари анъанавӣ). – Д., 2011.
E109	PANJARASOZI	Making metal decorative fence grating. One of the crafts related to metalworking. Fence gratings are made of thick wire, fittings, pipes and various irons by welding. Fences are made for barriers around the yard, fields, roadsides and handrails. Fence gratings are used in windows and as well as partially in doors and gates. Grating masters decorate the metal fences with plant and geometrical ornaments and sometimes with images of animals.	2022	All over the country	Viable	1.Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.

E110	TOKCHAKORI, <i>tokchasozi</i>	Craft of making shelf in the wall of a residential space for dishes and other things. Shelf making craft related to plaster, which is used in the construction of the interior of the building. Shelf is like a window with a cape is made on the wall and decorated with plaster, in which you can place bowls, plates, kettles, cups and other items.	2022	Dushanbe, Khujand, Is- taravshan	Viable	Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E111	OYINABANDI, <i>oyinakori</i>	Mirror decoration. A type of decorative art in the field of architecture. Craftsmen use it mostly to decorate the walls, roof and sometimes the pillars inside the house. First, the mirrors are usually squared and cut to the desired size at the required place and prepared. Before gluing the mirrors, the walls and other places are plastered, and before the plaster has hardened, they install the mirrors on top of the plaster. After the plaster has dried and the mirrors have become stable, they wipe the surface of the mirrors with a damp cloth. The best example of this art can be seen in the decoration of the mirror hall of the Navruz Palace in Dushanbe.	2023	Dushanbe, Khujand, Is- taravshan	Viable	Оинакорӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1984. – Ҷилди 5. – С. 307.
E112	OHAKPAZI	Practices of lime burning in the bake for lime burning. Lime is a substance produced from limestone, which is obtained by cooking it in a kiln. Each kiln has a diameter of 4-7 meters and is dug into the ground in the shape of a pipe. The diameter of the crater is about 5 meters. Kilns are dugged at a height and have a door from the bottom. The fuel is ignited and it starts to burn. As a result of high heat, ironstones crack and bloom - that is, they turn into white powder. After 5 nights they stop the fire and wait another night for the limes to cool down. The resulting limes enter through the gate and are put into bags.	2023	Khuroson dis- trict	Viable	Ҷанобилов М. Оҳаксанг // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., Ҷ. 5. – С. 430.

CHAPTER 6. TRADITIONAL FOOD (F000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
F001	ATOLA	Skills of cooking a kind of dish with milk, flour, oil and sugar. <i>Atola</i> is a favorite dish of children and old people.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1.Таомҳои ширӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 225-227. 2.Мухаммадиев, Ҳ, Атола // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 80.
F002	ATOLAI GUSHTIN	<i>Atola</i> with meat which cooked with milk, flour, oil and beef. That is special dish for winter and Ramadan month.	2016	Sughd province	Viable	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон//Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F003	BAT	A kind of halva which is cooked with flour, butter and dry mulberry powder. Bat is a special sweetness of Navruz celebration in Badakhshan.	2016	Badakhshan	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. – Хоруғ, 2003. – С. 23. 2. Андреев, М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.
F004	BEDONABIRYON	Skills of cooking a dish with quail.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1.Бедонакабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F005	BAVURSOQ, <i>bursoq</i>	A kind of cookery which is cooked with flour, butter and sugar. Bavursoq is a special cookery for the holidays and other social ceremonies.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р., Буғурсоқ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2016. - Ҷ.1. - С.183-184.
F006	TUNUKCHAI DEGI	Skills of cooking a kind of soup with special bread called <i>tunukcha</i> .	2020	Sughd region	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 134-135.

F007	BOIMJON-BIRYON	Skills of cooking a kind of dish with fried egg plant.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Бодинҷонбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.112. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 105.
F008	MOSHTOR	Skills of cooking of a kind of dish with pasta and mungs.	2020	Isfara	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 145.
F009	MURABBO	Skills of cooking of jam with different fruits and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мураббо // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 152-153. 3. Мураббо // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 106.
F010	SIRKO <i>ghuraob</i>	Traditional skills of preparing vinegar from unripe grape.	2016	All over the country	Viable	1. Сирко // ЭСТ.-Д., 1987.-Қ.7. -С.5. 2. Ғӯраоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988.-С. 219.
F011	SUMANAK, <i>sumalak</i>	Technology of preparation and cooking spring <i>halva</i> with germinated wheat, oil, flour. <i>Sumanak</i> is a pastry of Nawruz holyday.	2013	All over the country	Viable	1. Раҳимов, Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллии ва оинҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011. 2. Суманакпазӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 87.

F012	PANIR <i>Paniri khonagi</i>	Home-made cheese which is prepared with milk of goat, sheep or cow.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Need for urgent safeguarding	1.Панир // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988.-С. 163. 2. Панир // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 107.
F013	CHAGALDAK	Skills of baking a kind of cookie with flour, oil and sugar. Chagaldak is special cookie of Navruz and other holidays.	2014	Hisar valleys, Rasht, Kulob	Viable	1. Шарипов Н. Чагалдак // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 589. 2. Чагалдак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F014	HALVOI TAR	A kind of traditional halva, which cooked with flour, butter or fat of lamb and sugar. After preparation will be added some powder of walnuts or pistachio.	2014	Hisar, Shahri- nav, Rasht	Partly active	1.Халвои тар // Энциклопеди-яи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.224. 2. Раҳимов, – Д., Холмуродов, 3. Ҳунари халвогарии тоҷикон. // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 40-46. 3. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости.-Д., 1969.
F015	KALLAPOCHA	Skills of cooking of a dish with sheep or cow’s head and trotters.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2.Каллапоча // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қли-чева Н. ва диг.-Д., 2016. – С. 108. 3. Каллапоча // Мероси фарҳан-ги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 231.

F016	KHOCHBIRY- ON	Skills of cooking of a dish with mushrooms.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Занбурӯғ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 121-123.
F017	SHOLAI JAVARI	Javari is a kind of grain similar to corn. People cook a kind of soup with Javari and some other vegetables.	2020	Sughd region, Dushanbe	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 147.
F018	MURFGBIRY- ON	Skills of cooking of a dish with fried chicken.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мурғкабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 3. Мурғбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 130.
F019	LUBIYOBA	Skills of cooking a kind of soup with beans and some other vegetables.	2020	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардуми водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2019. – С. 132
F020	GHULUNGOB	Skills of preparing of beverage with dry apricots.	2014	All over the country	Viable	1. Ғулингоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.219. 2. Ғулингоб // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.109.

F021	KADUBIRYON	Skills of cooking of a dish with fried pumpkin.	2014	Sughd, Khatlon Rasht, Zarafshan, Hisar valleys	Viable	1. Кадубирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 128. 2. Кадубирён // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг.-Д., 2016. –С. 109.
F022	TAPUN	Skills of beaking a kind of bread called as “Bread of shepherd”.	2020	Kuhistoni Mastchoh	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F023	KABOBI TOKI	Skills of cooking of a dish with beef, grape leafs and some vegetables.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Кабоби тоқӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 2. Кабоби тоқӣ // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 110.
F024	SIKHKABOB, <i>shashlik</i>	Skills of cooking of barbeque with beef, lamb or chicken.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 110. 3. Сихкабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 230.
F025	DAMLAMA	Technology of cooking a kind of dish with several vegetables and beef or lamb in steam.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Partly Active	1. Дамлама // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988.-С. 119. 2. Дамлама // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг.-Д., 2016. – С. 110.

F026	TANDURKA-BOB <i>kabobi taniri</i>	Baked kebab, skills of cooking of kebab in oven.	2014	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Кабоби танӯрӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.127. 2. Шарипов, Н. Танӯркабоб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.- Д., 2017.-Ҷ.2. -С. 429. Тандуркабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 228.
F027	OSHI TUPPA	Skills of cooking a dish with pasta.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария.-Д., 1966. 3. Оши туппа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 160-161. 4. Хӯрокҳои хамирӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон.-Д. 2017.-С. 219-223.
F028	UMOCH	Skills of cooking a kind of ritual dish with flour, milk and oil.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Оши ўмоч // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 163-164. 3. Умоч // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 219.

F029	TUSHBERA, <i>tushberashurbo,</i> <i>barak.</i>	Technology of cooking a kind of dish with pasta, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Тушбера // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988. – С. 191. 2. Тушберашӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 479. Тушбера // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 221.
F030	ORDOB, <i>gardsuz</i>	Technology of cooking a kind of dish with flour, oil and milk.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов, Н. Орд-бирён // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 129. 3. Ордбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 227.
F031	UGRO, <i>oshi burida</i>	Skills of cooking a kind of soup with pasta, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 111.

F032	MANTU	Knowledge of cooking a kind of dish with pasta, beef, fat and onion.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Манту // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 146-147.</p> <p>2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 111.</p> <p>4. Манту // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 220-221.</p>
F033	NON	Technology of baking bread with flour, water, salt, and yeast. Sometime beakers instead of water for the dough put milk. There are many kinds of Tajik national breads, such as <i>fatir</i> , <i>kulcha</i> , <i>girdacha</i> , <i>chapoti</i> , <i>kordi</i> and etc.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>3. Раҳимов, Д. Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89.</p> <p>4. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.</p>
F034	SHIRBIRINJ	Skills of cooking a kind of dish with milk, rice, butter and some sugar.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Ширбиринҷ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225-226.</p>

F035	SHURBO	Skills of cooking a kind of soup with oil, vegetables, meat and walnuts. There are different kinds of soup, like <i>khomshurbo</i> , <i>karamshurbo</i> , <i>nakhudshurbo</i> , <i>naskshurbo</i> and so on.	2014	All over the country	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Шурбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.741-744. 3. Анвои шурбо // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225.
F036	SHIRKADU	Skills of cooking a kind of dish with milk, pumpkin and salt.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys.	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Ширкаду // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988. 3. Ширкаду // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 226.
F037	SHIRINI, <i>shinni</i>	Skills of cooking of gam with juice of grape, or mulberry, melon.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширинӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 211. 3.Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости.-Д., 1969.
F038	SHIRRAVGHAN	Skills of cooking of a breakfast dish with milk, butter or fat from sheep's tail.	2014	All over the country	Viable	1.Ширруған // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 225. 2.Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хуроки субҳгоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.

F039	SHIRCHOY	Skills of cooking of a breakfast dish with milk, butter and green tea. Some people add to that chopped walnut.	2014	All over the country	Viable	1.Одинаев Ё. Чойнома.-Д., 1991. 2.Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 3.Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хӯроки субҳгоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52. 4.Ширчай // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225.
F040	SHAVLA, <i>shula</i>	Skills of cooking a kind of soup with rice, oil, water, pepper, onion, tomato and carrot.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов Н. Шавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.689.
F041	SHAKAROB	Skills of preparing a kind of dish with tomato, onion, mint, pepper, yogurt, cilantro and some oil.	2014	All over the country	Viable	1.Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69
F042	CHANGOLI, <i>fatirmaska</i>	Traditional food of Tajiks prepared from bread fatir with butter in the wooden plate. Some people use with that mellow or sour cream.	2014	All over the country	Partly active	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов, Н. Фатирмаска // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.-С.507.

F043	GANDUMKUCHA <i>kashk, dalda, dangicha, boj</i>	Gandumkuch is a spring meal, usually people prepare that during the Navruz holiday. Technology of cooking a kind of dish with crumbled wheat, bean, peas, beef, some kinds of herbs and water.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2.Раҳимов, Д. Гандумкуча // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 196-197. 3. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
F044	SANBUSA, <i>sambusa</i>	Skills of cooking a kind of pastry with paste, onion, beef or lamb and pepper in the oven. <i>Sanbusa</i> also will be baked with pumpkin or mint and other grasses.	2014	All over the country	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Санбӯса // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 303-308.
F045	YALAMA, <i>shavla</i>	Skills of cooking a dish with rice, oil, beef, beans, peas and vegetables.	2014	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Неменова, Р. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 114.
F046	MOSHKICHIRI, <i>moshbirinj</i>	Skills of cooking a kind of dish with green peas, rice, vegetables, herbs and water.	2014	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Кичирӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 135. 3.Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. – Д., 2011. – Ч.1.

F047	PALAV <i>oshi palav, osh</i>	Technology of cooking the famous national dish with rice, beef or lamb, oil, carrot and other ingredients. <i>Palav</i> (pilaf) has different kinds: white, yellow, <i>bargitoki</i> (with grape leaves), <i>pustdumbapalav</i> (with sheep's tail fat) and etc. In 2016 the nomination of "Oshi Palav, a traditional meal and its social and cultural contexts in Tajikistan" was inscribed on the Representative List of UNESCO.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов, Д. Оши палав ва фарҳанги суннати он // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 42-48. 2. Раҳмонӣ, Р. Оши палови тоҷикӣ. – Д., 2015. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F048	PIYOBA	Skills of cooking fried onion in the boiling water.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115.
F049	MASTOBA	Skills of cooking a kind of soup with rice, peas, bean, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон.-Д., 1992. 2. Мастоба // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988. – С. 148. 3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115. 4. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
F050	CHOLOB	Skills of preparing a kind of summer dish with sour butter-milk, cucumber, salt, pepper, cilantro, tomato, and water.	2014	All over the country	Viable	1. Чолоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.-Д., 1988.-С. 25. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 115. 3. Чолоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 236.

F051	HALVOCHAK	A kind of sweetness which is used in the breakfast. It is prepared with grind dried mulberry and walnut.	2016	Sughd province	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F052	SHIRSHULA <i>shulai ba shir</i>	Traditional sup with milk and rice. That is a breakfast meal of Tajiks.	2016	All over the country	Viable	1.Ширшула // Энцикло-педияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 212. 2.Ширшавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С.725-726.
F053	QURUT, <i>kashk, kurutmoli</i>	Dried sour cheese prepared from sour milk. Quruts are used for preparing a dish named Qurutob. The quruts can be eaten in the dried form as well.	2020	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Қу-рутмоли // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 130-132. 2.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F054	KADULAFKA	Traditional meal, which is prepared with pumpkin, anion and salt in a pot of water.	2016	Hisar valley	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F055	SHULAI IS-PALOQ	A kind of spring dish, which prepared with spinach, rice and water. It will be eaten with sour milk or yogurt.	2016	Hisar valley, Khatlon province	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016.
F056	QAYMOQCHA	A kind of bread prepared especially with creams, eggs, sugar and some flour.	2020	All over the country	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F057	REZASHURBO	A kind of sup, in which vegetables will be sliced. It has meat, anion, potato, carrot, oil, some kind of corns and spices.	2016	Hisar valley, Sughd province	Viable	1.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.

F058	ORZUK	A traditional kind of cookie prepared with flour, sugar and oil. <i>Orzuk</i> is a special cookie for traditional holidays and celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 117. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Орзук // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F059	NAKHUDD-SHURAK, <i>nakhudjushak</i>	A kind of hastily dish. Yellow peas first will be boiled in the pot of water with some salt. After cooking it will be into a plate and over will be put salat from herbs and anion.	2018	All over the country	Viable	1. Шарипов Н. Нахӯд-шӯрак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 64.
F060	TUNUK, <i>noni tunuk, chapoti</i>	A kind of round bread which is baked with flour, water, egg, salt, and yeast. <i>Tunuk</i> is special bread for wedding feast.	2016	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1.-Д., 2016.-С. 55-69. 2. Чапотӣ ё тунукӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов.-Д. 2017. -С. 214-215.
F061	QATLAMA, <i>qalama, qatmol, fatiri degi</i>	A kind of bread which is fried in oil. That is special bread for table-cloth of funeral rituals and also for wedding feast.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1.-Д., 2016.-С. 55-69. 3. Қалама // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 216.

F062	NISHALLO, <i>nishollo, nishavlo</i>	A traditional sweetness of Tajiks similar to halva. It is prepared with white of egg, sugar and <i>bekhi</i> – a kind of plant. That is special sweet for Ramadan month and other celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев В. Дастархон.-Д., 1992. 2. Шарипов Н. Нишолло // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. - Д., 2017. - Ҷ.2. - С.76-77. 3.Шириниҳои анъанавӣ // Ме-роси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 239-241.
F063	LAKHCHAK	A traditional dish cooked with sliced dough and meat, oil, tomato, onion, potato. On the prepared dish will be put fried eggs.	2016	Khujand, Dushanbe	Viable	1. Лахчак // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 118.
F064	TALQON, <i>tutpust</i>	Grinded mix of dry mulberry, walnut, apricot seed, dry bread. Sometimes such grind will be mixed with milk.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Раҳматов, Б. Талқон //До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.383.
F065	FATIR <i>fatiri jazzador, fatiri qat-qat</i>	Technology of baking bread with flour, milk, oil, salt, and yeast. <i>Fatir</i> is special festive bread for celebrations. It is eaten with <i>qurutob</i> , <i>shurba</i> and <i>shakarob</i> dishes as well.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон.-Д., 1992. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 3. Шарипов, Н. Фатир //До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.-С. 506-507.
F066	SANGREZA	Skills of cooking a kind of soup with pasta oil, vegetables, and meat.	2020	Kuhistoni Mastchoh	Viable	1.Бердиева Ш. Сангреза ва ҳалвои сари шир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 129-131.
F067	SALLA, <i>qoqak</i>	A traditional cookie of Tajiks similar to turban. It is prepared with flour, white of egg, sugar in oil. That is special cookie for celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шарипов, Н. Салла // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 297.

F068	SHISHBASHIR <i>upka</i>	Skills of cooking of a dish with milk and lungs of sheep, goat or cow. That is considered a favorite dish for guests and also during the wedding days people cook it.	2016	Asht, Laksh	Viable	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1.-Д., 2016.-С. 55-69. 2.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F069	NORIN	A traditional dish cooked with lamb, tomato, onion, carrot. On the prepared dish will be put cut of greens.	2016	Asht	Partly active	1.Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F070	KHOMSHURBO	Traditional soup cooked with lamb or beef, tomato, onion, potato, carrot. On the prepared dish will be put cut of tasty herbs.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 3. Шарипов Н. Хомшӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017. -Ҷ.2. -С.535-536. 4.Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 235.
F071	GHELAK-SHURBO, <i>ghelak,</i> <i>oshi ghelak</i>	A traditional kind of soup cooked with meat balls, oil, tomato, onion, potato, carrot.	2016	Hisar valley, Sughd province	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.

F072	HALVOI SHIRI	A kind <i>halva</i> which is cooked with milk, sugar and grind of almond or walnut.	2016	Shahritus, Rasht, Darvoz	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F073	ATOLAI NASHOISTA	A kind of dish for breakfast. <i>Nashoista</i> is prepared from grain with milk.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2.Бердиева Ш., Ниёзо-ва М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F074	DULMA	A traditional kind of dish cooked with green sweet pepper or cabbage leaves. Inside of sweet peppers will be put forcemeat, onion and rice.	2016	All over the country	Viable	1. Дулма // Энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ . – Д., 1988. – С. 12. 3. Каримов Ф. Дулма // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2016.-Ҷ.1.-С.363-365.
F075	DANGICHA	Traditional sup cooked with grind grain, herbs and meat.	2016	Khatlon province	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Фехристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 120.
F076	KOCHI	Traditional dish cooked with flour, water, and salt. After preparing will be added melted butter.	2016	Khatlon, Badakhshan, Rasht	Viable	1. Кочӣ // Энсиклопедияи советии тоҷик ҷ.3.-Д., 1981. – С.496. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F077	KARTOSHKKA-BIRYON	Fried potatoes - a kind of hastily dish. Cut potatoes will be fried with meat or egg in the oil.	2018	All over the country	Viable	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F078	TUKHMBASHIR	Traditional dish cooked with milk, egg, sugar and rump.	2016	Khatlon province	Partly active	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016.
F079	DUGH-RUGHAN	Traditional dish prepared with sour butter-milk, pepper, cilantro, dill, salt and water. Before eating will be added melted butter.	2016	Khatlon province	Viable	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 120.
F080	DALDABASHIR	A traditional kind of dish cooked with crumbled wheat, milk, bean, peas, beef, some kinds of herbs and salt.	2016	Khatlon province	Partly active	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 121.

F081	SAVZAKOV	Traditional dish prepared with sour green anion, cilantro, dill, salt and water. During eating will be added bread.	2016	Khatlon province	Partly active	1.Фехристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 122. 2.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Му-лоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F082	KHUCHOB, <i>khuchow</i>	A traditional kind of dish, which is mostly prepared during winter season. It consisted of dog-rose, walnut, anion, oil and <i>fatir</i> (a kind of bread).	2016	Khatlon province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Му-лоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F083	OSHI MARJUMAK, <i>grechkaplav</i>	A kind of dietary dish, prepared with buckwheat and oil, meat, vegetables in the way of cooking pilaf.	2018	All over the country	Viable	1. Қаримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F084	QAZAN-KEBAB	Qazan-kebab prepared meat, oil, potato. They first will be frayed then steamed.	2018	Sugd province, Dushanbe	Viable	1.Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. Д., 1966.
F085	TARGHAFI, <i>targharfa</i>	Traditional simple dish prepared with boiled water, salt and anion. Some fresh-baked bread will be put to that.	2016	Hisar valley	Partly active	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Му-лоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F086	QORAKULCHA, <i>qaraqot</i>	A kind of fruit dish which is used during the winter period. It prepared with cherry or apricot.	2016	Shahritus, Devashnich	Partly active	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Му-лоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F087	OSHI JUGORI	A traditional kind of dish cooked with corn, onion, tomato, potato, oil and other ingredients.	2016	Shahritus	Viable	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F088	HALISA, <i>halila, halim</i>	Traditional dish cooked with crumbled wheat, beef, some onion and water. It should be boiled about 5-6 hours.	2016	Panjakent, Shahrinav, Hisar	Partly active	1. Ҳалиса // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С. 358. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F089	YAKHNI, <i>kholodes</i>	Aspic, a kind of dish in which ingredients is set into a <u>gelatin</u> made from a <u>meat stock</u> .	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Яхнӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 215.
F090	KULCHAKA-BOB	Traditional dish with beef. With beef, onion and some spices will be prepared cutlets, and then they will be baked in the <i>tanur</i> (oven for baking bread).	2016	Hisar, Fayzobod, Rasht, Darvoz	Partly active	1. Ершов Н. Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F091	SHAHLUT, <i>shohlut</i>	A kind of ancient dish in form of sausage. It is prepared with beef or lamb, some fat, and spices in the pot.	2016	Hisar, Shahrinav	Under danger of disappearance	1. Ҳомидҷонова, М. Шахлут // ЭСТ, Ҷ.8, 1988, с.119. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F092	HASIB, <i>kalbasa</i>	Traditional sausage which is prepared of beef or lamb, liver, heart, rump and spices. These ingredients will be sliced and grinded, and then will be put in the cleaned gut of sheep or cow. Raw sausage will be cooked in a pot of boiled water.	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Ҳасиб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ.8 – С. 374. 2. Ҳасибӣ тоҷикӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.225.

F093	MODEL, <i>atolai model,</i> <i>modeloba</i>	Traditional seasonal dish prepared in the spring days. It consisted of model – a kind of herb, flour, water and salt.	2016	Varzob, Rasht, Darvoz	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F094	BIRINJOBA	Traditional sup cooked with rice, oil, tomato, onion, potato, carrot. On the prepared dish will be put cut of testy herbs and spices.	2016	All over the country	Viable	1. Лазерсон, И. Тад-жикская кухня. – М-СПб, 2005. – С.13.
F095	SIYOH- ALAF, <i>shulai sealaf</i>	Skills of cooking a kind of dish with <i>siyohalaf</i> (literary: black herb), rice, flour and salt.	2016	Hisar valley, Rasht	Viable	1.Сиёҳалаф // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 179.
F096	QURUTOB, <i>rughanjushii</i>	Traditional meal of the mountainous Tajiks. It is prepared with <i>fatir</i> (a kind of bread), dried sour milk melted butter, and onion.	2016	All oer the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Қурутоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 224. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F097	GANDUM- BIRYON	Traditional fried cookie prepared with wheat, peas, pumpkin seed, sesame and sometime apricot seed.	2016	Khatlon province, Hisar valley, Rasht	Viable	1.Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F098	KARAMSHUR- BO <i>borsh</i>	Traditional meal of people of cities and valleys. It is cooked with cabbage, meat, onion, carrot, potato, sweet pepper and oil.	2016	Hisar valley, Sughd province, Khatlon	Viable	1.Карамшӯрбо // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 213.
F099	QAYLA, <i>qavurm</i>	A kind of dish prepared with beef or lamb, oil and salt. <i>Qayla</i> can be eaten in the warm or cold forms. Some people reserve that for winter period.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F100	LAGHMON, <i>lagman</i>	Traditional meal prepared with special cut of dough, meat, onion, carrot, potato and oil. Will be added some spices.	2016	All over the country	Viable	1. Лағмон // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2.Лағмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.539.

F101	LULAKABOB	A kind of traditional dish, which is cooked with grinded meat in the sup or oven. Grinded meat will be made in the form of meat ball or <i>shashlik</i> kebab.	2016	All over the country	Viable	1. Лӯлакабоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229.
F102	MAKARON-PAIAV, <i>makaron-biryon</i>	Pilaf with macaroni. This kind of dish is not so old. That is prepared with macaroni, meat, onion, carrot, potato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F103	MAKARON-SHURBO	Sup with macaroni. This kind of dish is not so old. That is prepared with macaroni, meat, onion, carrot, potato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F104	OLEVA	A kind of sup used more in the warm seasons. It is prepared with herbs, onion and some oil.	2018	Hisar valley	Partly active	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F105	MOSHOBА, <i>moshbirinj</i>	Traditional sup with mung. Also will be added meat, onion, rice and oil.	2016	Hisar and Rash valleys	Partly active	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Каримов Ф. Мошоба // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2016. – С. 649
F106	PIYOZ-DOGHAК, <i>piyozbiryon</i>	Fried red onion. This kind of dish will be prepared for breakfasts in winter season.	2016	All over the country	Viable	1. Пиёзбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.165.
F107	TARHALVO, <i>otalai surkhak</i>	Traditional meal which is usually prepared for breakfasts. It is cooked with flour, oil, sugar, milk or water.	2016	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.

F108	JIGARKABOB, <i>jigarbiryon</i>	This kind of kebab with liver of cow or sheep will be prepared for celebrations. It is cooked with liver, beef, rump, anion, tomato and oil.	2016	All over the country	Viable	1.Чигарбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229. 2.Чигаркабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.128. 3.Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F109	NONPALAV	Traditional dish with pieces of breads. Bread pieces will be put on the fried meat, anion, potato in the pot and they will be stimed.	2016	Hisar valley	Viable	1.Фехристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 129.
F110	KUZAKABOB, <i>kuzashurbo</i>	A kind of sup which is cooked in the jug. That is prepared with meat, rump, anion, carrot, potato and oil. It is cooked in the <i>tanur</i> (oven for baking bread) or in the fire-place.	2016	Hisar valley	Viable	1.Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
F111	ТАНҚАЙМОҚИ	A kind of bread fried in the oil. That is used more in the family celebrtions and weddings.	2018	Khatlon province	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F112	BIPURI	Skills of preparing <i>bipuri</i> – a kind of <i>sanbusa</i> with pasta, and grind meat, anion in it. Bipuri is fried in the oil.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F113	YUPQACHA	Similar <i>sanbusa</i> prepared in the spring season with pasta, and herbs, anion in it. That will be fried in the oil.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F114	SANBUSAI MOSHI	Sanbusa with mosh – small green pea. It is prepared with pasta, and peas, onion in it and will be fried in the oil.	2018	Qubodiyon	Partly active	Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F115	KUNDA-SHUR- BO	Sup using stump in the fireplace. This sup prepared with meat, head and trotters of the cow, or sheep in a pot with water and other ingredients.	2018	Vakhsh	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F116	GHALMINDI	A traditional Tajik meal prepared during the summer period with mellow, flour, water or milk.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F117	MOLIDA	Molida means to crumble. It is a kind of dish prepared with bread, sugar, water.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F118	KHONUMA	<i>Khonuma</i> is prepared similar to <i> mantu </i> dish with pasta, grind meat, and onion steaming in the special pot for cooking <i> mantu </i> .	2018	Sughd and Khatlon provinces, Hisar wallej	Viable	1. Хонума // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F119	RUBICH, <i>revij</i>	Rubich is considered a winter light breakfast dish, prepared with butter, sugar, flour and water.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F120	ЧАК-ЧАК	Chak-chak isa kind of halva, prepared with pasta, oil, honey, and egg.	2018	All over the country	Viable	1.Чак-чак // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015
F121	KHURUSQAND	A kind of traditional sugar candy, like lollipop. It is prepaed mostly dirung the holidays.	2020	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1.Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости.-Д., 1969.
F122	SHIMA	A trditional meal prepared with pasta, oil, meat and vegetables.	2020	Khatlon, Hisar valley	Viable	1.Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2.Шима // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ. 5.
F123	SHAKAROB CHORMAGHZI	Shakarob with walnut usually is prepared in the winter season. This dish is used with sour cream and crumbled herbs.	2018	Jaloliddin Balkhi and Jayhun districts	Partly active	1.Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F124	GUSHTFATIR	Gushtfatir is a kind of bread with crimbled meat and it is baked in the oven.	2018	Jaloliddin Balkhi and Jayhun districts	Partly active	1.Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F125	GUNGINA	<i>Gungina</i> is a traditional spring dish prepared with wheat, anion, carrot, fresh herbs.	2018	Mastchoh	Partly active	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128
F126	FARBECH, <i>farbesh</i>	<i>Farbech</i> also is a traditional spring dish prepared with wheat, anion, carrot, fresh herbs.	2018	Mastchoh, Mautainous Mastchoh	Viable	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017.– С.119-128

F127	NONI BAHALVO	Bread with halva. This cooky is baked during the celebrations, holidays and especially weddings.	2018	Mastchoh, Mautainous Mastchoh	Viable	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F128	CHALPAK, <i>tunukcha</i>	Round thin bread similar to lavash, but it is fried in the oil.	2018	All over the country	Viable	1.Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F129	FATIRSHIRA	Fatirshira is a kind of local dishes, recommended for sick people. It is prepared with flour, water, fried onion, herbs.	2018	Khovaling	Partly active	1.Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Қӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017.- С.157-164.
F130	HALVOI SHIRU SHAKAR	This kind of halva is prepared with milk, sugar, and butter.	2018	Khovaling	Partly active	1.Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Қӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
F131	GHUBAY	A kind of dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with bread baked from bean flour, yogurt and butter.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2.-Д., 2016.-С. 186-196.
F132	GHAVZA- MAGHZ	Winter dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with grind walnut and wet bread and onion	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2.-Д., 2016.-С. 186-196.
F133	AYRON	A kind of traditional drink of farmers and people's mountainous areas, which is prepared with milk of horse, sheep and goat. Especially <i>ayron</i> is prepared in summer pasture.	2014	Lakshsh, Murghab	Viable	1. Ғафуров Ҷ. Усули таҳияи айрон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. 2. Айрон // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2015. – С. 76.

F134	NOSH-KHUKHPA	A kind of traditional dish of Badakhshani people, prepared with apricot, flour and water.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F135	KAMOCH-TARI, <i>chikash, tarit</i>	Kamochtari is prepared with hot bread just baked in the <i>tanur</i> – local oven and butter, in the form of crumbling.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F136	KHOMNIGUL	Walnut or apricot seed will be grinded in a special bowl, then this grind will be put a pot with boiling water.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F137	KHOCH-KHARVO	A kind of dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with grind of apricot, through boiling with water and flour.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F138	CHAPOTI, <i>noni tunuk</i>	A kind of thin bread similar to lavash baked in the <i>tanur</i> – national oven. Chappoti is a popular bread of the tableclothes of holidays, celebrations and weddings.	2018	All over the country	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Рахимов, – Д., Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89.
F139	TUKHMBIRY-ON	Skills and practices of preparing a kind of omelet with eggs, flour, onion, oil and some herbs.	2020	All over the country	Viable	1. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2. Хогина // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ҷ.4.

F140	TANIRA	Tanira – dried yogurt prepared with yogurt cheese, bread crumbs, bean, nut, and some seasonings.	2020	Darvoz	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои анъанавии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110. 2. Раҳимов Д. Танира // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017.– Ҷ. 2. – С. 427.
F141	TORDUNA	Skills and practices of cooking a kind of dish for break fast with flour and butter.	2020	Ayni	Viable	1.Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ //Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F142	BOQILA-JUSHAK	A kind of traditional dish, which is cooked with bean, potato, tomato, carrot and other vegetables.	2020	Ayni	Viable	1.Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ //Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F143	GHARMICH	Skills and practices of cooking a kind of dish, which is cooked with grain, potato, tomato, carrot and other ingredients.	2020	Ayni	Viable	1.Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ //Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F144	HAFTDORUYA	Haftdoruya means – seven medicines. This dish is cooked with seven useful elements: milk, butter, egg, honey and some other fruits and herbs.	2020	Darvoz	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои анъанавии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F145	OSHI TURUSH	Oshi tutush is a traditional dish prepared with rice, onion, potato, fresh herbs.	2020	Panjakent	Viable	1.Аттоев Ш. Оши туруш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 122-124.

F146	NABOT	A kind of candy similar to crystals. It is prepared with sugar, egg and water in a big pot.	2020	Sughd, and Hisar region	Viable	1.Муҳаммадӣ Ҳ. Набот //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 3-4. 2.Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. Д., 1998;
F147	OSKGIR	A kind of traditional meal of the people of Mastchohi Kuhi, for breakfast. That is prepared with apricot seeds, walnuts and raisin.	2020	Mountainous Mastchoh	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.
F148	NUGUL	A kind of dish, which is cooked with seeds of apricot, almond, pistachio and water. This dish is prepared mostly during the winter.	2020	Darvoz	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.
F149	TUTPISTI JURGHOT	A kind of fastfood, prepared with grind dried mulberry and yogurt.	2020	Darvoz	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.
F150	HARIR, <i>harira</i>	It is a food and is prepared from flour, oil, water, onion, meat and sheep's fat. Depending on the product inside, this dish is warm and useful in winter, especially in the cold climate of the mountains. In a big pot (at weddings), oil is first poured and smeared. Then they fry the onion a little in the oil, after the onion turns golden, add the meat and then flour. Boiled water is poured into the flour, which has turned a little red, and salt is added at the end. The <i>harir</i> is dug for 10-15 minutes, then they take out the fire from the bottom of the pot.	2023	Zarafshan valley	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.

F151	SURKHI	The Surkhi dish is prepared from flour, linseed and cotton oil, water, onion, sheep's dung, meat and salt. Add the flour to the heated linseed oil and fry well until it turns red. In the second pot, cottonseed oil is smeared, then onions are added first, and then onions are added. Then the meat is seasoned with salt, fried flour is added to it and a little water is added. And they dig until the water boils.	2023	Ayni district	Viable	1.Бердиева Ш. Хӯрокҳои анъанавии мардуми тоҷик. Душанбе. Аржанг, 2020.
------	--------	--	------	---------------	--------	--

CHAPTER 7. – TRADITIONAL SPORT AND CHILDREN GAMES (G000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
G001	ARGHUN-CHAK, <i>alvonj, bodpech, hoy, hoybod, hayuchak, vulchak</i>	A kind of traditional children game similar to swing, performed by girls. It is played more in the Navruz celebration.	2016	All over the country	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Арғунчакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 54-55.
G002	ARUSBOZI, <i>arusbiyorak</i>	Playing with dolls. A kind of traditional children game, performed by girls. They imitate the behavior of elders through playing with dolls.	2016	All over the country	Viable	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Арӯсбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 62.
G003	ASPAKBOZI,	Horse game. Traditional children game, performed by boys. They instead of horse use sticks.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозиҳои серхаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 2. Раҳимов Д. Аспирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 72.
G004	BAYTBARAK	Traditional poem game played by different ages and gender. A participant tells a piece of poem, another player should tell a poem, but the first letter of the new poem should be equal with the last letter of the previous poem.	2016	All over the country	Viable	1. Айни С. Ёддоштҳо. Ҷ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Байтбарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 99.
G005	BAQABOZI, <i>qurboqqabozi</i>	A kind of traditional children game, which is played with stones.	2016	Rasht, Darvaz	Partly active	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. “Бақабозӣ” // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 100.

G006	BALANDI-BAROYAK	Children game played by boys and girls together or separately. They try to stay on the some thing, for example, on the stones, wood and etc.	2016	Hisar, Asht	Viable	1.Раҳимов Д. Баландибарояк // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 101.
G007	BANDPARAK	Traditional children game in which players jump over a rope.	2016	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Баландпарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 101. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G008	BANDKASHI	Pulling rope. A kind of traditional sport game, performed by teenagers and young men. Participants divide in to two teams and pull the rope.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Бандкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 104.
G009	BODPARAK, <i>laklakparoni</i>	Game of kite. Usually boys make kites and in the windy day let fly them.	2016	Khujand, Istaravshan, Devashtich Panjakent, Hisar, Varzob	Viable	1. Бодбаракбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 254-256.
G010	«BEDONA PARID», <i>«budana pring»</i> , <i>“par-par”</i>	A kind of traditional children game. Participants follow their leader when he says “a bird is flying”.	2016	Rasht, Darvoz, Hisar, Zarafshan valley	Partly active	1.Раҳимов Д. Бедона парид // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 121. 2.“Бедона парид” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон.-Д., 2017.-С. 260.
G011	BUJULBOZI, <i>saqabozi</i>	Playing in the knuckle-buster game. There are different rules and kinds of this game.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Бучулбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 182-183. 2. Бучулбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 273.

G012	VAJABPARAK	Jumping over feet of other participants. A kind of traditional children game.	2016	Sughd province	Partly active	1.Амонов Р. Қиссаи диёри чашмасор. – Д., 1995. – С.194. 2.Раҳимов Д. Ваҷабпарак // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 193-194. 3.Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.
G013	GACHABOZI, <i>kajbozi, kechabozi</i>	Traditional children game. Players sit in a row on the bench and folded their hands cupped. The leader takes any small object, which may be present, ring, stone or very small toy. The leader hides the object in his palms, and puts in hand of one of participants.	2016	Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Айни С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳимов Д. Гаҷабозӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 208.
G014	GURGBOZI, <i>dahmardabozi, gal- abozi</i>	A kind of traditional children game. Participants play the role of shepherd, wolf and sheeps.	2016	Rasht, Badakhshan	Partly active	1. Раҳимов Д. Гургбозӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 261. 2. Нурджанов Н. Игры // Тад-жики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G015	CHOVANDOZI <i>buzkashi</i>	Horse game, goatsnatching. A kind of traditional sport which popular in Central Asia.	2016	Sughd, Khat- lon, Hisar val- ley, Rasht.	Viable	1. Холмуродов З. Бозии саво-рии бузқашӣ ҳамчун унсуре мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Паёмномаи фарҳанг. –2018. – №2. – С. 35-41. 2. Турсунов Н. Бозиҳои мил-лии тоҷикӣ. – Д., 1983.
G016	TOQI GHUR- MAYDA	A kind of traditional children game, which is played with toqi – traditional hat.	2020	Varzob	Viable	1.Қурбонов Ш. Чанд сухан перомунӣ бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-ичтимоӣ. 2019, №3.
G017	OPENABOZI	A kind of game in which players sit on the ground and put their legs in front of themselves and sing a song.	2020	Dushanbe	Viable	1.Қурбонов Ш. Чанд сухан перомунӣ бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-ичтимоӣ. 2019, №3.

G018	BOBO, RISHTA, QAYCHI	In this game one of players play the role of grandfather and others play the role of grandchildren.	2020	Dushanbe	Viable	1.Курбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G019	CHAVGONI PI-YODA, <i>chavgonbozi, guy-bozi</i>	Hockey - a traditional team sport, which is played by two teams, using sticks and a hard plastic ball. The goal is to drive with the help of the stick the ball in the opposite's goal.	2016	Badakhshan, Kulob, Khujand, Dushanbe	Partly active	1.Турсунов Н. Чавгонбозӣ, – Д., 1982. 2.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3.Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G020	KORDCHABOZI	This game is played by teenagers with simple knife, they throw the knife to a wood board.	2020	Dushanbe	Viable	1.Кордбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 471-472.
G021	GUSHMOLAK, <i>gushkashak, gushtalobak</i>	Traditional children game played in the national holidays and celebrations.	2016	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Гӯшмолак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 274-275.
G022	DONAKBOZI, <i>dulbozi, kharakbozi, kandakbozi,</i>	Traditional children game. Boys play ut with apricot hard seed. They dig a small hole and by turn throw their apricot seeds to the hole.	2016	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Донакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 339-340. 2.Донакбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 258-259.
G023	ZOGHOBU	A kind of traditional children game. Participants come together and put their hands in the centre, over each other. Then singing a song by turn take out their hands.	2016	Mu'minobod	Partly active	1.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.

G024	ASPDAVONI	A kind of traditional sport – horse race. That is organized during the traditional holidays and social celebrations.	2020	All over the country	Viable	1. Пойга // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 219-279. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамаҷун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 3. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. Д., 1983.
G025	GUSHTIN	Wrestling, a popular kind of traditional sport. It is organized during the traditional holidays and social celebrations.	2020	All over the country	Viable	1. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамаҷун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. Д., 1983. 2. Раҳимов Д., Шарипов Н. Гӯштингирӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 275-279.
G026	GAVKASHAK	In this game play two players. They sitting on the ground pull a stick in horizontal form.	2020	Rushon Bartang	Viable	1. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагони Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 7. – Душанбе: 2019. – С. 208-219.
G027	CHUBCHABOZI	Four or more players play this game in an open yard with sticks.	2020	Mastchoh	Viable	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G028	KASHKASHAK	It is similar to <i>bandkashak</i> game. Players divide into two groups, keep each other from back and together pull other group.	2020	Devashtich	Viable	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.

G029	KAMONVARI, <i>kamonbozi,</i> <i>tirandozi,</i>	A traditional kind of sport, playing and shutting with bow. Competition of bow shutting is held in the Navruz, Mehrgan and other national celebrations.	2016	All over the country	Partly active	1.Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2.Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011. 3.Раҳимов Д. Камонварӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 431-433.
G030	KITFJANG, <i>khurusjang</i>	A kind of traditional children game. Two participants take one their leg in the hands and as roosters fight which each other until one of them put their both feet in the ground.	2016	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Кифтчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 466. 2. Раҳимов Д. Бозиҳои варзишии наврӯзӣ // Соҳибкор, №1 (3), 2015. с.21-22.
G031	QAL'AGIRAK, <i>Kalla-zekht</i>	Takeover a castle. A kind of traditional children game. Participants will divide into two teams and try take castle of other team.	2016	Badakhshan, Rasht	Partly active	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Раҳимов Д. Қалъагирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 518.
G032	QOLBOZI, <i>shaloqak</i>	A kind of traditional children game, played with small flat stones by girls.	2016	All over the country	Viable	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 3, 1976. 3. Раҳимов Д. Қолбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2015.-Ҷ.1.-С. 527-528.
G033	LANKABOZI, <i>surbbozi</i>	A kind of traditional children game played by boys. The tool of this game is <i>lanka</i> – a piece of animal (sheep or goat) skin with its wool. Players play with <i>lanka</i> with their legs.	2016	All over the country	Viable	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Раҳимов Д. Ланкабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 542-543.

G034	LAPARBOZI	A kind of traditional children game played with stones. Boys throw their <i>lapar</i> – stones and hit each other's stones.	2016	Zarafshon, Rasht, Badakhshan	Viable	1. Андреев М.С., Половцов А.А. Материалы по этнографии иранских племен Средней Азии. Санкт-Петербург, 1911. 2. Рахимов Д. Лапарбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 543-544.
G035	OBBOZI	Swimming is a children's summer games. In the summer, children swim in ponds, streams, lakes and rivers, and organize several types of games. For example, a swimming competition, that is, who will reach the finish line first. Also, children organize a game of hide and seek in the water and on the shore around the lake or pond. In recent years, playing football in water has also become popular.	2023	All over the country	Viable	2. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 3. Раҳимӣ Д. Оббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2023. – Ҷ.9.
G036	MURGHOBISHIKORCHI, <i>zalichak, jongirak, miyonravak,</i>	A kind of traditional team game played with ball. A group in the field will be hunters and other group – ducks. Hunters with ball hunt the ducks.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Мурғобишикорҷӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 656. 2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.
G037	NAYZAANDOZI, <i>nayzabozi, nayzazani</i>	Javelin-throwing. A traditional kind of sport, playing and throwing javelin. Competition of Javelin-throwing was held in the Navruz, Mehrgan and other national celebrations.	2016	All over the country	Need for urgent safeguarding	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинобод. 1953. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Раҳимов Д. Найзапар-тоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 34-35

G038	NARDBOZI	Backgammon game. A old kind of sport of the Tajik people. Board game for two players on a special board, divided into two halves. The goal - to roll the dice and moving the checkers in accordance with dropped points, to go full circle checkers around the board, they come into another player's home and throw them to the board before it will make the opponent.	2016	All over the country	Viable	1. Нардбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С.272-273. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.
G039	PALAKBARAK, <i>talgiraku chalgirak,</i>	A kind of traditional team game played in a field. Teams have their area and do not allow opponent team to take over their home area.	2016	Asht, Rasht, Darvoz	Partly active	1. Палабарак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С.263. 2. Раҳимов Д. Палабарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 185-186.
G040	PANJSANG, <i>haftsang, jambul, jambet</i>	A kind of traditional team game played with ball and 5 stones. Players will shut the stones which are put on each other.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Панҷсанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.- С. 190-191.
G041	PIYODAKASHAK	A kind of traditional game played by teenagers and young men. That was held during Navruz holiday and other celebration. They throw a piece of had fabric and each player tries to take out that.	2016	Kulob, Gharm, Darvoz	Under danger of disappearance	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Пиёдакашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.- С. 210.
G042	PODSHOHBOZI, <i>duzdu qozi,</i>	A kind of traditional game played with match. Four participants throw by turn match and according to the situation of falling of match they play roles of king, vizier (minister), clerk or judge and thief.	2016	Sughd province Hisar valley, Rasht, Darvoz	Viable	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Подшоҳбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.- С. 214.
G043	POYGA, <i>dauidan</i>	Racing. A kind of traditional sport. Children teenagers and young men held races during Navruz holiday and other celebration.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.

G044	RUST-SHA-VAKON, <i>bajoshavak, tuktukbozi</i>	Hide-and-peek. A kind of traditional team game. Team members will hide and another team will seek them.	2016	All over the country	Viable	1. Шермухаммадов Б. Назми халкии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3.Рахимов Д. Рустшавакон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 268-269.
G045	SANGCHILIK-BOZI, <i>sangchabozi, panjabozi</i>	Traditional game played usually by girls. They select small stones and play with hands and fingers.	2016	All over the country	Viable	1.Рахимов Д. Сангчиликбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 315-316. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.
G046	SAFEDOR-SI-YONKHOR, <i>safedorbozi, akhtarakon</i>	A kind of traditional team game. Team members stay in line as a chain keeping hands of each other in the distance of 15 meter. By turn one of them runs to cut the chain of opponent team.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов Д. Сафедор-сиёҳхор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 326. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.
G047	SURSURAKON <i>peshkunakon</i>	A kind of traditional game. Participants select a player for following and keeping others. Participants run to different sides, but not far and he or she tries to keep them.	2016	All over the country	Viable	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

G048	TUTI KAL, <i>tali tal</i>	A kind of traditional children game. The game is played with a song “Tali tal, tutmoni kal”.	2016	All over the country	Viable	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2.Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). – Т. XVII. М. – Л., 1957. 3. Рахимов Д. Тути кал // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 476-477.
G049	GURBABOZI	Playing with cat. A kind of traditional game of the Tajik girls. One of the players performs the role of cat and chase others.	2016	Devashtich (Ghonchi)	Partly active	1. Рахимов Д. Гурбабозӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1, Душанбе, 2015. – С. 261.
G050	«KI JALLOD?» <i>poshobozi</i>	“Who is Executioner”. Traditional game played with a kind of grass. Four children play the roles of king, vizier, executioner and thief.	2016	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Рахимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8-22.
G051	KHARGUSH-BOZI	The game “Rabbit”. A kind of traditional children game. A participant plays the role of rabbit and other play the roles of dogs. Rabbit hides in the trees and bushes, but dogs chase and should find it.	2016	Sughd province	Partly active	1.Рахимов Д. Харгӯшбозӣ // До-нишномаи фарҳанги мар-думи тоҷик – Ҷ. 2, Душанбе, 2017. –С. 520. 2.Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков. –Т. XVII. М. – Л., 1957
G052	OFTOB-MAH-TOB, <i>sandugcha-qutticha</i>	A traditional game of the Kulob children and teenagers. Two players will stay back to each other and with their hands take hands of hispartner, then in turn lift each other.	2018	Kulob province	Partly active	1.Рахимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 8–22.

G053	KHARKASHAK <i>kharbuz, buzi khari</i>	A kind of traditional games played riding on donkeys. Participants try to take out the goal – the skin of sheep or goat, which was thrown between players.	2016	Khatlon, Darvoz, Rasht, Tavildara	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2. Рахимов Д. Харкашак // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.-С. 521-522.
G054	TUKHMBOZI, <i>tukhmjang</i>	One of the traditional games played mostly during Navruz and other holidays. Game in the eggs, beaten eggs is considered lost.	2016	All over the country	Viable	1. Тухмбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.274-275.
G055	KHURUS-JANG	Cock-fight. A kind of traditional game. Boys and young men will raise cocks and let them to fight in a field.	2016	All over the country	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Рахимов Д. Хурӯсчанг // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.-Д., 2017.-Ҷ.2.-С. 547-548.
G056	HAVZAK-HAVZAK	A kind of traditional baby game. The game is played with a song “Havzak-havzak”.	2016	All over the country	Viable	1. Андреев М.С. Вещие сны, несколько примет и детская игра “Сорока-ворона” среди некоторых народов, главным образом Средней Азии // Известия главного средне-азиатского музея. Ташкент, 1923. 2. Шермухаммадов Б. Назми халкии бачагонаи тоҷик.-Д., 1973.
G057	CHAVGON-BOZI, <i>guybozi</i>	Polo game. A kind of traditional team sport with a ball, in which participants played on horseback and move the ball down the field with a special stick. The aim of the game is to hit the opponent’s greatest number of times.	2016	Badakhshan, Khujand,	Partly active	1. Турсунов Н. Чавгонбозӣ. – Д., 1982. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамадуни халқи тоҷик. – Д., 2011. 4. Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.

G058	CHILIKBOZI, <i>Chilikdangal, chilik-pilik, likakbozi, ilik- qahri, chilaku lof, alaki-momki</i>	A kind of traditional game. For the game requires - a stick, length of 10-15 cm and a shorter stick, length of 60-80 cm. One player - striker, the rest - catching that extend.	2016	All over the country	Viable	1. Чиликбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 256-258. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.
G059	CHASHM-BANDAK, <i>chashmbandak</i>	A kind of traditional game which is played by girls and boys. Eyes of one player will be tied with a piece of fabric or with a scarf. He or she should capture other participants.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Чашмбандак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.621. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G060	CHISTON-BUL-BULON	Traditional oral game similar to riddles. A participant will ask other questions.	2016	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 4. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G061	CHORMAGH-ZBOZI	A traditional game with walnuts. Each participant will throw a walnut and hit walnuts of others.	2016	All over the country	Viable	1. Чормағзбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 265-266. 2. Раҳимов Д. Чормағзбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 649-650.

G062	JIGAR-JIGAR, <i>Bobo-bobo</i>	Traditional game played by girls. They stay in line, take each other's hands and pass under hands of leader and close to her participant, with imitation of sounds of animals and musical instruments.	2016	Asht, Khujand, Hisar and Zarafshon valleys	Viable	1.Раҳимов Д., Чигар-чигар // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.669-670. 2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.
G063	SHOHMOT-BOZI, <i>shatranjbozi</i>	Chess – a kind of traditional board games. Chess is a two-player board game played on a <u>chessboard</u> , with 64 squares arranged in an eight-by-eight grid. Chess is worldwide game for both amateurs and professionals.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳаҷмчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G064	YAKLINGA	A kind of traditional game. The participants in this game divide into two groups. The players of the first team jumping with one foot run from one side of the playground to another side. The players of the second team in the same manner chase the players of the first team. Each player chases only a player of another team and should touch his rival with his foot.	2016	Rasht, Tojikobod, Darvoz,	Partly active	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G065	ASKARBOZI, <i>miltiqbozi, taraq-taraq, kamonbozi</i>	Shooting game. Children divide in to two groups and one group hides behind of walls, trees and etc., but other group players will find them and shoot with hand-made stick gun.	2016	All over the country	Viable	1. Р. Амонов Навбахори чашмасор. –Д., 1976.
G066	RAVOTBOZI, <i>khonachabozi, kappabozi</i>	Traditional children game. Children make a small open hous with stones, sticks and clay. They play with dolls in theis “yard”.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Работбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 228.
G067	FALAKHMON-BOZI	Falakhmon is a simple tool for throwing small stones. Boys are engaged in this game, to contest in far throwing stones and also focusing to a target.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фалахмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501.

G068	GHUR-GHUR-BOZI	This game is played in the winter season, on the snow field, by teenagers with <i>toqis</i> traditional hats.	2020	Darvoz	Viable	1.Саидов С. Шархи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G069	KUCHIKUCH	A kind of children game, which is played inside of houses. They choos a player, who will close his eyes and other will touch him. Then he should find a boy, which touched him first. During searching others will sing a song.	2020	Darvoz	Viable	1.Саидов С. Шархи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G070	TUGMABOZI	A king of traditional game, which is played with buttons between two teenage players.	2020	All over the country	Viable	1.Саидов С. Шархи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G071	GUGIRDBOZI, pochobozi	Game of children and teenagers and sometimes young people with a matchbox. This game is organized mostly in winter. The object of the game is a new full matchbox. The players take turns throwing the matchbox onto the flat floor of the house or onto a large platform. The condition of the game was that if the box of matches stood vertically, the player would get two points, if it stood horizontally, he would get one point, and if the box fell on his back or on his back, he would get no points.	2023	Sughd region, Hisar valley	Viable	1.Раҳимӣ Д. Гӯгирдбозӣ // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501.
G072	LAPAKBOZI, laparbozi	A kind of traditional children's game that is common in some districts of Rasht Valley. This game is played in the field, and the object of the game is «lapak» - flat stones the size of an apricot. Children draw a circle on the ground, and each player puts one or two sticks inside. Then the players take turns hitting the targets with a stone from a certain distance. Any piece that is out of the circle is taken by the marker player. In this way, the game continues until all the pieces are finished. After the last card is removed from the round, the game starts again.	2023	Ayni district, Rasht, Gorno-Badakhshan Autonomous Region	Viable	1. Раҳимӣ Д. Шархи чанд бозии бачагона аз навоҳии водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. – Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 175-186.

CHAPTER 8. – CULTURAL SPACES (H000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
H001	CHOYKHONA	Tea house, a social environment for drinking tea, eating and relaxing. In Tajikistan, old people usually visit tea houses. They drink tea, talk to each other, and play board games such as chess, backgammon, and cards. Some tea houses are visited by folk musicians and singers, storytellers. In Rasht, Tojikibod and Lakhsh districts, teahouses also serve as a hotel for invited guests coming to a wedding celebration. Some guests can stay and spend the night during their visit.	2020	All over the country	Viable	1.Раҳимӣ Д. Чойхона ҳамчун маркази фарҳангӣ- фароғатӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва хулоса Д. Раҳимов / Шумораи 6. – Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 115-119. 2.Раҳмонӣ Р. Чойхона // До-нишномаи фарҳанги мар-думи тоҷик / Сармуҳаррир Н.Амиршоҳӣ. Ҷ.2.– Душан-бе: СИЭМТ, 2017. – С. 638-639.
H002	KHONAI SUN-NATII POMIRI, <i>chid, chud, chad, kud, khun, khon, joy- dorkhona, katak- hona, langarkhona, vanchikhona, kho- nai urfii pomiri</i>	Chid is the traditional home of The people of Gorny Badakhshan. Many beliefs, wedding rites, funeral rites, performing arts, and some types of folk crafts are associated with this house. Various crafts are used in the construction of the Chid, such as carpentry, mud plaster, masonry, wood carving, and so on.	2020	Badakhshan	Viable	1.Шоҳмуров А. Памир стра-на ариев. – Душанбе: Дониш, 1997. 2.Васильцов К.С. «Олами сағир»: к вопросу о символиче традиционного памирско-го жилища // Традиция в усло-вих перемен. Москва: Наука, 2007. 3.Маҳмадлоқов Г. Хонаи помирӣ маҳсули давраи то ислом // Бадахшони советӣ. – №44. – 22 феввали 1987.

H003	ZIYORATGOH, <i>mazor,</i> <i>oston,</i> <i>qadamjo</i>	Holy places. In Tajikistan, many sacred places (zieratgoh), associated with the legends, traditions, rituals, beliefs and customs of worship. Next to every holy place there are special buildings for the gathering, prayers, and kitchens for cooking. People usually visit the sacred sites usually on Wednesdays, but it is open to the public there on other days.	2020	All over the country	Viable	1. Шакармамадов Н., Фолклори Помир / остонҳо. – Ҷ.4. – Душанбе: Дониш, 2015. 2. Аминов А. Зиёратгоҳи Султон Увайси Қаранӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. / мурағат Раҳимов Д. – 2017. – С.138-147. 3. Холмуродов З. Зиёратгоҳи Лангар-ота дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2019. № 8. – С. 125-129.
H004	MARKAZHOI HUNARMANDI	Centers of folk crafts. Such centers are located in most cities and regional centers of Tajikistan. In the centers of folk crafts, women work mainly, they are engaged in various types of embroidery, sew dresses and other everyday items. They prepare traditional food, celebrate national holidays, and share their knowledge and practices in the field of folk crafts.	2020	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Вазъи кунунии касбу ҳунароҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 23-36.
H005	KOKHI FARHANG, <i>qasri farhang,</i> <i>khonai farhang,</i>	Palace of culture, House of culture – cultural centers that are located in many cities and regional centers of Tajikistan. Music, songs, dances, and folk theater are performed in cultural centers. In Dushanbe, one of the best palaces of culture is located, which is called “Kochi Navruz”. About 10 folk crafts were used in the decoration of its building. There worked 70 masters with their students, now the number of their students is 3-4 thousand. In other words, the construction processes of Kokhi Navruz contributed to the development of folk crafts. There are also such palaces of culture in the Dangara district called “Khurramshahr”, in the city of Istaravshan - “Farhangsaroy Oriyoi”, in Khujand - “Qasri Arbob”, etc.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳмонзода С., Ҳасанзода С. Кохи беназир // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иттилоотӣ. – 2016. – №4. – С. 36-43. 2. Ҳасанзода С. Беназир. Дар ситоиши «Кохи Наврӯз» // Ҷумҳурият. – 2020. – №: 92. – 14 май. 3. Баҳром М., Қасри Арбоб. Боргоҳе, ки ба иттиҳоди миллат асос гузошт // Ҷумҳурият. – №: 222-223. – 2019. – 26 ноябр.

H006	OSHKHONAI TAOMHOI MILLI, <i>qurutobkhona,</i>	Traditional dining rooms. These types of buildings are traditionally decorated, and chefs prepare traditional dishes and other food there. In most of them is sounded traditional songs and music.	2020	All over the country	Viable	1.Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннати минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
H007	USTOKHONA	Workshop. A production place where the master works alone or together with his children and students. In the past, all masters had their own workshops. In particular, workshops for blacksmithing, jewelry, carpentry, shoemaking, blacksmithing, etc. Usually, most of the workshops were located in the master's own yard. Workshops have also been built by the government, where a group of artisans work together. Workshops also operate in secondary schools, where students are folk crafts.	2023	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р. Устохона // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.8. – Душанбе, 2023. – С. 379.

SECTION 9. GOOD SAFEGUARDING PRACTICES - I003.

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
I001	FOLK-ART FESTIVAL-COMPETITION «ANDALEB»	The republican folk-art festival-competition «Andaleb» was started in 1996 according to the Decree of the Government of the Republic of Tajikistan. This festival-competition is organized by the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan, which plays a significant role in the development, promotion and revival of folk traditions. The purpose of holding this festival-competition is to develop the activity of artistic teams, to find new faces of artists, to attract people to culture and art, to increase the role of ensembles and creative groups in the process of educating young people, to develop a sense of patriotism and culture, to love their beauty and creativity, to develop and promote folk arts and crafts, regulation of national and folk traditions and customs and support of creative and talented people. It was held in 1996, 1999, 2001, 2004, 2006, 2008, 2014, 2018, 2021, 2023.	2023	All over the country	Viable	1.Раҳмонӣ Р. «Андалеб» // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.1. – Д., 2015. – С. 45-48. 2.Раҳимӣ Д. Бурду боҳти “Андалеб” // Адабиёт ва санъат. – 2023. – № 40 (2219). – 12 октябр.
I002	TRADITIONAL LEARNING METHOD «USTOD-SHOGIRD», <i>traditional school “master-disciple”.</i>	The traditional «master-disciple» method has been popular among Tajiks since ancient times. With this method of traditional education, artists, artisans and experienced people of various fields teach the new generation traditional knowledge and experiences related to their professions for months, sometimes even more than a year.	2023	All over the country	Viable	1.Рустамов Д. Особенности традиционной системы ученичества («Устод-шогирд») в песенно-музыкальной культуре Северного Таджикистана на рубеже XX -XXI вв. // Ученые записки Худжандского гос. Ун-та им. Б. Гафурова. 2011. №3.

		On April 1, 2017, the Government of the Republic of Tajikistan decided on the «State program for the development of the art of Shashmaqom and Falak and the traditional master-disciple school in the Republic of Tajikistan for the years 2017-2021», which created favorable conditions for the development of Shashmaqom and Falak. The traditional «master-disciple» school includes several aspects. In the past, there were no recordings that are available to everyone today, and this traditional Tajik music was taught from generation to generation through teachers and students. Even today, this school is developing, which acquaints the students with all the subtleties of this music, including the poetical meter of <i>aruz</i> , poetry, structures and melodies of traditional music, climaxes and other elements.				2.Азизи Ф.А. Институт <i>устод-шоғирд</i> и его роль в традиционной профессиональной музыке стран мусульманского востока // Музыкаведение. 2008. № 5. – С. 55-61.
I003	FOLKLORE-ETHNOGRAPHIC ENSEMBLES	In the country, folklore-ethnographic ensembles "Ganjina" in Dushanbe city, «Qaratogh» in Tursunzoda, «Grandmothers» in Khujand, «Falak» in Kulob, «Marvorid» in Panjakent, «Khoharakon» in Konibodom, «Khutal» in Bokhtar, «Nasimi Darvaz» in Darvaz district, «Chashma» in Vose, «Naqsh» in Mastchoh, «Payvand» in Jabbor Rasulov district, and several others are active, which have a great contribution to the preservation and development of national culture. These ensembles mainly rely on the folklore and culture of the Tajik people and have compiled their own performance program and repertoire. Their repertoire includes lyrical, ceremonial, festive, humorous, cover songs; also traditional dances, shows of wedding rituals and celebrations, national costumes and other traditions.	2023	All over the country	Viable	1.Раҳимӣ Д. Ансамблҳои фолклорӣ ва оилавӣ василаи пешбарандаи фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / № 10. – Д., 2020. 2.Аминов А. Ансамбли фолклорӣ-этнографии “Насими Дарвоз” // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / № 9. – Д., 2020.

ПЕШГУФТОР

Баҳши 1. – Анъанай шифоҳӣ (A000)

Баҳши 2. – Санъати иҷроӣ (B000)

Баҳши 3. – Ҷашну маросим ва урфу одатҳо (C000)

Баҳши 4. – Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон (D000).....

Баҳши 5. – Касбу ҳунарҳои суннатӣ (E000)

Баҳши 6. – Хӯрокҳои анъанавӣ (F000)

Баҳши 7. – Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона (G000)

Баҳши 8. – Муҳитҳои фарҳангӣ (H000)

Баҳши 9. – Тадбирҳои босамар барои ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ (I000)

INTRODUCTION

- Chapter 1. – Oral tradition (a000)
- Chapter 2. – Performance art (b000)
- Chapter 3. – Celebrations, rituals and social practices (c000).....
- Chapter 4. – Knowledge and practices concerning nature
and the universe (d000)
- Chapter 5. – Traditional craftsmanship (e000).....
- Chapter 6. – Traditional food (f000)
- Chapter 7. – Traditional sport and children games (g000)
- Chapter 8. – Cultural spaces (h000)
- Chapter 9. – Good safeguarding practices – (i003)

БАРОИ ҚАЙДҲО

**ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ
ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ
ДАР ТОҶИКИСТОН**

**NATIONAL INVENTORY LIST
OF INTANGIBLE CULTU
RAL HERITAGE**

Ба матбаа __.__.2024 супорида шуд.
Ба чоп __.__.2024 имзо шуд. Коғазии офсетии №1.
Хуруфи адабӣ. Чопи офсет. Андозаи 60x84 $\frac{1}{8}$.
Қузъи чопӣ 39,0. Адади нашр 100 нусха.
Супориши № __/21.

Нашриёти «*Истеъдод*».
734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 36.
Тел.: 221-95-43. E-mail: istedod2010@mail.ru.